

Samantapāsādikāya Vinayaṭṭhakathāya

Atthavaṇṇanābhūtā

Bhadantacoḷiyakassapattherena katā

Vimativinodanīṭikā

(Dutiyo bhāgo)

Romanized from Myanmar version published in 1960

© Buddhasāsana Society

Ṭikā Series 05

First published in 2008 by Ministry of Religious Affairs

Yangon, Myanmar

THE PĀLI ALPHABET IN BURMESE AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

အ a အာ ā ဣ i ဤ ī ဥ u ဦ ū ဧ e ဩ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

က ka ခ kha ဂ ga ဃ gha င ṇa
 ဇ ca ဆ cha ဇ ja ဈ jha ဠ ña
 တ ta ဌ tha ဒ da ဝ dha ဏ ṇa
 ပ pa ဖ pha ဗ ba ဘ bha မ ma
 ယ ya ရ ra လ la ဝ va သ sa ဟ ha ဠ la ၊ ṁ

VOWELS IN COMBINATION

ာ = ā ဲ = i ဳ = ī ဣ = u ဵ = ū ဥ = e ဩ = o
 က ka ကာ kā ကိ ki ကိ kī ကု ku ကု kū ကေ ke ကေ ko
 ခ kha ခါ khā ခိ khi ခိ khī ခု khu ခု khū ခေ khe ခေါ kho ...

CONJUNCT-CONSONANTS

ကက kka	ယ န္ဂha	က န္ဓha	ဈ dhya	ဠ pla	ဣ lla
ကက kka	ဇ cca	က န္ဓha	ဇ dhva	ဠ pba	ဣ lya
ကျ kya	ဆ ccha	က န္ဓha	န nta	ဠ bbha	ဣ lha
ကြ kri	ဇ jja	က န္ဓha	န ntva	ဣ bya	ဣ vha
က kla	ဇ jjha	က tta	န ntha	ဠ bra	ဣ sta
က kva	ည ñña	က ttha	န nda	ဠ mpa	ဣ stra
ဈ khya	ည ñha	က tva	န ndra	ဠ mpha	ဣ sna
ဇ khva	ည ñca	ကျ tya	န ndha	ဠ mba	ဣ sya
ဇ gga	ဆ ñcha	ကြ tra	န nna	ဠ mbha	ဣ ssa
ဠ ggha	ည ñja	န dda	ဈ nya	ဠ mma	ဣ sma
ဈ gya	ည ñjha	န ddha	န nha	ဣ mya	ဣ sva
ဂ gra	ဇ tta	ဈ dya	ဠ ppa	ဣ mha	ဣ hma
က ṅka	ဌ ttha	ဠ dra	ဠ ppha	ဣ yya	ဣ hva
န ṅkha	ည dda	န dva	ဈ pya	ဣ yha	ဠ lha
န ṅga					

၁ ၂ ၃ ၄ ၅ ၆ ၇ ၈ ၉ ၁၀
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Vimativinodanīṭikā

Dutiyabhāga

Mātikā

Piṭṭhaṅka

5. Pācittiyakaṇḍa

1. Musāvāḍavagga

1. Musāvāḍasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	1
2. Omasavāḍasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	2
3. Pesuññasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	3
4. Padasodhammasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	4
5. Sahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	5
6. Dutiyasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	7
7. Dhammadesanāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	8
8. Bhūtārocanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	8
9. Duṭṭhullārocanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	9
10. Pathavīkhaṇanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	9

2. Bhūtagāṃavagga

1. Bhūtagāmasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	10
2. Aññavāḍakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	12
3. Ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	13
4. Paṭhamasenāsanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	14
5. Dutiyasenāsanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	16
6. Anupakhajjasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	17
7. Nikkaḍḍhanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	17
8. Vehāsakuṭisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	17

Mātikā		Piṭṭhaṅka	
9. Mahallakavīhārasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	18
10. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	19

3. Ovādavagga

1. Ovādasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	20
2. Atthaṅgatasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	22
3. Bhikkhunupassayasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	23
4. Āmisasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	23
6. Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	23
7. Saṃvidhānasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	24
8. Nāvābhiruhasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	25
9. Paripācitasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	25
10. Rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	26

4. Bhojanavagga

1. Āvasathapiṇḍasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	26
2. Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	26
3. Paramparabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	28
4. Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	29
5. Paṭhamapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	29
6. Dutiyapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā	...	...	31
7. Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	31
8. Sannidhikāraśikkhāpadavaṇṇanā	...	...	32
9. Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	34
10. Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	35

5. Acelakavagga

1. Acelakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	39
2. Uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	39

Mātikā	Piṭṭhaṅka
3. Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā	39
6. Cārittasikkhāpadavaṇṇanā	40
7. Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā	40
8. Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā	41
9. Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā	41
10. Uyyodhikasikkhāpadavaṇṇanā	41

6. Surāpānavagga

1. Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā	42
2. Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā	42
3. Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā	43
4. Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā	43
5. Bhimsāpanasikkhāpadavaṇṇanā	43
6. Jotisikkhāpadavaṇṇanā	43
7. Nahānasikkhāpadavaṇṇanā	44
8. Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā	44
9. Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā	44
10. Cīvara-apanidhānasikkhāpadavaṇṇanā	45

7. Sappāṇakavagga

1. Sañciccaṇasikkhāpadavaṇṇanā	45
2. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā	45
3. Ukkoṭanasikkhāpadavaṇṇanā	45
4. Duṭṭhulasikkhāpadavaṇṇanā	46
5. Ūnavīsativassasikkhāpadavaṇṇanā	46
6. Theyyasatthasikkhāpadavaṇṇanā	47
8. Ariṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā	48

Mātikā		Piṭṭhaṅka	
9. Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	49
10. Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	49

8. Sahadhammikavagga

1. Sahadhammikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	49
2. Vilekhanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	49
3. Mohanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	51
4. Pahārasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	51
5. Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	52
6. Amūlakasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	52
7. Kukkuccuppādanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	52
8. Upassutisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	52
9. Khiyyanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	53
10. Pakkamanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	53
11. Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	53

9. Rājavagga

1. Antepurasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	54
2. Ratanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	54
3. Vikālagāmappavisanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	54
4. Sūciḡharasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	56
5. Mañcapīṭhasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	56
6. Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	56
7. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	57

6. Pāṭidesanīyakaṇḍa

1. Paṭhamapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	58
---	-----	-----	----

Mātikā

Piṭṭhaṅka

7. Sekhiyakaṇḍa

1. Parimaṇḍalavaggavaṇṇanā	...	...	59
2. Ujjagghikavaggavaṇṇanā	...	...	62
3. Khambhakatavaggavaṇṇanā	...	...	62
4. Sakkaccavaggavaṇṇanā	...	...	63
5. Kabaḷavaggavaṇṇanā	...	...	64
6. Surusuruvaggavaṇṇanā	...	...	64
7. Pādukavaggavaṇṇanā	...	...	65

Bhikkhunīvibhaṅgavaṇṇanā**1. Pārājikakaṇḍa**

1. Ubbhajāṇumaṇḍalikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	67
2. Vajjapaṭicchādikasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	69
4. Aṭṭhavatthukasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	69

2. Saṃghādisesakaṇḍa

1. Paṭhamasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	71
2. Dutiyasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	72
3. Tatiyasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	73
4. Catutthasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	73
5. Pañcamasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	74
6. Chaṭṭhasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	74

3. Nissaggiyakaṇḍa

2. Dutyanissaggiyādipācittiyasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	75
--	-----	-----	----

4. Pācittiyakaṇḍa**1. Lasuṇavagga**

1. Paṭhamalasūṇādisikkhāpadavaṇṇanā	...	...	76
-------------------------------------	-----	-----	----

Mātikā		Piṭṭhaṅka
2. Andhakāravagga		
1. Paṭhamādisikkhāpadavaṇṇanā	...	77
3. Naggavagga		
1. Paṭhamādisikkhāpadavaṇṇanā	...	77
4. Tuvattavagga		
10. Dasamasikkhāpadavaṇṇanā	...	78
5. Cittāgāravagga		
1. Paṭhamādisikkhāpadavaṇṇanā	...	79
8. Kumāribhūtavagga		
1. Paṭhamādisikkhāpadavaṇṇanā	...	79
5. Pāṭidesanīyakaṇḍa		
Pāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā	...	81

Mahāvaggavaṇṇanā

Mātikā

Piṭṭhaṅka

1. Mahākhandhaka

Bodhikathāvaṇṇanā	...	...	83
Ajapālakathāvaṇṇanā	...	...	85
Mucalindakathāvaṇṇanā	...	...	86
Rājāyatanakathāvaṇṇanā	...	...	86
Brahmayācanakathāvaṇṇanā	...	...	87
Pañcavaggiyakathāvaṇṇanā	...	...	88
Pabbajjākathāvaṇṇanā	...	...	93
Dutiyamārakathāvaṇṇanā	...	...	96
Bhaddavaggiyakathāvaṇṇanā	...	...	96
Uruvelapāṭihāriyakathāvaṇṇanā	...	...	96
Bimbisārasamāgamakathāvaṇṇanā	...	...	98
Sāriputtamoggallānapabbajjākathāvaṇṇanā	...	...	100
Upajjhāyavattakathāvaṇṇanā	...	...	101
Saddhivihārikavattakathāvaṇṇanā	...	...	103
Nasammāvattanādikathāvaṇṇanā	...	...	103
Rādhabrāhmaṇavatthukathāvaṇṇanā	...	...	104
Ācariyavattakathāvaṇṇanā	...	...	105
Paṇāmanākhamāpanākathāvaṇṇanā	...	...	105
Nissayapaṭippassaddhikathāvaṇṇanā	...	...	106
Upasampādetabbapañcakakathāvaṇṇanā	...	...	107
Aññatitthiyapubbavatthukathāvaṇṇanā	...	...	108
Pañcābādhavatthukathāvaṇṇanā	...	...	109
Rājabhaṭavatthukathāvaṇṇanā	...	...	109
Coravatthukathāvaṇṇanā	...	...	110

Mātikā	Piṭṭhaṅka
Ṇāyikavatthukathāvaṇṇanā	110
Dāsavatthukathāvaṇṇanā	110
Kammārabhaṇḍuvatthādikathāvaṇṇanā	111
Rāhulavatthukathāvaṇṇanā	112
Sikkhāpadadaṇḍakammavatthukathāvaṇṇanā	114
Anāpucchāvaraṇavatthu-ādikathāvaṇṇanā	116
Paṇḍakavatthukathāvaṇṇanā	118
Theyyasaṁvāsakavatthukathāvaṇṇanā	120
Titthiyapakkantakathāvaṇṇanā	122
Tiracchānavatthukathāvaṇṇanā	123
Mātughātakādikathāvaṇṇanā	123
Ubhatobyañjanakavatthukathāvaṇṇanā	124
Anupajjhāyakādivatthukathāvaṇṇanā	125
Apattakādivatthukathāvaṇṇanā	126
Hatthacchinnādivatthukathāvaṇṇanā	127
Alajjinissayavatthukathāvaṇṇanā	129
Gamikādinissayavatthukathāvaṇṇanā	129
Dve upasampadāpekkhādivatthukathāvaṇṇanā	131
Upasampadāvidhikathāvaṇṇanā	132
Cattāronissayādikathāvaṇṇanā	138

2. Uposathakkhandhaka

Sannipātānujānanādikathāvaṇṇanā	140
Simānujānanakathāvaṇṇanā	141
Uposathāgārādikathāvaṇṇanā	154
Avippavāsaṁsimānujānanakathāvaṇṇanā	155
Gāmasimādikathāvaṇṇanā	156
Uposathabhedādikathāvaṇṇanā	169

Mātikā	Piṭṭhaṅka	
Pātimokkhuḍdesakathāvaṇṇanā	...	170
Adhammakammaṇaṭṭikkosānādikathāvaṇṇanā	...	170
Pakkhagaṇanādi-uggahaṇānujānanakathādivaṇṇanā	...	171
Chandaḍānakathādivaṇṇanā	...	172
Anāpattipannarasakādikathāvaṇṇanā	...	173
Liṅgāḍidassanakathādivaṇṇanā	...	174

3. Vassūpanāyikakkhandhaka

Vassūpanāyika-anujānanakathādivaṇṇanā	...	175
Pahiteyeva-anujānanakathāvaṇṇanā	...	175
Antarāye anāpattivassacchedakathāvaṇṇanā	...	176
Vajāḍisuvassūpagamanakathāvaṇṇanā	...	178
Adhammikakatikādikathāvaṇṇanā	...	178

4. Pavāraṇākkhandhaka

Aphāsuvihāarakathādivaṇṇanā	...	180
Bhaṇḍanakāravatthukathāvaṇṇanā	...	181
Pavāraṇāsaṅgahakathāvaṇṇanā	...	181

5. Cammakkhanda

Soṇakoḷivisaṇṇakathādivaṇṇanā	...	182
Diguṇādi-upāhanapaṭikkhepakathāvaṇṇanā	...	183
Ajjhārāme upāhanapaṭikkhepakathādivaṇṇanā	...	184
Gihivikatānuññātādikathāvaṇṇanā	...	185

6. Bhesajjakkhanda

Pañcabhesajjādikathāvaṇṇanā	...	186
Guḷādi-anujānanakathāvaṇṇanā	...	187
Yāgumadhugolaḍādikathāvaṇṇanā	...	187

Mātikā		Piṭṭhaṅka	
Pāṭaligāmaṭṭhukathāvaṇṇanā	...	...	187
Koṭigāmesaccakathāvaṇṇanā	...	...	188
Sīhasenāpativattu-ādikathāvaṇṇanā	...	...	188
Kappiyabhūmi-anujānanakathāvaṇṇanā	...	...	189
Keṇiyajaṭilavattuṭṭhukathāvaṇṇanā	...	...	191
Rojamallādivattuṭṭhukathāvaṇṇanā	...	...	191
Catumahāpadesakathāvaṇṇanā	...	...	192

7. Kathinakkhandhaka

Kathinānujānanakathāvaṇṇanā	...	...	193
Ādāyasattakakathāvaṇṇanā	...	...	194

8. Cīvarakkhandhaka

Jīvakaṭṭhukathādivaṇṇanā	...	...	197
Bhaṇḍāgārasammuti-ādikathāvaṇṇanā	...	...	198
Cīvararajanakathādivaṇṇanā	...	...	198
Samghikacīvaruppādakathāvaṇṇanā	...	...	199
Upanandasakyaṭṭavattuṭṭhukathāvaṇṇanā	...	...	200
Gilānavattuṭṭhukathāvaṇṇanā	...	...	201
Matasantakakathādivaṇṇanā	...	...	201
Aṭṭhacīvaramātikākathāvaṇṇanā	...	...	202

9. Campeyyakkhandhaka

Kassapagottabhikkhuvattuṭṭhukathādivaṇṇanā	...	...	205
Dvenissaraṇādikathāvaṇṇanā	...	...	205

10. Kosambakakkhandhaka

Kosambakavivādakathāvaṇṇanā	...	...	207
Pālileyakagamanakathāvaṇṇanā	...	...	209
Aṭṭhārasavattuṭṭhukathāvaṇṇanā	...	...	209

Cūlavaggavaṇṇanā

Mātikā

Piṭṭhaṅka

1. Kammakkhandhaka

Tajjanīyakammakathāvaṇṇanā	...	...	211
Adhammakammadvādasakakathādivaṇṇanā	...	...	212
Niyassakammakathādivaṇṇanā	...	...	213

2. Pārivāsikakkhandhaka

Pārivāsikavattakathāvaṇṇanā	...	...	216
-----------------------------	-----	-----	-----

3. Samuccayakkhandhaka

Sukkavissatṭhikathāvaṇṇanā	...	...	218
Paṭicchannaparivāsakathāvaṇṇanā	...	...	218
Samodhānaparivāsakathāvaṇṇanā	...	...	220
Agghasamodhānaparivāsakathāvaṇṇanā	...	...	220

4. Samathakkhandhaka

Sativinayakathādivaṇṇanā	...	...	222
Adhikaraṇakathāvaṇṇanā	...	...	223
Adhikaraṇavūpasamanasamathakathādivaṇṇanā	...	...	227

5. Khuddakavatthukkhandhaka

Khuddakavatthukathāvaṇṇanā	...	...	228
----------------------------	-----	-----	-----

6. Senāsanakkhandhaka

Vihārānujānanakathāvaṇṇanā	...	...	237
Senāsanaggāhakathāvaṇṇanā	...	...	240
Upanandavatthukathāvaṇṇanā	...	...	244
Avissajjiyavatthukathāvaṇṇanā	...	...	245
Navakammadānakathāvaṇṇanā	...	...	247

Mātikā	Piṭṭhanka	
Aññatraparibhogapaṭikkhepādikathāvaṇṇanā	...	248
Samṅhabhattādi-anujānanakathāvaṇṇanā	...	249
Uddesabhattakathāvaṇṇanā	...	249
Nimantanabhattakathāvaṇṇanā	...	250
Salākabhattakathāvaṇṇanā	...	250
Pakkhikabhattādikathāvaṇṇanā	...	251
7. Samṅhabhedakakkhandhaka		
Chasakyapabbajjākathādivaṇṇanā	...	253
Samṅhabhedakakathāvaṇṇanā	...	254
Upālipañhākathāvaṇṇanā	...	255
8. Vattakkhandhaka		
Āgantukavattakathāvaṇṇanā	...	258
Āvāsikavattakathāvaṇṇanā	...	258
Anumodanavattakathāvaṇṇanā	...	258
Bhattaggavattakathāvaṇṇanā	...	258
Piṇḍacārikavattakathādivaṇṇanā	...	259
9. Pātimokkhaṭṭhapanakkhandhaka		
Pātimokkhuddesayācanakathāvaṇṇanā	...	261
Pātimokkhasavanārahakathādivaṇṇanā	...	262
Attādāna-aṅgakathādivaṇṇanā	...	262
10. Bhikkhunikkhandhaka		
Mahāpajāpatigotamīvattukathāvaṇṇanā	...	264
Bhikkhunī-upasampadānujānanakathāvaṇṇanā	...	264
11. Pañcasatikakkhandhaka		
Khuddānukhuddakasikkhāpadakathāvaṇṇanā	...	266
12. Sattasatikakkhandhaka		
Dasavattukathāvaṇṇanā	...	268

Parivāraṇṇanā

Mātikā

Piṭṭhaṅka

Mahāvagga

Paññattivāraṇṇanā	...	...	271
Samuṭṭhānasīsaṇṇanā	...	...	272

Antaraṇṇyāla

Katipucchāvāraṇṇanā	...	...	275
Cha āpattisamuṭṭhānapāraṇṇanā	...	...	275
Katāpattivāraṇṇanā	...	...	276
Āpattisamuṭṭhānagāthāvaṇṇanā	...	...	277
Vipattipaccayavāraṇṇanā	...	...	277
Adhikaraṇapaccayavāraṇṇanā	...	...	278

Samathabheda

Adhikaraṇapariyāyavāraṇṇanā	...	...	279
Sādhāraṇavārādivaṇṇanā	...	...	280
Samathāsamathassasādhāraṇavāraṇṇanā	...	...	280
Samathasammukhāvinayavārādivaṇṇanā	...	...	281
Saṁsaṭṭhavārādivaṇṇanā	...	...	281
Bhajatīvāraṇṇanā	...	...	283

Khandhakapucchāvāra

Pucchāvisajjanāvaṇṇanā	...	...	284
------------------------	-----	-----	-----

Ekuttarikanaya

Ekakavāraṇṇanā	...	...	285
Dukavāraṇṇanā	...	...	286

Mātikā

Piṭṭhaṅka

Tikavāraṇṇanā	...	...	287
Catukkavāraṇṇanā	...	...	288
Pañcakavāraṇṇanā	...	...	289
Chakkavārādivaṇṇanā	...	...	290
Uposathādipucchāvissajjanāvaṇṇanā	...	...	291

Paññattivagga

Paṭhamagāthāsaṅgaṇika

Sattanagaresupaññattasikkhāpadavaṇṇanā	...	...	292
Pārājikādi-āpattivaṇṇanā	...	...	294

Adhikaraṇabheda

Ukkoṭanabhedādikathāvaṇṇanā	...	...	295
Adhikaraṇanidānādivaṇṇanā	...	...	295
Sattasamathanānāthādivaṇṇanā	...	...	296

Dutiyagāthāsaṅgaṇika

Codanādipucchāvissajjanāvaṇṇanā	...	...	297
---------------------------------	-----	-----	-----

Codanākaṇḍa

Anuvijjakakiccavaṇṇanā	...	...	298
------------------------	-----	-----	-----

Cūlasaṅgāma

Anuvijjakassa paṭipattivaṇṇanā	...	...	299
--------------------------------	-----	-----	-----

Mahāsaṅgāma

Voharantena jānitabbādivaṇṇanā	...	...	302
--------------------------------	-----	-----	-----

Mātikā

Piṭṭhaṅka

Kathinabheda

Kathina-atthatādivaṇṇanā	...	...	303
Pubbakaraṇanidānādivibhāgavaṇṇanā	...	...	304
Kathinādi jānitaḥṣavibhāgavaṇṇanā	...	...	304

Saṅghavagga**Upālīpaṇcaka**

Nappaṭippassambhanavaggavaṇṇanā	...	...	306
Vohāravaggādivaṇṇanā	...	...	307

Aparadutiyagāthāsaṅgaṇika

Kāyikādi-āpattivaṇṇanā	...	...	309
Pācittivaṇṇanā	...	...	310
Avandanīyapuggalādivaṇṇanā	...	...	311

Sedamocanagāthā

Avippavāsaṇhāvaṇṇanā	...	...	312
Pārājikādiṇhāvaṇṇanā	...	...	312

Pañcavagga

Kammavaggavaṇṇanā	...	...	314
Apalokanakammakathāvaṇṇanā	...	...	316
Atthavasavaggādivaṇṇanā	...	...	320

Vimativinodanīṭikāya dutiyabhāge mātikā niṭṭhitā.

Vinayapiṭaka

Vimativinodanīṭikā

(Dutiyo bhāgo)

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

5. Pācittiyakaṇḍa

1. Musāvādavagga

1. Musāvādasikkhāpadavaṇṇanā

1. Musāvādavaggassa paṭhamasikkhāpade **khuddakānanti** ettha “**khuddaka**-saddo bahu-saddapariyāyo”ti vadanti. **Tatthā**ti tesu vaggesu, khuddakesu vā. “Jānitabbato”ti hetuno vipakkhepi nibbāne vattanato anekantikatte parehi vutte “na mayā ayaṃ hetu vutto”ti taṃ kāraṇaṃ paṭicchādetuṃ puna “jātidhammatoti mayā vuttan”ti-ādīni vadati. “Sampajānan”ti vattabbe anuāsikalopena niddesoti āha “**jānanto**”ti.

2. **Sampajānamusāvādeti** attanā vuccamānassa atthassa vitathabhāvaṃ pubbepi jānitvā, vacanakkhaṇe ca jānantassa musāvādabhaṇane. Tenāha “**jānitvā**”ti-ādī. **Musāvādeti** ca nimittatthe bhummaṃ, tasmā musābhaṇananimittaṃ pācittiyanti evamettha, ito paresupi īdisesu attho veditabbo.

3. Vadanti etāyāti vācāti āha “**micchā**”ti-ādi. “Dhanunā vijjhatī”ti-ādīsu viya “cakkhunā diṭṭhan”ti pākaṭavasena vuttanti āha “**oḷārikenā**”ti.

11. **Gato bhavissatī**ti etthāpi sannitṭhānato vuttattā musāvādo jāto. **Āpattinti** pācittiyāpattim, na dubbhāsitaṃ. Jāti-ādīhi dasahi akkosavatthūhi paraṃ davā vadantassa hi taṃ hoti. **Cāresunti** upanesuṃ. Vatthuviparītata, viśaṃvādanapurekkhārātā, yamatthaṃ vattukāmo, tassa puggalassa viññāpanapayogo cāti imānettha tīṇi aṅgāni. Vatthuviparītātāya hi asati viśaṃvādanapurekkhārātāya viññāpītepi musāvādona hoti, dukkaṭamattameva hoti. Tasmā sāpi aṅgamevābhi gahetabbaṃ. Uttarimanussadhammā-rocanatthaṃ musā bhaṇantassa pārājikaṃ pariyāyena thullaccayaṃ, amūlakena pārājikena anuddhamṣanattthaṃ saṃghādiseso, saṃghādisesenānuddhamṣana-omasavādādīsu¹ pācittiyaṃ, anupasampannesu dukkaṭaṃ, ukkaṭṭhahīnajāti-ādīhi davā akkosantassa dubbhāsitaṃ, kevalaṃ musā bhaṇantassa idha pācittiyaṃ vuttaṃ.

Musāvādasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Omasavādasikkhāpadavaṇṇanā

13. Dutiye **pubbe patiṭṭhitārappadesaṃ puna are patteti** paṭhamāṃ bhūmiyaṃ patiṭṭhitanemippadese parivattetvā puna bhūmiyaṃ patiṭṭhiteti attho.

15. **Pubbeti aṭṭhuppattiyaṃ. Pupphachaḍḍakā** nāma gabbhamalādiḥārakā. **Tacchakakammanti** pāsāṇakoṭṭanādivaḍḍhakīkammaṃ. **Hatthamuddāgaṇanā**ti aṅgulisaṅkocaneneva gaṇanā. **Acchiddakagaṇanā** nāma ekaṭṭhānadasaṭṭhānādīsu sāriyo ṭhapetvā anukkamena gaṇanā. **Ādi**-saddena saṅkalanapaṭuppadanavoklanabhāgahārādivasena pavattā piṇḍagaṇanā gahitā. Yassa sā paṇuṇā, so rukkhampi disvā “ettakāni ettha

1. Saṃghādisesenānuddhamṣanaṃ omasavādādīsu (Sī)

pañṇānī”ti jānāti. **Yabha**-methuneti vacanato āha “**ya-kāra bha-kāre**”ti-ādi.

16. **Na purimenāti** musāvādasikkhāpadena. **Sopi āpattiyāti** upasaggādivisiṭṭhehi vadanto pācittiyāpattiyāva kāretabbo.

26. **Dubbhāsanti** sāmāññato vuttattā pāliyaṃ anāgatchipi parammukhā vadantassapi dubbhāsitamevāti ācariyā vadanti tato lāmakāpattiyā abhāvā, anāpattiyāpettha bhavituṃ ayuttattā. **Sabbasattāti** ettha vacanattavidūhi tīracchānādayopi gahitā.

35. Anusāsanīpurekkhāratāya vā pāpagarahitāya vā vadantānaṃ cittassa lahuparivattibhāvato antarantarā kope uppannepi anāpatti. Kāyavikāramattenapi omasanasambhavato “**tisamuṭṭhānaṃ, kāyakamman**”ti ca vuttaṃ. **Parivāre** pana “catutthena āpattisamuṭṭhānena -pa-. Dubbhāsitaṃ āpajjeyyāti. Na hīti vattabban”ti-ādinā¹ itarāni samuṭṭhānāni paṭikkhipitvā pañcamasseva vuttattā āha “**dubbhāsitāpatti panettha vācācittato samuṭṭhāti**”ti. Davakamyatāya hi kāyavācācittēhi omasantassapi vācācittameva āpattiyā aṅgaṃ hoti, na pana kāyo vijjamānopi dhammadesanāpatti viya kevalaṃ kāyavikāreneva. Omasantassa pana kiñcāpi idha dubbhāsitāpattiyā anāpatti, atha kho kāyakīlāpaṭikkhepasikkhāpadena dukkaṭamevāti daṭṭhabbāṃ. Upasampannaṃ jāti-ādīhi anaññāpadesena akkosanaṃ, tassa jānanaṃ, atthapurekkhāratādīnaṃ abhāvoti imānettha tīṇi aṅgāni.

Omasavādasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Pesuññasikkhāpadavaṇṇanā

36. Tatiye bhaṇḍanaṃ jātaṃ etesanti **bhaṇḍanajātā**. Pisatīti pisuṇā, vācā, samagge bhinne karotīti attho. Tāya vācāya samannāgato pisuṇo, tassa kammaṃ **pesuññanti** evamettha attho veditabbo.

1. Vi 5. 170 piṭṭhe.

Idhāpi jāti-ādīhi dasahi vatthūhi pesuññaṃ upasaṃharantasappa pācittiyaṃ, itarehi akkosavatthūhi dukkaṭaṃ. Anakkosavatthūhi pana upasaṃharantassa dukkaṭamevāti vadanti. Jāti-ādīhi anaññāpadesena akkosantassa bhikkhuno sutvā bhikkhussa upasaṃharaṇaṃ, piyakamyatābhedaḍhippāyesu aññataratā, tassa vijānanāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Pesuññasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Padasodhammasikkhāpadavaṇṇanā

45. Catutthe **purimabyañjanena sadisanti** “rūpaṃ aniccaṃ”ti ettha anicca-saddena sadisaṃ “vedanā aniccā”ti ettha anicca-saddaṃ vadati. **Akkharasamūhoti** avibhattiko vutto. **Padanti** vibhatti-antaṃ vuttaṃ.

Ekam padanti gāthāpadameva sandhāya vadati. **Padagaṇanāyāti** gāthāpadagaṇanāya. **Apāpuṇitvāti** saddhiṃ akathetvā. Etena gāthāya pacchimapāde vuccamāne sāmaṇero paṭhamapādādiṃ vadati, āpattiyeva, tasmim¹ nissadde **eva** itarena vattabbanti dasseti.

Aṭṭhakathānissitoti saṅgītittayārulhaṃ porāṇaṭṭhakathaṃ sandhāya vadati. Idānapi “yathāpi dīpiko nāma, niliyitvā gaṇhate mige”ti², evamādikaṃ aṭṭhakathāvacanaṃ attheva, **buddhaghosācariyādīhi** porāṇaṭṭhakathānayaena vuttampi idha saṅgahetabbanti vadanti. **Pālinissitoti** udānavaggasaṅgahādiko. **Vivaṭṭūpanissitanti** nibbānanissitaṃ. **Therassāti** nāgasenattherassa. **Maggakathādīni** pakaraṇāni.

46. Pāliyaṃ **akkharāyāti**-ādi līṅgavipallāsenā vuttaṃ, akkharenāti-ādinaṃ attho gahetabbo.

48. **Upacāraṃ muñcivāti** parisāya dvādasahattaṃ muñcivā ekato ṭhitassa vā nisinnassa vā anupasampannassa akathetvā aññe uddissa

1. Ekasmim (Sī)

2. Khu 11. 352; Visuddhi 1. 262; Dī-Ṭṭha 2. 354; Ma-Ṭṭha 1. 253; Vi-Ṭṭha 2. 12; Paṭisaṃ-Ṭṭha 2. 89 piṭṭhesu.

bhaṇantassāpi anāpatti. Sace pana dūre nisinnampi uddissa bhaṇati, āpatti eva. **Opātetīti** saddhiṃ katheti. Anupasampannatā, vuttalakkhapaḍhammaṃ padaso vācanatā, ekato bhaṇanañcāti imānettha tīpi aṅgāni.

Padasodhammasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Sahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā

50-51. Pañcame tatridaṃ nidassananti seso. **Dirattatirattanti** ettha dirattaggahaṇaṃ vacanālaṅkāratthaṃ, nirantaraṃ tissova rattiyo vasiṭvā catutthadivasādīsu sayantasseva āpatti, na ekantarikādivasena sayantassāti dassanattampīti daṭṭhabbaṃ. Dirattavasiṭṭhañhi tirattaṃ vuccamānaṃ, tena anantarikameva tirattaṃ dīpetīti. **Pañcahi chadanehīti** iṭṭhaka silā sudhātīṇa paṇṇehi. **Vācugatavasenāti** paṇṇavasena. **Diyaddhahatthubbedho** vaddhakīhatthena gahetabbo. **Ekūpacāro** ekena maggena pavasiṭvā abbhokāsaṃ anukkamitvā sabbattha anuparigamanayoggo, etaṃ¹ bahudvārampi ekūpacārova. Tattha pana² kuṭṭādīhi rundhitvā visuṃ dvāraṃ yojenti, nānūpacāro hoti. Sace pana rundhati eva, visuṃ dvāraṃ na yojenti, “etampi ekūpacārameva mattikādīhi pihitadvāro viya gabbho”ti gahetabbaṃ. Aññathā gabbhe pavasiṭvā pamukhādīsu nipannānupasampannehi saḥaseyyāparimuttiyā gabbhadvāraṃ mattikādīhi pidahāpetvā uṭṭhite aruṇe vivarāpentassapi anāpatti bhaveyyāti.

Tesaṃ payoge payoge bhikkhussa āpattīti ettha keci “anuṭṭhahanena akiriyaṣamuṭṭhānā āpatti vuttā tasmīṃ khaṇe sayantassa kiriyābhāvā. Idañhi sikkhāpadaṃ siyā kiriyāya samuṭṭhāti, siyā akiriyaṣaṃ samuṭṭhāti. Kiriyāṣamuṭṭhānatā cassa tabbahulavasena vuttāti vadati. Yathā cetaṃ, evaṃ divāsayanampi. Anuṭṭhahanena, hi dvārāsaṃvaraṇena cetaṃ akiriyaṣamuṭṭhānampi hoti”ti vadanti. Idañca yuttaṃ viya dissati, vīmaṃsitvā gahetabbaṃ.

1. Ekaṃ (Sī)

2. Yattha pana (Ka)

“**Uparimatalena saddhim asambaddhabhittikassā**”ti idaṃ sambaddhabhittike vattabbameva natthīti dassanattamaṃ vuttaṃ. Uparimatale sayitassa saṅkā eva natthīti “**heṭṭhāpāsāde**”ti-ādi vuttaṃ. **Nānūpacāreti** bahi nissenīyā ārohaṇīye.

Sabhāsaṅkhepenāti sabhākārena. “**Aḍḍhakuṭṭake**”ti iminā saṅghānaṃ dasseti. Yattha tīsu dvīsu vā passesu bhittiyo baddhā, chadanaṃ vā asampattā aḍḍhabhitti, idaṃ aḍḍhakuṭṭakaṃ nāma. **Vālasaṅghāto** nāma parikkhepassa anto thambhādīnaṃ upari vālarūpehi katasāṅghāto.

Parikkhepassa bahigateti ettha yasmiṃ passe parikkhepo natthi, tattha sace bhūmito vatthu uccaṃ hoti, ubhato uccavatthuto heṭṭhā bhūmiyaṃ nibbakosabbhantarepi anāpatti eva hattha senāsanavohārābhāvato. Atha vatthu nīcaṃ bhūmisamameva senāsanassa heṭṭhimatale tiṭṭhati, tattha parikkheparahitadisāya nibbakosabbhantare sabbattha āpatti hoti, paricchedābhāvato parikkhepassa bahi eva anāpattīti daṭṭhabbaṃ.

Parimaṇḍalaṃ vāti-ādi majjhe udakapatanattāya ākāsaṅgaṇavantaṃ senāsaṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Tattha **aparicchinnagabbhūpacāreti** ekekagabbhassa dvīsu passesu pamukhena gamanaṃ paricchinditvā diyaḍḍhayatthubbedhato anūnaṃ kuṭṭaṃ katvā ākāsaṅgaṇena pavesaṃ karonti, evaṃ akatoti¹ attho. **Gabbhaparikkhepoti** caturassapāsādādisu samantā ṭhitagabbhabhittiyo sandhāya vuttaṃ.

Pāṭekkasannivesāti ekekadisāya gabbhapāḷīyo itaradisāsu gabbhapāḷīnaṃ abhāvena, bhāvepi vā aññamaññabhitticchadanehi asambandhatāya pāṭekkasannivesā nāma vuccati. **Taṃ -pa- sandhāya vuttanti** tattha pācittiyena anāpattīti vuttaṃ, na dukkaṭena. Tādisāya hi gabbhapāḷīyā pamukhaṃ tīsu disāsu bhittīnaṃ abhāvena ekadisāya gabbhabhittimattena sabbacchannaṃ cūḷaparicchannaṃ nāma hoti. Tasmā dukkaṭameva. Yadi pana tassa pamukhassa itaradisāsūpi ekissaṃ, sabbāsu vā bhittim karonti, tadā sabbacchanna-upaḍḍhaparicchannādibhāvato pācittiyameva hotīti daṭṭhabbaṃ. **Bhūmiyaṃ vinā jagatiyā pamukhaṃ sandhāyā**ti ettha uccavatthum akatvā bhūmiyaṃ katagehassa pamukhaṃ sandhāya aparikkhitte pācittiyena anāpattīti idaṃ

1. Āṇādhara (Ka)

kathitaṃ. Uccavatthukaṃ ce pamukhaṃ hoti, tena vatthunā parikkhittasaṅkhyameva pamukhaṃ gacchatīti adhippāyo. **Tatthāti** andhakaṭṭhakathāyaṃ. **Jagatiyā pamāṇaṃ vatvāti** pakatibhūmiyā nipanno yathā jagatiyā upari sayitaṃ na passati, evaṃ uccāti-uccavatthussa ubbedhappamāṇaṃ vatvā. Ekadisāya ujukameva dīghaṃ katvā sannivesito pāsādo **ekasālasanniveso**. Dvīsu, tīsu vā catūsupi vā disāsu siṅghāṭakasaṇṭhānādivasena katā¹ dvisālādisannivesā veditabbā. Sālappabhedadīpanameva cettha purimato visesoti. **Parikkhepo viddhastoti** pamukhassa parikkhepaṃ sandhāya vadati.

53. Upaḍḍhacchanna-upaḍḍhaparicchannaṃ senāsaṇaṃ dukkaṭassa ādiṃ vatvā pāḷiyaṃ dassitattā tato adhikaṃ sabbacchanna-upaḍḍhaparicchannādikampi sabbaṃ pāḷiyaṃ avuttampi pācittiyasseva vatthubhāvena dassitaṃ sikkhāpadassa paṇṇattivajjattā, garuke ṭhātabbato cāti veditabbāṃ. **Satta pācittiyānīti** pāḷiyaṃ vuttapācittiyadvayaṃ sāmāññato ekattena gahetvā vuttaṃ.

54. Pāḷiyaṃ “tatiyāya rattiyā purāruṇā nikkhamitvā puna vasatī”ti idaṃ ukkaṭṭhavasena vuttaṃ, anikkhamitvā pana purāruṇā uṭṭhahitvā antochadane nisinnassāpi punadivase sahaseyyena anāpatti eva. **Senambamaṇḍapavaṇṇaṃ hotīti**² sīhaḷadīpe kira uccavatthuko sabbacchanno sabba-aparicchanno evaṃnāmako sannipātamaṇḍapo atthi, taṃ sandhāyetaṃ vuttaṃ. Ettha catutthabhāgo **cūḷakaṃ**, dve bhāgā **upaḍḍhaṃ**, tīsu bhāgesu dve bhāgā **yebhuyyanti** iminā nayena cūḷakacchannaparicchannatādīni veditabbāni. Pācittiyavatthukasenāsaṇaṃ, tattha anupasampannena saha nipajjanaṃ, catutthadivase sūriyatthaṅgamananti imānettha tīṇi aṅgāni.

Sahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Dutiyasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā

55. Chaṭṭhe mātugāmena saddhiṃ catutthadivase sayantassāpi iminā sikkhāpadena ekāva āpatti. Keci pana purimasikkhāpadenāpīti dve āpattiyo vadanti, taṃ na yuttaṃ “anupasampannena”ti anitthiliṅgena vuttattā

1. Katvā (Ka)

2. Senambamaṇḍapaṃ hotīti (Sī, Ka)

napuṃsakena pana catutthadivase sayantassa sadukkaṭapācittiyaṃ vattuṃ yuttaṃ. Kiñcāpettha pāḷiyaṃ paṇḍakavaseneva dukkaṭaṃ vuttaṃ, tadanulomikā pana purisa ubhatobyañjanakena saha sayantassa iminā dukkaṭaṃ, purimena catutthadivase sadukkaṭapācittiyaṃ. Itthi-ubhatobyañjanako itthigatikovāti ayaṃ amhākaṃ khanti. Matitthiyā anāpattīti vadanti. Pācittiyavattukasenāsanam, tattha mātugāmena saddham nipajjanam, sūriyatthaṅgamananti imānettha senāsanam, tattha mātugāmena saddhim nipajjanam, sūriyatthaṅgamananti imānettha tīṇi aṅgāni.

Dutiyasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Dhammadesanāsikkhāpadavaṇṇanā

60. Sattame **na yakkhenāti**-ādīnam “aññatra viññunā”ti iminā sambandho. Aññatra viññunā purisaviggahena, na yakkhādīnāpīti evamattho gahetabboti adhippāyo. Tādisenapi hi saha ṭhitāya desetuṃ na vaṭṭati, taṃtaṃdesabhāsāya atthaṃ yathārucci vaṭṭati eva.

Iriyāpathāparivattanam, purisaṃ vā dvādasahatthūpacāre apakkosāpanam ettha akiriya. Vuttalakkhaṇassa dhammassa channam vācānam upari desanā, vuttalakkhaṇo mātugāmo, iriyāpathāparivattanābhāvo, viññūpurisābhāvo, apañhavissajjanāti imānettha pañca aṅgāni.

Dhammadesanāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Bhūtārocanasikkhāpadavaṇṇanā

77. Atṭhame **antarāti** parinibbānakālato pubbepi. **Atikaḍḍhiyamānenāti** “vadatha bhante, kiṃ tumhehi adhigatan”ti evaṃ nippīliyamānena atibaddhiyamānena. Tathārūpe paccaye sati vattabbameva. **Sutapariyattisīlaguṇanti** ettha atthakusalatā sutaguṇo, pāḷipāṭhakusalatā pariyattiguṇoti daṭṭhabbam. **“Cittakkhepassa vā abhāvā”**ti iminā khittacittavedanāṭṭatāpi ariyānam natthīti dasseti.

Pubbe avuttehīti catutthapārājike avuttehi. Idañca sikkhāpadam paṇṇatti-ajānanavasena ekantato acittakasamuṭṭhānameva hoti ariyānam paṇṇattivītikkamābhāvā. Jhānalābhīnañca satthu āṇāvītikkamapaṭighacittassa jhānaparihānato bhūtārocanam na sambhavati. Uttarimanussadhammassa bhūtata, anupasampannassa ārocanam, taṅkhaṇavijānanā, anaññāpadesoti imānettha cattāri aṅgāni.

Bhūtārocanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Duṭṭhullārocanasikkhāpadavaṇṇanā

78. Navame **tattha bhaveyyā**ti tattha kassaci mati evam bhaveyya. Aṭṭhakathāvacanameva upapattito daḥam katvā patitṭhapento “**imināpi cetan**”ti-ādimāha.

82. **Ādito pañca sikkhāpadānī**ti pāṇātipātādīni pañca. **Sesānī**ti vikālabhojanādīni. Sukkavissatṭhi-ādi ajjhācārova. Antimavatthum anajjhāpannassa bhikkhuno savatthuko saṃghādiseso, anupasampannassa ārocanam, bhikkhusammutiyā abhāvoti imānettha tīpi aṅgāni.

Duṭṭhullārocanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Pathavīkhaṇanasikkhāpadavaṇṇanā

86. Dasame appapaṃsumattikāya pathaviyā anāpattivatthubhāvena vuttattā upaḍḍhapaṃsumattikāyapi pācittiyamevāti gahetabbam. Na hetam dukkaṭavattthūti sakkā vattum jātājātavinimuttāya tatiyapathaviyā abhāvato.

Vatṭatīti imasmiṃ thāne pokkharaṇim khaṇāti okāsassa aniyamittā vatṭati. **Imam vallim khaṇāti** pathavīkhaṇanam sandhāya vuttattā imināva sikkhāpadena āpatti, na bhūtagāmasikkhāpadena.

Ubhayampi sandhāya vutte pana dvepi pācittiyā honti. **Udakaṭṭhapaṭakoti** udake antobhūmiyaṃ pavittthe tassa uparibhāgaṃ chādetvā tanukapaṃsu vā mattikā vā paṭalaṃ hutvā patamānā tiṭṭhati, tasmim udake sukkhepi taṃ paṭalaṃ vātena calamānā tiṭṭhati, taṃ udakaṭṭhapaṭako nāma.

Akatapabbhāreti avaḷaṇṇanaṭṭhānadassanattamaṃ vuttaṃ. Tādise eva hi vammikassa sambhavoti. **Mūsikukkaraṃ** nāma mūsikāti khanitvā bahi katapaṃsurāsi. **Acchadananti**-ādivuttattā ujukaṃ ākāso patitavassodakena ovaṭṭhameva jātapathavī hoti, na chadanādisu patitvā tato pavatta-udakena tintanti veditabbaṃ. **Maṇḍapattambhanti** sākhamāṇḍapattambhaṃ. **Uccāletvāti** ukkhipitvā. **Tatoti** purāṇasenāsanato.

88. **Mahāmattikanti** bhittilepanaṃ. Jātapathavitā, tathāsāññitā, khaṇanamaṇḍapaṇānaṃ aññataranti¹ imānettha tīṇi aṅgaṇi.

Pathavīkhaṇanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito musāvādavaggo paṭhamo.

2. Bhūtagāmaṇḍavagga

1. Bhūtagāmasikkhāpadavaṇṇanā

89. Dutiyavaggassa paṭhame **niggahetuṃ asakkontoti** sākhaṭṭhakavimāne sākhyā chijjamānāya chijjante tattha achedanattāya devatāya upanītaṃ puttaṃ disvāpi kuṭṭhārinikkhepavegaṃ nivattetuṃ asakkontoti attho. **Rukkhadhammeti** rukkhassa pavattiyaṃ. Rukkhānaṃ viya chedanādisu akuppanaṇhi rukkhadhammo nāma.

Uppatitanti uppannaṃ. **Bhantanti** dhāvantaṃ. **Vārayeti** niggaṇheyya. **Itaroti** uppannaṃ kodhaṃ aniggaṇhanto rāja-uparājādīnaṃ rasmimattaggāhakajano viya na uttamasārathīti attho. **Visaṭaṃ sappavisanti** sarīre dāṭhāvaṇṇanusārena vitthiṇṇaṃ byāpetvā ṭhitaṃ kaṇhasappavisaṃ viya. **Jahāti orapāraṇti** pañcorambhāgiyasaññojanaṇi tatiyamaggena jahāti. “Orapāraṇ”ti hi orimatīraṃ

1. Khaṇanakhāṇāpanaṇcāti (Sī, Ka)

vuccati. Atha vā **soti** tatiyamaggena kodham vinetvā **ṭhito** bhikkhu arahattamaggena orapāraṃ jahātīti attho. Tattha **oraṃ** nāma sakattabhāvo, ajjhattikāni vā āyatanāni. **Pāraṃ** nāma para-attabhāvo, bāhirāni vā āyatanāni. Tadubhaye pana chandarāgaṃ jahanto “jahāti orimapāraṃ”ti vuccati.

90. **Bhavantīti** vaḍḍhanti. **Ahuvuntīti**¹ babbhūvu. Tenāha “**jātā vaḍḍhitā**”ti. **Bhūtānaṃ gāmoti** mahābhūtānaṃ haritatināḍibhāvena samaggānaṃ samūho. Tabbinimuttassa gāmassa abhāvaṃ dassetuṃ “**bhūtā eva vā gāmo**”ti vuttaṃ. **Pātabya**-saddassa **pā** pāneti dhātvattha sandhāyāha “**paribhuñjitabbatā**”ti. Sā ca pātabyatā chedanādi eva hotīti āha “**tassā -pa-bhūtagāmassa jātā chedanādipaccayā**”ti.

91. **Jāta**-saddo ettha vijātapariyāyoti “puttaṃ vijātā itthī”ti-ādīsu viya pasūtavacanoti āha “**pasūtānī**”ti, nibbattapaṇṇamūlānīti attho.

Tāni dassentoti tāni bījāni dassento. Kāriyadassanamukheneva kāraṇaṇca gahitanti āha “**bījato nibbattena bijaṃ dassitan**”ti.

92. “**Bījato sambhūto bhūtagāmo bījan**”ti iminā uttarapadalopena “padumagacchato nibbattaṃ pupphaṃ padumaṃ”ti-ādīsu viyāyaṃ vohāroti dasseti. **Yaṃ bijaṃ bhūtagāmo nāma hotīti** nibbattapaṇṇamūlaṃ sandhāya vadati. **Yathārutanti** yathāpāṭhaṃ.

“**Sañciccā**”ti vuttattā sarīre laggabhāvaṃ ñatvāpi uṭṭhahati, “taṃ uddharissāmī”tisaññāya abhāvato vaṭṭati. **Anantaka**ggahaṇena sāsapamattikā gahitā, nāmañhetam tassā sevālaṅkāriyā. Mūlapaṇṇānaṃ abhāvena “**asampunṇabhūtagāmo nāmā**”ti vuttaṃ. So bījagāmena saṅgahitoti. Avaḍḍhamānepi bhūtagāmaṃ mūlakattā vuttaṃ “**amūlakabhūtagāme saṅgahaṃ gacchatī**”ti. Nāḷikerassa āveṇikaṃ katvā vadati.

1. Ahuvanti cāti (sabbattha)

Seleyyakam nāma silāya sambhūtā ekā gandhajāti. **Pupphitakālato** paṭṭhāyāti vikasitakālato pabhuti. **Chattakam** gaṇhantoti vikasitam gaṇhanto. Makulam pana rukkhattacam akopentenapi gahetum na vaṭṭati, phullam vaṭṭati. **Hatthakukkuccenā**ti hatthacāpallena.

“**Pānīyam na vāsetabban**”ti idam attano pivanapānīyam sandhāya vuttam, aññesam pana vaṭṭati anuggahitattā. Tenāha “**attanā khāditukāmenā**”ti. **Yesam rukkhānam sākha ruhatī**ti mūlam anotāretvā paṇṇamattaniggamanamattenapi vadḍhati. Tattha kappiyampi akaronto chinnaṇāḷikeraveludaṇḍādayo kopetum vaṭṭati.

“**Caṅkamitaṭṭhānam dassessāmī**”ti vuttattā kevalam caṅkamanādhippāyena vā maggagamanādhippāyena vā akkamantassa, tiṇānam upari nisīdanādhippāyena nisīdantassa ca doso natthi.

Samaṇakappehīti samaṇānam kappiyavohārehi, abījanibbaṭṭabījanipi kappiyabhāvato “samaṇakappānī”ti vuttāni. **Abījam** nāma taruṇa-ambaphalādīni. Nibbaṭṭetabbam viyojetabbam bījam yasmin, tam panasādi **nibbaṭṭabījam** nāma. **Kappiyanti vatvāvāti** pubbakālakiriyāvasena vuttepi vacanakkhaṇeva aggisatthādinā bījagāme vaṇam kātabbanti vacanato pana pubbe kātum na vaṭṭati, taṇca dvidhā akatvā chedanabhedanameva dassetabbam. Karontena ca bhikkhunā “kappiyam karohī”ti yāya kāyaci bhāsāya vutteyeva kātabbam. **Bījagāmaparimocanattam puna kappiyam kāretabbanti** kārapanassa paṭhamameva adhikatattā. “**Kaṭāhepi kātum vaṭṭatī**”ti vuttattā kaṭāhato nīhatāya miñjāya vā bīje vā yattha katthaci vijjhitum vaṭṭati eva. Bhūtagāmo, bhūtagāmasaññitā, vikopanam vā vikopāpanam vāti imānettha tiṇi āgāni.

Bhūtagāmasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Aññavādakasikkhāpadavaṇṇanā

94. Dutiye **aññam vacananti** yam dosavibhāvanattam parehi vuttavacanam tam tassa ananucchavikena aññena vacanena paṭicarati.

98. Yadetaṃ aññenaññaṃ paṭicaraṇavasena pavattavacanaṃ, tadeva pucchitamatthaṃ ṭhapetvā aññaṃ vadati pakāsetīti aññavādakanti āha “**aññenaññaṃ paṭicaraṇassetam nāman**”ti. **Tuṇhībhūtassetam nāmanti** tuṇhībhāvassetam nāman, ayameva vā pāṭho. **Aññavādakam āropetunti** aññavāde āropetum. **Vihesakanti** vihesakattaṃ.

99. Pāḷiyaṃ **na ugghāṭetukāmoti** paṭicchādetukāmo.

100. **Anāropite aññavādaki**ti vuttadukkaṭaṃ pāḷiyaṃ āgata-aññenaññaṃ paṭicaraṇavasena yujjati, aṭṭhakathāyaṃ āgatanayena pana musāvādena aññenaññaṃ paṭicarantassa pācittiyena saddhiṃ dukkaṭaṃ, āropite imināva pācittiyaṃ. Keci pana “musāvādapācittiyena saddhiṃ pācittiyadvayan”ti vadanti, vīmaṃsitabbaṃ. Ādikammikassapi musāvāde imināva anāpattīti daṭṭhabbaṃ. Dhammakammena āropitatā, āpattiyā vā vatthunā vā anuyuñjyamānatā, chādetukāmatāya aññenaññaṃ paṭicaraṇaṃ, tuṇhībhāvo cāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Aññavādakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā

103. Tatiye cintāyanatthassa **jhe**-dhātussa anekatthatāya olokanatthasambhavato vuttaṃ “**olokāpentī**”ti. **Chandāyāti** līṅgavipallāsoti āha “**chandenā**”ti.

105. Bhikkhuṃ lāmakato cintāpanatthaṃ aññesaṃ taṃ avaṇṇakathanam **ujjhāpanam** nāma. Aññesaṃ pana avatvā aññamaññaṃ samullapanavasena bhikkhuno dosappakāsaṃ **khiyyanam** nāmāti ayametesam bhedo.

106. **Aññaṃ anupasampannaṃ ujjhāpetī**ti aññena anupasampannena ujjhāpeti. **Tassa vā taṃ santiketi** tassa anupasampannassa santike taṃ saṃghena sammataṃ upasampannaṃ khiyyati. Idhāpi musāvādena ujjhāpanādīnaṃ sambhavato dukkaṭaṭṭhānāni ca ādikammikassa anāpatti ca iminā eva sikkhāpadena

vuttāti veditabbaṃ sabbattha musāvādapācittiyassa anivattito.
Dhammakammena sammatatā, upasampannatā, agatigamanābhāvo, tassa
avaṇṇakāmatā, yassa santike vadati, tassa upasampannatā, ujjhāpanaṃ vā
khiyyanaṃ vāti imānettha cha aṅgāni.

Ujjhāpanakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Paṭhamasenāsanāsikkhāpadavaṇṇanā

110. Catutthe **apaññāteti** appasiddhe. Imaṃ pana aṭṭha māse
maṇḍapādīsu ṭhapanasaṅkhātāṃ atthavisesaṃ gahetvā bhagavatā
paṭhamameva sikkhāpadaṃ paññattanti adhippāyaṃ “anujānāmi bhikkhave
aṭṭhamāse”ti-ādivacanena anupaññattisadisena pakāsetvā visuṃ anupaññatti
na vuttā. **Parivāre** panetaṃ anujānanavacanaṃ anupaññattiṭṭhānanti “ekā
anupaññatti”ti¹ vuttaṃ.

Navavāyimoti adhunā suttana vītakacchena paliveṭhitamañco.
Onaddhoti kappiyacammena onaddho. Te hi vassena sīghaṃ na nassanti.
“**Ukkaṭṭha-abbhokāsiko**”ti idaṃ tassa sukhapaṭipattidassanamattaṃ,
ukkaṭṭhassāpi pana cīvarakuṭi vaṭṭateva. **Kāyānugatikkattā**ti bhikkhuno
tattheva nisīdanabhāvaṃ dīpeti, tena ca vassabhayena sayāṃ aññattha
gacchantassa āpattīti dasseti. Abbhokāsikānaṃ temanatthāya niyametvā
dāyakehi dinnampi attānaṃ rakkhantena rakkhitabbameva.

“**Valāhakānaṃ anuṭṭhitabhāvaṃ sallakkhetvā**”ti iminā gimhānepi
meghe uṭṭhite abbhokāse nikkhipitum na vaṭṭatīti dīpeti. **Tatra tatrā**ti
cetiyaṅgaṇādi ke tasmim tasmim abbhokāse niyametvā nikkhittā. **Majjhato**
paṭṭhāya pādaṭṭhānābhimukhāti yattha samantato sammajjitvā aṅgaṇamajjhe
sabbadā kacavarassa saṅkaḍḍhanena majjhe vālikā sañcitā hoti, tattha
kattabbavidhidassanatthaṃ vuttaṃ. Uccavatthupādaṭṭhānābhimukhaṃ vā
vālikā haritabbā. Yattha vā pana koṇesu vālikā sañcitā, tattha tato paṭṭhāya
aparadisābhimukhā haritabbāti keci atthaṃ vadanti. Keci pana

1. Vi 5. 24 piṭṭhe.

“sammatṭhatṭhānassa padavaḷaṇṇena avikopanatthāya sayam
asammatṭhatṭhāne ṭhatvā attano pādābhimukhaṃ vālikā haritabbāti vuttan”ti
vadanti, tattha “majjhato paṭṭhāyā”ti vacanassa payojanaṃ na dissati.

111. Vaṇkapādatāmattena kuḷīrapādakassa sesehi viseso, na aṭṭanīsu
pādappavesanavisesenāti dassetuṃ “**yo vā pana koci**”ti-ādi vuttaṃ. **Tassāti**
upasampannasseva.

Nisīditvā -pa- pācittiyanti ettha meghuṭṭhānābhāvaṃ ñatvā “pacchā
āgantvā uddharissāmi”ti ābhogena gacchantassa anāpatti, tena
punāgantabbameva. Kappaṃ labhitvāti “gaccha, mā idha tiṭṭhā”ti
vuttavacanaṃ labhitvā.

Āvāsikānaṃyeva palibodhoti āgantukesu kiñci avatvā nisīditvā “āvāsikā
eva uddharissanti”ti gatesupi āvāsikānameva palibodho. **Mahāpaccarivāde**
pana “idaṃ amhākaṃ”ti avatvāpi nisinnānamevāti adhippāyo. “Santharivā
vā santharāpetvā vā”ti
vuttattā anāṇattiyā paññāpitattāpi dukkaṭe kāraṇaṃ vuttaṃ. **Ussārakoti**
sarabhāṇako. So hi uddhaṃ uddhaṃ pālīpāṭhaṃ sāreti pavattetīti ussārakoti
vuccati.

112. **Vaṇṇānurakkhaṇatthaṃ katāti** paṭakhaṇḍādīhi sibbitvā katā.
Bhūmiyaṃ attharitabbāti cimilikāya sati tassā upari, asati suddhabhūmiyaṃ
attharitabbā. “**Sīhacammādīnaṃ parihaṇeyeva paṭikkhepo**”ti iminā
mañcapīṭhādīsu attharivā puna saṃharivā ṭhapanādivasena attano atthāya
pariharaṇameva na vaṭṭati, bhūmattharaṇādivasena paribhogo pana attano
pariharaṇaṃ na hotīti dasseti. **Khendhake** hi “antopi mañce paññattāni honti,
bahipi mañce paññattāni honti”ti¹ evaṃ attano attano atthāya mañcādīsu
paññāpetvā **pariharaṇavattthusmiṃ**—

“Na bhikkhave mahācammāni dhāretabbāni sīhacammaṃ
byagghacammaṃ dīpicammaṃ. Yo dhāreyya, āpatti dukkaṭassā”ti¹—

1. Vi 3. 281 piṭṭhe.

paṭikkhepo kato. Tasmā vuttanayenevettha adhippāyo daṭṭhabbo.

Dārumayapīṭhanti phalakamayapīṭhameva. **Pāḍakathalikanti** adhotapādaṃ yasmim̐ ghaṃsantā dhovanti, taṃ dāruphalakādi.

113. “Āgantvā uddharissāmīti gacchatī”ti vuttattā aññenapi kāraṇena anotāpentassapi āgamane sāpekkhassa anāpatti. Teneva **mātikāṭṭhakathāyaṃ** “mañcādīnaṃ saṃghikatā, vuttalakkaṇe dese santharaṇaṃ vā santharāpanaṃ vā, apalibuddhatā, āpadāya abhāvo, nirapekkhatā, leḍḍupātātikkamo”ti¹ evamettha nirapekkhatāya saddhim̐ cha aṅgāni vuttāni.

Paṭhamasenāsanāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Dutiyasenāsanāsikkhāpadavaṇṇanā

116. Pañcame **pāvāro kojavoti** paccattharaṇatthāyeva ṭhapitā uggatalomā attharaṇavisesā. **Ettakameva vuttanti** aṭṭhakathāsu vuttaṃ. **Senāsanatoti** sabbapacchimasenāsanato.

117. **Kurundaṭṭhakathāyaṃ** vuttamevattham̐ savisesaṃ katvā **dassetum̐** “**kiñcāpi vutto**”ti-ādi āraddham̐. **Vattabbaṃ natthīti** rukkhamūlassa pākaṭattā vuttaṃ. **Palujjatīti** vinassati.

118. Yena mañcaṃ vā piṭhaṃ vā vīnanti, taṃ **mañcapīṭhakavānaṃ**. **Siluccayaleṇanti** pabbataguhā. “**Āpucchanaṃ pana vatthan**”ti iminā āpatti natthīti dasseti. Vuttalakkaṇaseyyā, tassā saṃghikatā, vuttalakkaṇe vihare santharaṇaṃ vā santharāpanaṃ vā, apalibuddhatā, āpadāya abhāvo, anapekkhassa disāpakkamaṇaṃ, upacārasīmātikkamoti imānettha satta aṅgāni.

Dutiyasenāsanāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 202 piṭṭhe.

6. Anupakhajjasikkhāpadavaṇṇanā

119. Chatṭhe **anupavisitvā**ti samīpaṃ pavisitvā.

122. **Upacāraṃ** ṭhapetvāti diyaḍḍhahatthūpacāraṃ ṭhapetvā.
Saṃghikavihāratā, anuṭṭhāpanīyabhāvajānanam, sambādhētukāmatā, upacāre
nisīdanam vā nipajjanam vāti imānettha cattāri aṅgāni.

Anupakhajjasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Nikkaḍḍhanasikkhāpadavaṇṇanā

126. Sattame **koṭṭhakānī**ti dvārakoṭṭhakāni.

128. “**Sakalasamghārāmato nikkadḍhitum na vaṭṭatī**”ti idaṃ
ananurūpato vuttaṃ. Pāpagaragitāya hi akupitacittena nikkadḍhāpentassa
iminā sikkhāpadena āpatti natthi “kupito anattamano”ti vuttattā.
Aññāpekkhā¹ āpatti na dissati. Pāliyaṃ “**alajjīm nikkadḍhati**”ti-ādīsu
cittassa lahuparivattitāya antaranarā kope uppannepi anāpatti
alajjitā dipaccayeneva nikkadḍhanassa āradhātā. Saṃghikavihāro,
upasampannassa bhaṇḍanakārahāvādivinimuttatā, kopena nikkadḍhanam
vā nikkadḍhāpanam vāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Nikkaḍḍhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Vehāsakuṭisikkhāpadavaṇṇanā

129. Aṭṭhamam uttānameva. Saṃghiko vihāro, asīsaghaṭṭavehāsakuṭi,
heṭṭhā paribhogatā, apaṭṭānidinne āhaccapādaṃ nisīdanam vā nipajjanam
vāti imānettha cattāri aṅgāni.

Vehāsakuṭisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Aññāpekkhāpi (?)

9. Mahallakavīhārasikkhāpadavaṇṇanā

135. Navame “mahallako nāma vihāro sassāmiko”ti vuttattā saññācīkāya kuṭiyā anāpattīti vadanti. **Yassāti** vihārassa. **Sā aparipūrūpacārāpi hotīti** vivariyamānaṃ kavāṭaṃ yaṃ bhittim āhanati, sā sāmantā¹ kavāṭavittthārappamāṇā upacārarahitāpi hotīti attho. Ālokaṃ vātapānaṃ sandheti ghaṭayatīti **ālokasandhīti** kavāṭaṃ vuccati. Dvāravātapānūpacārato aññattha punappunaṃ limpanādim karontassa piṇḍagaṇanāya pācittiyam.

Keci pana “pāliyaṃ pācittiyassa avuttattā dukkaṭaṇ”ti vadanti. **Adhiṭṭhātabbanti** saṃvidhātabbaṃ. **Harite ṭhito adhiṭṭhāti, āpatti dukkaṭassāti** haritayutte khethe ṭhatvā chādentassa dukkaṭanti attho. Keci pana “tādisse khethe vihāraṃ karontassa dukkaṭaṇ”ti vadanti, taṃ pāliyā na sameti.

136. **Ujukameva chādananti** chādanamukhavaṭṭito paṭṭhāya yāva piṭṭhivaṃsakūṭāgārakaṇṇikādi, tāva iṭṭhakādīhi ujukaṃ chādanaṃ. Iminā pana yena sabbasmiṃ vihāre ekavāraṃ chādite taṃ chādanaṃ ekamagganti gahetvā pāliyaṃ “dve magge”ti-ādi vuttaṃ. Pariyāyena chādanampi imināva nayena yojetabbanti vadanti, taṃ “punappunaṃ chādāpesī”ti imāya pāliyā ca “sabbampi cetaraṃ chādanaṃ chadanūpari veditabbaṇ”ti iminā aṭṭhakathāvacanena ca sameti.

Pāliyaṃ “maggena chādentassa pariyāyena chādentassā”ti idaṇca iṭṭhakādīhi, tiṇapaṇṇehi ca chādanappakārebhedadassanattamaṃ vuttaṃ. Keci pana “pantiyā chāditaṃ chadanassa upari chādanamukhavaṭṭito paṭṭhāya uddhaṃujukameva ekavāraṃ chādanaṃ ekamagganti gahetvā ‘dve magge’ti-ādi vuttaṃ, na pana sakalavīhārachādanaṃ. Esa nayo pariyāyena chādanepī”ti vadanti, taṃ pāli-aṭṭhakathāhi na sameti.

Tatiyāya magganti ettha **tatiyāyāti** upayogatthe sampadānavacanam, tatiyaṃ magganti attho. Ayameva vā pāṭho. **Tiṇapaṇṇehi labbhatīti** tiṇapaṇṇehi chādetvā upari ullittāvalittakaraṇaṃ sandhāya vuttaṃ.

kevalaṃ tiṇakuṭiyā hi anāpatti vuttā¹. **Tiṇṇaṃ maggānanti** maggavasena chāditānaṃ tiṇṇaṃ chadanānaṃ. **Tiṇṇaṃ pariyāyānanti** etthāpi eseṇa nayo. Mahallakavīhārātā, attano vāsāgārātā, uttari adhiṭṭhānanti imānettha tīṇi aṅgāni.

Mahallakavīhārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā

140. Dasame **mātikāyaṃ** sappāṇaka-udakaṃ tiṇena vā mattikāya vā siñceyya, chaḍḍeyyāti attho. Atha vā udakaṃ gahetvā bahi siñceyya, tasmīṇca udaye tiṇaṃ vā mattikaṃ vā āharitvā pakkhipeyyāti ajjhāharitvā attho veditabbo. Tenāha “**sakaṭabhāramattañcepi**”ti-ādi. **Idanti** tiṇamattikapakkhipanavidhānaṃ. **Vuttanti** mātikāyaṃ “tiṇaṃ vā mattikaṃ vā”ti evaṃ vuttaṃ, aṭṭhakathāsu vā vuttaṃ.

Idaṇca sikkhāpadaṃ bāhiraparibhogaṃ sandhāya vatthuvasena vuttaṃ abbhantaraparibhogassa visuṃ vakkhamānattā. Tadubhayampi “sappāṇakaṇ”ti katvā vadhakacittaṃ vināva siñcane paññattattā “paṇṇattivajjan”ti vuttaṃ. Vadhakacitte pana sati sikkhāpadantareneva pācittiyaṃ, na imināti daṭṭhabbaṃ. Udayassa sappāṇakatā, “siñcanena pāṇakā marissanti”ti jānanaṃ, tādiseva ca udakaṃ vinā vadhakacetanāya kenacideva karaṇīyena tiṇādīnaṃ siñcananti imānettha cattāri aṅgāni.

Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito senāsanavaggo dutiyo.

“Bhūtagāmaṇavaggo”tipi etasseva nāmaṃ.

3. Ovādavagga

1. Ovādasikkhāpadavaṇṇanā

144. Tatiyavaggassa paṭhame **tiracchānabhūta**nti tirokaraṇabhūtaṃ, bāhirabhūtaṃ attho. **Samiddho**ti paripuṇṇo. **Sahitatto** atthayutto. Atthagambhīratādinaṃ **gambhīro**.

145-147. **Paratoti** uttari. **Karontovāti** paribāhire karonto. **Vibhaṇgeti** jhānavibhaṅge. **Carāṇanti** nibbānagamanāya pādaṃ.

Yadassāti yaṃ assa. **Dhāretīti** avinassamānaṃ dhāreti. **Parikathanatthanti** pakiṇṇakakathāvasena paricchinnadhammakathanatthaṃ. **Tisso anumodanāti** saṃghabhaddādisu dānānisaṃsappaṭisaṃyuttā **nidhikuṇḍasuttā**¹anumodanā, gehappavesamaṅgalādisu **maṅgalasuttā**²anumodanā, matakabhaddādi-amaṅgalesu **tirokuṭṭā**³anumodanāti imā tisso anumodanā. **Kammākammavinicchayoti** parivārāvasāne **kammavagge**⁴ vuttavinicchayo. **Samādhivasenāti** samathapubbakavasena. **Vipassanāvasena vāti** diṭṭhivisuddhi-ādikāya sukkhavipassanāya vasena. Attano sīlarakkhaṇatthaṃ aparānapekkhatāya yena kāmaṃ gantum catasso disā arahati, assa vā santi, tāsu vā sādhuṃ **cātuddiso**.

Abhivinayeti pātimokkhasaṃvarasaṅkhāte saṃvaravinaye, tappakāsake vā vinayapiṭake. **Vinetunti** sikkhāpetum pakāsetum. **Paguṇā vācuggatāti** pāṭhato ca atthato ca paguṇā mukhe sannidhāpanavasena vācuggatā kātabbā, atthamattavasena pettha yojanaṃ karonti. **Abhidhammeti** lakkhaṇarasādivasena paricchinne nāmarūpadhamme. Pubbe kira mahātherā pariyatti-anantaradhānāya ekekassa gaṇassa dīghanikāyādi-ekekadhammakotṭhāsaṃ niyyātentā “tumhe etaṃ pālito ca aṭṭhakathāto ca pariharatha, sakkontā uttaripi uggaṇhathā”ti evaṃ sakaladhammaṃ ganthavasena⁵ niyyātenti, tattha te ca bhikkhū ganthanāmena dīghabhāṇakā majjhimabhāṇakāti voharīyanti, te ca attano bhārabhūtaṃ koṭṭhāsaṃ pariccajivā

1. Khu 1. 9 piṭṭhe Khuddakapāṭhe.

2. Khu 1. 3. 318 piṭṭhesu.

3. Khu 1. 8; Khu 2. 129 piṭṭhesu.

4. Vi 5. 380 piṭṭhe.

5. Gaṇavasena (Ka)

aññaṃ uggahetuṃ na labhanti. Taṃ sandhāyāya “**sace majjhimabhāṇako hoti**”ti-ādi.

Tattha **heṭṭhimā vā tayo vaggā**ti mahāvaggato heṭṭhimā sagāthakavaggo¹, nidānavaggo², khandhavaggā³ ime tayo vaggā. **Tikanipātato paṭṭhāya heṭṭhā**ti ekanipātadukanipāte sandhāya vuttaṃ. Dhammapadampi saha vatthunā jātakabhāṇakena attano jātena saddhim uggahetabbaṃ. **Tato oraṃ na vaṭṭatī**ti mahāpaccarivādassa adhippāyo. **Tato tatoti** dīghanikāyādito. Uccinitvā uggahitaṃ saddhammassa ṭhitiyā, bhikkhunopi pubbāparānusandhi-ādikusalatāya ca na hotīti “taṃ na vaṭṭatī”ti paṭikkhittaṃ. **Abhidhamme kiñci uggahetabbanti na vuttanti** ettha yasmā vinaye kusalattikādivibhāgo, suttantesu samathavipassanāmaggo ca abhidhammapāṭhaṃ vinā na viññāyati, andhakāre pavitṭhakālo viya hoti, tasmā suttavinayānaṃ gahaṇavasena abhidhammaggaṇaṃ vuttamevāti visuṃ na vuttanti veditabbaṃ. Yathā “bhojanaṃ bhuñjitabban”ti vutte “byañjanaṃ khāditabban”ti avuttampi vuttameva hoti tadavinābhāvato, evaṃsampadamidaṃ daṭṭhabbaṃ.

Parimaṇḍalapadabyañjanāyāti parimaṇḍalāni paripuṇṇāni padesu sithiladhanitādibyañjanāni yassaṃ, tāya. Purassa esāti **porī**, nagaravāsīnaṃ kathāti attho. **Anelagalāyā**ti ettha **elā**ti kheḷaṃ taggaḷanavirahitāya. **Kalyāṇavākkaraṇoti** ettha vācā eva vākkaraṇaṃ, udāharaṇagghoso. Kalyāṇaṃ madhuraṃ vākkaraṇamassāti kalyāṇa vākkaraṇo. Upasampannāya methuneneva abhabbo hoti, na sikkhamānāsāmaṇerisūti āha “**bhikkhuniyā kāyaśaṃsaggaṃ vā**”ti-ādi.

148. **Garukehī**ti garukabhaṇḍehi. **Ekato upasampannāyā**ti upayogatthe bhummapadānaṃ. **Bhikkhūnaṃ santike upasampannā** nāma parivattaliṅgā vā pañcasatasākiyāniyo vā. Etā pana ekato-upasampannā ovadantassa pācittiyameva.

149. **Na nimantitā hutvā gantukāmā**ti nimantitā hutvā bhojanapariyosāne gantukāmā na honti, tattheva vasitukāmā

1. Saṃ 1. 1 piṭṭhādīsu.

2. Saṃ 1. 243 piṭṭhādīsu.

3. Saṃ 2. 1 piṭṭhādīsu.

hontīti attho. **Yatoti** bhikkhunupassayato. **Yācitvāti** “tumhehi ānīta-ovādeneva mayampi vasissāmā”ti yācitvā. **Tatthāti** tasmim bhikkhunupassaye. Abhikkhukāvāse vassam vasantiyā pācittiyam, apagacchantiyā dukkaṭam.

Imāsu katarāpatti pariharitabbāti codanam pariharanto āha “**sā rakkhitabbā**”ti. Sā vassānugamanamūlikā āpatti rakkhitabbā, itarāya anāpattikāraṇam atthīti adhippāyo. Tenāha “**āpadāsu hi**”ti-ādi.

Ovādatthāyāti ovāde yācanatthāya. **Dve tissoti** dvīhi tīhi, karaṇatthe cetam paccattavacanam. **Pāsādikenāti** pasādajanakena kāyakammādinā. **Sampādetūti** tividham sikkham sampādetu. Asammatatā, bhikkhuniyā paripuṇṇūpasampannatā, ovādavasena aṭṭhagarudhammadānanti imānettha tīpi aṅgāni.

Bhikkhunovādasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Atthaṅgatasikkhāpadavaṇṇanā

153. Dutiye **kokanadanti** padumavisesam, tam kira bahupattam vaṇṇasampannam. Ayañhettha attho—yathā kokanadasaṅkhātam padumam, evam phullamukhapadumam avītaguṇagandham nimmale antalikkhe ādiccam viya ca attano tejasā tapantam tato eva virocamānam aṅgehi niccharaṇakajutiyā aṅgīrasam sammāsambuddham passāti. **Rajoharaṇanti** sarīre rajam puñchatīti rajoharaṇanti puñchanacoḷassa nāmam. Obhāsavissajjanapubbakā bhāsitaḡāthā **obhāsagāthā** nāma. **Visuddhimaggādīsu**¹ pana “rāgo rajo na ca pana reṇu vuccatī”ti-ādi obhāsagāthā vuttā, na panesā “adhicetaso”ti gāthā. Ayañca **cūlapanthakattherassa** udānagāthāti udānapāḷiyam natthi, **ekudāniyattherassa** panāyam udānagāthāti tattha² vuttam. Idha pana pāḷiyā eva vuttattā therassāpi udānagāthāti gahetabbam. Idha ca agarudhammenāpi³

1. Visuddhi 2. 16 piṭṭhe. 2. Theragāthā-Tīha 1. 192 piṭṭhe.

3. Aṭṭhagarudhammenāpi (Sī, Ka)

ovādato pācittiyameva. Atthaṅgatasūriyatā, paripuṇṇūpasampannatā, ovadananti imānettha tīṇi aṅgāni.

Atthaṅgatasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Bhikkhunupassayasikkhāpadavaṇṇanā

162. Tatiyaṃ uttānameva. Upassayūpagamaṇaṃ, paripuṇṇūpasampannatā, samayābhāvo, garudhammehi ovadananti imānettha cattāri aṅgāni.

Bhikkhunupassayasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Āmisasikkhāpadavaṇṇanā

164. Catutthe āmisānirapekkhampi āmisahetu ovadatītisaññāya bhaṇantassapi anāpatti sacittakattā sikkhāpadassa. Sesamettha uttānameva. Upasampannatā, dhammena laddhasammutitā, anāmisantaratā, avaṇṇakāmatāya evaṃ bhaṇananti imānettha cattāri aṅgāni.

Āmisasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

169. Pañcamaṃ cīvaradānasikkhāpadaṃ uttānameva.

6. Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā

176. Chaṭṭhe **kathinavattanti** kathinamāse cīgaraṃ karontānaṃ sabrahmacārīnaṃ sahāyabhāvūpagamaṇaṃ sandhāya vuttaṃ. **Vañcetvā**ti “tava ñātikāyā”ti avatvā “ekissā bhikkhuniyā”ti ettakameva vatvā “ekissā bhikkhuniyā”ti sutvā te aññātikasaññino ahesunti āha **“akappiye niyojittā”**ti. Aññātikāya bhikkhuniyā santakatā, nivāsanapārūpanūpagatā, vuttanayena sibbanāṃ vā sibbāpanāṃ vāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Cīvarasibbanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Saṁvidhānasikkhāpadavaṇṇanā

183. Sattame pāliyaṁ **gacchāma bhagini gacchāmāyyāti** bhikkhupubbakaṁ saṁvidhānaṁ, itaraṁ bhikkhunipubbakaṁ. **Ekaddhānamagganti** ekato addhānasāṅkhātāṁ maggaṁ. **Hiyyoti** suve. **Pareti** tatiye divase.

Dvidhā vuttappakāroti pādagamane pakkhagamaneti dvidhā vuttappakāro. **Upacāro na labbhatī**ti yo parikkhittādigāmassa ekaledḍupātādi-upacāro vutto, so idha na labbhati āsannattā. Etena ca antaraghareyevettha gāmoti adhippeto, na sakalaṁ gāmakhettaṁ. Tatthāpi upacāro labbhati, tattha upacārokkamane eva āṇipattīti dasseti. Tenāha “**ratanamattantaro**”ti-ādi. Upacārokkamanañcetha upacārabbhantare pavisanameva hoti. Tattha appavisitvāpi upacārato bahi addhayaṇanabbhantaragatena maggena gacchantopi maggassa dvīsu passesu addhayaṇanabbhantaragataṁ gāmupacāraṁ sabbaṁ okkamitvā gacchaticceva vuccati. Addhayaṇanato bahi gatena maggena gacchanto na gāmupacāragāṇanāya kāretabbo, addhayaṇanagāṇanāyeva kāretabbo. Evañca sati anantarasikkhāpade nāvāyeva gāmaṭṭirapassena gacchantassa gāmupacāragāṇanāya āpatti samatthitā hoti. Na hi sakkā nāvāya gāmupacārabbhantare pavisitum. Tiṇṇaṁ maggānaṁ sambandhaṭṭhānaṁ **siṅghāṭakaṁ**. **Etthantare saṁvidahitē**ti ettha na kevalaṁ yathāvuttarathikādisu eva saṁvidahane dukkaṭaṁ, antarāmaggepi adhippāyo.

Addhayaṇanaṁ atikkamantassāti asati gāme addhayaṇanaṁ atikkamantassa. Yasmiñhi gāmakhettabhūtepi araññe addhayaṇanabbhantare gāmo na hoti, tampi idha agāmaṁ araññanti adhippetāṁ, na viñjhāṭavādayo.

185. **Raṭṭhabhedeti** raṭṭhaviḷope. **Cakkasamāruḷhā**ti iriyāpathacakkaṁ, sakaṭacakkaṁ vā samāruḷhā. Dvinnampi saṁvidahitvā maggappaṭipatti, avisaṅketāṁ, samayābhāvo, anāpadā, gāmantarokkamaṇaṁ vā addhayaṇanātikkaṁ vāti imānettha pañca aṅgāni. Ekato upasampannādīhi saddhiṁ saṁvidhāya gacchantassa pana mātugāmasikkhāpadena āpatti.

Saṁvidhānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Nāvābhiruhanasikkhāpadavaṇṇanā

189. Aṭṭhame **ekam tīraṃ -pa- nirantaranti** nadito
 addhayojanabbhantare padese niviṭṭhagāmehi nirantaratā vuttā. **Ekam
 agāmakam araṇṇanti** tathā niviṭṭhagāmābhāvena vuttam.
Agāmakatīrapassenāti-ādi pana atireka-addhayojanavittthataṃ nadim
 sandhāya vuttam. Tato unavittthārāya hi nadiyā majjhenāpi gamane
 tīradvayassāpi addhayojanabbhantare gatattā gāmantara gaṇanāya,
 addhayojanagaṇanāya ca āpattiyo paricchinditabbā. Teneva **“yojanavittthata
 -pa- addhayojanagaṇanāya pācittiyānī”**ti vuttam. Teneva hi yojanato unāya
 nadiyā addhayojanabbhantaragatatīravaseneva āpattigaṇanaṃ vuttameva
 hoti. **“Sabba-aṭṭhakathāsū”**ti-ādinā vuttamevattham samattheti. Tattha
 kiñcāpi samuddataḷākādīsu pācittiyam na vuttam, tathāpi kīḷāpurekkhārassa
 tatthā dukkaṭamevāti gahetabbam, paṭhamam kīḷāpurekkhārassāpi pacchā
 nāvāya niddupagatassa, yoniso vā manasikarontassa
 gāmantarokkamanādīsopi āpattisambhavato paṇṇattivajjatā, ticittatā cassa
 sikkhāpadassa vuttāti veditabbam. Sesam suviññeyyameva.

Nāvābhiruhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Paripācitasikkhāpadavaṇṇanā

197. Navame pāḷiyam **“sikkhamānā -pa- pañca bhojanāni ṭhapetvā
 sabbattha anāpattī”**ti idam iminā sikkhāpadena anāpattim sandhāya vuttam.
 Pañcahi sahadhammikehi kataviññattiparikathādīhi uppannam
 paribhuñjantassa dukkaṭameva. Bhikkhuniyā paripācitatā, tathā jānanaṃ,
 gihisamārambhābhāvo, bhojanatā, tassa ajjhoharaṇanti imānettha pañca
 aṅgāni.

Paripācitasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā

198. Dasame **upanandassa catutthasikkhāpadenā**ti mātugāmena rahonisajjasikkhāpadam sandhāya vuttam, tam pana acelakavagge pañcamampi upanandam ārabha paññattesu catutthattā evam vuttanti datṭhabbam.

Rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito bhikkhunivaggo tatiyo.

4. Bhojanavagga

1. Āvasathapiṇḍasikkhāpadavaṇṇanā

206. Catutthavaggassa paṭhame **imesam̐yevā**ti imesam̐ pāsaṇḍānam̐yeva. **Ettakānanti** imasmim̐ pāsaṇḍe ettakānam̐.

208. “**Gacchanto vā āgacchanto vā**”ti idam̐ addhayaḥjanavasena gahetabbam̐. Aññe uddissa paññattañca bhikkhūsu appasannehi titthiyehi sāmāññatopi paññattampi bhikkhūnam̐ na vaṭṭati eva. Āvasathapiṇḍatā, agilānatā, anuvasitvā bhojananti imānettha tīṇi aṅgāni.

Āvasathapiṇḍasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

209. Dutiye **Abhimāreti** abhibhavitvā bhagavantam̐ māraṇatthāya payojite dhanudhare. Nanu “rājānampi mārāpesī”ti vacanato idam̐ sikkhāpadam̐ ajātasattuno kāle paññattanti siddham̐, evañca sati pālīyam̐ “tena kho pana samayena rañño māgadhasa -pa- ñātisālohito ājīvakesu pabbajito hoti -pa- bimbisāram̐ etadavocā”ti-ādi virujjhatīti? Na virujjhati. So kira ājīvako bimbisārakālato pabhuti antaranarā bhikkhū nimantetvā dānam̐ dento ajātasattukālepi sikkhāpade paññattepi bhikkhūnam̐ santikedūtam̐ pāhesi, bhikkhū ca kukkucāyantā nivāresum̐. Tasmā ādito paṭṭhāya tam̐ vatthu dassitanti veditabbam̐.

215. Aññamaññaṃ visadisam rajjam virajjam, virajjato āgatā **verajjakā**.
Te ca yasmā jātigottādito nānāvidhā, tasmā **nānāverajjaketipi** attho.

217-8. Imassa sikkhāpadassa vatthuvaseva viññattito gaṇabhojanatthātā siddhāti taṃ avatvā padabhājane asiddhameva nimantanato gaṇabhojanam dassitanti veditabbam. Tenāha “**dvīhākārehi**”ti-ādi. “**Yena kenaci vevacanenā**”ti vuttattā “bhojanam gaṇhathā”ti-ādisāmaññanāmenāpi gaṇabhojanam hoti. Yaṃ pana pāliyaṃ addhānagamanādivatthūsu “idheva bhuñjathā”ti vuttavacanassa kukkucāyanaṃ, tampi odanādināmaṃ gahetvā vuttattā eva katanti veditabbam. **Ekato gaṇhantī**ti aññamaññaassa dvādasahattham amuñcitvā ekato ṭhatvā gaṇhanti.

“**Amhākaṃ catunnampi bhattam dehi**”ti vuttattā pāli (vaṇṇanā) yaṃ “tvam ekassa bhikkhuno bhattam dehi”ti-ādino vuttattā ca bhojananāmena viññattameva gaṇabhojanam hoti, tañca aññena viññattampi ekato gaṇhantānaṃ sabbesampi hotīti daṭṭhabbam. Visuṃ gahitaṃ pana viññattam bhuñjato paṇītabhojanādisikkhāpadehi āpatti eva.

Āgantukapaṭṭanti acchinditvā anvādhiṃ āropetvā karaṇacīvaraṃ sandhāya vuttam. **Ṭhapetī**ti ekaṃ antam cīvare bandhanavasena ṭhapeti. **Paccāgataṃ sibbatī**ti tasseva dutiya-antam parivattitvā āhataṃ sibbatī. **Āgantukapaṭṭam bandhatī**ti cīvarena laggaṃ karonto punappunaṃ tattha tattha suttena bandhati. **Ghaṭṭetī**ti pamāṇena gahetvā daṇḍādīhi¹ ghaṭṭeti. **Suttaṃ karotī**ti guṇādibhāvena vaṭṭeti. **Valetī**ti anekaguṇasuttaṃ hatthena vā cakkadaṇḍena vā vaṭṭeti ekattaṃ karoti. **Parivattanaṃ karotī**ti parivattanadaṇḍayantakaṃ karoti, yasmim suttaguḷaṃ pavesetvā veḷunālīkādisu ṭhapetvā paribbhamāpetvā suttakoṭito paṭṭhāya ākaḍḍhanti.

220. **Animantitacatutthanti** animantito catuttho yassa bhikkhucatukkassa, taṃ animantitacatuttham. Evaṃ sesesupi. Tenāha “**pañcannaṃ catukkānaṃ**”ti. **Sampavesetvāti** tehi yojetvā. **Gaṇo bhijjatī**ti nimantitasamgho na hotīti attho.

Adhivāsetvā gatesūti ettha akappiyanimantanādhivāsanakkhaṇe pubbapayoge dukkaṭampi natthi, viññattito pasavane pana viññattikkhaṇe itarasikkhāpadehi dukkaṭam hotīti gahetabbam. **Nimantanam sādiyathāti** nimantanabhattham paṭiggaṇhatha. **Tāni cāti** kummāsādīni ca tehi bhikkhūhi ekena pacchā gahitattā ekato na gahitāni.

“**Bhattuddesakena paṇḍitena bhavitabbari -pa- mocetabbā**”ti etena bhattuddesakena akappiyanimantane sādite sabbesampi sāditaṃ hoti, ekato gaṇhantānam gaṇabhojanāpatti ca hotīti dasseti. Dūtassa dvāre āgantvā puna “bhattam gaṇhathā”ti vacanabhayena “**gāmadvāre aṭṭhatvā**”ti vuttam. Gaṇabhojanatā, samayābhāvo, ajjhoharaṇanti imānettha tīṇi aṅgāni.

Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Paramparabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

221. Tatiye pāliyaṃ **bhattapaṭipāṭi aṭṭhitā**ti kulapaṭipāṭiyā dātabbā bhattapaṭipāṭi aṭṭhitā na ṭhitā, abbocchinnā niranterappavattāti attho. Badaraphalāni pakkhipitvā pakkayāgu-ādikaṃ “**badarasāḷavan**”ti vuccati.

Pāliyaṃ **paramparabhojaneti** yena paṭhamam nimantito, **tassa** bhojanato parassa bhojanassa bhuñjane. Vikappanāva idha anupaññattivāsena mātikāyaṃ anāropitāpi **parivāre** “catasso anupaññattiyo”ti¹ anupaññattiyaṃ gaṇitā. Tattha kiñcāpi aṭṭhakathāyaṃ mahāpaccarivādassa pacchā kathanena parammukhāvikkappanā patiṭṭhapitā, tathāpi sammukhāvikkappanāpi gahetabbāva. Teneva **mātikāṭṭhakathāyampi** “yo bhikkhu pañcasu sahadhammikesu aññatarassa ‘mayham bhattapaccāsam tuyham dammī’ti vā ‘vikappemī’ti vā evam sammukhā”ti-ādi² vuttam.

229. **Khīraṃ vā rasaṃ vāti** pañcabhojanāmisam bhattato upari ṭhitam sandhāya vuttam. Tañhi abhojanattā uppaṭipāṭiyā pivatopi anāpatti. Tenāha “**bhuñjantenā**”ti-ādi.

1. Vi 5. 29 piṭṭhe.

2. Kaṅkhā-Ṭṭha 217 piṭṭhe.

Vikappanāya akaraṇato akiriyyāvasena idaṃ vācāyapi samuṭṭhanti āha “**vacīkamman**”ti. Paramparabhojanatā, samayābhāvo, ajjhoharaṇanti imānettha tīṇi aṅgāni.

Paramparabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā

231. Catutthe pāliyaṃ **paṭiyālokanti** pacchimadisam, pacchādisanti attho. Apātheyyādi-atthāya paṭiyāditantisaññāya gaṇhantassāpi āpatti eva acittakattā sikkhāpadassa. Attano atthāya “imassa hatthe dehī”ti vacanenāpi āpajjanato “**vacīkamman**”ti vuttam. Vuttalakkaṇapūvamanthata, asesakata, appaṭippassaddhagamanatā, aññātakādītā, atirekapaṭiggahaṇanti imānettha pañca aṅgāni.

Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Paṭhamapavāraṇasikkhāpadavaṇṇanā

237. Pañcame “**ti-kāraṃ avatvā**”ti iminā kātabbasaddasāmatthiyā laddhaṃ iti-padaṃ katakāle na vattabbanti¹ dasseti. Idha pana ajānantehi **iti**-sadde payuttepi atirittam katameva hotīti daṭṭhabbam.

238-9. “Pavārito”ti idaṃca kattu-atthe nipphannanti dassetum “**katapavāraṇo**”ti-ādi vuttam. Bhuttāvī-padassa niratthakabhāvameva sādhetum “**vuttampi cetan**”ti-ādi vuttam. **Tāhī**ti puthukāhi. **Sattumodakoti** sattum temetvā kato apakko. Sattum pana pisitvā piṭṭham katvā temetvā pūvaṃ katvā pacanti, tam na pavāreti. “**Paṭikkhipitabbatṭhāne ṭhitameva paṭikkhipati nāmā**”ti vuttattā yaṃ yaṃ alajjisantakaṃ vā attano apāpuṇakasamghikādiṃ vā paṭikkhepato pavāraṇā na hotīti daṭṭhabbam.

Āsannataram aṅgati hatthapāsato bahi ṭhatvā onamitvā dentassa sīsaṃ āsannataram hoti, tassa orimantena paricchinditabbam.

1. Sabbasaddasāmatthiyāsu likhitaṃ itisaddapayogaṃ katakāle na vattabbanti (Sī, Ka)

Apanāmetvāti abhimukhaṃ haritvā. “**Imaṃ bhattaṃ gaṇhā**”ti vadatīti kiñci anāmetvā vadati. Kevalaṃ vācābhihārassa anadhippetattā gaṇhathāti gaheṭum āradhaṃ kaṭacchunā anukkhittampi pubbepi evaṃ abhihaṭṭā pavāraṇā hotīti “**abhihaṭṭāva hoti**”ti vuttaṃ. **Uddhaṭṭamatteti** bhājanato viyojitamatte. **Dvinnam samabhārepī**ti parivesakassa ca aññassa ca bhattapacchibhājanavahane samakepīti attho.

Rasaṃ gaṇhathāti ettha kevalaṃ maṃsarasassa apavāraṇājanakassa nāmena vuttattā paṭikkhipato pavāraṇā na hoti. **Maccharasanti**-ādīsu maccho ca rasañcāti atthassa sambhavato vatthunopi tādisattā pavāraṇā hoti, “idaṃ gaṇhathā”tipi avatvā tuṇhībhāvena abhihaṭṭaṃ paṭikkhipatopi hoti eva. **Karambakoti** missakādhivacanametam. Yañhi bahūhi missetvā karonti, so “karambako”ti vuccati.

“**Uddissa katan**”ti maññamānoti ettha vatthuno kappiyattā “**pavāritova hoti**”ti vuttaṃ. Tañce uddissa katameva hoti, paṭikkhepo natthi. **Ayamettha adhippāyoti** “yenāpucchito”ti-ādinā vuttamevatthaṃ sandhāya vadati.

Kāraṇaṃ panettha duddasanti bhattassa bahutarabhāvena pavāraṇāsambhava-kāraṇaṃ duddasaṃ, aññathā karambakepi macchādibahubhāve pavāraṇā bhaveyyāti adhippāyo. Yathā cettha kāraṇaṃ duddasaṃ, evaṃ parato “missakaṃ gaṇhathā”ti etthāpi kāraṇaṃ duddasamevāti daṭṭhabbaṃ. Yañca “idaṃ pana bhattamissakamevā”ti-ādi kāraṇaṃ vuttaṃ, tampi “appataraṃ na pavāretī”ti vacanena na sameti.

Visum katvā detīti “rasaṃ gaṇhathā”ti-ādinā vācāya visum katvā detīti attho gaheṭabbo, na pana kāyena rasādiṃ viyojetvāti. Tathā aviyojjitepi paṭikkhipato pavāraṇāya asambhavato appavāraṇāpahonakassa nāmena vuttattā bhattamissakayāguṃ āharitvā “yāguṃ gaṇhathā”ti vuttaṭṭhānādīsu viya, aññathā vā ettha yathā pubbāparaṃ na virujjhati, tathā adhippāyo gaheṭabbo.

Nāvā vā setu vāti-ādimhi nāvādi-abhiruhanādikkhaṇe kiñci ṭhatvāpi abhiruhanādikātabbattepi gamanatapparatāya ṭhānaṃ nāma na hoti, janasammaddena pana anokāsādibhāvena kātuṃ na vaṭṭati. **Acāletvāti**

vuttaṭṭhānato aññasmimpi padese vā uddham vā apesetvā tasmim eva pana ṭhāne parivattetuṃ labhati. Tenāha “**yena passenā**”ti-ādi.

Akappiyabhojanam vāti kuladūsanādinā uppannam, taṃ “akappiyan”ti iminā tena missam odanādi atirittam hoti evāti dasseti. Tasmā yaṃ tattha akappakataṃ kandaphalādi, taṃ apanetvā sesam bhuñjitabbameva.

So puna kātuṃ na labhatīti tasmiññeva bhājane kariyamānam paṭhamakatena saddhiṃ kataṃ hotīti puna so eva kātuṃ na labhati, añño labhati. Aññena hi katato añño puna kātuṃ labhati. Aññasmim pana bhājane tena vā aññena vā kātuṃ vaṭṭati. Tenāha “**yena akataṃ, tena kātabbam, yañca akataṃ, taṃ kātabban**”ti. **Evam katanti** aññasmim bhājane kataṃ. **Sace pana āmisasamsaṭṭhānīti** ettha mukhādīsu laggampi āmisam sodhetvāva atirittam bhuñjitabbanti veditabbam.

241. Vācāya āṇāpetvā atirittam akārāpanato akiriyasamuṭṭhānanti daṭṭhabbam. Pavāritabhāvo, āmisassa anatirittatā, kāle ajjhoharaṇanti imānettha tīṇi aṅgāni.

Paṭhamapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Dutiyapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā

243. Chaṭṭhe “bhuttasmin”ti mātikāyaṃ vuttattā bhojanapariyosāne pācittiyam. Pavāritatā, tathāsaññitā, āsādanāpekkhatā, anatirittena abhihaṭapavāraṇā, bhojanapariyosānanti imānettha pañca aṅgāni.

Dutiyapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

247. Sattame naṭānam nāṭakāti **naṭanāṭakā**, sītāharaṇādīni.

248-9. **Khādanīye khādanīyatthanti** pūvādikhādanīye vijjamānakhādanīyakiccaṃ khādanīyehi kātabbam jighacchāharaṇasaṅkhātāṃ attham payojanam **neva**

pharanti na nipphādentī. Ekasmim̐ dese āhāra-kiccaṃ sādheṇtaṃ vā aññasmim̐ dese uṭṭhitabhūmīrasādhedena āhāra-kiccaṃ asādhentēpi vā sambhaveyyāti āha “**tesu tesu janapadesū**”ti-ādi. Keci pana “ekasmim̐ janapade āhāra-kiccaṃ sādheṇtaṃ sesajanapadesupī vikāle na kappati evāti dassanattamaṃ vuttan”tipī¹ vadanti. **Pakati-āhāravasenā**ti aññehi yāvakālikehi ayojitaṃ attano pakatiyāva āhāra-kiccakaraṇavasena. **Sammohoyeva hotī**ti anekathānaṃ nāmaṇaṃ appasiddhānaṃ sambhavato sammoho eva siyā. Tenevettha mayampi mūlakamūlādīnaṃ pariyāyantaradassanena adassanaṃ karimha upadesatova gahetabbato.

Yanti vaṭṭakandaṃ. **Muḷā**lanti thūlataṇṇamūlameva, **rukkhavallī-ādīnaṃ matthakoti** heṭṭhā vuttameva sampiṇḍetvā vuttaṃ. Acchivādīnaṃ aparipakkāneva phalāni yāvajīvikānīti dassetuṃ “**aparipakkānī**”ti vuttaṃ. **Harītakādīnaṃ aṭṭhīnī**ti ettha miṇḍaṃ yāvakālikanti keci vadanti, taṃ na vuttaṃ aṭṭhakathāyaṃ avuttattā.

Hiṅgurukkhato paggharitanīyyāso **hiṅgu** nāma. **Hiṅgujatu**-ādayo ca hiṅguvikatiyova. Tattha **hiṅgujatu** nāma hiṅgurukkhassa daṇḍapattāni pacitvā kataniyyāso. **Hiṅgusipāṭikā** nāma hiṅgupattāni pacitvā kataniyyāso. Aññena missetvā katotipi vadanti. **Takanti** aggakoṭiyā nikkhantasileso. **Takapattinti** pattato nikkhantasileso. **Takapaṇṇinti** palāse bhajjitvā katasileso. Daṇḍato nikkhantasilesotipi vadanti. Vikālatā, yāvakālikatā, ajjhoharaṇanti imānettha tīṇi aṅgāni.

Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Sannidhikāra-sikkhāpadavaṇṇanā

252-3. Aṭṭhame **tādisanti** asūpabyañjanaṃ. **Yāvakālikam̐ vā yāmakālikam̐ vā -pa-** **pācittiyanti** ettha kiñcāpi pāḷiyaṃ khādanīyabhojanīya padehi yāvakālikameva saṅgahitaṃ, na yāmakālikam̐, tathāpi “anāpatti yāmakālikam̐ yāme nidahitvā bhuñjati”ti idha ceva—

1. Sārattha-Ṭī 3. 65 piṭṭhe.

“Yāmakālikena bhikkhave sattāhakālikam -pa- yāvajīvikam
tadahupaṭiggahitam yāme kappati, yāmātikkante na kappati”ti¹—

aññattha ca vuttattā, “yāmakālikan”ti vacanasāmatthiyato ca bhagavato
adhippāyaññūhi aṭṭhakathācariyehi yāmakālikam sannidhikārakakataṃ
pācittiyavatthumeva vuttanti daṭṭhabbāṃ. **Yanti** pattam,
ghaṃsanakiriyāpekkhāya cetam upayogavacanam. **Āṅgulilekhā paññāyatī**
sinehābhāvepi pattassa succhavitāya paññāyati. **Yanti** yāvakālikam,
yāmakālikaṇca. **Apariccattamevā**ti nirapekkhatāya anupasampannassa
adinnam, apariccattaṇca² yāvakālikādivatthumeva sandhāya vadati, na pana
taggatapaṭiggahaṇam. Na hi vatthum aparicajitvā tatthagatapaṭiggahaṇam
paricajitum sakkā, na ca tādisam vacanamatthi. Yadi bhaveyya, “sace patto
duddhoto hoti -pa- bhuñjantassa pācittiyam”ti vacanam virujjheyya. Na hi
dhovanena āmisam apanetum vāyamantassa paṭiggahaṇe apekkhā³ vattati.
Yena punadivase bhuñjato pācittiyam janeyya, patte pana vattamānā
apekkhā taggatike āmisepi vattati evanāmāti āmise anapekkhatā ettha na
labbhati, tato āmise avijahitapaṭiggahaṇam punadivase pācittiyam janetīti
idam vuttam. Atha matam “yadaggenettha āmisānapekkhatā na labbhati,
tadaggena paṭiggahaṇānapekkhāpi na labbhati”ti. Tathā sati yattha
āmisāpekkhā atthi, tattha paṭiggahaṇāpekkhāpi na vigacchatīti āpannam,
evaṇca paṭiggahaṇe anapekkhavissajjanam visum na vattabbam siyā.
Aṭṭhakathāyañcetampi paṭiggahaṇavijahanakāraṇattena abhimatam siyā,
idam suṭṭhutarāṃ katvā visum vattabbam cīvarāpekkhāya vattamānāyapi
paccuddhārena adhiṭṭhānavijahanam viya. Etasmiṇca upāye sati
gaṇṭhikāhatapattesu avaṭṭanatā⁴ nāma na siyāti vuttovāyamattho. Tasmā yaṃ
vuttam **sāratthadīpaniyam** “yaṃ parassa paricajitvā adinnampi sace
paṭiggahaṇe nirapekkhanissajjanena vijahitapaṭiggahaṇam hoti, tampi
dutyadivase vaṭṭati”ti-ādi⁵, tam na sārato paccetabbam.

Pakati-āmiseti odanādikappiyayāvakālike. **Dveti** purebhattam
paṭiggahitam yāmakālikam purebhattam sāmisenā mukhena bhuñjato
sannidhipaccayā ekaṃ, yāmakālikasaṃsaṭṭhatāya yāvakālikattabhajanena

1. Vi 3. 349 piṭṭhe.

2. Chaḍḍitaṇca (Sī)

3. Apekkho (Sī)

4. ...patte suvaṭṭanatā (Ka)

5. Sārattha-Ṭī 3. 67 piṭṭhe.

anatirittapaccayā ekanti dve pācittiyāni. **Vikappadvayeti** sāmisanirāmisapakkhadvaye. **Thullaccayañca dukkaṭaṇcāti** manussamañse thullaccayaṃ, sesesu dukkaṭaṃ. Yāvakālikayāmakālikatā, sannidhibhāvo, tassa ajjhoharaṇanti imānettha tīṇi aṅgāni.

Sannidhikāraśikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

259. Navame **paṇītasamsaṭṭhāni bhojanāni paṇītabhojanānīti** pāḷiyaṃ pana bhojanāni pubbe vuttatā pākaṭānīti adassitāni, tādisehi paṇītehi missatā paṇītabhojanāni nāma honti. Tesāṃ pabhedadassanattham **“seyyathidaṃ sappi navaṇītan”**ti-ādi vuttaṃ. **Sappibhattanti** ettha kiñcāpi sappinā samsaṭṭhaṃ bhattaṃ, sappi ca bhattaṇcātipi attho viññāyati, aṭṭhakathāyaṃ pana **“sālibhattaṃ viya sappibhattaṃ nāma natthī”**ti-ādinā¹ vuttatā na sakkā aññaṃ vattum. Aṭṭhakathācariyā eva hi īdisesu thānesu pamāṇaṃ.

Mūlanti kappiyabhaṇḍaṃ vuttaṃ. **Tasmā anāpattīti** ettha viśaṅketena pācittiyābhāvepi sūpodanadukkaṭā na muccatīti vadanti. **“Kappiyasappinā, akappiyasappinā”**ti ca idaṃ kappiyākappiyamañsasattānaṃ vasena vuttaṃ.

261. **Mahānāmasikkhāpadaṃ** nāma upari cātumāsapaccayapavāraṇāsikkhāpadaṃ². Agilāno hi appavāritaṭṭhāne viññāpentopi kālaparicchedaṃ, bhesajjaparicchedaṃ vā katvā saṃghavasena pavāritaṭṭhānato taduttari viññāpentena, paricchedabbhantarepi na bhesajjakaraṇīyena rogena bhesajjaṃ viññāpentena ca samo hotīti **“mahānāmasikkhāpadena kāretabbo”**ti vuttaṃ. Paṇītabhojanatā, agilānatā, akataviññattiyā paṭilābho, ajjhoharaṇanti imānettha cattāri aṅgāni.

Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Ādīnaṃ (Ka)

2. Vi 2. 135 piṭṭhe.

10. Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā

263. Dasame **ghanabaddho**ti ghanamaṁsena sambaddho, kathinasamhata sarīroti attho.

264. **Mukhadvāra**nti mukhato heṭṭhā dvāraṁ mukhadvāraṁ, galanālikanti attho. Evañca nāsikāya pavittāhampi mukhadvāraṁ pavittāhameva hoti, mukhe pakkhittamattañca appavittāhaṁ. **Āhāra**nti ajjhoharitaḍḍhaṁ kālikaṁ adhippetam, na udakaṁ. Tañhi bhesajjasan̄gahitampi akālikameva paṭiggahitasseva kālikattā. Udeke hi paṭiggahaṇaṁ na ruhati. Teneva bhikkhūnā tāpita udakena cirapaṭiggahitena ca akappiyakuṭiyaṁ vutthena ca saha āmiṣaṁ bhuñjantassāpi sāmāpākādidoso na hoti. Vakkhati hi “bhikkhu yāgu-atthāya -pa- udakaṁ tāpeti, vaṭṭati”ti-ādi¹. Bhikkhū pana etaṁ adhippāyaṁ tadā na jāniṁsu. Tenāha “**sammā atthaṁ asallakkhetvā**”ti-ādi.

265. **Rathareṇu**pīti rathe gacchante utṭahanareṇusadisareṇuṁ. Tena tato sukhumaṁ ākāse paribbhamanaṁ dissamānampi abbohārikanti dasseti. **Akallakoti** gilāno.

“**Gahetuṁ vā -pa- tassa orimantenā**”ti iminā ākāse ujum̄ ṭhatvā parena ukkhittaṁ gaṇhantassāpi āsannaṅgabhūtapādatalato paṭṭhāya hatthapāso paricchinditabbo, na pana sīsantato² paṭṭhāyāti dasseti. Tattha “**orimantenā**”ti imassa heṭṭhimantenāti attho gahetabbo.

Ettha ca **pavāraṇāsikkhāpadaṭṭhakathāyaṁ** “sace bhikkhu nisinno hoti, āsanassa³ pacchimantato paṭṭhāyā”ti-ādinā⁴ paṭiggāhakānaṁ āsannaṅgassa pārimantato paṭṭhāya paricchadassa dassitattā idhāpi ākāse ṭhitassa paṭiggāhakassa āsannaṅgabhūtapādaṅgulassa pārimantabhūtato paṇhipariyantassa heṭṭhimatalato paṭṭhāya, dāyakassa pana orimantabhūtato pādaṅgulassa heṭṭhimatalato paṭṭhāya hatthapāso paricchinditabboti daṭṭhabbaṁ. Imināva nayena bhūmiyaṁ nipajjitvā ussise nisinnassa hatthato paṭiggāṇhantassāpi āsannaṁsāṅgassa pārimantabhūtato gīvantato

1. Vi-Ṭṭha 3. 117 piṭṭhe.

3. Āṇisadassa (Kaṅkhā-Ṭṭha 221 piṭṭhe.)

2. Sīsato (Sī)

4. Vi-Ṭṭha 3. 92 piṭṭhe.

paṭṭhāyeva hatthapāso minitabbo, na pādatalato paṭṭhāya. Evaṃ nipajjitvā dānepi yathānurūpaṃ veditabbaṃ. “Yaṃ āsannataraṃ aṅgaṃ”ti hi vuttaṃ.

Paṭiggahaṇasaññāyāti “mañcādinā paṭiggahessāmī”ti uppāditasaññāya, iminā “paṭiggahaṇhāmī”ti vācāya vattabbakiccaṃ natthīti dasseti. **Katthaci** aṭṭhakathāsu, padesesu vā. **Asaṃhārame phalaketī** thāmamajjhimena purisena asaṃhāriye. **Puñchitvā paṭiggahetvāti** puñchitepi rajanacunṇasaṅkāya sati paṭiggahaṇatthāya vuttaṃ, nāsati. **Taṃ panāti** patitarajaṃ appaṭiggahetvā upari gahitapiṇḍapātaṃ. **Anāpattīti** durupaciñṇādidoso natthi. “Anupasampannassa dassāmī”ti-ādipi vinayadukkaṭaparīhārāya vuttaṃ. Tathā akatvā gahitepi paṭiggahetvā paribhuñjato anāpatti eva. “**Anupasampannassa datvā**”ti idampi purimābhogaṇugūṇatāya vuttaṃ.

Carukenāti khuddakabhājanena. **Abhihaṭṭatīti** diyyamānakkhaṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Datvā apanayanakāle pana chārikā vā bindūni vā patanti, puna paṭiggahetabbaṃ abhihārassa vigatattāti vadanti. Taṃ yathā na patati, tathā apanessāmīti parihaarante yujjati. Pakatisaññāya apanente abhihāro na chijjati, taṃ paṭiggahitameva hoti. **Mukhavatṭiyāpi gahetuṃ vaṭṭatīti** abhihariyamānassa pattassa mukhavatṭiyā uparibhāge hatthaṃ pasāretvā phusituṃ vaṭṭati.

Pādena pelletvāti “pādena paṭiggahessāmī”tisaññāya akkamitvā. **Kecīti** abhayagirivāsino. **Vacanamattamevāti** paṭibaddhappaṭibaddhanti saddamattameva nānaṃ, kāyapaṭibaddhameva hoti. Tasmā tesāṃ vacanaṃ na gahetabbanti adhippāyo.

Tena āharāpetunti yassa bhikkhuno santikaṃ gataṃ, taṃ idha ānehīti āṇāpetvā tena āharāpetuṃ itarassa vaṭṭatīti attho. **Na tato paranti** tadaheva sāmaṃ appaṭiggahitaṃ sandhāya vuttaṃ. Tadaheva paṭiggahitaṃ pana punadivasādisu appaṭiggahetvāpi paribhuñjitum vaṭṭatīti vadanti.

Khiyyantīti khayaṃ gacchanti, tesāṃ cunṇehi thullaccaya-appaṭiggahaṇāpattiyo na hontīti adhippāyo. “**Navasamutṭhitan**”ti eteneva

ucchu-ādīsu abhinavalaggattā abbohārikam na hotīti dasseti. **Eseva nayoti** sannidhidosādīm sandhāya vadati. Tenāha “**na hī**”ti-ādi. Tena ca paṭiggahaṇaṅgesu pañcasupi samiddhesu ajjhoharitukāmatāya gahitameva paṭiggahitaṁ nāma hoti ajjhoharitabbesu eva paṭiggahaṇassa anuññātattāti dasseti. Tathā bāhiraparibhogatthāya gahetvā ṭhapitatelādīm ajjhoharitukāmatāya sati paṭiggahetvā paribhuñjitum vaṭṭati.

Kesañcīti-ādīsu anupasampannanam atthāya katthaci ṭhapiyamānampi hatthato muttamatte eva paṭiggahaṇam na vijahati, atha kho bhājane patitameva paṭiggahaṇam vijahati. Bhājanañca bhikkhunā punadivasatthāya apekkhitamepāti taggatampi āmisam duddhotapattagataṁ viya paṭiggahaṇam na vijahatīti¹ āsaṅkāya “sāmaṇerassa hatthe pakkhipitabban”ti vuttanti veditabban. Īdisesu hi yutti na gavesitabbā, vuttanayeneva paṭipajjitabban. “**Pattagatā yāgū**”ti iminā pattamukhavaṭṭiyā phuṭṭhepi kūṭe yāgu paṭiggahitā, uggahitā vā na hoti bhikkhuno anicchāya phuṭṭhattāti dasseti. **Āropetīti** hattham phusāpeti. **Paṭiggahaṇūpagam bhāram** nāma majjhimassa purisassa ukkhepārahaṁ. **Na pidahitabbanti** hatthato muttam sandhāya vuttam, hatthagataṁ pana itarena hatthena pidahato, hatthato muttampi vā aphisitvā uparipidhānam pātentassa na doso.

Paṭiggaṇhātīti chāyatthāya upari dhārayamānā mahāsākhā yena kenaci chijjeyya, tattha laggarajam mukhe pāteyya cāti kappiyam kārāpetvā paṭiggaṇhātī. **Kuṇḍaketi** mahāghaṭe. **Tasmimpīti** cāṭighaṭepi. **Gāhāpetvāti** appaṭiggahitaṁ kālikam gāhāpetvā.

Dutiyattherassāti “therassa pattam mayham dethā”ti tena attano pariccajāpetvā dutiyattherassa deti. **Ettha panāti** pattaparivattane. **Kāraṇanti** ettha yathā “sāmaṇerā ito amhākampi denti”ti vitakko uppajjati, na tathāti² kāraṇam vadanti, tañca yuttam. Yassa pana tādiso vitakko natthi, tena aparivattetvāpi bhuñjitum vaṭṭati.

1. Vijahatīti (Sī)

2. Na Tatthāti (Ka)

Niccāletunti cāletvā pāsāṇasakkhārādi-apanayaṃ kātum. **Uddhanaṃ āropetabbanti** anaggikaṃ uddhanaṃ sandhāya vuttaṃ. Uddhane paccamānassa āluḷane upari apakkataṇḍulā heṭṭhā pavisitvā paccatīti āha “**sāmāmpākañceva hotī**”ti.

Ādhārake patto ṭhapitoti appaṭiggahitāmiso patto puna paṭiggahaṇatthāya ṭhapito. **Ekaggahaṇenevāti** sāmaṇerānaṃ gahitassa puna acchaḍḍanavasena gahaṇena. **Bhuñjitum vaṭṭatīti** dhūmavaṭṭiyā tadahupaṭiggahitattā vuttaṃ. **Bhattuggāroti**-ādi abbohārikappasaṅgena vikālabhojanavinicchayadassanaṃ. **Samuddodakenāti** appaṭiggahitena. **Himakarakā** nāma kadāci vassodakena saha patanakā pāsāṇalekhā viya ghanībhūta-udakavisesā, tesu paṭiggahaṇakiccaṃ natthi. Tenāha “**udakagatikā evā**”ti. **Purebhattameva vaṭṭatīti** appaṭiggahitāpattihi abbohārikampi vikālabhojanāpattihi sabbohārikanti dasseti.

Laggatīti mukhe ca hattheca mattikāvaṇṇaṃ dasseti. **Bahalanti** hatthamukhesu alagganakampi paṭiggahetabbāṃ. **Vāsamatthanti** reṇukhīrābhāvaṃ dasseti. **Ākirati paṭiggahetabbanti** puppharasassa paññāyanato vuttaṃ.

Mahābhūtesūti pāṇasarīrasannissitesu pathavī-ādimahābhūtesu. **Sabbaṃ vaṭṭatīti** attano, paresaṅca sarīranissitaṃ sabbaṃ vaṭṭati. Akappiyamaṃsānulomatāya thullaccayādim na janetīti adhippāyo. **Patatīti** attano sarīrato vicchinditvā patati. “**Rukkhato chinditvā**”ti vuttattā mattikatthāya pathaviṃ khaṇitum, aññampi yaṃkiñci mūlapaṇṇādivisabhesajjaṃ chinditvā chārikaṃ akatvāpi appaṭiggahitampi paribhuñjitum vaṭṭatīti daṭṭhabbāṃ. Appaṭiggahitatā, ananuññātātā, dhūmādi-abbohārikatābhāvo, ajjhoharaṇanti imānettha cattāri aṅgāni.

Udakadantaponasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito bhojanavaggo catuttho.

5. Acelakavagga

1. Acelakasikkhāpadavaṇṇanā

273. Pañcamavaggassa paṭhame **mayhaṃ nāmāti** bhikkhunā bhūmiyaṃ ṭhapetvā dinnampī sandhāya vadati. Aññatitthiyatā, ananuññātātā, ajjhoharaṇīyatā, ajjhoharaṇatthāya sahatthā anikkhittabhājane dānanti imānettha cattāri aṅgāni.

Acelakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā

274. Dutiye anācāraṃ ācaritukāmatā, tadatthameva upasampannassa uyyojanā, tassa upacārātikkamoti imānettha tīṇi aṅgāni.

Uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

281. Tatiye pāḷiyaṃ **khuddake ghareti** ettha khuddakaṃ gharaṃ nāma pañcahatthato ūnakavittthāraṃ adhippetarṃ. Tattha ca piṭṭhasaṅghāṭato hatthapāse avijahitepi piṭṭhivaṃsātikkamo hotīti āha “**piṭṭhivaṃsaṃ atikkamitvā**”ti. **Yathā tathā vā katassāti** piṭṭhivaṃsaṃ āropetvā vā anāropetvā vā katassa.

283. Pāḷiyaṃ **vītarāgāti** apariyuṭṭhitarāgānaṃ, anāgāmīnaṃ saṅgaho. **Sacittakanti** anupavisitvā nisīdanacittena sacittakaṃ. Pariyuṭṭhitarāgajāyampatikānaṃ sannihitatā, sayanigharatā, dutiyassa bhikkhuno abhāvo, anupakhajja nisīdananti imānettha cattāri aṅgāni.

Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

284-289. Catutthapañcamāni vuttatthāni.

6. Cārittasikkhāpadavaṇṇanā

298. Chaṭṭhe “**pariyesitvā ārocanakiccaṃ nāma natthi**”ti vuttattā yo apariyesitabbo upasaṅkamtum yuttaṭṭhāne dissati, so sacepi pakativacanassa savanūpacāraṃ atikkamma ṭhito upagantvā āpucchitabbo. Tenāha “**api ca -pa- yaṃ passati, so āpucchitabbo**”ti-ādi.

302. Anāpattivāre cettha antarāramādīnāññeva vuttattā vihārato gāmaṃvithiṃ anuññātakāraṇaṃ vinā atikkamantassāpi āpatti hoti, na pana gharūpacāraṃ atikkamantasseva.

Yaṃ pana pāliyaṃ “aññassa gharūpacāraṃ okkamantassa -pa-. Paṭhamam pādam ummāraṃ atikkāmeti”ti-ādi vuttaṃ, taṃ gāme pavittam sandhāya vuttaṃ. Tathāpi aññassa gharūpacāraṃ anokkamitvā vithimajjheneva gantvā icchiticchitagharadvārābhimukhe ṭhatvā manusse oloketvā gacchantassāpi pācittiyameva. Tattha keci “vithiyaṃ atikkamantassa gharūpacāraṇanāya āpattiyo”ti vadanti. Aññe pana “yāni kulāni uddissa gato, tesaṃ gaṇanāyā”ti. Pañcannaṃ bhojanānaṃ aññatarena nimantanasādiyaṇaṃ, santaṃ bhikkhuṃ anāpucchanā, bhattiyagharato aññagharūpasāṅkamaṇaṃ, majjhanhikānatikkamo, samayāpadānaṃ abhāvoti imānettha pañca aṅgāni.

Cārittasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā

303. Sattame **mahānāmo**ti sukkodanassa putto anuruddhattherassa, satthu ca jeṭṭhabhātā. Ānandatthero amitodanassa puttho, nandatthero pana suddhodanasseva.

305. Pāliyaṃ **kālaṃ āharissathā**ti ajjatanam kālaṃ vītināmessatha, sve bhesajjaṃ harissathāti vā attho. “Atthi pavāraṇā bhesajjapariyantā ca rattipariyantā cā”ti tatiyakotṭhase niyamitameva bhesajjaṃ niyamitakālantareyeva gahetabbaṃ, na tato bahi.

Itarathā visuṃ payojanaṃ natthīti daṭṭhabbaṃ. Sapariyantā saṃghapavāraṇā, taduttari bhesajjaviññatti, agilānatāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā

315. Aṭṭhame **ekamekanti** ettha duvaṅginīpi tivaṅginīpi senā saṅgayhati. Uyyuttacaturaṅgasenādassanāya tathārūpapaccayādiṃ vinā gamanaṃ, ananuññātokāse dassananti imānettha dve aṅgāni.

Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā

319. Navame senāya catuttho sūriyatthaṅgamo, agilānatāti imānettha dve aṅgāni.

Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Uyyodhikasikkhāpadavaṇṇanā

322. Dasame pāliyaṃ **kati te lakkhāni laddhānī**ti kittakā tayā laddhāti¹ attho. Uyyodhikādidassanāya tathārūpapaccayaṃ vinā gamanaṃ, ananuññātokāse dassananti imānettha dve aṅgāni.

Uyyodhikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito acelakavaggo pañcama.

6. Surāpānavagga

1. Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā

328. Chaṭṭhavaggassa paṭhame pāliyaṃ **kiṇṇapakkhittā**ti piṭṭhapūvādiṃ apakkhipitvā kiṇṇasankhātāṃ dhaññaṅkurādisurābijaṃ pakkhipitvā katā. **Sambhārasaṃyuṇṇuttā**ti sāsapādi-anekasambhārehi saṇṇuttā.

Madhukatālanāḷikerādi-pupphādiraso ciraparivāsito **pupphāsavo** nāma. Tathā panasādi **phalāsavo**. Muddikaraso **madhvāsavo**. Uccuraso **gulāsavo**. Tiphalaṭṭakāṭukādinānāsambhārānaṃ raso ciraparivāsito **sambhārasaṃyutto**. **Bijato paṭṭhāyā**ti yathāvuttānaṃ piṭṭhādīnaṃ majjattāya bhājane pakkhittakālato paṭṭhāya.

329. **Loṇasovīrakam suttaṇ**ca anekehi dabbasambhārehi abhisankhato bhesajjaviseso. Uyyuttasikkhāpadānaṃ acittakalokavajjesu lokavajjajā pubbe vuttanayāvāti tatha kiṇci-pi avatvā idha tehi asādhāraṇavattuvisesasiddhāya acittakapakkhepi akusalacittatāya taṃ lokavajjajādivisesaṃ dassetumeva “**vattu-ajānanatāya cetthā**”ti-ādinā vuttanti veditabbaṃ. Yaṃ panettha vattabbaṃ, taṃ paṭhamapārājikavaṇṇanāyaṃ vitthārato **sāratthadīpaniyaṃ** viraddhaṭṭhānavisodhanavasena vuttanti tattheva gahetabbaṃ. Majjabhāvo, tassa pānañcāti imānettha dve aṅgāni.

Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā

330. Dutīye hasādhippāyatā, upasampannassa kāyena kāyāmasananti imānettha dve aṅgāni.

Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā

338. Tatiye pāḷiyaṃ **hasadhamme hasadhammasaññīti**-ādīsu uplavādimattaṃ kiṃ hasadhammo hotīti gahaṇavasena sati karaṇīye kariyamānaṃ hasadhammaṃ hasadhammoti gahaṇavasena attho veditabbo. **Ussārentoti** udaye tṭhitaṃ nāvaṃ tīre āropento.

Patanuppatanavāresūti udakassa uparitale maṇḍūkagatiyā patanuppatanavasena gamanatthaṃ khittāya ekissā kathalāya vasena vuttaṃ. Udakassa uparigoppakatā, hasādhippāyena kīḷananti dve aṅgāni.

Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā

344. Catutthe **suttānulomanti** mahāpadesā. Aṭṭhakathātipi vadanti. Upasampannassa paññattena vacanaṃ, anādariyakaraṇanti dve aṅgāni.

Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Bhimsāpanasikkhāpadavaṇṇanā

345. Pañcame upasampannatā, tassa dassanasavanavisaye bhimsāpetukāmatāya vāyamananti dve aṅgāni.

Bhimsāpanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Jotisikkhāpadavaṇṇanā

354. Chaṭṭhe **alātaṃ patitanti** aggikapālato bahi patitaṃ. **Vijjhātanti** vijjhātaṃ alātaṃ kapālaggimhi pakkhipitvā jālentassa pācittiyaṃ, tathā kevalaṃ indhanaṃ pātentassapi vijjhātaṃ kapālaggim mukhavātādinā uj jālentassapi. Gilānatādikāraṇābhāvo, visibbetukāmatā, samādahananti tīpi aṅgāni.

Jotisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Nahānasikkhāpadavaṇṇanā

357. Sattame pāliyaṃ **nagare thakiteti** ettha raññā ciraṃ nahāyitukāmena “ahaṃ bahi uyyāne katārakkho vasissami, nagaraṃ thaketvā gopethā”ti anuññātā, te thakimsūti daṭṭhabbari. **Asambhinnenāti** anaṭṭhena, taṃ divasaṃ puna aggahitālaṅkārena ()¹ pabuddhamattenāti adhippāyo. Majjhimadesse ūnakaddhamāsanahānaṃ, samayādīnaṃ abhāvoti dve aṅgāni.

Nahānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā

368. Aṭṭhame **paṭiladdhanavacīvarenāti** ettha pubbe akatakappaṃ katipāhaṃ nivāsanatthāya tāvakālikavasena laddhampi saṅgayhatīti vadanti.

369. “Navaraṃ nāma akatakappaṃ”ti sāmāññato vuttattā aññena bhikkhunā kappabinduraṃ datvā paribhuttaṃ cīvaraṃ, tena vā, tato labhitvā aññena vā kenaci dinnampi katakappameva navaraṃ nāma na hotīti daṭṭhabbari. “**Nivāseturaṃ vā pārupituraṃ vā**”ti vuttattā aṃsabaddhakāsāvampi² pārupitabbato kappaṃ kātābanti vadanti. **Cammakāraṇāraṃ** nāma cammaṃ nīlavaṇṇaṃ kātuṃ yojiyamānaṃ nīlaṃ. Pakatinīlamevāti keci. Yathāvuttacīvarassa akatakappatā, anaṭṭhacīvarādītā, nivāsanādītāti tīni aṅgāni.

Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā

374. Navame **yenāti** yena saddhiṃ, yassa santiketi attho. Sāmaṃ vikappitassa apaccuddhāro, vikappanupagacīvaratā, avissāsaṃ paribhogoti tīni aṅgāni.

Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Ete aññe nagaraṃ pavisaṇtīti bhayavasena chādanatthāya (Ka)

2. Aṃsakāsāvammi (Sī, Ka)

10. Cīvara-apanidhānasikkhāpadavaṇṇanā

378. Dasame pāliyaṃ **antamaso hasāpekkhopīti api**-saddena attheyyacittaṃ kodhena dukkhāpetukāmaṃ, avaṇṇaṃ pakāsetukāmañca saṅgayhati. Teneva “**tivedanan**”ti vuttaṃ. Upasampannassa pattādīnaṃ apanidhānaṃ, vihesetukāmatādīti dve aṅgāni.

Cīvara-apanidhānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito surāpānavaggo chaṭṭho.

7. Sappāṇakavagga

1. Sañciccaṇasikkhāpadavaṇṇanā

382. Sattamassa paṭhame usum saraṃ asati khipatīti **issāso**. Na hettha kiñci jīvitaṃ nāma visum tiṭṭhatīti sambandho. Tattha **pāṇeti** satte. **Appamattena vattaṃ kātabbanti** yathā pāṇakānaṃ vihesāpi na hoti, evaṃ sallakkhetvā otāpanasammajjanādivattaṃ kātabbāṃ. Sesaṃ vuttanayameva.

Sañciccaṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā

387. Dutiye **udakasaṇṭhānakappadeseti** kaddamapāsāṇādibhūmiyaṃ. **Tatthāti** āsitte kappiya-udake. Sesaṃ vuttanayameva.

Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Ukkoṭanasikkhāpadavaṇṇanā

392. Tatiye “**tassa bhikkhuno santikaṃ gantvā**”ti vuttattā yassa adhikaraṇaṃ saṅghakammena nihataṃ, tassa sammukhe eva ukkoṭentassa pācittiyaṃ. Parammukhe pana dukkaṭameva.

395. “**Dhammakamme adhammakammasaññī ukkoṭeti, anāpatti**”^{ti} vuttattā anādariyatādi viya ukkoṭaṇaṃ sayamaṃ akusalaṃ na hoti, dhammakammasaññāya, pana vimatiyā ca ukkoṭaneneva akusalaṃ hoti. Yathādhammaṃ nihatatā, jānanā, ukkoṭanāti tīṇi aṅgāni.

Ukkoṭanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Duṭṭhulasikkhāpadavaṇṇanā

399. Catutthe āpattiṃ āpajjatiyevāti dhuranikkhepapakkhe vuttaṃ, **vatthupuggaloti** āpannapuggalo. Chādetukāmatāya hi sati eva avassaṃ aññassa ārocaṇaṃ vuttaṃ, vatthupuggalassa ca ārocaṇā nāma na hotīti paṭicchādanamevāti adhippāyo. **Koṭi chinnā hotīti** chādessāmīti dhuranikkhepe satipi puggalaparamparāya gacchantī āpattikoṭi chijjati.

400. “**Anupasampannassa sukkavissatṭhi ca kāyasaṃsaggo cāti ayaṃ duṭṭhulla-ajjhācāro nāmā**”^{ti} idaṃ duṭṭhullārocanasikkhāpadaṭṭhakathāyaṃ “anupasampannassa -pa- ādito pañca sikkhāpadāni duṭṭhullo nāma ajjhācāro, sesāni aduṭṭhullo. Sukkavissatṭhikāyasaṃsaggaduṭṭhulla-attakāmā panassa ajjhācāro nāmā”^{ti}¹ iminā vacanena virujjhatīti vīmaṃsitabbaṃ. Puggalapemena chādayato cettha “aṅṅe garahissantī”^{ti} bhayavasena chādanakkhaṇe paṭighova uppajjatīti “**dukkhavedanan**”^{ti} vuttanti daṭṭhabbaṃ. Upasampannassa duṭṭhullāpattijānaṇaṃ, paṭicchādetukāmatāya dhuranikkhepoti dve aṅgāni.

Duṭṭhulasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Ūnavīsativassasikkhāpadavaṇṇanā

402. Pañcame rūpasippanti heraññikasippaṃ. Gabbhe sayitakālena saddhiṃ vīsatiṃ vassaṃ paripuṇṇamassāti **gabbhavīso**.

1. Vi-Ṭṭha 3. 20 piṭṭhe.

404. **Nikkhamanīya puṇṇamāsī**ti sāvaṇamāsassa puṇṇamiyā āsālhipuṇṇamiyā anantarapuṇṇamī. **Pāṭipadadivaseti** pacchimikāya vassūpanāyikāya. Dvādasa māse mātu kucchismiṃ vasitvā mahāpavāraṇāya jātāṃ upasampādentīti attho. “timsa rattindivo māso, dvādasamāsiko saṃvaccharo”¹ti vacanato “**cattāro māsā parihāyanti**”ti vuttam. **Vassaṃ ukkaḍḍhantīti** vassaṃ uddhaṃ kaḍḍhanti, “ekamāsaṃ adhikamāso”ti chaḍḍetvā vassaṃ upagacchantīti attho. Tasmā tatiyo tatiyo saṃvaccharo terasamāsiko hoti. **Te dve māse gahetvā**ti nikkhamanīyapuṇṇamāsato yāva jātadivasabhūtā mahāpavāraṇā, tāva ye dve māsā anāgatā, tesāṃ atthāya adhikamāsato laddhe dve māse gahetvā. Henāha “yo pavāretvā vīsativasso bhavissatī”ti-ādi. “**Nikkaṅkhā hutvā**”ti idaṃ aṭṭhārasannaṃ vassānaṃ eka-adhikamāse gahetvā tato vīsatiyā vassesupi cātuddasī-atthāya catunnaṃ māsānaṃ parihāpanena sabbadā paripuṇṇavīsativassataṃ sandhāya vuttam. **Pavāretvā vīsativasso bhavissatīti** mahāpavāraṇādivase atikkante gabbhavassena saha vīsativasso bhavissatīti attho. **Tasmāti** yasmā gabbhamālāpi gaṇanūpagā honti, tasmā. **Ekavīsativassoti** jātiyā vīsativassaṃ sandhāya vuttam.

406. **Aññaṃ upasampādetīti** upajjhāyo, ācariyo vā hutvā upasampādeti. **Sopīti** upasampādentopi anupasampanno. Ūnavīsativassatā, taṃ ñatvā upajjhāyena hutvā upasampādananti dve aṅgāni.

Ūnavīsativassasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Theyyasatthasikkhāpadavaṇṇanā

409. Chatṭhe theyyasatthabhāvo, ñatvā saṃvidhānaṃ, avisaṅketena gamananti tīṇi aṅgāni.

Theyyasatthasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

412. Sattamaṃ vuttanayameva.

1. Am 1. 213; Am 3. 85; Abhi 2. 437 piṭṭhesu.

8. Ariṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

417. Aṭṭhame **antarāyanti** antarā vemajjhe eti āgacchatīti antarāyo, diṭṭhadhammikādi-anattho. **Ānantariyadhammā**ti anantare bhavē phalanibbattane niyuttā cetanādidhammāti attho. “**Na saggassā**”ti idaṃ bhikkhunidūsanakammassa ānantariyattābhāvato vuttaṃ. Ariyasāvikāsu, pana kalyāṇaputhujjanabhūtāya ca balakkārena dūsentassa ānantariyasadisameva. Mokkhanantarāyikatā pana lolāyapi pakatattabhikkhuniyā dūsakassa tasmim attabhāve magguppattiyā abhāvato vuttā.

Tasmim attabhāve anivattanakā ahetuka-akiriyanatthikadiṭṭhiyova **niyatamicchādiṭṭhidhammā**. Paṇḍakādīnaṃ gahaṇaṃ nidassanamattaṃ. Sabbāpi duhetukāhetukapaṭisandhiyo **vipākantarāyikā**va duhetukānampi maggānuppattito.

Ayanti ariṭṭho. **Rasena rasanti** anavajjena paccayaparibhuñjanarasena pañcakāmaguṇaparibhogarasam samānetvā. **Upanento viyāti** ghaṭento viya, so eva vā pāṭho.

Aṭṭhikaṅkalūpamāti ettha aṭṭhi eva nimmaṃsatāya kaṅkalanti ca vuccati. **Palibhañjanatṭhenā**ti avassam patanaṭṭhena. **Adhikuṭṭanaṭṭhenā**ti ati viya kuṭṭanaṭṭhena. Pāḷiyam “tathāham bhagavatā -pa- nālam antarāyāyā”ti idaṃ vatthu-anurūpato vuttaṃ. Evaṃ pana aggahetvā aññenapi ākārena yaṃ kiñci bhagavatā vuttaṃ viparītato gahetvā parehi vuttepi amuñcitvā voharantassāpi vuttanayānusārena tadanugūṇam samanubhāsanakammavācam yojetvā āpattiyā āropetum, āpattiyā adassanādīsu tīsu yaṃ kiñci abhirucitam nimittam katvā ukkhepanīyakammaṃ kātuñca labbhati, samanubhāsanam akatvāpi “māyasmā evam avacā”ti bhikkhūhi vuttamatte laddhiyā appaṭinissajjanapaccayāya dukkaṭāpattiyāpi ukkhepanīyakammaṃ kātumpi vaṭṭatevāti daṭṭhabbām. Dhammakammata, samanubhāsanāya appaṭinissajjananti dve aṅgāni.

Ariṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā

424. Navame “**ukkhitto anosārito**”ti vuttattā ariṭṭhassa ukkhepanīyakammaṃ katanti daṭṭhabbāṃ.

425. Pāliyaṃ “ekacchanne”ti sāmāññato vuttattā nānūpacārepi ekacchanne nipajjane paṇṇattirī ajānantassa arahatopi ukkhittānuvattakānampi pācittiyameva. Akatānudhammatā, ñatvā sambhogādikaraṇanti dve aṅgāni.

Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā

428. Dasame **pireti** sambodhanatthe nipātapadaṃ. Sesāṃ anantarasikkhāpadadvaye vuttanayameva.

Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito sappāṇakavaggo sattamo.

8. Sahadhammikavagga

1. Sahadhammikasikkhāpadavaṇṇanā

434. Aṭṭhamavaggassa paṭhame upasampannassa paññattena vacanaṃ, asikkhitukāmassa lesena evaṃ vacananti dve aṅgāni.

Sahadhammikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Vilekhanasikkhāpadavaṇṇanā

438. Dutiye **alajjitāti** alajjitāya. Evaṃ sesesupi. **Sañcicca āpattim āpajjatī**ti-ādi bhikkhubhikkhunīnaññeva vuttaṃ alajjilakkhaṇaṃ, sāmaṇerādīnaṃ, pana gahaṭṭhānañca sādharmaṇavasena yathāsakaṃ sikkhāpadavītikkamanapaṭigūhanādito veditabbaṃ. Lajjilakkhaṇepi eseva nayo.

Kiñcāpi kukkucce uppannepi madditvā karonto, kappiye akappiyasaññitāya karontopi tañkhaṇikāya alajjitāya evaṃ karonti, tathāpi kukkuccādibhede visum gahitāti daṭṭhabbam.

Vajjiputtakā dasavatthudīpakā. **Parūpahāra-aññāṇakaṅkhāparavitāraṇādivādā**ti ettha arahattaṃ paṭijānantānaṃ kuhakānaṃ sukkavissatṭhiṃ disvā “mārakāyikā devatā asuciṃ upasaṃharanti”ti gāhino **parūpahāravādā** nāma. Arahato sabbesaṃ itthipurisādīnaṃ nāmādi-ajānane **aññāṇaṃ**, tattha sanniṭṭhānabhāvena **kaṅkhā**, parato¹ sutvā nāmādi jānanaena **paravitāraṇo** atthitīvādino aññāṇavādā, kaṅkhāvādā, paravitāraṇavādā ca tesāṃ, mahāsaṃghikādīnañca vibhāgo **kathāvatthupakaraṇe**² vutto.

Cattāro maggā ca phalāni cāti ettha **ca**-kārena abhiññāpaṭisambhidāpi saṅgahitāti daṭṭhabbam. **Kecīti** pariyattidharā dhammakathikā. Puna **kecīti** paṭipattidharā paṃsukūlikattherā. **Itarepanāti**-ādīsu ayaṃ adhippāyo—dhammakathikattherā pana paṃsukūlikattherehi ābhataṃ suttam sutvā—

“Yāva tiṭṭhanti suttantā, vinayo yāva dippati.

Tāva dakkhanti ālokaṃ, sūriye abbhutṭhite yathā.

Suttantesu asantesu, pamuṭṭhe vinayamhi ca.

Tamo bhavissati loke, sūriye atthaṅgate yathā.

Suttante rakkhite sante, paṭipatti hoti rakkhitā.

Paṭipattiyam ṭhito dhīro, yogakkhemā na dhamāsati”ti³—

idaṃ suttam āharitvā attanova vādaṃ paṭiṭṭhapentā pārājikānāpajjanavasena ṭhitā paṭipattisaṅgahitā pariyattiyeva mūlanti āhaṃsūti. Tenāha “sace pañca bhikkhū cattāri pārājikāni rakkhaṇakā -pa- sāsaṇaṃ vuḍḍhiṃ viruḷhiṃ gamayissanti”ti. Etena ca parikkhīṇe kāle lajjigaṇaṃ alabhantena vinayadharena alajjinopi pakatatte saṅgahetvā tehi saha dhammāmisasambhogaṃ saṃvāsaṃ karontena bahū kulaputte upasampādetvā

1. Paravihārato (Ka)

2. Abhi 4. 128 piṭṭhādīsu.

3. Am-Ṭṭha 1. 72 piṭṭhe.

sāsanam paggaheṭum vaṭṭatīti idaṃ sijjhatīti daṭṭhabbam. Garahitukāmatā,
upasampannassa santike sikkhāpadavaṇṇananti dve aṅgāni.

Vilekhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Mohanasikkhāpadavaṇṇanā

444. Tatiye pāliyaṃ **ko pana vādo bhiyyoti** tehi aññehi bhikkhūhi
diṭṭhadvattivārato bhiyyo pana vitthārena uddisiyamāne pātimokkhe
nisinnapubbatā atthi ce, tattha kimeva vattabbam, āpattimokkho natthi evāti
adhippāyo. **Taṇca yathā dhammo kāretabboti tanti** kāraṇatthe
upayogavacanam, tāyāti attho. Yathā dhammo ca vinayo ca ṭhito, tathā tāya
āpattiyā kāretabboti vuttam hoti. Mohāropanam, tikkhattum sutabhāvo,
mohetukāmassa mohananti tīṇi aṅgāni.

Mohanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Pahārasikkhāpadavaṇṇanā

451. Catutthe pāliyaṃ **kāyapaṭibaddhena vāti** ettha
pāsāṇādinissaggiyapahāropi saṅgahito.

452. **Rattacittoti** kāyasamsaggarāgena vuttam. Methunarāgena pana
pahārato purisādīsu dukkaṭameva. Mokkhādhippāyena daṇḍakoṭiyā
sappādim ghaṭṭetvā maṇḍūkādim mocentassapi anāpatti eva. Kupitatā,
upasampannassa na mokkhādhippāyena pahāroti dve aṅgāni.

Pahārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā

457. Pañcame na paharitukāmatāya dinnattā dukkaṭanti ettha kimidaṃ dukkaṭaṃ, pahārapaccayā, udāhu uggiraṇapaccayāti? Uggiraṇapaccayāva, na pahārapaccayā. Na hi paharitukāmatāya asati tappaccayā kāci āpatti yuttā, uggiraṇassa pana attano sabhāvena asaṇṭhitattā tappaccayā pācittiyaṃ na jātaṃ, asuddhacittena katapayogattā ca ettha anāpatti na yuttāti dukkaṭaṃ vuttanti gahetabbaṃ.

458. Pubbeti anantarasikkhāpade. Sesam anantarasadisameva.

Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Amūlakasikkhāpadavaṇṇanā

459. Chaṭṭhe “attaparittāṇaṃ karontā”ti idaṃ na ca veramūlikā anuddhaṃsanāti dassanattamaṃ vuttaṃ. Anuddhaṃsanakkhaṇe pana kopacittameva uppajjati. Teneva “dukkhavedanan”ti vuttaṃ. Sesam vuttanayameva.

Amūlakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Kukkuccuppādanasikkhāpadavaṇṇanā

464. Sattame upasampannassa aphāsukāmatā, kukkuccuppādananti dve aṅgāni.

Kukkuccuppādanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Upassutisikkhāpadavaṇṇanā

471. Aṭṭhame suyyatīti suti, vacanaṃ. Tassā samīpaṃ upassuti. Suyyati etthāti sutīti evaṃ hi atthe gayhamāne savanaṭṭhānasamīpe aññasmiṃ assavanaṭṭhāne tiṭṭhatīti āpajjati. Aṭṭhakathāyañca upassuti-saddasseva atthaṃ dassetuṃ “yattha ṭhatvā”ti-ādi vuttaṃ, na suti-saddamattassa.

473. **Ekaparicchedānī**ti kadāci akiriyato, kadāci kiriyato samuṭṭhānasāmañña vuttaṃ. Upasampanna codanādhippāyo, savananti dve aṅgāni.

Upassutisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Khiyyanasikkhāpadavaṇṇanā

474. Navame dhammakammata, jānaṃ, chandaṃ datvā khiyyananti tīṇi aṅgāni.

Khiyyanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Pakkamanasikkhāpadavaṇṇanā

481. Dasame vinicchayakathāya dhammikata, taṃ ṇatvā kammato paṭṭhāya ekasīmaṭṭhassa samānasamvāsikassa hatthapāsavijahananti dve aṅgāni.

Pakkamanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā

484. Ekādasame upasampanna dhammena laddhasammutitā, saṃghena saddhiṃ cīvaraṃ datvā khiyyitukāmatāya khiyyananti dve aṅgāni.

Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

489. Dvādasamaṃ vuttanayameva.

Niṭṭhito sahadhammikavaggo aṭṭhamo.

9. Rājavagga

1. Antepurasikkhāpadavaṇṇanā

499. Navamavaggassa paṭhame pāḷiyaṃ **saṃsuddhagahaṇikoti** ettha **gahaṇīti** gabbhāsayaasaññito mātu kucchippadeso, purisantarasukkāsamphuṭṭhatāya saṃsuddhagahaṇiko. Abhisittakhattiyatā, ubhinnampi sayanigharato anikkhantatā, appaṭisaṃviditassa indakhīlātikkamoti tīṇi aṅgāni.

Antepurasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Ratanasikkhāpadavaṇṇanā

506. Dutiye **āvasathassāti** ettha anto ārāme vā hotu aññattha vā, yattha katthaci attano vasaṇaṭṭhānaṃ āvasatho nāma. **Chandenapi bhayenapīti** vadḍhaki-ādīsu chandena, rājavallabhesu bhayena. **Ākiṇṇamanussepi jāte -pa- āsaṅkantīti** tasmim nimmanussaṭṭhāne pacchā ākiṇṇamanusse jātepi visaritvā gamanakāle aññassa adiṭṭhattā tameva bhikkhuṃ āsaṅkanti. **Patirūpaṃ** nāma kappiyabhaṇḍe sayam paṃsukūlaṃ gahetvā akappiyabhaṇḍe patirūpānaṃ upāsakādīnaṃ dassetvā cetiyādipuñṇe niyojanaṃ vā dāpetvā nirapekkhagamaṇaṃ vā. **Samādapetvāti** yācitvā. Parasantakatā, vissāsaggāhapaṃsukūlasaññānaṃ abhāvo, ananuññātakāraṇā uggahaṇādi cāti tīṇi aṅgāni.

Ratanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Vikālagāmappavisanasikkhāpadavaṇṇanā

508. Tatiye pāḷiyaṃ **bhayakathanti** rājacorādibhayaṃ vā rogāmanussa-dubbhikkhakantārādibhayaṃ vā ārabba pavattaṃ. **Visikhākathanti** suniviṭṭhādivīthikathaṃ. **Kumbhaṭṭhānakathanti** udakatitthakathaṃ, kumbhadāsikathaṃ vā. **Pubbapetakathanti** atītaññātikathaṃ. **Nānattakathanti** vuttāhi, vakkhamānāhi ca vimuttaṃ

nānāsabhāvaṃ nīratthakakathaṃ. **Lokakkhāyikanti** “āyaṃ loko kena nimmito”ti-ādinā lokasabhāvakkhānavasena pavattanakathā. Evaṃ **samuuddakkhāyikā** veditabbā. Iti bhavo iti abhavoti yaṃ vā taṃ vā nīratthakakāraṇaṃ vatvā pavattitakathā **itibhavābhavakathā**. Ettha ca bhavossattaṃ, vuḍḍhi, kāmasukhañcāti tividho, abhavo tabbiparītavasena. Iti imāya chabbidhāya itibhavābhavakathāya saddhiṃ **dvattimsatiracchānakathā** nāma honti. Atha vā pāḷiyaṃ sarūpato anāgatāpi araṇṇapabbatanadīpapakathā iti-saddena saṅgahetvā dvattimsatiracchānakathāti vuccanti. **Iti vāti** ettha **iti-saddo** pakāratthe. **Vā-saddo** vikappatthe. Tasmā evaṃ pakāraṃ ito aññaṃ vā tādisaṃ nīratthakakathaṃ kathetīti attho gahetabbo.

512. **Ussāhaṃ paṭippassambhetvā vihāraṃ gacchantāti** ettha gāmūpacārato bahi nikkhante antarārāmādīnamupacāraṃ pavīṭṭhe sandhāya vuttaṃ. Gāmūpacārabbhantare pana paṭipassaddhussāhānampi puna tameva vā aññaṃ vā gāmaṃ pavisitukāmatāya sati āpucchanakiccaṃ natthi. **“Kulaghare vā -pa- gantabban”**ti idaṃ pana purebhattaṃ pavīṭṭhānaṃ vikāle sañjāte vikāle gāmappavesassa āpucchitabbatāya vuttaṃ. **Adinnādāne vuttanayenāti** dutiyaleḍḍupātaṃ sandhāya vuttaṃ.

515. **Antarārāmanti-ādīsūti** ettha ussavadivasādīsu manussehi gāme padakkhiṇaṃ kārentaṃ **jinabimbādīṃ** pūjetukāmehi vā rogavūpasamādiyatthaṃ manussehi yācitehi vā bhikkhūhi suppaṭicchannādividhiṃ akatvāpi vīthimajjheneva gāmaṃ padakkhiṇaṃ kātum vaṭṭatīti vadanti, taṃ na gahetabbaṃ anāpattivāre avuttattā, “maggā anokkamitvā -pa- pācittiyaṃ”ti¹ paṭikkhittattā ca. Vesāliṃ anupariyāyitvā parittaṃ karontenāpi ānandattherena suppaṭicchannatādīṃ akopenteneva, apaññatte vā sikkhāpade katanti daṭṭhabbaṃ. Keci pana “antarārāmādigāmantare ṭhitehi garuṭṭhānīyānaṃ paccuggamanānuggamanādivasena gāmaṃvīthiṃ otaritum vaṭṭatī”ti vadanti, tampi antaragharaṃ pavisantaṃ pati kātum na vaṭṭati eva. Antarārāmādikappiyabhūmiṃ pana uddissa gacchantāṃ pati kātum vaṭṭatīti khāyati, vīmaṃsitabbaṃ. Santaṃ bhikkhūṃ

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 268 piṭṭhe.

anāpucchanā, ananuññātakāraṇā vikāle gāmappavesoti dve aṅgāni.

Vikālagāmappavisanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Sūciḡharasikkhāpadavaṇṇanā

520. Catutthe pāliyaṃ **vāsijaṭeti** vāsidaṇḍake. Aṭṭhimayādisūciḡharatā, karaṇakārāpanādivasena attano paṭilābhoti dve aṅgāni.

Sūciḡharasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Mañcapīṭhasikkhāpadavaṇṇanā

521. Pañcame pāliyaṃ **āsayato bhikkhave moghapuriso veditabboti** hīnājḡhāsayaavasena ayaṃ tucchapuriseti nātabbo, hīnāyapaccaye lolatāya puggalassa tucchatā nātabbāti adhippāyo. Imasmiṃ sikkhāpade, ito paresu ca pañcasu attanā kārāpitassa paṭilābhe eva pācittiyaṃ. Paribhoge panassa, aññesañca dukkaṭameva. Pamāṇātikkantamañcapīṭhatā, attano karaṇakārāpanavasena paṭilābhoti dve aṅgāni.

Mañcapīṭhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā

526. Chaṭṭhe **poṭakitūlanti** tiṇagacchajātikānaṃ tūlaṃ. Sesam vuttanayameva.

Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā

531-536. Sattame nisīdanassa pamāṇātikkantatā, attano karaṇādinā paṭilābhoti dve aṅgāni.

Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

537-547. Iminā nayena aṭṭhamanavamadasamesupi aṅgāni veditabbāni. Sesam sabbattha suviññeyyamevāti.

Niṭṭhito rājavaggo navamo.

Khuddakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

6. Pāṭidesanīyakaṇḍa

1. Paṭhamapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

553. Pāṭidesanīyesu paṭhame **paṭidesetabbākāradassananti** evaṃ āpattim navakassa santike desetabbākāradassanaṃ. Iminā lakkhaṇena sambahulānaṃ āpattīnampi vuḍḍhassa santike ca desetabbākāro sakkā viññātunti. Tatrāyaṃ nayo—“gārayhe āvuso dhamme āpajjīm asappāye pāṭidesanīye”ti evaṃ sambahulāsu. Vuḍḍhassa pana santike “gārayhaṃ bhante dhammaṃ -pa-gārayhe bhante dhamme”ti yojanā veditabbā. Tattha **asappāyanti** saggamokkhanārāyakaranti attho. Aññātikāya bhikkhuniyā antaraghare ṭhitāya hatthato sahatthā yāvakālikaggahaṇaṃ, ajjhoharaṇanti dve aṅgāni.

Paṭhamapāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

558. Dutiye paripuṇṇūpasampannāya ananuññātākārena vosāsanā, anivāretvā bhojanajjhohāroti dve aṅgāni.

563. Tatiye sekkhasammatatā, gharūpacāre animantitatā, gilānassa aniccabhattādiṃ gahetvā bhuñjananti tīṇi aṅgāni.

570. Catutthe sāsaṅkāraññasenāsanatā, ananuññātāṃ yāvakālikaṃ appaṭisaṃviditaṃ ajjhārāme paṭiggahetvā agilānassa ajjhoharaṇanti dve aṅgāni. Sesāṃ uttānameva.

Pāṭidesanīyavaṇṇanānayo niṭṭhito.

7. Sekhiyakaṇḍa

1. Parimaṇḍalavaggavaṇṇanā

576. Sekhiyesu yasmā **vattakkhandhake**¹ vuttavattānipi sikkhitabbattā sekhiyāneva, tasmā pārājikādīsu viyettha pāḷiyaṃ paricchedo na kato. Cārittanayadassanattaṃ “yo pana bhikkhū olambento nivāseyya, dukkaṭaṃ”ti avatvā “sikkhā karaṇīyā”ti sabbattha pāḷi āropitā. Padabhājane pana “āpatti dukkaṭassā”ti vuttattā sabbattha anādariyakaraṇe dukkaṭaṃ veditabbaṃ.

Aṭṭhaṅgulamattanti matta-saddena tato kiñci adhikaṃ, ūnampi saṅgaṇhāti. Teneva nisinnassa caturaṅgulamattampi vuttaṃ. Na hi nisinnassa caturaṅgulappamāṇaṃ, ṭhitassa aṭṭhaṅgulamevāti sakkā niyametuṃ ūnādhikattasambhavato. Tasmā yathā sāruppaṃ hoti, evaṃ aṭṭhaṅgulānusārena nivāsanaññeva adhippetanti gahetabbaṃ. Teneva vakkhati “yo pana bhikkhu sukkhajaṅgho vā”ti-ādi. **Kurundiyaṃ** “ajānantassa anāpatti”ti ādaraṃ katvā uggaṇhantassāpi ajānanaṃ sandhāya vuttaṃ. Tenāpi nirantaraṃ nivāsanapārupanavattaṃ sikkhitabbaṃ, asikkhito anādariyameva. Parimaṇḍalaggahaṇena ukkhipitvā nivāsanampi paṭikkhittanti āha “**ukkhipitvā vā otāretvā vā**”ti.

Sacittakanti vatthuvijānanacittena sacittakaṃ. **Sāratthadīpaniyaṃ** pana **upatissattheravādanayena** lokavajjattaṃ gahetvā “vatthuvijānanacittena, paṇṇattivijānanacittena ca sacittakaṃ”ti² vuttaṃ. Tattha ca vatthuvijānanaṃ visuṃ na vattabbaṃ. Paṇṇattivijānanena tassāpi antogadhabhāvato idaṃ vatthuṃ evaṃ vītikkamantassa āpattīti vijānanto hi paṇṇattiṃ vijānātīti vuccati. **Upatissattheravāde** cettha paṇṇattiṃ ajānitvā aparimaṇḍalanivāsanādivatthumeva jānantassa paṇṇattivītikkamānādariyābhāvā sabbasekhiyesu anāpatti eva abhimatā, taṃca na yuttaṃ **kosambakkhandhake**³ vaccakuṭiyaṃ udakāvasesaṃ ṭhapentassa paṇṇattivijānanābhāvepi āpattiyā vuttattā. Vuttañhi tattha “tena kho pana samayena aññataro bhikkhu āpattiṃ āpanno

1. Vi 4. 373 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 3. 104 piṭṭhe.

3. Vi 3. 480 piṭṭhe.

hoti -pa- so aparena samayena tassā āpattiya anāpattidiṭṭhi hoti”ti-ādi¹.

Aṭṭhakathāyañcassa “tvaṃ ettha āpattibhavaṃ na jānāsīti, āma na jānāmīti. Hotu āvuso, ettha āpattīti, sace hoti, desessāmīti. Sace pana te āvuso asaṅcicca asatiyā kataṃ, natthi āpattīti. So tassā āpattiya anāpattidiṭṭhi ahoṣī”ti² vuttaṃ, tathā “adhammavādīti ukkhittānuvattakesu aññataro”ti³ ca vuttaṃ. Khandhakavattānañhi sekhiyattā tattha vutto nayo imesaṃ, idha vutto ca tesāṃ sādharmaṇova hotīti. Teneva “asaṅcicca asatiyā kataṃ, natthi āpattī”ti evaṃ idha vutto āpattinayo tatthāpi dassito. Tasmā **phussadevattheravāde** eva ṭhatvā vatthuvijānanacitteneva sabbasekhiyāni sacittakāni na paṇṇattivijānanacittena. Bhiyyokamyatāyasūpabyañjana-paṭicchādana-ujjhānasaññīti dve sikkhāpadāni lokavajjāni akusalacittāni, sesāni paṇṇattivajjāni, ticittāni, tivedanāni cāti gahaṇameva yuttataraṃ dissati. Tenevettha “asaṅciccāti purato vā pacchato vā olambetvā nivāsessāmīti evaṃ asaṅciccā”ti-ādinā vatthu-ajānanavaseneva anāpattivaṇṇanā katā, na paṇṇattivijānanacittavasena.

Apica “yassa sacittakapakkhe cittaṃ akusalameva hoti, taṃ lokavajjan”ti⁴ iminā lakkhaṇavacanenaṇāpi cetāṃ sijjhati. Vatthuvijānanacittavaseneva hettha “sacittakapakkhe”ti vuttaṃ. Itarathā paṇṇattivijānanacittavasena sabbasikkhāpadānampi sacittakapakkhe cittassa akusalattaniyamena lokavajjattappasaṅgato paṇṇattivajjameva na siyā, idaṅca vacanaṃ niratthakaṃ siyā iminā vacanena nivattetabbassa sikkhāpadassa abhāvā. Na ca sekhiyesu vatthuvijānanacittena sacittakapakkhe cittaṃ pāṇātipātādīsu viya akusalamevāti niyamo atthi, yenettha lokavajjatā pasajjeyya, “anādariyaṃ paṭicca”ti cetāṃ pālīvacanaṃ vatthuṃ jānitvā tīhi cittehi vītikkamameva anādariyaṃ katvā vuttaṃ, na paṇṇattiṃ jānitvā akusalacitteneva vītikkamanti gahetabbaṃ. Aññathā **khandhakapāliya, aṭṭhakathāyañca** pubbāparaṅca virujjhanatoti amhākaṃ khanti. Yathā vā na virujjhati, tathā ettha adhippāyo gavesitabbo. Anādariyaṃ,

1. Vi 3. 480 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 432 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 431 piṭṭhe.

4. Kaṅkhā-Ṭṭha 112 piṭṭhe.

anāpattikāraṇabhāvo, aparimaṇḍalanivāsananti imānettha tīṇi aṅgāni. Yathā cettha, evaṃ sabbattha. Kevalaṃ tattha tattha vuttapaṭipakkhakaṇavasena tatiyaṅgayojanameva viseso.

577. Dutiyādīsu **ghipārutanti** setapaṭapārutādi. **Vihārepiti** saṅghasannipāta-buddhupaṭṭhānādikālaṃ sandhāya vuttaṃ.

578. **Gaṇṭhikaṃ paṭimuñcitvāti**-ādi paṭicchādanavidhidassanaṃ. **Gīvaṃ paṭicchādetvāti**-ādinā¹ vuttattā sañcicca gīvaṃ, maṇibandhanañca appaṭicchādentassa āpatti. Etthāpi parimaṇḍalasikkhāpadassa sādharmaṇattā jāṇumaṇḍalato heṭṭhā caturaṅgulamattaṃ otāretvā anolambetvā parimaṇḍalameva pārupitabbaṃ.

579. **Vivaritvā nisīdatoti** vihāre viya ekaṃsapārupanaṃ sandhāya vuttaṃ. “Vāsathāya upagatassā”ti vuttattā vāsādhippāyaṃ vinā dhammadesanaparittabhaṇanādi-atthāya sucirampi nisīdantena sabbhaṃ antaragharavattaṃ pūrenteneva nisīditabbaṃ. Nisīdanapaṭisaṃyuttesu eva ca sikkhāpadesu “vāsūpagatassā”ti anāpattiyā vuttattā vāsathāya antaragharaṃ upagacchantenāpi suppaṭicchannatādisabbaṃ akopenteneva gantabbaṃ. “Vāsūpagatassā”ti hi vuttaṃ, na pana upagacchamānassāti. Keci pana “ekekasmim paṭhamam gantvā vāsapariggahe kate tato aññehi yathāsukhaṃ gantuṃ vaṭṭatī”ti vadanti. Apare pana “gehassāmikehi ‘yāva tumhe nivasissatha, tāva tumhākaṃ imaṃ gehaṃ demī’ti dinne aññehi avāsādhippāyehi antarārāme viya yathāsukhaṃ gantuṃ, nisīdituñca vaṭṭatī”ti vadanti, taṃ sabbhaṃ na gahetabbaṃ tathāvacanābhāvā, dānalakkhaṇābhāvā, tāvattakena vihārasaṅkhyānupagamanato ca. “Yāva nisīdissatha, tāva tumhākaṃ imaṃ gehaṃ demī”ti dentopi hi tāvakālikameva deti vatthupariccāgalakkhaṇattā dānasa.

582. **Catuhatthappamāṇanti** vaḍḍhakīhatthaṃ sandhāya vuttanti vadanti.

1. Gaṇṭhikaṃ Paṭimuñcitvāti-ādinā (Ka)

584. **Ukkhittacīvaro hutvā**ti kaṭito uddham kāyabandhanādidassana-vasenevukkipanam sandhāya vuttam piṇḍāya carato pattaḡgahaṇādimattassa anuññātattā. Teneva “**nisinnakāle pana dhamakaraṇam**”ti-ādi vuttam. Nisinnakāle hi khandhe laggapattatthavikādito dhamakaraṇam nīharantassa kaṭito uddhampi dissati, tathā adassetvā nīharitabbanti adhippāyo. Āsane nisīdantassāpi ca pārupitacīvaram kiñci ukkhipitvā saṅghāṭim jaṅghapiṇḍehi anukkhipitvāva nisīditabbam. Imasmiññeva pana sikkhāpade “vāsūpagatassā”ti vuttattā nisīdanapaṭisaṃyuttesu chaṭṭha-aṭṭhamesu avuttattā vāsūpagatenāpi susaṃvutena okkhittacakkhunāva nisīditabbam¹. Teneva **mātikāṭṭhakathāyampi** tesam visesaṃ avatvā idheva “vāsūpagatassa pana anāpatti”ti² vuttā.

Parimaṇḍalavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Ujjagghikavaggavaṇṇanā

586. Dutiyavaggādi-ujjagghika-appasaddesu nisīdanapaṭisaṃyuttesupi vāsūpagatassa anāpatti na vuttā, kāyappacālakādīsū eva pana vuttā. Pāḷipotthakesu panetaṃ kesuci peyyālena byāmohitattā na suṭṭhu viññāyati. Yattha ca antaraghare dhammam vā desentassa, pātimokkham vā uddisantassa mahāsaddena yāvaparisaṃvānēpi anāpatti evāti daṭṭhabbam tathā ānandattheramahindattherādīhi ācaritattā.

Ujjagghikavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Khambhakatavaggavaṇṇanā

603. Patte gahaṇasaññā assa atthīti pattasaññīti imamattham dassetum “**patte saññam katvā**”ti vuttam.

604. **Oloṇīti** ekā byañjanavikati. Kañjikatakkādirasoti keci. Maṃsarasādīnīti **ādi**-saddena avasesā sabbāpi byañjanavikati saṅgahitā.

1. Vasitabbam (Ka)

2. Kaṅkhā-Ṭṭha 279 piṭṭhe.

605. **Samabharitanti** racitaṃ. **Heṭṭhā orohatīti** samantā okāsasambhavato hatthena samaṃ kariyamānaṃ heṭṭhā bhassati. Pattamatthake ṭhapitāni pūvāni eva vaṭaṃsakākārena ṭhapitattā “**pūvavaṭaṃsakan**”ti vuttāni. Keci pana “pattaṃ gahetvā thūpīkataṃ piṇḍapātaṃ racitvā diyyamānameva gaṇhato āpatti, hatthagate eva pana patte diyyamāne thūpīkatampi gahetuṃ vaṭṭatī”ti vadanti, taṃ na gahetabbameva “**samatittikan**”ti bhāvanapumsakavasena sāmāññato vuttattā.

Khambhakatavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Sakkaccavaggavaṇṇanā

608. Catutthavaggādīsu **sapadānanti** ettha dānaṃ vuccati avakhaṇḍanaṃ, apetaṃ dānato apadānaṃ, saha apadānena sapadānaṃ, avakhaṇḍanavirahitaṃ anupaṭipāṭiyāti vuttaṃ hoti. Tenāha “**tattha tattha odhiṃ akatvā**”ti-ādi.

611. **Viññattiyanti** sūpodanaviññattisikkhāpadaṃ sandhāya vadati. “**Vatṭabbaṃ natthī**”ti iminā pāḷiyāva sabbaṃ viññāyatīti dasseti. Tattha pāḷiyaṃ **asañciccā**ti-ādīsu vatthumattaṃ ñatvā bhuñjanaṃ āpattiṃ āpajjantasseva puna paṇṇattiṃ ñatvā mukhagataṃ chaḍḍetukāmassa yaṃ aruciyaṃ pavīṭṭhaṃ, taṃ asañcicca pavīṭṭhaṃ nāma, tattha anāpatti. Tadeva puna aññavihitatāya vā aviññattamidantisaññāya vā bhuñjane “**asatiyā**”ti vuccati.

613. “**Aññassatthāyā**”ti idamassa sikkhāpadassa attano atthāya viññāpetvā sayāṃ bhuñjane eva paññattattā iminā sikkhāpadena anāpattiṃ sandhāya vuttaṃ. Pañcasahadhammikānaṃ pana atthāya aññātaka-appavāritatṭhāne viññāpento viññattikkhaṇe aṭṭhakathāsu suttānulomato vutta-akataviññattidukkaṭato na muccati. Sañcicca bhuñjanakkhaṇe sayañca aññe ca micchājīvato na muccantīti gahetabbam.

615. “**Kukkuṭaṇḍaṃ atikhuddakan**”ti idaṃ asāruppavasena vuttaṃ, atimahante eva āpattīti daṭṭhabbam. Bhuñjantena pana corādibhayaṃ paṭicca mahantampi

aparimaṇḍalampi katvā sīghaṃ bhuñjanavasenettha **āpadā**. Evamaññesupi yathānurūpaṃ daṭṭhabbā.

Sakkaccavaggavaṇṇanā niṭṭhata.

5. Kabalavaggavaṇṇanā

617. Anāhaṭe kabaḷe mukhadvāravivarāṇe pana payo janābhāvā “āpadāsū”ti na vuttaṃ. Evamaññesupi īdisesu.

618. **Sabbaṃ hatthanti** hatthekadesā aṅguliyo vuttā “hatthamuddā”ti-ādīsu viya, tasmā ekaṅgulimpi mukhe pakkipitum na vaṭṭati.

Kabalavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Surusuruvaggavaṇṇanā

627. Pāliyaṃ **sīṭikatoti** sītapīlito. **Silakabuddhoti** parihāsavacanametam. Silakañhi kiñci disvā “buddho ayan”ti voharanti.

628. “**Aṅguliyo mukhe pavesetvā bhuñjitum vaṭṭati**”ti iminā sabbaṃ hatthaṃ antomukhe pakkipanasikkhāpadassapi pavittāṅgulinillehanena imassapi sikkhāpadassa anāpattim dasseti. **Eseva nayoti** ghanayāgu-ādīsu pattam hatthena, oṭṭhañca jivhāya nillehitum vaṭṭatīti atidisati. **Tasmāti** yasmā ghanayāgu-ādivirahitaṃ nillehitum na vaṭṭati.

634. **Vilīvacchattanti** veṇupesikāhi kataṃ. **Maṇḍalabaddhānī** dīghasalākāsu tiriyaṃ valayākārena salākāṃ ṭhapetvā suttehi baddhāni dīghaṇca tiriyaṇca ujukameva salākāyo ṭhapetvā daḥhabaddhāni ceva tiriyaṃ ṭhapetvā dīghadaṇḍakeheva saṅkocārahaṃ katvā sutteheva tiriyaṃ baddhāni. **Tatthajātakadaṇḍakena katanti** saha daṇḍakena chinnaṭālapaṇṇādīhi kataṃ. **Chattapādukāyāti** yasmim chatta daṇḍakoṭim pavesetvā chattaṃ ujukaṃ ṭhapetvā heṭṭhā chāyāya nisīdanti, tiṭṭhanti vā, tādise chatta dhāre.

637. **Cā**poti majjhe vaṅkakājadaṇḍasadisā dhanuvikati. **Kodaṇḍ**oti viddhadaṇḍā dhanuvikati.

Surusuruvaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Pādukavaggavaṇṇanā

647. Sattamavagge **rukkhato patitoti** ekaṃ olambanasākhaṃ gahetvā patito. **Pāli**yāti attano ācārappakāsakaganthassa. **Dhīratthū**ti dhī atthu, nindā hotūti attho. **Vinipātanahetunā**ti vinipātanassa hetubhāvena. **Tvanti** upayogatthe paccattavacanāṃ, taṃ icceva vā pāṭho. **Asmā**ti pāsāṇo.

649. **Na kathetabbanti** therena attano kaṅkhāṭṭhānassa pucchitattā vuttaṃ. Daharassa atthakosallaṃ ñātum pucchitena uccāsane nisinnassa ācariyassa anuyogadānanayena vattum vaṭṭati.

652. **Kheḷena cettha siṅghāṇikāpi saṅgahitā**ti ettha udakagaṇḍusakāṃ katvā ucchukacavarādiṇca mukheneva haritum¹ udakesu chaḍḍetum vaṭṭatīti daṭṭhabbāṃ. Sesāṃ sabbattha uttānameva.

Pādukavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

Sekhiyavaṇṇanānayo niṭṭhito.

655. Adhikaraṇasamathesu ca idha vattabbāṃ natthi.

Iti samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya vimativinodaniyaṃ

Bhikkhuvibhaṅgavaṇṇanānayo niṭṭhito.

Bhikkhunīvibhaṅgavaṇṇanā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

1. Pārājikakaṇḍa

1. Ubbhajāṇumaṇḍalikasikkhāpadavaṇṇanā

656. Bhikkhunīvibhaṅge **migāramātuyāti** migāramātu, visākhāyāti attho. Pāḷiyam “ehi bhikkhunīti bhikkhunī, tīhi saraṇagamanehi upasampannāti bhikkhunī”ti idaṃ bhikkhuvibhaṅgapāḷiyā samadassanattarā aṭṭhagarudhammappaṭiggahaṇena laddhūpasampadaṃ mahāpajāpatigotamiñceva tāya saha nikkhantā bhagavato āṇāya bhikkhūnaññeva santike ekato upasampannā pañcasatasākiyāniyo ca sandhāya vuttaṃ. Tā hi bhagavatā ānandattherassa yācanāya pabbajjāṃ anujānanta “etha bhikkhuniyo, mama sāsane tumhepi pavisathā”ti vuttā viya jātā. Sākiyāniyo eva saraṇasīlāni datvā kammavācāya upasampādītattā “tīhi saraṇagamanehi upasampannā”ti vuttā. Na hi etāhi aññā ehibhikkhunibhāvādinā upasampannā nāma santi. Yaṃ pana therīgāthāsu **bhaddāya kuṇḍalakesiyā**—

“Nihacca jāṇuṃ vanditvā, sammukhā añjalim ākaṃ.

‘Ehi bhadde’ti maṃ avoca, sā me āsū’pasampadā”ti¹—

vuttaṃ. Yañca apadānēpi—

“Āyācito tadā āha, ‘ehi bhadde’ti nāyako.

Tadāhaṃ upasampannā, parittaṃ toyamaddasan”ti²—

vuttaṃ. Tampi “ehi tvaṃ bhikkhunīnaṃ santike pabbajjāṃ, upasampadañca gaṇhāhī”ti bhagavato āṇā upasampadāya kāraṇattā upasampadā ahoṣīti imamattarā sandhāya vuttaṃ. Tathā hi vuttaṃ **therīgāthāṭṭhakathāyaṃ** “ehi bhadde,

1. Khu 2. 391 piṭṭhe.

2. Khu 4. 243 piṭṭhe.

bhikkhunupassayaṃ gantvā bhikkhunīnaṃ santike pabbajja upasampajjassūti maṃ avaca āṇāpesi, sā satthu āṇā mayhaṃ upasampadāya kāraṇattā upasampadā āsi ahoṣī”ti ¹.

657. **Sādhāraṇapārājikehī**ti methunādihi catūhi. Tāni, pana aññāni ca sādharmaṇasikkhāpadāni yasmā bhikkhuvibhaṅge vuttanidānavatthādīsu eva sādharmaṇavasena paññattāni, pacchā pana tāni bhikkhunīnaṃ pātimokkhuḍdesaṃ anujānanta bhagavato tāsāṃ sikkhāpaccakkhānābhāvena “yā pana bhikkhunī chandaso methunaṃ dhammaṃ paṭiseveyyā”ti-ādinā tadanurūpavasena parivattetvā asādhāraṇasikkhāpadehi saddhiṃ saṃsandetvā bhikkhunipātimokkhuḍdesavasena ekato saṅgahitāni. Yasmā ca nesaṃ **bhikkhuvibhaṅge**² vuttanayeneva sabbopi vinicchayo sakkā ñāturū, tasmā tāni vajjetvā asādhāraṇānaṃ eva idha vibhaṅgo vuttoti veditabbaṃ.

659. Bhikkhūnaṃ “kāyasamsaggaṃ sādīyeyyā”ti avatvā “samāpajjeyyā”ti vuttattā **“bhikkhu āpattiyā na kāretabbo”**ti vuttaṃ. **Tabbahulanayenā**ti kiriyāsamuṭṭhānasseva bahulabhāvato, etena akiriyāsamuṭṭhānāpi ayaṃ āpatti hotīti dasseti. Kiñcāpi dasseti, mayaṃ panettha evaṃ takkayāma “kāyasamsaggakkhaṇe sādīyantiyā kiriyāya abhāvepi tato pubbe pavattitānaṃ paṭicchannaṭṭhānagamana-īṅgitākāradassanādikiriyānaṃ vaseneva kiriyāsamuṭṭhānameva, parehi magge kariyamānupakkamena niccalassa sādīyato sukkavissatṭhi viya pubbapayogābhāvepi vā tasmiññeva khaṇe parūpakkamena janiyamānāya attano kāyacalanādīsaṅkhātāya kiriyāya, sā hi sādīyamānena³ tassā cittenāpi samuṭṭhitā kiriyā nāma hoti avāyāmitvā parūpakkamena methunasādīyane viya, bhikkhūnaṃ pana parupakkamajanitaṃ kiriyāṃ abbohārikaṃ katvā attanā kariyamānapayogavaseneva ‘kāyasamsaggaṃ samāpajjeyyā’ti evaṃ visesetvā sikkhāpadassa paññattattā sādīyamānepi na doso. Itarathā hi tabbahulanayenettha kiriyatthe gayhamāne aññesampi kiriyākiriyasikkhāpadānaṃ kiriyataggahaṇappasaṅgo siyā”ti.

1. Therīgāthā-Ṭīha 111 piṭṭhe.

2. Vi 1. 28 piṭṭhādīsu.

3. Kiriyāya Sādiyanena Sā (Sī, Ka)

Tasmā vīmaṃsitvā gaḥetabbaṃ. **Sāti** kiriyāsamuṭṭhānatā. **Tathevāti** kāyasamaggārāgī eva.

Ubbhajāṇumaṇḍalikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Vajjapaṭicchādikasikkhāpadavaṇṇanā

666. Dutiye **purimenā**ti-ādi sundarīnandāya vajjapaṭicchādane paññattataṃ sandhāya vuttaṃ. “**Aṭṭhannan**”ti vuttattā vajjapaṭicchādanassāpi paṭicchādane pārājikamevāti daṭṭhabbaṃ. “**Dhuraṃ nikkhittamatte**”ti vuttattā paṇṇattim aṇantiyāpi “idaṃ vajjaṃ na pakāsessāmī”ti chandena dhuraṃ nikkhepakkhāṇe pārājikanti daṭṭhabbaṃ. Taṃ pana paṭicchādanam yasmā “pesalā ṇatvā garahissantī”ti bhayeneva hoti, bhayañca kodhacittasampayuttaṃ, tasmā idaṃ “**dukkhavedanan**”ti vuttaṃ. Yaṃ pana **sāratthadīpaniyaṃ** “kiñcāpi vajjapaṭicchādanam pemavasena hoti, tathāpi sikkhāpadavīkikkamacittam domanassitameva hotī”ti¹ evaṃ paṇṇattivīkikkamacitteneva chādanam domanassatte kāraṇam vuttaṃ, taṃ akāraṇam paṇṇattivijānanam vināpi āpajjitabbatova.

Vajjapaṭicchādikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

669. Tatiyaṃ uttānameva.

4. Aṭṭhavatthukasikkhāpadavaṇṇanā

675. Catutthe lokassādasāṅkhātāṃ mittehi aññamaññaṃ kātappaṃ **santhavaṃ**. Vuttamevattham pariyaṇtarena dassetuṃ “**kāyasamaggārāgenā**”ti vuttaṃ.

Tissitthiyo methunaṃ taṃ na seveti yā tisso itthiyo, tāsu vuttaṃ taṃ methunaṃ na seveyya. **Anariyapaṇḍaketi** tayo anariye, tayo paṇḍake ca upasaṅkamitvā methunaṃ na seveti attho.

1. Sārattha-Ṭī 3. 114 piṭṭhe.

anariyāti cettha ubhatobyañjanakā adhippetā. **Byañjanasminti** attano vaccamukhamaggepi. Chedo eva **chejjaṃ**, pārājikaṃ.

Vaṇṇāvaṇṇoti dvīhi sukkavissatṭhi vuttā. **Gamanuppādananti** sañcarittā. “**Methunadhammassa pubbabhāgattā paccayo hotī**”ti iminā kāriyopacārena kāyasamsaggo methunadhammoti vuttoti dasseti. **Sabbapadesū**ti saṅghāṭikaṇṇaggahaṇādipadesu. Kāyasamsaggarāgo, sa-ussāhatā, aṭṭhamavatthussa pūraṇanti tīnettha aṅgāni.

Aṭṭhavatthukasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pārājikavaṇṇanānayo niṭṭhito.

2. Saṃghādisesakaṇḍa

1. Paṭhamasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

679. Saṃghādisesakaṇḍe “dutiyaassa ārocetī”ti etthāpi dvīsupi aḍḍakārakesu yassa kassaci dutiyassa kathaṃ yo koci ārocetīti evamattho gahetabboti āha “**eseva nayo**”ti.

Gatigatanti cirakālappavattaṃ. **Āpattīti** āpajjanam. “Nissāraṇīyan”ti idaṃ kattu-atthe siddhanti āha “**nissāretī**”ti. Āpannam bhikkhunim saṃghato viyojeti, viyojanahetu hotīti attho.

Gīvāyevāti āṇattiyā abhāvato. **Tesaṃ anattakāmatāyāti** “coro”ti vuttam mama vacanam sutvā keci daṇḍissanti jīvītā voropessantīti evaṃ saññāya. Etena kevalam bhayena vā parikkhāraggahaṇattham vā sahasā “coro”ti vutte daṇḍitepi na dosoti dasseti. Rājapurisānañhi “coro ayan”ti uddissa kathane eva gīvā, bhikkhūnam, pana āramikādīnam vā sammukhā “asuko coro evamakāsī”ti kenaci vuttavacanam nissāya āramikādīsu rājapurisānam vatvā daṇḍāpentesupi bhikkhussa na gīvā rājapurisānam avuttattā. Yesañca vuttam, tehi sayam corassa adaṇḍitattāti gahetabban. “Tvaṃ etassa santakam acchindā”ti āṇattopi hi sace aññena acchindāpeti, āṇāpakassa anāpatti visañketattā. “**Attano vacanakaran**”ti idaṃ sāmīcivasena vuttam. Vacanam akarontānam rājapurisānampi “iminā gahitaparikkhāram āharāpehi, mā cassa daṇḍam karohī”ti uddissa vadantassāpi daṇḍe gahitepi na gīvā eva daṇḍaggahaṇassa paṭikkhattattā, “asukabhaṇḍam avaharo”ti āṇāpetvā vipphaṇṣāre uppanne puna paṭikkhipane¹ viya.

Dāsādīnam samphaṇṇicchane viya tadatthāya aḍḍakaraṇe bhikkhūnampi dukkaṭanti āha “**akappiya-aḍḍo nāma na vaṭṭatī**”ti. Kenaci pana bhikkhūnā khettādi-atthāya vohārikānam santikam gantvā aḍḍe katepi tam khettādisamphaṇṇicchane viya sabbesaṃ akappiyam na hoti pubbe eva saṃghassa

santakattā, bhikkhusseva pana payogavasena āpattiyo honti, dāsādīnampi pana atthāya rakkhaṃ yācituṃ vohārikena puṭṭhena saṃghassa uppannaṃ kappiyakkamaṃ vattuṃ, ārāṃikādīhi ca aḍḍaṃ kārāpetuṇca vaṭṭati eva. Vihāravatthādīkappiya-aḍḍaṃ pana bhikkhuno sayampi kātuṃ vaṭṭati.

Bhikkhunīnaṃ vuttoti rakkhaṃ yācantīnaṃ bhikkhunīnaṃ vutto uddissa-anuddissā vasena rakkhāyācanavinicchayo, na sabbo sikkhāpadavinicchayo asādhāraṇattā sikkhāpadassa. Tenāha “**bhikkhunopī**”ti-ādi. Anākaḍḍhitāya aḍḍakaraṇaṃ, aḍḍapariyosānanti dve aṅgāni.

Paṭhamasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Dutiyasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

683. Pāliyaṃ dutiye **mallagaṇabhaṭṭiputtagaṇādīkanti**-ādīsu mallarājūnaṃ gaṇo **mallagaṇo**. **Bhaṭṭiputtā** nāma keci gaṇarājāno, tesam gaṇo. Keci pana “nārāyanabhaddiko puñṇakāragaṇo mallagaṇo. Tathā kumārabhaddiko ca gaṇo bhaṭṭiputtagaṇo”tipi¹ vadanti. **Dhammagāṇoti** sāsane, loke vā anekappakārapuñṇakārako gaṇo. Gandhavikatikārako gaṇo **gandhikaseṇī**. Pesakārādigaṇo **dussikaseṇī**. **Kappagatikanti** kappiyabhāvagataṃ, pabbajitapubbanti attho.

685. Pāliyaṃ **vuṭṭhāpetī**ti upasampādeti. Akappagatampi pabbājentiyaṃ dukkaṭanti vadanti. Khīṇāsavāyapi āpajjitabbato “**ticittan**”ti vuttaṃ. Coritā, taṃ ṇatvā ananuñṇātakāraṇā vuṭṭhāpananti dve aṅgāni.

Dutiyasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Sārattha-Ṭī 3. 117 piṭṭhe.

3. Tatiyasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

692. Tatiye **parikkhepaṃ atikkāmentiyā**ti gāmantarassa parikkhepaṃ atikkāmentiyā. “Gāmantaraṃ gaccheyyā”ti hi vuttaṃ. Vikālagāmappavesanasikkhāpade viya “aparikkhittassa upacāraṃ okkamantiyā”ti avatvā “atikkāmentiyā”ti pāḷiyaṃ vuttattā gāmaṃ pavisantiyā gharūpacāre ṭhitassa dutiyaleḍḍupātasāṅkhātassa upacārassa atikkamo nāma paṭhamaleḍḍupātaṭṭhānasāṅkhātassa parikkhepārahaṭṭhānassa atikkamo evāti āha “**parikkhepārahaṭṭhānaṃ ekena pādena atikkamati**”ti.

Majjheti gāmamajjhe. **Pacchāti** aparakāle. “**Catugāmasādhāraṇattā**”ti iminā vihārato catūsu gāmesu yattha katthaci pavisitum vaṭṭatīti ettha kāraṇamāha.

Paratīrameva akkamantiyāti nadiṃ anotaritvā orimatīrato laṅghitvā vā ākāśādinā vā paratīrameva atikkāmentiyā. **Orimatīrameva āgacchati, āpattīti** pāragamanāya otiṇṇattā vuttaṃ.

Tādise araṇṇeti indakhīlato bahibhāvalakkhaṇe araṇṇe. “**Tenevā**”ti-ādinā dassanūpacāre virahite savanūpacārassa vijjamaṇattepi āpatti hotīti dasseti. **Aññaṃ maggaṃ gaṇhātīti** maggamūḷhattā gaṇhāti, na dutiyikaṃ ohiyitum. Tasmā anāpatti. Anantarāyena ekabhāvo, anāpadāya gāmantaragamanādisu ekanti dve aṅgāni.

Tatiyasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Catutthasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

694. Catutthe **kāraḷakagaṇassā**ti imassa kammaṃ kātābbanti yehi sanniṭṭhānaṃ kataṃ, te sandhāya vuttaṃ. Kammavācakkhaṇe sahaṭṭheti keci. **Netthāravatteti** nittharaṇahetumhi vatte.

698. Pāliyaṃ **asante kārakasaṃgheti** ettha vijjamānaṃ sudūrampi gantvā āpucchitabbaṃ. Antarāye pana sati sammā vattantaṃ osāretum vaṭṭatīti. Dhammakammena ukkhittatā, ananuññātakāraṇā osāraṇanti dve aṅgāni.

Catutthasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Pañcamasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

701. Pañcame **tanti mahā-aṭṭhakathāyaṃ avacanaṃ** “anavassutoti jānanti paṭiggaṇhātī”ti-ādipāliyā sameti. Ubhato avassutabhāvo, udakadantaponato aññaṃ sahatthā gahetvā ajjhoharaṇanti dve aṅgāni.

Pañcamasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Chaṭṭhasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā

705. Chaṭṭhe **paṭiggaho tena na vijjatīti** teneva “na detī”ti vuttakāraṇena uyyojitāya hatthato itarāya paṭiggahopi natthi. **Paribhogapaccayāti** uyyojitāya bhojanapariyosānapaccayāti attho. Manussapurisassa avassutatā, taṃ ñatvā ananuññātakāraṇā uyyojanā, tena itarissā gahetvā bhojanapariyosānanti tīṇi aṅgāni.

Chaṭṭhasaṃghādisesasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

709-727. Sattamato yāvadasamapariyosānāni uttānāneva.

Samghādisesavaṇṇanānayo niṭṭhito.

3. Nissaggiyakaṇḍa

2. Dutīyanissaggiyādīpācittiyasikkhāpadavaṇṇanā

733. Nissaggiyesupi paṭhamam uttānameva.

740. Dutīye **ayyāya dammīti evam paṭiladdhanti** nissatṭhapaṭiladdham, nissatṭham paṭilabhitvāpi yaṁ uddissa dāyakehi dinnam, tattheva dātabbam. Tenāha “**yathādāneyeva upanetabban**”ti. Akālacīvaratā, tam ñatvā kālacīvaranti lesena bhājāpanam, paṭilābhoti tīṇi aṅgāni.

743. Tatiye **me’tanti** mamevetam cīvaram. Upasampannatā, parivattitavikappanupagacīvarassa sakasaññāya acchindanādīti dve aṅgāni.

748-752. Catutthe **āhaṭasappim datvāti** attano datvā. **Yamakam pacitabbanti** sappiṇca telaṇca ekato pacitabbam. Lesena gahetukāmatā, aññassa viññatti, paṭilābhoti tīṇi aṅgāni.

753. Pañcame **sāti** thullanandā. **Ayanti** sikkhamānā. **Cetāpetvāti jānāpetvāti** idha vuttam, **mātikāṭṭhakathāyam** pana “attano kappiyabhaṇḍena ‘idam nāma āharā’ti aññam parivattāpetvā”ti¹ vuttam.

758. Chaṭṭhe **pāvārikassāti** dussavāṇijakassa.

764. Sattame **saññācītakenāti** sayam yācītakenapīti attho.

769-789. Aṭṭhamato yāvadvādasamā uttānameva.

Nissaggiyavaṇṇanānayo niṭṭhito.

4. Pācittiyakaṇḍa

1. Lasuṇavagga

1. Paṭhamalasūṇādisikkhāpadavaṇṇanā

797. Pācittiyesu lasuṇavaggassa paṭhame **badarasālavam** nāma badaraphalāni sukkhāpetvā tehi kattabbabyañjanavikati. Āmakamāgadhalasuṇañceva, ajjhoharaṇāncāti dve aṅgāni.

799-812. Dutiyādīni uttānatthāni.

815. Chaṭṭhe pāḷiyam **āsumbhivāti** pātetvā.

817. **Dadhimatthūti** dadhimhi pasannodakam. **Rasakhīrādīnanti** maṁsarasakhīrādīnam. Bhuñjantassa bhikkhuno hatthapāse ṭhānam, pānīyassa vā vidhūpanassa vā gahaṇanti dve aṅgāni.

822. Sattame **aviññattiyā laddhanti** attano viññattim vinā laddham. **Pubbāparaviruddhanti** sayam karaṇe pācittiyanti idam kārāpane dukkaṭavacanena virujjhanam sandhāya vuttam. Tenāha “**na hī**”ti-ādi, “aviññattiyā laddhan”ti-ādivacanena vā virujjhanam sandhāya vuttam. Aññāya viññattipi hi imissā aviññattiyā laddhamevāti. Āmakadhaññaviññāpanādi, tam bhajjanādinā ajjhoharaṇanti dve aṅgāni.

824. Atṭhame **nibbiṭṭhoti** laddho. **Keṇīti** rañño dātabbo āyo, āyuppatiṭṭhānanti attho. Tenāha “**ekam ṭhānantaran**”ti-ādi. **Ṭhānantaranti** ca gāmajanapadānāyattam¹. Vaḷaṇṇiyamānatirokuṭṭādītā, anapaloketvā uccārādīnam chaḍḍanādīti dve aṅgāni.

830. Navame “**matthakacchinnanāḷikerampī**”ti vuttattā haritūpari chaḍḍanameva paṭikkhittam. Tenāha “**anikkhittabījesū**”ti-ādi. Yattha ca chaḍḍetum vaṭṭati, tattha harite vaccādim kātumpi vaṭṭati eva. **Sabbesanti** bhikkhubhikkhunīnam.

836-7. Dasame **tesamīyevā**ti yesaṃ niccaṃ passati. **Ārāme** **ṭhatvā**ti ṭhitanisannaṭṭhāne eva ṭhatvā samantato gīvaṃ parivattetvāpi passati, anāpatti. Ṭhitaṭṭhānato gantvā passituṃ na vaṭṭati. Keci pana “vaṭṭatī”ti vadanti. Taṃ pana “dassanāya gaccheyya, pācittiyaṃ”ti sāmāññato gamanassa paṭikkhittattā, anāpattiyampi gamanāya avuttattā ca na gahetabbaṃ. Naccādītā, ananuññatakāraṇā gamanaṃ, dassanādi cāti tīṇi aṅgāni.

Niṭṭhito lasuṇavaggo paṭhamo.

2. Andhakāravagga

1. Paṭhamādisikkhāpadavaṇṇanā

841. Dutiyavaggassa paṭhame **dāne** **vā**ti dānanimittaṃ. Rattandhakāre purisassa hatthapāse ṭhānādi, rahoṭṭhā, saḥāyābhāvoti tīṇi aṅgāni.

842-850. Dutiyādīni uttānāni.

854. Pañcame **pallaṅkassa** **anokāseti** ūrubaddhāsanassa appahonake. Purebhattaṃ antaraghare pallaṅkappahonakāsane nisajjā, ananuññākakāraṇā anāpucchā vuttaparichedātikkamoti dve aṅgāni.

860-879. Chaṭṭhādīni uttānāni.

Niṭṭhito andhakāravaggo dutiyo.

3. Naggavagga

1. Paṭhamādisikkhāpadavaṇṇanā

883-887. Tatiyavaggassa paṭhamadutiyāni uttānāni.

893. Tatiye **visibbetvā**ti vijaṭetvā. **Dhuraṃ** **nikkhittamatteti** visibbanadivasato pañca divase atikkāmetvā dhuraṃ nikkhittamatte. Antopañcāhe pana dhuranikkhepepi anāpatti eva “aññatra catūhapañcāhā”ti

vuttattā. Upasampannāya cīvaram sibbanatthāya visibbetvā pañcahātikkamo, ananuññātakāraṇā dhuranikkhepoti dve aṅgāni.

900. Catutthe pañcannam cīvarānam aparivattanam, ananuññātakāraṇā pañcahātikkamoti dve aṅgāni.

903. Pañcamam uttānameva.

909. Chaṭṭhe vikappanupagassa saṅghe pariṇatatā, vinā ānisaṃsadassanena antarāyakaraṇanti dve aṅgāni.

911. Sattamam uttānameva.

916. Aṭṭhame **kumbhathūṇam** nāma kumbhasaddo, tena kīlantīti **kumbhathūṇikā**. Tenāha “**ghaṭakena kīlanakā**”ti. **Dīghanikāyaṭṭhakathāyam** pana “caturassa-ambaṇakatālan”ti¹ vuttam. Tañhi rukkhasārādimayam antochiddam catūsu passesu cammonaddham vāditabhaṇḍam, yaṃ “bimbisakan”tipi vuccati, tam vādentāpi kumbhathūṇikā. Tenāha “**bimbisakavāditakātipi vadantī**”ti.

918. Pāliyam **kappakatanti** kappakataṃ nivāsanapārurupanūpagam. Samaṇacīvaratā, ananuññātānam dānanti dve aṅgāni.

921-931. Navamadasamāni uttānāneva.

Niṭṭhito naggavaggo tatiyo.

4. Tuvattavagga

10. Dasamasikkhāpadavaṇṇanā

976. Tuvattavaggassa dasame cārikāya apakkamanam paṇṇattivajjameva. Paṇṇattivijānanacittena sacittakataṃ sandhāya panettha “**lokavajjan**”ti daṭṭhabbam. Sesam sabbattha uttānameva.

Niṭṭhito tuvattavaggo catuttho.

1. Dī-Ṭṭha 1. 81 piṭṭhe.

5. Cittāgāravagga

1. Paṭhamādisikkhāpadavaṇṇanā

978. Cittāgāravaggassa paṭhame **pāṭekkā āpattiyoti** gīvāya parivattanappayogagaṇanāya.

1015. Navame hatthi-ādīsu **sippa**-saddo paccekam yojetabbo, tathā āthabbaṇādīsu¹ **manta**-saddo. Tattha **āthabbaṇamanto** nāma āthabbaṇavedavihito parūpaghātakaro manto. **Khīlanamanto** nāma verimāraṇatthāya sārādārumayaṃ khīlaṃ mantetvā pathaviyaṃ ākoṭanamanto. **Agadappayogo** visappayojanaṃ. **Nāgamaṇḍalanti** sappānaṃ pavesanivāraṇatthaṃ maṇḍalabandhamanto. Sesam sabbattha uttānameva.

Niṭṭhito cittāgāravaggo pañcama.

1025-1116. Ārāmaṇavagge, gabbhinivagge ca sabbam uttānameva.

8. Kumāribhūtavagga

1. Paṭhamādisikkhāpadavaṇṇanā

1119. Aṭṭhamavaggassa paṭhame **sabbapaṭhamā dve mahāsikkhamānāti** gabbhinivagge² sabbapaṭhamam vuttā dve. **Sikkhamānā icceva vattabbāti** sammutikammādīsu aññathā vutte kammaṃ kuppatīti adhippāyo.

1167. Ekādasame **pārivāsiyena chandadānenāti** parivutthena navikappavutthena vagatena chandadānenāti attho, chandavissajjanamattena vā.

1168. “**Vuṭṭhitāyā**”ti etena “idāni kammaṃ na karissamā”ti dhuraṃ nikkhipitvā kāyena avuṭṭhahitvā nisinnāyapi parisāya kammaṃ kātuṃ na vaṭṭatīti³ dasseti. Tenāha “**chandaṃ avissajjetvā avuṭṭhitāyā**”ti. Pāliyaṃ pana “anāpatti avuṭṭhitāya parisāyā”ti sāmāññato

1. Athabbaṇādīsu (Ka)

2. Vi 2. 416 piṭṭhe.

3. Vaṭṭatīti (Sī, Ka)

vuttattā, **uposathakkhandhake** ca “na bhikkhave pārivāsikapārisuddhidānena uposatho kātabbo aññatra avuṭṭhitāya parisāyā”¹ ti vuttattā, **tadaṭṭhakathāyampi** “pārivāsiyapārisuddhidānaṃ nāma parisāya vuṭṭhitakālaṭo paṭṭhāya na vaṭṭati, avuṭṭhitāya pana vaṭṭatī”² ti vuttattā ca “kammaṃ na karissāmi”³ ti dhuraṃ nikkhipitvā nisinnāyapi kammaṃ kātuṃ vaṭṭatī³ gahetabbaṃ. Sesaṃ uttānameva.

Niṭṭhito kumāribhūtavaggo aṭṭhamo.

1181. Chattavaggo uttāno eva.

Khuddakavaṇṇanānayo Niṭṭhito.

1. Vi 3. 190 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 348 piṭṭhe.

3. Na vaṭṭatīti (Sī, Ka)

5. Pāṭidesanīyakaṇḍa

Pāṭidesanīyasikkhāpadavaṇṇanā

1228. Pāṭidesanīyādīsu **pāḷivinimuttakesūti** pāḷiyaṃ anāgatesu sappi-
ādīsu.

Sattādhikaraṇavhayāti sattādhikaraṇasamathanāmakā. Taṃ
atthavinicchayaṃ tādisaṃyeva yasmā vidū vadantīti attho. Yathā **niṭṭhitāti**
sambandho. **Sabbāsavapahanti** sabbāsavavighātakam arahattamaggaṃ.
Passantu nibbutinti maggañāṇena nibbānaṃ sacchikarontu, pappontūti vā
pāṭho. Tattha **nibbutinti** khandhaporinibbānaṃ gahetabbaṃ.

Iti samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya vimativinodaniyaṃ

Bhikkhunīvibhaṅgavaṇṇanāyaya Niṭṭhito.

Ubhatovibhaṅgaṭṭhakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Mahāvaggavaṇṇanā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

1. Mahākhandhaka

Bodhikathāvaṇṇanā

Mahāvagge **ubhinnaṃ pātimokkhānanti** ubhinnaṃ pātimokkhavibhaṅgaṇaṃ. Yaṃ khandhakaṃ saṅgāyimsūti sambandho. Khandhānaṃ samūho, khandhānaṃ vā pakāsanato **khandhako**. **Khandhā**ti cettha pabbajjādicārittavārittasikkhāpadapaññattisamūho adhippeto. Padabhājanīye yesaṃ padānaṃ atthā yehi aṭṭhakathānayeche pakāsitāti yojanā. Atha vā ye atthāti yojetabbaṃ. **Hi**-saddo cettha padapūraṇe daṭṭhabbo.

1. **Visesakāraṇanti** “yena samayena āyasmato sārīputtattherassa sikkhāpadapaññattiyācanahetubhūto parivātakko udapādi, tena samayenā”ti-ādinā vuttakāraṇaṃ viya visesakāraṇaṃ bhumavacananivattanakakāraṇanti attho. **Etassā**ti abhisambodhito paṭṭhāya satthu cariyāvibhāvanassa vinayapaññattiyaṃ kiṃ payojaṇaṃ? Yadi visesakāraṇaṃ natthīti adhippāyo. Nidānadassanaṃ payojaṇanti yojanā. **Nidānanti** cettha sikkhāpadapaññattihetubhūtaṃ vatthupuggalādikāraṇaṃ adhippetam, na paññattiṭṭhānameva. Tenāha “**yā hī**”ti-ādi.

Uruvelāyanti ettha **uru**-saddo mahantavācī, **velā**-saddo tīrapariyāyo. Unnatattādinā velā viya velā, uru mahantī velā uruvelā, tassaṃ. Tenāha “**mahāvelāyan**”ti-ādi. **Mariyādā**ti sīlādiguṇasīmā. **Pattapuṭenā**ti tālādīnaṃ paṇṇapuṭena.

“Paṭhamābhisambuddho”ti anunāsikalopenāyaṃ niddesoti āha “**paṭhamam abhisambuddho**”ti. **Paṭhamanti** ca bhāvanapuṃsakaniddeso. Tasmā

abhisambuddho hutvā sabbapaṭhamam bodhirukkhamūle viharatūti yojanā datṭhabbā.

Pāḷiyam **atha khoti** ettha **athā**ti etasmim samayeti attho anekatthattā nipātānam. **Sattāhanti** accantasamīyoge etaṃ upayogavacanam. **Atha khoti** adhikārantaradassane nipāto. Tena vimuttisukhapaṭisaṃvedanam pahāya paṭiccasamuppādamanasikāre adhikatabhāvam dasseti. **Paṭiccā**ti paṭimukham gantvā, aññamaññam apekkhitvāti attho. Etena kāraṇabahutā dassitā. **Sahiteti** kāriyabahutā. **Anulomanti** bhāvanapuṃsakaniddeso. **Svevā**ti so eva paccayākāro. **Purimanayena vā vuttoti** “avijjāpaccayā saṅkhārā”ti-ādinā nayena vutto paccayākāro. **Pavattiyā**ti saṃsārappavattiyā.

Pāḷiyam “**avijjāpaccayā**”ti-ādīsu dukkhādīsu aññānam **avijjā**. Lokiyakusalākusalacetanā **saṅkhārā**. Lokiyavipākameva **viññānam**. Lokiyavedanādikkhandhattayam **nāmam**, bhūtopādāyabhedam **rūpam**. Pasādaviññānabhedam **saḷāyatanam**. Vipākabhūto sabbopphasso, **vedanā** ca. Rāgo **taṇhā**. Balavarāgo, tividhā ca diṭṭhi **upādānam**. **Bhavo** pana duvidho kammabhavo, upapattibhavo ca. Tattha **kammabhavo** sāsavakusalākusalacetanāva, **upapattibhavo** upādinakakkhandhā. Tesam upapatti **jāti**. Pāko **jarā**. Bhedo **maranam**. Te eva nissāya socanam **soko**. Kandanam **paridevo**. **Dukkham** kāyikam. **Domanassam** cetasikam. Ativiya soko **Upāyāso**.

Paccekañca **sambhavati**-saddo yojetabbo. Tenāha “**iminā nayenā**”ti-ādi. “**Dukkharāsissā**”ti iminā na sattassa, nāpi subhasukhādīnanti dasseti.

Haveti byattanti imasmim atthe nipāto. “**Anulomapaccayākārapaṭivedhasādhakā bodhipakkhiyadhammā**”ti idam paṭhamavāre kiñcāpi “avijjāyatveva asesavirāganirodhā”ti-ādinā paṭilomapaccayākāropi āgato, tathāpi “yato pajānāti sahetudhamman”ti anulomapaccayākārapaṭivedhasseva kāraṇattena vuttanti. Yathā cettha, evam dutiyavārepi “yato khayam paccayānam avedī”ti gāthāya vuttattā “paccayānam

khayasaṅkhātan”ti-ādi vuttanti veditabbaṃ. **No kallo pañhoti** ayutto na byākātabbo, avijjamānaṃ attānaṃ siddhaṃ katvā “ko phusati”ti tassa kiriyāya puṭṭhattā “ko vañjhāvutto phusati”ti-ādi¹ viyāti adhippāyo. **Soḷasa kaṅkhāti** “ahosiṃ nu kho aham atītamaddhānaṃ, nanu kho ahosiṃ, kiṃ nu kho ahosiṃ, kathaṃ nu kho ahosiṃ kiṃ hutvā kiṃ ahosiṃ nu kho ahamatītamaddhānaṃ bhavissāmi nu kho aham anāgatamaddhānaṃ, nanu kho bhavissāmi, kiṃ nu kho bhavissāmi, kathaṃ nu kho bhavissāmi, kiṃ hutvā kiṃ bhavissāmi nu kho aham anāgatamaddhānaṃ, ahaṃ nu khosmi, no nu khosmi, kiṃ nu khosmi, kathaṃ nu khosmi, ayaṃ nu kho satto kuto āgato, so kuhiṃ gāmi bhavissati”ti² evaṃ āgatā atīte pañca, anāgate pañca, paccuppanne chāti soḷasavidhā kaṅkhā.

Tattha **kiṃ nu khoti** manussadevādīsu, khattiyādīsu vā aññataraṃ nissāya kaṅkhati. **Kathaṃ nu khoti** pana saṇṭhānākārādīsu issārādijanakaṃ, kāraṇaṃ vā nissāya. **Kiṃ hutvā kiṃ ahosinti** ca manussādīsu paṭhamāṃ kiṃ hutvā pacchā kiṃ ahosintikaṅkhati. **Ahaṃ nu khosmīti**-ādi idāni attano vijjamānāvijjamānataṃ, sarūpapakārādikaṃ ca kaṅkhati. **Vapayantīti** vi-apayanti byapagacchanti. Tenāha “**apagacchanti nirujjhanti**”ti.

3. **Tassa vasenāti** tassa paccayākārapajānanassa, paccayakkhayādhigamassa ca vasena. **Ekekameva koṭṭhāsanti** anulomapaṭilomato ekekameva koṭṭhāsaṃ. **Pāṭipadarattiyā evaṃ manasākāsīti** rattiyā tīsupi yāmesu evaṃ idha khandhakapāḷiyā āgatanayena anulomapaṭilomaṃyeva manasākāsi.

Ajapālakathāvaṇṇanā

4. Tassa **sattāhassa accayenāti** pallaṅkasattāhassa apagamanena. **Tamhā samādhimhāti** arahattaphalasamāpattisamādhimhā. Antarantarā eva hi paccayākāramanasikāro. Avasesakālaṃ pana sabbaṃ bhagavā phalasamāpattiyāpi vītināmesi. Taṃ sandhāya “**tamhā samādhimhā**”ti vuttaṃ.

1. Ko bujjhāsu ko phusatīti-ādi (Sī, Ka)

2. Ma 1. 10; Saṃ 1. 265; Khu 7. 324 piṭṭhādīsu.

Ratanacaṅkameti bhagavato ciraṃ ṭhitassa caṅkamanādhippāyaṃ ñatvā devatāhi māpite ratanacaṅkame. **Ratanagharanti** bhagavato nisīdanādhippāyaṃ ñatvā devatāhi māpitaṃ ratanamayaṃ gehaṃ.

Tatrāpīti na kevalaṃ ratanaghareyeva, tatrāpi ajapālanigrodhamūlepi abhidhammaṃ vicinanto eva antaranāra vimuttisukhaṃ paṭisaṃvedentoti attho. Tatthāpi hi anantanayasamantapaṭṭhānaṃ sammasato sammāsambuddhassa pītisamuṭṭhitā chabbaṇṇā buddharasmiyo ratanaghare viya nicchariṃsu eva. **“Humhūn”**ti karontoti “sabbe hīnajātikā maṃ mā upagacchantū”ti mānavasena, samīpaṃ upagatesu kodhavasena ca **“apethā”**ti adhippāyanicchāritaṃ humhūmkāraṃ karonto.

Brahmaññanti brāhmaṇattaṃ. **Antanti** nibbānaṃ. **Vedānaṃ vā antanti** maggañāṇaṃ vā antabhūtaṃ arahattaphalaṃ.

Mucalindakathāvaṇṇanā

5. **Mucalindamūleti** ettha ca **mucalindo** vuccati nīparukkho, yo “niculo”tipi vuccati. **Uppannameghoti** sakalacakkavāḷagabbhaṃ pūretvā uppanno mahāmegho. **Vaddalikāti** vuṭṭhiyā eva itthilīṅgavasena nāmaṃ. Yā ca sattāhaṃ pavattattā sattāhavaddalikāti vuttāti āha **“sattāhaṃ avicchinnavuṭṭhikā aho”**ti. Sītavātena dūṣitaṃ dinametissā vaddalikāyāti sītavātaduddinīti āha **“udakaphusitasammissenā”**ti-ādi. Ubbiddhatā nāma dūrabhāvena upaṭṭhānanti āha **“meghavigamena dūrībhūtaṃ”**ti. Indanīlamaṇi viya dibbati jotetīti **devo**, ākāso.

Etamatthaṃ viditvāti vivekassa sukhabhāvaṃ viditvā. Sabbaso asantuṭṭhisamucchedakattā maggañāṇaṃ **“catumaggañāṇasantosenā”**ti vuttaṃ. **Akuppanabhāvoti** akujjhanasabhāvo.

Rājāyatanakathāvaṇṇanā

6. **Paccaggheti** abhinave. Ayameva attho pasattho, na purimo. Na hi buddhā mahagghaṃ pattaṃ paribhuñjanti.

Brahmayācanakathāvaṇṇanā

7. Ālīyanti sevīyantīti ālayā, pañca kāmaguṇāti āha “**sattā -pa-vuccantī**”ti. **Suṭṭhu muditāti** ativiya pamuditā. **Ṭhānam sandhāyāti ṭhāna-**saddam apekkhivā. **Imesanti** saṅkhārādīnam phalānam. Pāliyam **sabbasaṅkhārasamathoti**-ādīni nibbānavevacanāni. **Apissūti** sampiṇḍanatthe nipāto. Na kevalam etadahosi, imāpi gāthā paṭibhamsūti attho.

Kicchena me adhigatanti pāramipūraṇam sandhāya vuttam, na dukkhāpaṭipadam. Buddhānañhi cattāro maggā sukhāpaṭipadāva honti. **Ha-**iti byattam, ekaṃsanti dvīsu atthesu nipāto, byattam, ekaṃsena vā alanti viyojenti. **Halanti** vā eko nipāto.

8. Pāliyam **sahampati**ssāti so kira kassapassa bhagavato sāsane **sahako** nāma thero paṭhamajjhānabhūmiyam brahmapati hutvā nibbato, tena nam “sahampati”ti sañjānimsu. **Assavanatāti** assavanatāya, assavanenāti attho. Savanameva hi savanatā yathā devatāti.

Dhammo asuddhoti micchādiṭṭhidhammo. **Samalehīti** pūraṇakassapādīhi chahi satthārehi. **Apāpurāti**¹ desanāhatthenavivara. **Dvāranti** ariyamaggam sandhāya vadati.

Seleti ghanasilāmaye. **Tathūpamanti** ettha **tathā**-saddo tam-saddatthe daṭṭhabbo. Tena so selapabbato upamā yassa, tam tathūpamanti attho. Tena vā pabbatādīnā pakārena upamā assātipi attho. **Dhammamayanti** lokuttaradhammabhūtam. **Uṭṭhāhīti** dhammadesanattāya cārikacaraṇattham imamhā āsanā kāyena, appossukkabhāvato vā cittena uṭṭhehi, ayameva vā pāṭho. Teneva “vicara, desassū”ti duvidhepi kāyacittapayoge niyojesi. **Virāti**-ādi cattāri thutivasena sambodhanāni.

9. **Buddhacakkhunāti** indriyaparopariyattañāṇena, āsayānusayañāṇena ca. Imesañhi dvinnam “buddhacakkhū”ti nāmam. **Svākārāti** saddhindriyādayova

1. Avāpūrāti (Sī)

ākārā sundarā yesaṃ, te svākārā, suviññāpayā, paralokañca vajjañca bhayato dassanasilā cāti daṭṭhabbam. Uppalāni ettha santīti **uppalinīti** gacchalatāpi pokkharaṇīpi vuccati. Idha pana pokkharaṇī. Evamitaresupi.

Udakānuggatānīti udakato anuggatāni. Anto nimuggāneva hutvā pusanti vadḍhanti, tāni **antonimuggaposīni**. **Accuggammāti** udakaṃ atikkamanavasena uggantvā.

Apārutāti vivaṭā. **Tesanti** sa-upanissayānaṃ sattānaṃ. **Dvārāti** ariyamaggadvārāni. Idañca attano sayambhuññaṇena sa-upanissayānaṃ tesam magguppattidiṭṭhataṃ sandhāya vadati. **Vihimsasasaññīti**—ādīsu evamattho daṭṭhabbo—“ahañhi attano paguṇaṃ suppvattitampi imaṃ paṇītaṃ dhammaṃ ajānantesu manujesu desanāya vihiṃsā kāyavācākīlamatho hotī”ti evaṃ vihiṃsasaññī hutvā **na bhāsīṃ** bhāsituṃ na icchīṃ. Idāni pana hetusampannā attano saddhābhājanaṃ vivarantu, pūressāmi **nesaṃ** saṅkappanti.

Pañcavaggiyakathāvaṇṇanā

10. **Ālāro**ti nāmaṃ. **Kālāmoti** gottam. **Bhagavatopi kho ñāṇaṃ** **udapādīti** kiṃ idāneva udapādi, nanu bodhimūle tekālikā, kālavinimuttā ca sabbe dhammā sabbākārato diṭṭhāti? Saccam diṭṭhā, tathāpi nāmādivasena avikappitā ekacittakkhaṇikattā sabbaññutaññāṇassa. Na hi ekena¹ cittena sabbadhammānaṃ nāmajāti-ādikaṃ paccekaṃ anantaṃ vibhāgaṃ² vikappetuṃ sakkā vikappānaṃ viruddhānaṃ sahānuppattito, sabbavikappārahadhammadassanameva panānena sakkā kātuṃ. Yathā diṭṭhesu pana yathicchitākāraṃ ārabha vikappo uppajjati cakkhuviññāṇena diṭṭhe cittapaṭe viya. Idhāpi ālāraṃ nissāya āvajjanānantameva sabbākāraññaṇaṃ udapādi. Na kevalaṇca taṃ, atha kho pañcavaggiyā eva paṭhamam dhammaṃ jānissanti, tappamukhā ca devatā, ālāro kālaṃ katvā ākiñcaññāyatane, udako ca nevasaññānāsaññāyatane nibbattoti evamādikaṃ sabbampi nissāya ñāṇaṃ uppajjati eva. Taṃ pana khaṇasampattiyā dullabhabhāvaṃ dassetuṃ kamena oloketvā devatāya vutte ñāṇaṃ viya

1. Kenaci (Sī)

2. Paccekaṃ paccekaṃ anantadhammā sabbākārato diṭṭhāti vibhāgaṃ (Sī)

katvā vuttaṃ. Saddagatiyā hi bandhattā¹ ekena ñāṇena ñātampi vuccamānaṃ kamena ñātaṃ viya paṭibhāti, devatāpi ca bhagavatā ñātamevatthaṃ ārocesi. Teneva “bhagavatopi kho ñāṇaṃ udapādi”ti vuttanti daṭṭhabbaṃ. Evamaññatthāpi idisesu “lokaṃ volokento asukaṃ addasa, tattha mayi gate kiṃ bhavissati”ti evamādinā satthu hitesitāsandassanavasappavattesu. Sabbattha vacanagatiyaṃ kamavuttite paññāyamānepi ekeneva ñāṇena sakalāvabodho veditabbo. **Bahukārā kho me pañcavaggiyāti** upakārassāpi vijjamānataṃ sandhāya vuttaṃ, na pana dhammadesanāya kāraṇatena anupakārānampi desanato.

11. **Antarā ca gayam antarā ca bodhinti** gayāya, bodhissa ca antare tigāvute ṭhāne.

Sabbābhibhūti sabbam tebhūmakadhammaṃ abhibhavitvā ṭhito. **Anūpalittoti** kilesalepena alitto. Tato eva **sabbañjaho. Taṇhakkhaye vimuttoti** taṇhakkhaye nibbāne ārammaṇakaraṇavasena vimutto. Evaṃ sayam sabbadhamme attanāva jānitvā. **Kamuddiseyyanti** kaṃ aññaṃ “ayaṃ me ācariyo”ti uddiseyyam.

Kāsinam puranti bārāṇasim. **Āhañchanti** āhanissāmi. Amatādhigamāya ugghosanato **amatadundubhinti** satthu dhammadesanā vuttā, “amatabherim paharissāmi”ti gacchāmīti attho.

Arahasi anantajinoti anantajinopi bhavituṃ yuttoti attho. Anantañāṇatāya ananto jino ca, anantena vā ñāṇena, anantaṃ vā dosaṃ jītavā, uppādavayantarahitatāya vā anantaṃ nibbānaṃ ajini kilesārayo madditvā gaṇhītipi **anantajino**.

Hupeyyāpīti evampi bhaveyya, evaṃvidhe rūpakāyaratane idisena ñāṇena bhavitabbanti adhippāyo. Evaṃ nāma kathanañhissa upanissayasampannassa aparakāle dukkhappattassa bhagavantaṃ upagamma pabbajitvā maggaphalapaṭivedhāya paccayo jāto. Tathāhesa bhagavā tena samāgamatthaṃ padasāva maggaṃ paṭipajji.

1. Gandhattā (Sī), gantatthā (Ka)

12. **Bāhullikoti** paccayabāhulliko. **Padhānavibbhantoti** padhānato dukkaracaraṇato parihīno. Natthi ettha agāriyaṃ, agārassa hitaṃ kasigorakkhādikammanti anagāriyā, pabbajjā, taṃ **anagāriyaṃ**. **Pabbajantīti** upagacchanti. **Tadanuttaranti** taṃ anuttaraṃ. **Brahmacariyapariyosānanti** maggabrahmacariyassa pariyosānaṃ, arahattaphalanti attho. Tassa hi atthāya kulaputtā pabbajanti. **Diṭṭheva dhammeti** imasmiṃ paccakkhe attabhāve. **Sayanti** aparappaccayā. **Abhiññā sacchikatvāti** attanova ñāṇena paccakkhaṃ katvā, **upasampajjāti** pāpuṇitvā.

Iriyāyāti dukkara-iriyāya. **Uttarimanussadhammāti**-ādīsu manussadhammato lokiyañāṇato upari ariyaṃ kātuṃ alaṃ samattho **alamariyo**. **Ñāṇadassanavisesoti** sabbaññutaññāṇassa pubbabhāgaṃ adhippetam. **Noti nu**. **Bhāsitametanti** evarūpametam vākyabhedanti attho. Te ca “yadi esa padhānakāle ‘aham arahā’ti vadeyya, mayaṇca saddahāma, na cāṇena tadā vuttaṃ. Idāni pana vijjamānameva guṇaṃ vadatī”ti ekapadena satim labhitvā “buddho jāto”ti uppannagāravā āvusovādam pahāya “no hetam bhante”ti āhamsu. **Aññā cittanti** aññāya arahattappattiyā cittaṃ.

13. **Antāti** koṭṭhāsā dve bhāgā. **Kāmesu kāmasukhallikānuyogoti** vatthukāmesu kilesakāmasukhassa anubhavo. Kilesakāmā eva vā āmisasukhena allīyanato kāmasukhallikāti vuttāti daṭṭhabbā. **Gammoti** gāmaṇvāsīnaṃ santako. **Attakilamathānuyogoti** attano kilamathassa kaṇṭakaseyyādidukkhassa anuyogo. **Ubho anteti** yathāvutte lobho vā sassato vā eko anto, doso vā ucchedo vā ekoti veditabbo.

Cakkhukaraṇīti-ādīsu attanā sampayuttañāṇacakkhum karotīti cakkhukaraṇī. Dutiyaṃ tasseva vevacanaṃ. **Upasamoti** kilesupasamo. **Abhiññā, sambodho** ca catusaccapaṭivedhova. **Nibbānaṃ** asaṅkhatadhātu. Etesampi atthāya saṃvattatīti paṭipadaṃ thometi. **Sammādiṭṭhīti** ñāṇaṃ. **Sammāsaṅkappoti** vitakko. Sesam dhammato suviññeyyameva.

14. Evaṃ cattāropi magge ekato dassetvā idāni tehi maggehi paṭivijjhitabbāni cattāri ariyasaccāni dassetum “**idaṃ kho pana bhikkhave**”ti-ādimāha. **Jātipi dukkhāti**-ādīsu tattha tattha bhave nibbattamānānaṃ sattānaṃ sabbapaṭhamam rūpārūpadhammappavatti idha **jāti** nāma, sā ca tattha tattha bhavesu upalabbhamānānaṃ dukkhādīnaṃ vatthubhāvato **dukkhā**, evaṃ jarādīsu dukkhavatthukatāya dukkhatā veditabbā. Pañcupādānakkhandhā pana dukkhadukkhavipariṇāmadukkhassaṅkhāradukkhavasena dukkhā eva. **Ponobhavikāti** punabbhavakaraṇam punabbhavo uttarapadalopena, punabbhavo sīlametissāti ponobhavikā. **Nandirāgasahagatāti** ettha rūpādīsu nandati piyāyatīti nandī, sā eva rāgoti nandirāgoti bhāvappadhānoyam niddeso, nandirāgattanti attho, tena sahatatāni nandirāgasahagatā. **Tatra tatrāti** tasmiṃ tasmiṃ bhave. Rūpādīsu chasu ārammaṇesu kāmassādanavasena pavattā **kāmatanḥā** nāma. Sassatadiṭṭhiyā saha pavattā **bhavatanḥā**. Uccchedadiṭṭhiyā saha pavattā **vibhavatanḥā**. **Asesavirāganirodhoti**-ādinā nibbānameva vuccati. Tattha virajjanam vigamanam **virāgo**. Nirujjhanam **nirodho**. Ubhayenāpi suṭṭhu vigamova vuccati. Asesāyapi tanḥāya virāgo, nirodho ca yena hoti, so **asesavirāganirodho**, nibbānameva. Yasmā ca tam āgamma tanham, vaṭṭaṇca cajanti paṭinissajjanti vimuccanti na alliyanti, tasmā **cāgo paṭinissaggo mutti anālayoti** vuccati.

15. **Cakkhunti**-ādīni ñāṇavevacanāneva.

16. **Yāvakīvañcāti** yattakam kalam. **Tiparivaṭṭanti** saccañāṇa, kiccañāṇa, katañāṇasaṅkhātānaṃ tiṇṇam parivaṭṭānaṃ vasena tiparivaṭṭam ñāṇadassanam. Ettha ca “idaṃ dukkham ariyasaccam, idaṃ dukkhasamudayan”ti evam catūsu saccesu yathābhūtañāṇam **saccañāṇam** nāma. Tesu eva “pariññeyyam pahātabbam sacchikātabbam bhāvetabban”ti evam kattabbakiccajānananāṇam **kiccañāṇam** nāma. “Pariññātam pahīnam sacchikataṃ bhāvitam”ti tassa kiccassa katabhāvajānananāṇam **katañāṇam** nāma. **Dvādasākāranti** tesameva ekekasmim sacce tiṇṇam tiṇṇam ākāraṇam vasena dvādasākāram.

Abhisambuddhoti paccaññāsinti abhisambuddho arahattam pattoti evam na paṭijānim. **Yato ca khoti** yato bodhimūle nisinnakālato

paṭṭhāya. **Athāhanti** tato param aham. **Ñāṇaṇca pana meti** paccavekkhaṇañāṇam sandhāya vadati. **Akuppā meti**-ādi tassa pavatti-ākāradassanam. Tattha **akuppā me vimuttīti** arahattaphalam tassa maggasaṅkhātākāraṇato ca ārammaṇato ca akuppatā veditabbā.

Imasmim pana veyyākaraṇasminti niggāthasutte. **Bhaññamāneti** bhaṇiyamāne. **Dhammacakkhūnti** ida catusaccadhammesu cakkhukiccakaraṇato sotāpattimaggo adhippeto. **Yaṁ kiñcīti**-ādi nibbānārammaṇattepi kiccavasena asammohato pavattidassanattham vuttam.

17. **Dhammacakkanti** paṭivedhaññadhammañceva desanāññadhammañca pavattanaṭṭhena cakkanti dhammacakkaṁ. **Obhāsoti** sabbaññutaññānubhāvena pavatto cittapaccaya-utusamuṭṭhāno dasasahassilokadhātum pharitvā ṭhito obhāso.

18. Diṭṭho ariyasaccadhammo etenāti **diṭṭhadhammo**. Esa nayo sesesupi. Attano paccakkhato adhigatattā na param pacceti, parassa saddhāya ettha na pavattatīti aparappaccayo. **Ehi bhikkhūti** ettake vuttamatte pabbajjā, upasampadā ca sijjhati, teneva tattha **īti**-saddena paricchedo dassitoti vadanti. Keci pana “sammā dukkhassa antakiriyāyāti vacanapariyosāne eva upasampadā sijjhati, aṭṭhakathāyaṁ pana ‘ehi bhikkhūti bhagavato vacanenā’ ti idam ehibhikkhusaddopalakkhitavacanam ehibhikkhuvacananti-ādipadavasena vuttam musāvādavaggoti-ādīsu viyā” ti vadanti, tadetaṁ **paṭhamapārājikaṭṭhakathāyaṁ** “Bhagavā hi -pa- ‘ehi bhikkhu, cara brahmacariyaṁ sammā dukkhassa antakiriyāyā” ti¹ iminā vacanena sameti. Yattakañhi bhagavatā niyamena vuccati, tattakaṁ sabbampi aṅgameva. Sekkhaputhujjanānañhi etaṁ paripuṇṇam vuccati, asekkhānaṁ pana “cara brahmacariyaṁ” ti pariyosānanti daṭṭhabbari sikkhattayasamiddhito. Lokiyasampadāhi uparibhūtā seṭṭhabhūtā sampadāti **upasampadā**.

19-21. **Nīhārabhattoti** bhikkhūhi gāmato nīharitvā dinnabhatto. **Kallaṁ nūti** yuttam nu. **Etaṁ mamāti**-ādi yathākkamaṁ taṇhāmānadiṭṭhigāhānaṁ dassanam.

1. Vi-Ṭṭha 1. 205 piṭṭhe.

22-23. **Tasmā tihāti** ettha **tihāti** nipātamattam, tasmāti attho. **Nibbindatīti** vuṭṭhānagāminivipassanāvasena ukkaṇṭhati. **Virajjatīti** catunnam maggānam vasena na rajjati. **Vimuccatīti** phalavasena vimuccati. **Vimuttasminti-**ādi paccavekkhaṇāñāḍassanam. **Brahmacariyanti** maggabrahmacariyam. **Karaṇīyam** catūsu saccesu catūhi maggehi paccekam kattabham pariññādivasena soḷasavidham kiccam. **Nāparam itthattāyāti** itthabhāvāya soḷasakiccabhāvāya, kilesakkhayāya vā aparām puna maggabhāvanākiccam me natthīti pajānāti. Atha vā **itthattāyāti** itthabhāvato vattamānakkhandhasantānato aparām khandhasantānam mayham na bhavissatīti attho.

Pabbajjākathāvaṇṇanā

25. **Ālambaranti** paṇavam. **Vikesikanti** vippakiṇṇakesam. **Vikkheḷikanti** vissandamānalālam. **Susānam maññeti** susānam viya addasa sakam parijananti sambandho. **Udānam udānesīti** samvegavasappavattam vacanam nicchāresi. **Upassatṭhanti** dukkhena sammissam, dukkhotiṇṇam sabbasattakāyajātanti attho.

26. **Idam kho yasāti** bhagavā nibbānam sandhāyāha. **Anupubbim kathanti** anupaṭipāṭikatham. **Ādīnavanti** dosam. **Okāranti** nihīnatā nihīnajanasevitattā. **Samkilesanti** tehi sattānam samkilesanam, samkilesavisayanti vā attho. **Kallacittanti** arogacittam. Sāmam attanāva ukkamso ukkhipanam etissanti **sāmuikkamsikā**, saccadesanā. Tassā sarūpadassanam “**dukkhan**”ti-ādi.

27. **Assadūtetī** assa-ārulhe dūte. **Iddhābhisāṅkhāranti** iddhikiriyaṁ. **Abhisāṅkharesi** akāsi.

28. **Yathādiṭṭhanti** paṭhamamaggena diṭṭham catussaccabhūmim sesamaggattayena paccavekkhantassa, passantassāti attho. **Mātu no jīvanti** ettha **noti** nipātamattam, mātu jīvanti¹ attho. Yasassa khīṇāsavattā “ehi bhikkhu, svākkhāto dhammo, cara brahmacariyaṁ”ti ettakeneva bhagavā upasampadam adāsi. Khīṇāsavānañhi ettakeneva upasampadā anuññatā pubbeva dukkhassa parikkhīṇattā. **Cara brahmacariyanti** sāsana brahmacariyaṁ sikkhāpadapūraṇam sandhāya vuttam, na maggabrahmacariyam.

1. Mātu te jīvanti (Ka)

30. **Seṭṭhānuseṭṭhīnanti** seṭṭhino ca anuseṭṭhino ca pavenīvasena āgatā yesaṃ kulānaṃ santi, tesaṃ seṭṭhānuseṭṭhīnaṃ kulānaṃ. **Orakoti** lāmakō.

32-33. **Mā ekena dveti** ekena maggena dve bhikkhū mā agamittha. Visuddhe satte, guṇe vā māretitī **māro**. Pāpe niyutto **pāpimā**.

Sabbapāsehiti sabbakilesapāsehi. **Ye dībbā ye ca mānusāti** ye dībbakāmaguṇanissitā, mānusakakāmaguṇanissitā ca kilesapāsā nāma atthi, sabbehi tehi. “Tvam buddho”ti devamanussehi kariyamānasakkārasampañicchanam sandhāya vadati.

Antalikkhe carante pañcābhiññepi bandhatīti **antalikkhacaro**, rāgapāso. Māro pana pāsampi antalikkhacaram maññati. **Mānasoti** manosampayutto.

Jānāti manti so kira “mahānubhāvo añño devaputto nivāretitī bhīto nivattissati nu kho”tisaññāya vatvā “nihato tvamasi antakā”ti vutte “jānāti man”ti dummano palāyi.

34. **Parivitakko udapādīti** yasmā ehibhikkhubhāvāya upanissayarahitānampi pabbajitukāmatā uppajjissati, buddhā ca te na pabbājenti, tasmā tesampi pabbajjāvidhim dassento evam parivitakkesīti daṭṭhabbam. Upanissayasampannā pana bhagavantam upasaṅkamitvā ehibhikkhubhāveneva pabbajanti. Ye paṭikkhittapuggalāti sambandho. **Sayaṃ pabbājetabboti** ettha “kesamassuṃ ohāretvā”ti-ādivacanato kesacchedanakāsāyacchādanasaraṇadānāni pabbajjā nāma, tesu pacchimadvayaṃ bhikkhūhi eva kātabbam, kāretabbam vā. **“Pabbājehi”**ti indam tividhampi sandhāya vuttam. **Khaṇḍasīmam netvāti** bhaṇḍukammārocanapariharaṇattham. Bhikkhūnañhi anārocetvā ekasīmāya “etassa kese chindā”ti aññaṃ āṇāpetumpi na vaṭṭati. **Pabbājetvāti** kesādicchedanameva sandhāya vuttam “kāsāyāni acchādetvā”ti visuṃ vuttattā. **Pabbājetum na labhatīti** saraṇadānam sandhāya vuttam, anupasampannena bhikkhu-āṇattiyā dinnampi saraṇam na ruhati.

Yasassīti parivārasampanno. **Nijjīvanissattabhāvanti** “kesā nāma imasmiṃ sarīre pāṭiyekko koṭṭhāso acetano abyākato

suñño nissatto thaddho pathavīdhātū”ti-ādinayaṃ saṅgaṇhāti, sabbaṃ **visuddhimagge**¹ āgatanayena gahetabbaṃ. **Pubbeti** pubbabuddhuppādesu. **Madditasāṅkhāro**ti vipassanāvasena vuttaṃ. **Bhāvitabhāvanoti** samathavasenāpi.

Kāsāyāni tikkhattum vā -pa- paṭiggāhāpetabboti ettha “sabbadukkha-nissaraṇatthāya imaṃ kāsāvaṃ gahetvā”ti vā “taṃ kāsāvaṃ datvā”ti vā vatvā “pabbājetha maṃ bhante anukampaṃ upādāyā”ti evaṃ yācanapubbakaṃ cīvaraṃ paṭicchāpeti. **Athāpī**ti-ādi tikkhattum paṭiggāhāpanato paraṃ kattabbavidhidassanaṃ. **Athāpī**ti tato parampīti attho. Keci pana “cīvaraṃ appaṭiggāhāpetvā pabbajanappakārabhedadassanatthaṃ “athāpī”ti vuttaṃ, **athāpī**ti ca atha vāti attho”ti vadanti. **“Adinnaṃ na vaṭṭatī”**ti iminā pabbajjā na ruhatīti dasseti.

Pāde vandāpetvāti pādābhimukhaṃ namāpetvā. Dūre vandantopi hi pāde vandatīti vuccati. **Upajjhāyena vāti** ettha yassa santike upajjhaṃ gaṇhāti, ayaṃ upajjhāyo. Ābhisamācārikesu vinayanatthaṃ yaṃ ācariyaṃ katvā niyyātentī, ayaṃ ācariyo. Sace pana upajjhāyo sayameva sabbaṃ sikkhāpeti, aññasmim na niyyātetī, upajjhāyovassa ācariyopi hoti, yathā upasampadākāle sayameva kammavācaṃ vācento upajjhāyova kammavācācariyopi hoti.

Anunāsikantaṃ katvā dānakāle antarā vicchedo na kātābboti āha **“ekasambandhānī”**ti.

“Ābhisamācārikesu vinetabbo”ti iminā sekhiyavattakhandhakavattesu, aññesu ca sukkavissatṭhi-ādilokavajjasikkhāpadesu sāmaṇerehi vattitabbaṃ, tattha avattamāno alajjī, daṇḍakammāraho ca hotīti dasseti.

Pabbajjākathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Visuddhi 1. 348 piṭṭhe.

Dutiyamāarakathāvaṇṇanā

35. Pāḷiyaṃ **anuttaraṃ vimuttiṃ anupāpuṇāthā**ti “khīṇāsavā mayāṃ, kiṃ amhākaṃ padhānenā”ti vāsanādosena vosānaṃ anāpajjitvā pantesu senāsanesu phalasamāpattiyāva vītināmanatthaṃ, taṃ disvā aññesampi diṭṭhānugatisamāpajjanatthañca ovadatīti veditabbaṃ.

Dutiyamāarakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhaddavaggiyakathāvaṇṇanā

36. **Iddaṃ nesaṃ pubbakamanti** tesāṃ tiṃsajanānaṃ ekato abhisamayassa pubbakammaṃ. Aññampi tesāṃ paccekāṃ pubbabuddhuppādesu saddhammassavanasaraṇagamanadānasīlasamādhivipassanāsamāyogavasena bahum vivaṭṭūpanissayaṃ kusalaṃ atthevāti gahetabbaṃ. Itarathā hi tadaheva paṭivedho, ehibhikkhubhāvādiviseso ca na sampajjeyya.

Bhaddavaggiyakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Uruvelapāṭihāriyakathāvaṇṇanā

37-38. Pāḷiyaṃ **agarūti** bhāriyaṃ na siyāti attho. **Ubhinnaṃ sajotibhūtānanti** ubhosu sajotibhūtesu. **Patte pakkhipīti** taṃ nāgaṃ nihatatejaṃ dhammadesanāya santappetvā saraṇasīlāni datvā sakalarattim bhagavantaṃ payirupāsivā ṭhitaṃ jaṭilānaṃ dassanatthaṃ patte pakkhipi, na ahituṇḍiko viya balakkārenāti veditabbaṃ. **Yatra hi nāmāti** yo nāma.

39. **Ajjaṇhoti** ajja ekadivasaṃ. **Aggisālamhīti** agyāgāre. Sumanānaṃ buddhānaṃ manasā sadiso mano assāti **sumanamaso**. **Adhicittoti** mahākaruṇādīhi adhicitto. **udicchareti** ullokesuṃ, parivāresunti attho. **Anekavaṇṇā acciyoti** chabbaṇṇaraṃsiyo vuttā. Ahaṃ te dhuvabhattena paṭimānanaṃ karissāmīti seso.

40. **Abhikkantāya rattiyā**ti parikkhīṇāya rattiyā, majjharattisamayeti attho. **Abhikkantavaṇṇā**ti abhirūpacchavivaṇṇā. **Kevalakappanti** ettha **kevala**-saddassa anavasesatto, **kappa**-saddassa samantabhāvo, tasmā anavasesaṃ samantato vanasaṇḍanti attho. **Catuddisā**ti catūsu disāsu. **Yatra hi nāmā**ti yaṃ nāma.

43. **Aṅgamagadhā**ti aṅgamagadharatṭhavāsino. **Iddhipāṭihāriyanti** abhiññiddhiyeva paṭipakkhānaṃ titthiyānaṃ, veneyyasattagatadosānaṃ haraṇato apanayanato pāṭihāriyaṃ, taṃ taṃ vā sattahitaṃ paṭicca haritabbaṃ pavattetabbanti pāṭihāriyaṃ, tadeva pāṭihāriyaṃ, iddhi eva pāṭihāriyaṃ iddhipāṭihāriyaṃ.

44. **Paṃsukūlaṃ uppannaṃ hotī**ti puṇṇāya dāsiyā sarīraṃ parikkhipitvā chaḍḍitaṃ sāṇamayaṃ kimikulākulaṃ pariyesanavasena uppannaṃ hoti, yaṃ bhagavā bhūmiṃ kampaṇto pārupitvā pacchā **mahākassapattherassa**¹ adāsi, taṃ sandhāyetaṃ vuttanti vadanti. **Kattha nu khoti**-ādi-parivitaṅko jaṭilānaṃ vividhapāṭihāriyadassanattaṃ kato. Pāṇinā khaṇanto viya iddhiyā mattikaṃ apānetvā dinnattā vuttaṃ “**pāṇinā pokkharāṇiṃ khaṇitvā**”ti.

46. **Phāliyantu kassapa katṭhānī**ti uruvelakassapena nivedite evamavocāti daṭṭhabbaṃ. Evaṃ sesesupi.

49. **Antaraṭṭhakāsu himapātasamayeti** ettha māghamāsassa avasāne catasso, phagguṇamāsassa ādimhi catassoti evaṃ ubhinnaṃ māsānaṃ antare aṭṭharattiyo antaraṭṭhakā nāma, tāsu antaraṭṭhakāsu rattīsu himapātakāle. **Ummujjananimujjanampi** sahasā tadubhayakaraṇavasena vuttaṃ.

50. **Udakavāhakoti** udakogho. **Reṇuhatāyā**ti rajokiṇṇāya, atintāyāti attho. **Nāvāyā**ti kullena. **Idaṃ nu tvaṃ mahāsamaṇā**ti idha nu tvaṃ. **Dha-**kārassa **da**-kāraṃ, anusāraṇa katvā “idaṃ nū”ti vuttaṃ “ekamidāhan”ti-ādīsu² viya. “Imasmiṃ padese tvaṃ nu kho ṭhitoṣī”ti pucchi. **Ayamahamasmī**ti ayamahaṃ idha ṭhitoṣmīti attho.

1. Vitthāravatthu, Saṃ 1. 420; Aṃ-Ṭṭha 1. 126; Theragāthā-Ṭṭha 2. 429;

Apadāna-Ṭṭha 2. 282 piṭṭhādīsu.

2. Dī 1. 48, 86 piṭṭhādīsu.

51. **Cirapaṭikā**ti cirakālato paṭṭhāya. Kesamissaṃ sabbaṃ parikkhāraṃ udake pavāhetvātipi yojetabbaṃ. Araṇikamaṇḍalu-ādikā tāpasaparikkhārā **khārī** nāma, taṃharaṇakakājaṃ **khārikājaṃ** nāma. **Aggihutamissanti** aggipūjopakaraṇasahitaṃ.

52-3. **Upasaggoti** upaddavo. “**Adḍhuddhāni pāṭihāriyasahassāni**”ti idaṃ nāgadamaṇāḍiṇi pannarasa pāṭihāriyāni vajjetvā vuttaṃ appakamadhikaṃ gaṇanūpagaṃ na hotīti.

54. **Gayāyanti** gayānāmikāya nadiyā adūrabhavattā gāmo itthilīṅgavasena gayā nāma jāto, tassaṃ. **Gayāsīseti** evaṃnāmake piṭṭhipāsāṇe.

“**Yamidaṃ cakkhusamphassapaccayā -pa- sukhaṃ vā**”ti-ādinā cakkhuviññāṇavīthiccittesu somanassadomanassa-upekkhāvedanāmukhena sesārūpakkhandhānampi ādittataṃ dasseti. Esa nayo sesesupi. **Manoti** bhavaṅgacittaṃ manodvārassa adhippetattā. **Manoviññāṇanti** manodvāravīthipariyāpannameva gahitaṃ.

Uruvelapāṭihāriyakathāvaṇṇanā niṭṭhita.

Bimbisārasamāgamakathāvaṇṇanā

55. **Yaññā abhivadantīti** yāgahetu ijjhantīti vadanti. **Upadhīsūti** ettha dukkhasukhādīnaṃ adhiṭṭhānaṭṭhena cattāro upadhī kāmakhanda-kilesa-abhisāṅkhārūpadhīnaṃ vasena. Tesu khandhūpadhi idhādhippetoti āha “**khāndhūpadhīsu malanti ñatvā**”ti. **Yaññāti** yaññahetu. **Yiṭṭheti** mahāyāge. **Huteti** divase divase kattabbe aggiparicaraṇe. **Kiṃ vakkhāmīti** kathaṃ vakkhāmi.

57-8. **Āsīsanāti**¹ manorathā. **Siṅgīsuvaṇṇanikkhenāti** siṅgīsuvaṇṇassa rāsinā. Suvaṇṇesu hi yuttikataṃ hīnaṃ, tato rasaviddhaṃ seṭṭhaṃ, tato ākaruppanaṃ seṭṭhaṃ, tato yaṃkiñci dibbasuvaṇṇaṃ

1. Āsīsanāti (Sī)

seṭṭhaṃ, tatrāpi cāmīkaraṃ, tato sātakumbhaṃ, tato jambunadaṃ, tatopi siṅgīsuvannaṃ seṭṭhaṃ. Tassa nikkhaṃ nāma pañcasuvannaṃparimāṇaṃ, aṭṭhasuvannaṇḍibhedāṃ anekavidhampi vadanti. **Dasasu ariyavāsesūti**—

“Idha bhikkhave bhikkhu pañcaṅgavippahīno hoti
chalaṅgasamannāgato ekārakkho caturāpasseno paṇunnapaccekasacco
samavayasaṭṭhesano anāvilasaṅkappo passaddhakāyasaṅkhāro
suvimuttacitto suvimuttapaṇṇo”¹—

evamāgatesu dasasu ariyavāsesu. Tattha **pañcaṅgavippahīnoti**
pañcanīvaraṇehi vippayuttatā vuttā. **Chalaṅgasamannāgatoti** iṭṭhādīsu chasu
ārammaṇesu somanassitādipaṭipakkhā chalaṅgupekkhā vuttā. **Ekārakkhoti**
upaṭṭhitasatitā. Saṅkhāyasevanā adhivāsanā parivajjanāvinodanāsaṅkhātāni
cattāri apassenā nissayā etassāti **caturāpasseno**, ete na ca te nissayā dassitā.
Paṇunnāni apanītāni diṭṭhigatikehi paccekāṃ gahitāni diṭṭhisaccāni yassa, so
paṇunnapaccekasacco, tena lokiyañāṇena diṭṭhippahānaṃ vuttaṃ. Kāmesanā
bhavesanā brahmacariyesanāsaṅkhātā esanā sammadeva avayā anūnā saṭṭhā
nisaṭṭhā anenāti **samavayasaṭṭhesano**, etena tiṇṇaṃ esanānaṃ abhāvo vutto.
“Anāvilasaṅkappo”ti iminākāmaivitakkādīhi anāvilacittatā.
“Passaddhakāyasaṅkhāro”ti iminā catutthajjhānasamāyogena
vigatadarathatā vuttā. **“Suvimuttacitto”**ti iminā maggo. **“Suvimuttapaṇṇo”**ti
iminā paccavekkhaṇaṇāṇamukhena phalaṇāṇaṃ vuttaṃ. Ete hi ariyā vasanti
etthāti **ariyavāsāti** vuccanti. Te pana vāsā vutthā vasitā sampādītā yena, so
vutthavāso, bhagavā. **Dasabaloti** dasahi kāyabalehi, ñāṇabalehi ca upeto.
Yāni hetāni—

“Kāḷāvakaṇḍa gaṅgeyyaṃ, paṇḍaraṃ tambapiṅgalaṃ.
Gandhamaṅgalahemaṇḍa, uposathachaddantime dasā”²—

1. Dī 3. 224, 257; Aṃ 3. 279 piṭṭhesu.

2. Ma-Ṭṭha 1. 331; Saṃ-Ṭṭha 2. 41; Aṃ-Ṭṭha 3. 293; Dī-Ṭṭha 2. 164; Abhi-Ṭṭha 2. 380;
Udāna-Ṭṭha 364; Buddhavaṃsa-Ṭṭha 61; Cūḷaniddesa-Ṭṭha 49; Paṭisaṃ-Ṭṭha 2. 230
piṭṭhādīsu.

evaṃ vuttāni dasahatthikulāni purimapurimato dasabalaguṇopetāni, tesu sabbajeṭṭhānaṃ dasannaṃ chaddantānaṃ balāni bhagavato kālassa dasabalāni nāma. Tañca kāḷāvakasaṅkhātānaṃ pakatihatthīnaṃ koṭisahassassa, majjhimapurisānaṃ pana dasannaṃ koṭisahassānañca balaṃ hoti, taṃ “nārāyanasaṅghātabalan”tipi vuccati.

Yāni panetāni **pāliyaṃ** “idha sārīputta tathāgato ṭhānañca ṭhānato aṭṭhānañca aṭṭhānato yathābhūtaṃ pajānāti”¹ ti-ādinā¹ vuttāni ṭhānāṭṭhānañāṇabalaṃ, kammavipākañāṇabalaṃ, sabbatthagāminipaṭipadāñāṇabalaṃ, anekadhātunānādhātulokañāṇabalaṃ, sattānaṃ nānādhimuttikatāñāṇabalaṃ, indriyaparopariyattañāṇabalaṃ, jhānavimokkhasamādhisamāpattīnaṃ saṃkilesavodānavuṭṭhānañāṇabalaṃ, pubbenivāsañāṇabalaṃ, dibbacakkuñāṇabalaṃ, āsavakkhayañāṇabalanti dasabalañāṇāni, imāni bhagavato dasabalāni nāma. **Dasahi asekkhehi aṅgehī**ti arahattaphalasampayuttehi **pāliyaṃ** “asekkhā sammādiṭṭhi -pa-asekkho sammāsamādhī, asekkhaṃ sammāñāṇaṃ, asekkhā sammāvimutti”² ti² evaṃ vuttehi dasahi asekkhadhammehi samannāgato. Ettha ca dassanaṭṭhena vuttā **sammādiṭṭhi** eva jānanaṭṭhena **sammāñāṇanti**pi vuttā, vuttāvasesā pana phalacittasampayuttā sabbe phassādidhammā **sammāvimutti**ti vuttāti daṭṭhabbaṃ.

Bimbisārasamāgamakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Sārīputtamoggallānapabbajjākathāvaṇṇanā

60. Sārībrāhmaṇiyā putto **sārīputto**. Moggalībrāhmaṇiyā³ putto **moggallāno**. **Channaparibbājakassāti** setavatthena hirikopīnaṃ chādetvā vicaraṇakaparibbājakassa, tena “nāyaṃ naggaparibbājako”ti dasseti. “Upaṇṇātan”ti imassa vivaraṇaṃ **ñāto cevāti**⁴. “Maggan”ti imassa vivaraṇaṃ **upagato ca maggoti**. Tena ca **upaṇṇātanti** ettha **ñāta**-saddo ñāṇapariyāyo. **Magganti** liṅgavipallāsena maggova vutto. Upasaddo ca upagamanattho maggasaddenapi sambandhitabboti dasseti. Idaṃ vuttaṃ hoti—

1. Ma 1. 99; Am 3. 283; Abhi 2. 328; Khu 9. 356 piṭṭhesu.

3. Moggalībrāhmaṇiyā (Sārattha-Ṭī 3. 224 piṭṭhe.)

2. Dī 3. 225, 260 piṭṭhesu.

4. Ñātañcevēti (Sī)

yasmā piṭṭhito piṭṭhito anubandhanam nāma atthikehi upaññātam upagataññañceva hoti, tehi upagato paṭipanno maggoca, tasmā yannūnāham anubandheyyanti. **Upaññātam nibbānanti** upapattiyā¹ anumānena ñātam nibbānam. “Maggan”ti imassa vivaraṇam **maggantoti**, anumānena ñātam paccakkhato dassanattthāya gavesantoti attho.

Nirodho ca nirodhūpāyo ca ekasesena nirodhoti vuttoti dassento “**atha vā**”ti-ādimāha. **Paṭipādentoti** nigamento.

Ito uttarīti ito mayā laddhasotāpattito uttari itaramaggattayam yadipi natthi, tathāpi eso eva mayā gavesito nibbānadhammoti attho.

62-3. **Tadārammaṇāyāti** nibbānārammaṇāya sotāpattiphalavimuttiyā. **Tesam āyasmantānanti** sapisānam tesam dvinnam parisānam tasmim yeva khaṇe bhagavato dhammam sutvā arahattam pāpuṇi, aggasāvakā pana attano ñānakiccassa mahantatāya katipāhaccayena. Tenāha “**evan**”ti-ādi. Usūyanakiriyāya kammabhāvam sandhāya “**upayogatthevā**”ti vuttam.

Sāriputtamoggallānapabbajjākathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Upajjhāyavattakathāvaṇṇanā

64. **Vajjāvajjanti** khuddakam, mahantañca vajjam. **Uttiṭṭhapattanti** ettha uttiṭṭham nāma piṇḍāya caraṇam vuccati “uttiṭṭhe nappamajjeyyā”ti-ādīsu² viya. Uttiṭṭhatthāya gahitam pattam uttiṭṭhapattam, tenāha “**piṇḍāya caraṇakapattan**”ti. Tassa upanāme ko dosoti āha “**tasmim hī**”ti-ādi. **Tasmāti** yasmā manussā etasmimyeva ete bhuñjantīti uttiṭṭhapatte ucchiṭṭhasaññino, tasmā uttiṭṭhapattanti vuttam uttiṭṭha-saddeneva manussānam saññāya ucchiṭṭhatāpi gammatīti. Keci pana “ucchiṭṭhasaddena samānattho uttiṭṭhasaddo”ti vadanti. “Uttiṭṭhā”ti tvāpaccayantopi hotīti āha “**utṭhahitvā**”ti. **Upajjhāyam gahetunti**

1. Uppattiyā (Sī)

2. Khu 1. 38 piṭṭhe Dhammapade.

upajjhāyattaṃ manasā gahetuṃ, yācanavacanena tassa anumatim gahetunti vā attho.

65. Patissayanaṃ patisso, garuṃ nissāya vattanabhāvo, yaṃkiñci gāravanti attho. Saha patissena **sappatisso**, paraṃ jeṭṭhaṃ katvā tassovāde vattanatāti attho. Tenāha “**jeṭṭhakabhāvañca upatṭhapetvā**”ti. **Sāhūti** sādhu sundaraṃ. **Lahūti** agaru, subharatāti attho. **Opāyikanti** upāyapaṭisaṃyuttaṃ, evaṃ paṭipajjanaṃ nittharaṇūpāyoti attho. **Patirūpanti** sāmīcikkammamidanti attho. **Pāsādikenāti** pasādāvahena kāyavacīpayogena sampādehīti attho. **Kāyenāti** etadatthaviññāpakaraṃ hatthamuddādiṃ dassento kāyena viññāpeti. **Sādhūti sampatṭicchanāṃ sandhāyāti** upajjhāyena “sāhū”ti-ādīsu vuttasu saddhivihārikassa “sādhū”ti sampatṭicchanāṃ vacanaṃ sandhāya “kāyena viññāpeti”ti-ādi vuttanti adhippāyo. **Āyācanadānamattenāti** saddhivihārikassa paṭhamāṃ āyācanamattena, tato upajjhāyassa ca “sāhū”ti-ādinā vacanamattenāti attho.

66. **Assāti** saddhivihārikassa. **Dve cīvarānīti** uttarāsaṅgaṃ, saṅghāṭiñca sandhāya vadati. **Ito paṭṭhāyāti** “na upajjhāyassa bhaṇamānassā”ti ettha na-kārato paṭṭhāya, tena “nātidūre”ti-ādīsu na-kārapaṭisiddhesu āpatti natthīti dasseti. **Sabbattha dukkaṭāpattīti** āpadā-ummattakhittacittavedanaṭṭatādīhi vinā paṇṇattiṃ ajānitvāpi vadantassa gilānassapi dukkaṭameva. Āpadāsu hi antarantarā kathā vattuṃ vaṭṭati. Evamaññesupi na-kārapaṭisiddhesu īdisesu, itaresu pana gilānopi na muccati. Pāliyaṃ “**hetṭhāpīṭhaṃ vā parāmasitvā**”ti idaṃ pubbe tattha ṭhapitapattādinā asaṅghaṭṭanattāyā vuttaṃ, cakkhunā oloketvāpi aññesaṃ abhāvaṃ ñatvāpīṭhapetuṃ vaṭṭati eva. **Āpattiya āsannanti** āpattikaraṇameva.

Gāmeti antogāme tādise maṇḍapādimhi. **Antaraghareti** antogehe. **Paṭikkamaneti** āsanāsālāyaṃ. **Dhotavālikāyāti** udakena gataṭṭhāne nirajāya parisuddhavālikāya. **Niddhūmeti** jantāghare jaliyamāna-aggidhūmarahite. Jantāgharañhi nāma himapātabahulesu desesu

tappaccayarogapīlādinivāraṇatthaṃ sarīrasedāpanaṭṭhānaṃ. Tattha kira andhakārapaṭicchannatāya bahūpi ekato pavisitvā cīvaram nikkhipitvā aggitāpaparihārāya mattikāya mukhaṃ limpitvā sarīraṃ yāvadatthaṃ sedetvā cuṇṇādīhi ubbaṭṭetvā nahāyanti. Teneva pāliyaṃ “**cuṇṇaṃ sannetabban**”-ti-ādi vuttaṃ. **Ullokanti** uddhaṃ olokaṇaṭṭhānaṃ, uparibhāganti attho.

Aññattha netabboti yattha viharato sāsane anabhirati uppannā, tato aññattha kalyāṇamittādisampattiyuttaṭṭhāne netabbo. **Visabhāgapuggalānanti** lajjino vā alajjino vā upajjhāyassa avaḍḍhikāme sandhāya vuttaṃ. Sace pana upajjhāyo alajjī ovādampi na gaṇhāti, lajjino ca etassa visabhāgā honti, tattha upajjhāyaṃ vihāya lajjīheva saddhiṃ āmisādi-paribhogo kātabbo. Upajjhāyādibhāvo hettha na pamāṇanti daṭṭhabbaṃ. **Pariveṇaṃ gantvāti** upajjhāyassa pariveṇaṃ gantvā. “**Na susānaṃ**”-ti idaṃ upalakkhaṇaṃ, upacārasīmato bahi gantukāmena anāpucchā gantuṃ na vaṭṭati.

Upajjhāyavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Saddhivihārikavattakathāvaṇṇanā

67. Saddhivihārikavattakathāyaṃ **saṅgahetabbo anuggahetabboti**-ādīsu anādariyaṃ paṭicca dhammāmīsehi asaṅgaṇhantānaṃ ācariyupajjhāyānaṃ dukkaṭaṃ vattabhedattā. Teneva **parivārepi** “nadento āpajjati”-ti¹ vuttaṃ. Sesaṃ suviññeyyameva.

Saddhivihārikavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Nasammāvattanādikathāvaṇṇanā

68. Nasammāvattanādikathāyaṃ **vattaṃ na pūreyyāti** “vattakaraṇakālo”-ti vatthuvijānanavasena ñatvā mānakosajjādivasena vā

1. Vi 5. 213 piṭṭhe.

upajjhāyādīsu anādarena vā “akātuṃ na vaṭṭatī”ti ajānanatāya vā na kareyya, dukkaṭameva. Asañcicca asatīyāti-ādīhi ca akarontassa pana anāpatti. Sabbāni hi vattāni sekhiyāneva, tasmā sekhiyesu vuttanayenevettha sabbopi vinicchayo veditabbo. **Gehassitapemanti** mettāpemaṃ.

Sādiyanam vā asādiyanam vā na jānātīti “mayi sādiyante akarontānam āpatti hoti, paṭikkhipitvā asādiyante āpatti na hotī”ti evaṃ na jānātīti attho. “Tesu eko vattasampanno bhikkhu -pa- tesam anāpatti”ti vacanato sace koci “tumahākaṃ saddhivihārike, antevāsike vā gilāne upaṭṭhahissāmi, ovādānusāsani-ādikaṃ sabbaṃ kattabbaṃ karissāmi”ti vadati, te vā saddhivihārikādayo “appossukkā hothā”ti vadanti, vattaṃ vā na sādiyanti, ācariyupajjhāyānampi anāpatti.

Nasammāvattanādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Rādhabrāhmaṇavatthukathāvaṇṇanā

69. Rādhabrāhmaṇavatthusmim pāliyaṃ **uppaṇḍuppaṇḍukajātoti** sakalasarīre sañjātaṇḍuvaṇṇo. Paṇḍuvaṇṇassa sakalasarīre byāpitabhāvadassanātthañhi vicchāvacaṇaṃ kataṃ. **Adhikāraṇti** upakāraṃ. **Katavedinoti** attano kataṃ upakāraṃ paṭikiriyaṃ nāpakā. Upasampadākammavācāya yaṃ vattabbaṃ, taṃ pariyosāne vakkhāma. **Parimaṇḍalehīti** paripuṇṇehi.

71-73. **Paṇṇattivītikkaṇanti** sikkhāpadavītikkaṇaṃ. Pāliyaṃ **piṇḍiyālopabhojananti** jaṅghapiṇḍimaṃsabalena caritvā ālopālopavasena pariyaṭṭhabhojanaṃ. **Atirekalābhoti** bhikkhāhārato adhikalābho. Saṃghabhaddādināṃ vibhāgo **senāsanakkhandhake**¹ āvi bhavissati. **Vihāroti** tiṇakuṭikādisahito pākāraparicchinno sakalo saṃghārāmo. **Adḍhayogoti** ekasālo dīghapāsādo. Hatthipiṭṭhigarūlasaṇṭhāno dīghapāsādotipi vadanti. **Pāsādoti** caturasso

1. Vi 4. 329 piṭṭhe.

ucco anekabhūmakapāsādo. **Hammiyanti** muṇḍacchadano
candikaṅgaṇayutto nāti-ucco pāsādo. **Guhāti** pabbataguhā. **Pūtimuttanti**
gomuttaṃ.

Rādhabrāhmaṇavattthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Ācariyavattakathāvaṇṇanā

76. **Sahadhammikaṃ vuccamānōti** “evaṃ nivāsetabban”ti-ādinā
sikkhāpadena ovadiyamāno. **Vādaṃ āropetvāti** “olambitvā nivāsanādīsu ko
doso? Yadi doso bhaveyya, parimaṇḍalanivāsanādīsupi doso siyā”ti-ādinā
niggahaṃ āropetvā. **Taṃyeva tiṭṭhāyatananti** diṭṭhisāṅkhātatiṭṭhameva
āyatanam dukkhupattitiṭṭhānanti tiṭṭhāyatanam. **Āyasmato nissāya**
vacchāmīti āyasmantaṃ nissāya vasissāmīti attho.

Ācariyavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Paṇāmanākhamāpanākathāvaṇṇanā

80. Yaṃ pubbe lakkhaṇam vuttaṃ, teneva lakkhaṇena
nissayantevāsikassa āpatti na veditabbāti sambandhayaḥjanā daṭṭhabbā.
Potthakesu pana “na teneva lakkhaṇenā”ti ettha na-kāram chaḍḍetvā “teneva
lakkhaṇena nissayantevāsikassa āpatti veditabbā”ti likhanti, taṃ
pamādalikhitaṃ. Tathā hi teneva lakkhaṇena āpattibhāve gayhamāne
nissayamuttakassāpi amuttakassāpi āpatti evāti vuttalakkhaṇena āpattiṃ
āpajjeyya. Tathā ca “nissayantevāsikena hi yāva ācariyaṃ nissāya vasati,
tāva sabbaṃ ācariyavattaṃ kātabban”ti iminā anantaravacanena virodho
siyā. **Visuddhimaggepi** ca—

“Nissayācariya, uddesācariya, nissayantevāsika, uddesantevāsika,
samānācariyakā pana yāva nissaya-uddesā anupacchinnā, tāva
paṭijaggitabbā”ti¹—

1. Visuddhi 1. 91 piṭṭhe.

vuttaṃ. Tasmā vuttanayena idha parigaḷitaṃ na-kāraṃ ānetvā teneva saddhivihārikassa vutteneva lakkhaṇena nissayantevāsikassa āpatti na veditabbāti evamattho gahetabbo.

Paṇāmanākhamāpanākathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Nissayapaṭippassaddhikathāvaṇṇanā

83. Nissayapaṭippassaddhikathāyaṃ “yo vā ekasambhogaparibhogo, tassa santike nissayo gahetabbo”ti iminā lajjīsu eva nissayaggahaṇaṃ niyojete alajjīsu paṭikkhittatā. Ettha ca paribhogasaddena ekakammādiko saṃvāso gahito paccayaparibhogassa sambhoga-saddena gahittatā, etena ca sambhogasaṃvāsānaṃ alajjīhi saddhiṃ na kattabbataṃ dasseki. **Parihāro natthīti** āpattiparihāro natthi. **Tādisoti** yattha nissayo gahitapubbo, yo ca ekasambhogaparibhogo, tādiso. **Tathā vuttanti** “lahuṃ āgamissāmī”ti vuttañceti attho. “**Cattāri pañca divasāni**”ti idaṃ upalakkhaṇamattaṃ. Yadi ekāhadvīhena sabhāgatā paññāyati, ñātadivasena gahetabbova. Athāpi catupañcāhenāpi na paññāyati, yattakehi divasehi paññāyati, tattakāni atikkametabbāni. Sabhāgataṃ olokemīti pana loso na kātabbo.

Daharā suṇantīti ettha asutvāpi āgamissati, kenaci antarāyena cirāyatīti saññāya sati labbhateva parihāro. Tenāha “**idhevāhaṃ vasissāmīti pahīṇati, parihāro natthī**”ti.

Ekadivasampi parihāro natthīti gamane nirussāhaṃ sandhāya vuttaṃ. Sa-ussāhassa pana senāsanapaṭisāmanādivasena katipāhe gatepi na doso.

Tatreva vasitabbanti tatra sabhāgaṭṭhāne eva nissayaṃ gahetvā vasitabbam. “**Taṃyeva vihāraṃ -pa- vasituṃ vaṭṭatī**”ti iminā upajjhāye saṅgaṇhanteveva taṃsamodhāne nissayapaṭippassaddhi vuttā, tasmīṃ pana

kodhena vā gaṇanirapekkhatāya vā asaṅgaṇhante aññesu gahito nissayo na paṭippassambhatīti dasseti.

Ācariyamhā nissayapaṭippassaddhiyaṃ vutto “koci ācariyo”ti-ādiko nayo upajjhāyapakkamanādīsupi netvā tattha ca vutto idhāpi netvā yathārahaṃ yojetabbo.

Dve leḍḍupāte atikkamma aññasmim vihare vasantīti upacārasīmato bahi aññasmim vihare antevāsikānaṃ vasanaṭṭhānato dve leḍḍupāte atikkamma vasanti. Tena bahi-upacārepi antevāsikādīnaṃ vasanaṭṭhānato dvinnāṃ leḍḍupātānaṃ antare āsannapadese vasati, nissayo na paṭippassambhatīti dasseti. Anto-upacārasīmāyaṃ pana dve leḍḍupāte atikkamitvā vasato nissayo na paṭippassambhateva.

Nissayapaṭippassaddhikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Upasampādetabbapañcakakathāvaṇṇanā

84. Upajjhācariyalakkhaṇakathāyaṃ **na sāmaṇero upaṭṭhāpetabboti** upajjhāyena hutvā na pabbājetabbo. Asekkhassa ayanti **asekkho**, lokiya lokuttaro sīlakkhandho.

Antaggāhikāyāti sassatucchedakoṭṭhāsaggāhikāya. **Pacchimāni dveti** appassuto hoti, duppañño hotīti imāni dve aṅgāni. **Pacchimāni tīṇīti** na paṭibalo uppannaṃ kukkucçaṃ dhammato vinodetuṃ, āpattiṃ na jānāti, āpattiyā vuṭṭhānaṃ na jānātīti imāni tīṇi. Kukkuccassa hi pāli-aṭṭhakathānayasaṅkhātadhammato vinodetuṃ apaṭibalatā nāma abyattatā eva hotīti sāpi āpatti-aṅgameva vuttā.

Abhivisiṭṭho uttamo samācāro ābhisamācāro, vattapaṭivattasīlaṃ. Taṃ ārabha paññattā khandhakasikkhāpadasaṅkhātā sikkhā **ābhisamācārikā**. Sikkhāpadampi hi taṃ tattha paṭipūraṇatthikehi uggahaṇādivasena sikkhitabbato “sikkhā”ti vuccati. Maggābrahmacariyassa ādibhūtā kāraṇabhūtāti **ādibrahmacariyakā** sikkhā, ubhatovibhaṅgapariyāpannasikkhāpadaṃ.

Teneva **visuddhimaggepi** “ubhatovibhaṅgapariyāpannasikkhāpadam ādibrahmacariyakam, khandhakavattapariyāpannam ābhisamācārikan”¹ti vuttam. Tasmā **sekkhapaṇṇattiyan**”ti ettha sikkhitabbato sekkhā, bhagavatā paññattattā paṇṇatti. Sabbāpi ubhatovibhaṅgapariyāpannā sikkhāpadapaṇṇatti “sekkhapaṇṇattī”ti vuttāti gahetabbā.

Nāmarūpaparicchedeti ettha kusalattikādīhi vuttam jātibhūmipuggalasampayogavatthārammaṇakammadvāralakkhaṇarasādibhed ehi vedanākkhandhādicatubbidham sanibbānam nāmam, bhūtopādāyabhedam rūpaṇca paricchinditvā jānanapaññā, tappakāsako ca gantho nāmarūpaparicchedo nāma. Iminā abhidhammatthakusalena bhavitabbanti dasseti. **Sikkhāpetunti** uggaṇhāpetum.

Upasampādetabbapañcakakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Aññatitthiyapubbavatthukathāvaṇṇanā

86. Titthiyaparivāsakathāyaṃ **ājīvakassa vāti**-ādisu akiriyavādī ājīvako nāma, kiriyavādino pana nigaṇṭhāpi aññepi naggatitthikā acelakapade saṅgahitā. Sabbathā naggasseva titthiyaparivāso vihito. So ca teneva naggavesena bhikkhūnam santikam āgatassa, na paṭicchādetvā āgatassāti dassetum “**sace sopī**”ti-ādi vuttam. Tattha **sopī**ti ājīvako.

Āmisakiñcikkhasampadānam nāma appamattakassa deyyadhammassa anuppadānam. **Rūpūpajīvikā**ti attano rūpameva nissāya jīvantiyo. Vesiyā gocaro bahulam pavattiṭṭhānam assāti **vesiyāgocaro**. Esa nayo sabbattha. **Yobbannātītāti**² anividdhā eva mahallikabhāvam pattā thullakumārī evāti vuttam. **Ādāyassāti** ādānassa gahaṇassa.

Aññatitthiyapubbavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Visuddhi 1. 12 piṭṭhe.

2. Yobbannātītāti (Sī, Ka)

Pañcābādhavatthukathāvaṇṇanā

88-9. Pañcābādhādivatthūsu pāliyaṃ **somhi arogo, vibbhamissāmīti** so ahaṃ arogo, vibbhamissāmīti attho. **Nakhapiṭṭhippamāṇanti** kaniṭṭhaṅgulinakhapiṭṭhi adhippetā. “Paṭicchanne ṭhāne nakhapiṭṭhippamāṇaṃ avaddhanakapakkhe ṭhitaṃ hoti, vaṭṭatī”ti vuttatā appaṭicchannaṭṭhāne tādisampi na vaṭṭatī, paṭicchannaṭṭhānēpi ca vaḍḍhanakapakkhe ṭhitopi na vaṭṭatīti siddhameva hoti. Pākāṭaṭṭhānēpi pana nakhapiṭṭhippamāṇato ūnataraṃ avaddhanakaṃ vaṭṭatīti ye gaṇheyyum, tesam taṃ gahaṇaṃ paṭisedhetum **“mukhe panā”**ti-ādi vuttaṃ.

Kolaṭṭhimattakopīti badaraṭṭhippamāṇopi. **Avaddhanakapakkhe ṭhitopi na vaṭṭatīti** ettha **pi**-saddena kolaṭṭhimattato khuddakataropi gaṇḍo na vaṭṭatīti dasseti. Tenāha **“sacchaviṃ kāretvā”**ti, vijjamānacchaviṃ katvāti attho. “Sañchavin”ti vā pāṭho, sañjātacchavinti attho. Gaṇḍādīsu vūpasantesupi gaṇḍānaṃ vivaṇṇampi hoti, taṃ vaṭṭatī.

Padumapuṇḍarīkapattavaṇṇanti rattapadumasetapadumapupphadalavaṇṇaṃ. **Kuṭṭhe vuttanayenevāti** paṭicchannaṭṭhāne avaddhanakaṃ vaṭṭatī, aññattha na kiñcīpi vaṭṭatīti vuttanayaṃ dasseti. **Sosabyādhīti** khayarogo. **Yakkhummāroti** kadāci kadāci āgantvā bhūmiyaṃ pātetvā hatthamukhādikaṃ avayayaṃ bhūmiyaṃ ghaṃsanako yakkhova rogo.

Pañcābādhavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Rājabhaṭavattukathāvaṇṇanā

90. **Na dānāhaṃ devassa bhaṭoti āpucchatīti** raññā eva dinnatṭhānantaraṃ sandhāya vuttaṃ. Yo pana rājakammikehi amaccādīhi ṭhapito, amaccādīnaṃ eva vā bhaṭo hoti, tena taṃ taṃ amaccādimpi āpucchitum vaṭṭatī.

Rājabhaṭavattukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Coravatthukathāvaṇṇanā

91. **Tasmā**ti bhagavā sayam yasmā dhammassāmī, tasmā aṅgulimālaṃ ehibhikkhubhāvena pabbājesi, bhikkhūnaṃ pana sikkhāpadaṃ paññapento eva māhāti adhippāyo. **Evam jānantī**ti sīlavā jātoti jānanti.

92. **Upamanti** viramanti. **Bhinditvā**ti andubandhanaṃ bhinditvā. **Chinditvā**ti saṅkhalikaṃ chinditvā. **Muñcitvā**ti rajjabandhanaṃ muñcitvā. **Vivaritvā**ti gāma-bandhanādīsu gāmadvārādīnaṃ vivaritvā. **Apassamānānanti** purisaguttiyaṃ gopakānaṃ apassantānaṃ.

95. **Purimanayenevā**ti “kasāhato katadaṇḍakammo”ti ettha vuttanayeneva.

Coravatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Ṇāyikavatthukathāvaṇṇanā

96. **Palātopī**ti ṇasāmikānaṃ āgamaṇaṃ ñatvā bhayena palāto. **Gīvā hotī**ti ṇāyikabhāvaṃ ñatvā anādarena ṇamuttake bhikkhubhāve pavesitattā. **Upaḍḍhupaḍḍhanti** thokathokaṃ. **Dātabbamevā**ti ṇāyikena dhanam sampaṭicchatu vā mā vā, dāne sa-ussāheneva bhavitabbaṃ. Aññehi ca bhikkhūhi “mā dhuraṃ nikkhipāhi”ti vatvā sahāyakehi bhavitabbanti dasseti. Dhuranikkhepena hissa bhaṇḍagghena kāretabbatā siyāti.

Ṇāyikavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Dāsavatthukathāvaṇṇanā

97. “**Dāsacārittaṃ āropetvā kīto**”ti iminā dāsabhāvaparimocanathāya kītaṃ nivatteti. Tādiso hi dhanakkītopi adāso eva. **Tattha tattha cārittavasenā**ti tasmim tasmim janapade

dāsapaṇṇajjhāpanādinā adāsakaraṇaniyāmena. Abhisekādīsū sabbabandhanāni mocāpentī, taṃ sandhāya “**sabbasādhāraṇenā**”ti vuttaṃ.

Sayameva paṇṇaṃ āropenti, na vaṭṭatīti tā bhujissitthiyo “mayampi vaṇṇadāsiyo homā”ti attano rakkhaṇatthāya sayameva rājūnaṃ dāsipaṇṇe attano nāmaṃ likhāpentī, tāsāṃ puttāpi rājadāsāva hontī, tasmā te pabbājetuṃ na vaṭṭatī. **Tehi adinnā na pabbājetabbā**ti yattakā tesāṃ sāmīno, tesu ekena adinnepi na pabbājetabbā.

Bhujisse pana katvā pabbājetuṃ vaṭṭatīti yassa viharassa te ārāmikā dinnā, tasmīṃ vihāre saṃghaṃ ṇāpetvā phāṭikammaṇa dhanāni datvā bhujisse katvā pabbājetuṃ vaṭṭatī. **Takkaṃ sīse āsittakasadisāva hontī**ti kesuci janapadesu adāse karontā takkaṃ sīse āsiṇcanti, tena kira te adāsā hontī, evamidampi ārāmikavacanena dānampīti adhippāyo. Tathā dinnepi saṃghassa ārāmikadāso evāti “**neva pabbājetabbo**”ti vuttaṃ. “**Tāvakāliko nāmā**”ti vuttattā kālāparicchedaṃ katvā vā pacchāpi gahetukāmatāya vā dinnāṃ sabbaṃ tāvakālikamevāti gahetabbaṃ. **Nissāmikadāso** nāma yassa sāmikulāṃ aññātikaṃ maraṇena parikkhīṇaṃ, na koci tassa dāyādo, so pana samānājatikehi vā nivāsagāmaṃvāsīhi vā issarehi vā bhujisso katova pabbājetabbo. Devadāsāpi dāsā eva. Te hi katthaci dese rājadāsā hontī, katthaci viharadāsā, tasmā pabbājetuṃ na vaṭṭatī. Dāsampi pabbājetvā sāmike disvā paṭicchādanatthaṃ apanento padavārena adinnādānāpattiyā kāretabbo, dāsassa pana palāyato anāpatti.

Dāsavattukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Kammārabhaṇḍuvattthādīkathāvaṇṇanā

98. Bhaṇḍukammāpucchānādīkathāyaṃ **kammārabhaṇḍū**ti daharatāya amolībandho muṇḍikasīso kammāradārako eva vutto. **Tulādhāramuṇḍakoti** ettha **tulādhārā**ti tambasuvaṇṇādīnaṃ tulaṃ hatthena

dhāretīti kammārā “tulādhārā”ti vuttā, tesu eko muṇḍikasīso daharoti attho. Tenāha “**pañcasikho taruṇadārako**”ti. Ekāva sikhā pañca veṇiyo katvā bandhanena pañcasikhāti vuccati, sā etassa atthīti **pañcasikho**, tassa sikhā chindantā kañci bhikkhuṃ ajānāpetvāva pabbājesuṃ. Tena bhaṇḍukammāpalokanam anuññātam. **Sīmāpariyāpanneti** baddhasīmāya sati tadantogadhe, asati upacārasīmantogadheti attho. Ettha ca kiñcāpi “anuññāmi bhikkhave saṅgham apaloketuṃ bhaṇḍukammāya”ti ettakameva vuttam, na pana anapalokentassa āpatti vuttā, tathāpi aṭṭhakathāyaṃ “sabbe āpucchitā amhehihisaññino -pa- pabbājentassapi anāpatti”ti vuttattā sañcicca anāpucchā kese ohārentassa dukkaṭamevāti daṭṭhabbam. Kesoropanampi samaṇapabbajanavohāram labhatīti āha “**imassa samaṇakaraṇam**”ti-ādi. **Ekasikhāmattadharoti** ettha ekena kesena sikhā ekasikhāti vadanti, appakesāva sikhā evaṃ vuttāti gahetabbā. Ekakesampi pana anāpucchā chindituṃ na vaṭṭatiyeva.

100. **Vāmahatthenāti** dakkhiṇahatthena bhuñjanato vuttam.

103-4. Nissayamuccanakassa vattesu pañcakachakkesu pana “ubhayāni kho panassa pātimokkhāni -pa- anubyañjanaso”ti ettha sabbopi cāyaṃ pabhedo mātikāṭṭhakathāyaṃ nātāyaṃ nāto hoti. “**Āpattim jānāti, anāpattim jānāti**”ti idaṇca attanā nātāṭṭhānesu āpattādiṃ sandhāya vuttanti na gahetabbam.

Kammārabhaṇḍuvatthādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Rāhulavatthukathāvaṇṇanā

105. **Pokkharavassanti** pokkhare padumagacche viya atemitukāmānam sarīrato pavaṭṭanakavassam. Tasmim kira vassante temitukāmāva tementi, na itare. “**Bhikkham gaṇhathā**”ti vatvā gato **nāma natthīti** attano santake rajje sabbampi sāpateyyam sayameva paribhuñjissatīti

gāravena suddhodanamahārājāpi na nimantesi, gantvā pana gehe sakalarattim mahādānañceva buddhappamukhassa saṃghassa āsanapaññattiṭṭhānālankārañca saṃvidahantova vītināmesi.

Nakoci -pa- pattaṃ vā aggahesīti bhagavā attano pitu nivesanameva gamissatīti saññāya naggahesi. **Kulanagareti** nātikulantake nagare. **Piṇḍacāriyavattanti** attano nātigāmesupi sapadānacārikavattaṃ. Bhikkhāya cāro caraṇaṃ etassāti **bhikkhācāro**, khattiyo.

Uttiṭṭheti uttiṭṭhitvā paresaṃ gharadvāre uddissa ṭhatvā gahetabbapiṇḍe. **Nappamajjeyyāti** nimantanādivasena labbhamānapaṇītabhojanaṃ paṭikkhipitvā piṇḍāya caraṇavasena tattha nappamajjeyya. **Dhammanti** anesanaṃ pahāya sapadānaṃ caranto tameva bhikkhācariyadhammaṃ sucariṇaṃ careyya. **Sukhaṃ setīti** catūhi iriyāpathehi sukhaṃ viharatīti attho.

Dutiyagāthāyaṃ **na naṃ ducaritanti** vesiyādibhede agocare caraṇavasena taṃ yathāvuttaṃ dhammaṃ ducaritaṃ na ca care. Sesāṃ vuttanayameva. **Imaṃ pana gāthaṃ sutvāti** nivesane nisinnena bhagavato nātisamāgame attano piṇḍāya caraṇaṃ nissāya pavattāya gāthāya vuttaṃ imaṃ dutiyagāthaṃ sutvā.

Dhammapālajātakanti-ādīsu pana tato parakālesupi rañño pavatti parinibbānaṃ pāpetvā yathāpasaṅgavasena dassetuṃ vuttā. Tenāha “**sotāpatti phalaṃ sacchikatvā**”ti-ādi. **Sirigabbhaṃ gantvāti** ettha yadi hi bhagavā tadaheva **gantvā** na passeyya, sā hadayena phalitena mareyyāti agamāsīti daṭṭhabbaṃ.

Taṃ divasamevāti tasmim rāhulamātudassanadivaseyyeva. **Dhammapadaṭṭhakathāyaṃ** pana “satthā kapilapuraṃ gantvā tatiyadivase nandaṃ pabbājesī”ti¹ vuttaṃ. **Kesavissajjananti** rājamolībandhanatthaṃ kumārakāle bandhitasikhāveṇimocanaṃ, taṃ kira karontā maṅgalaṃ karonti. **Sāratthadīpaniyaṃ** pana “kesavissajjananti kulamariyādivasena kesoropanaṃ”ti² vuttaṃ. **Paṭṭabandhoti** “asukarājā”ti naḷāṭe suvaṇṇapaṭṭabandhanaṃ. Abhinavapāsādapavesamaṅgalaṃ **gharamaṅgalaṃ**. Chattussāpane maṅgalaṃ **chattamaṅgalaṃ**.

1. Dhammapada-Ṭīha 1. 74 piṭṭhe.

2. Sārattha-Ṭī 3. 248 piṭṭhe.

Janapadakalyāṇīti janapadamhi kalyāṇī parehi asādhāraṇehi pañcakalyāṇādīhi sahitattā sā evaṃ vuttā. **Tuvaṭanti** sīghaṃ.

Anicchamānanti manasā arocentaṃ, vācāya pana bhagavatā “pabbajissasi nandā”ti vutte gāravena paṭikkhipituṃ avisahanto “āmā”ti avoca. Bhagavā ca etena lesena pabbājesi.

Brahmarūpavaṇṇanti brahmarūpasamānarūpaṃ. **Tyassāti** te assa. **Nivattetuṃ na visahīti** “mā naṃ nivattayitthā”ti bhagavatā vuttattā nāsakkhi. **Sattavidhaṃ ariyadhaṇanti**—

“Saddhādhanam sīladhanam, hiri-ottappiyaṃ dhanam.

Sutadhanaṇca cāgo ca, paññā ve sattamaṃ dhanan”ti¹—

evaṃ vuttaṃ sattavidhaṃ ariyadhaṇam. **Adhimattaṃ rāhuleti** rāhule pabbajite nandapabbajjāya uppannadukkhatoṇi adhikataṃ dukkhaṃ ahoṣīti attho. **Ito pacchāti** ito vuttasokuppattito aparadivasesu anāgāmīnaṃ ñāṭisinehapaṭighacittuppādābhāvā. pāliyaṃ **puttapemanti**-ādi raññā puttasiṇehassa tibbābhāvaṃ dassetuṃ vuttaṃ. Puttasineho hi attanā sahaṇāpāṭivegasamuṭṭhitānaṃ rūpadhammānaṃ sakalasarīraṃ khobhetvā pavattanavasena “**chaviṃ -pa- aṭṭhimiñjaṃ āhacca tiṭṭhati**”ti vutto. **Attano piyatarāti** bhagavantaṃ sandhāya vadati. **Putteti** rāhulaṃ. **Saddahantenāti** tassa vacanena avematikenāti attho. Vimatiyā sati āpatti eva.

Rāhulavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Sikkhāpadadaṇḍakammavatthukathāvaṇṇanā

106. Sāmaṇerasikkhāpadādīsū pāliyaṃ **sikkhāpadānīti** sikkhākoṭṭhāsā, adhisīlasikkhānaṃ vā adhigamūpāyā. **Pānoti** paramatthato jīvitindriyaṃ. Tassa atipātaṇaṃ pabandhavasena pavattituṃ adatvā satthādīhi atikkamma abhibhavitvā pātaṇaṃ paṇātipāto, paṇavadhōti attho.

1. Am 2. 398, 399 piṭṭhesu.

So pana atthato pāṇo pāṇasaññino jīvitindriyupacchedaka-upakkamasamuṭṭhāpikā vadhakacetanāva. Tasmā pāṇātipātā veramaṇi, verahetutāya verasañkhātāṃ pāṇātipātādipāpadhammaṃ maṇati nīharatīti virati “**veramaṇī**”ti vuccati, viramati etāyāti vā “**viramaṇī**”ti vattabbe niruttinayena “**veramaṇī**”ti samādānavirati vuttā. Esa nayo sesesupi.

Adinnassa ādānaṃ **adinnādānaṃ**, theyyacetanāva. **Abrahmacariyanti** aseṭṭhacariyaṃ, maggena maggapaṭipattisamuṭṭhāpikā methunacetanā. **Musāti** abhūtavatthu, tassa vādo abhūtataṃ ñatvāva bhūtato viññāpanacetanā **musāvādo**. Piṭṭhapūvādinibbattasurā ceva pupphāsavādibhedāṃ merayañca **surāmerayaṃ**. Tadeva madaniyattṭhena majjañceva pamādakāraṇattṭhena pamādaṭṭhānañca, taṃ yāya cetanāya pivati, tassa etaṃ adhivacanaṃ.

Aruṇuggamanato paṭhāya yāva majjhanhikā ayaṃ ariyānaṃ bhojanassa kālo nāma, tadañño **vikālo**. Bhuñjitabbaṭṭhena **bhojananti** idha sabbaṃ yāvakālikaṃ vuccati, tassa ajjhoharaṇaṃ idha uttarapadalopena “bhojanan”ti adhippetāṃ. Vikāle bhojanaṃ ajjhoharaṇaṃ **vikālabhojanaṃ**, vikāle vā yāvakālikassa bhojanaṃ ajjhoharaṇaṃ vikālabhojanantipi attho gahetabbo, atthato vikāle yāvakālika-ajjhoharaṇacetanāva.

Sāsanassa ananulomattā visūkaṃ paṭāṇībhūtaṃ dassanaṃ **visūkadassanaṃ**, naccagītādidassanasavanānañceva vaṭṭakayuddhajūtakilādisabbakīlānañca nāmaṃ. **Dassananti** cettha pañcannampi viññāṇaṃ yathāsakaṃ visayassa ālocanasabhāvatāya **dassana**-saddena saṅghetabbattā savanampi saṅgahitaṃ. **Naccagītavādita**-saddehi cettha attano naccanagāyanādīnipi saṅgahitānīti daṭṭhabbaṃ.

Mālāti baddhamabaddhaṃ vā antamaso suttādimayampi alaṅkāratthāya piḷandhiyamānaṃ “mālā”tveva vuccati. **Gandhanti** vāsacunṇādivilepanato aññaṃ yaṃ kiñci gandhajātaṃ. **Vilepananti** pisitvā gahitaṃ chavirāgakaraṇaṃceva gandhajātāñca. **Dhāraṇaṃ** nāma piḷandhanaṃ. **Maṇḍanaṃ** nāma ūnaṭṭhānapūraṇaṃ. Gandhavasena, chavirāgavasena ca sādiyaṃ **vibhūsaṇaṃ** nāma. Mālādīsu vā dhāraṇādīni

yathākkamaṃ yojetabbāni. Tesam dhāraṇādīnaṃ ṭhānaṃ kāraṇaṃ vītikkamacetanā.

Uccāti ucca-saddena samānattho nipāto, **uccāsayanam** vuccati pamāṇātikkantaṃ āsandādi. **Mahāsayanam** akappiyattharaṇehi atthataṃ, salohitavitānaṃ. Etesu hi āsanaṃ, sayanaṃ uccāsayanamahāsayana-saddehi gahitāni uttarapadalopena. **Jātarūparajatapaṭiggahaṇāti** ettha **rajata-saddena** dārumāsakādi sabbaṃ rūpiyaṃ saṅgahitaṃ, muttāmaṇi-ādayopettha dhaññakhattavattthādayo ca saṅgahitāni daṭṭhabbā. **Paṭiggahaṇa-saddena** paṭiggāhāpanasādiyanāni saṅgahitāni. **Nāsanavattthūti** pārājikaṭṭhānatāya liṅganāsanāya tāraṇaṃ.

107. Pāḷiyaṃ **sabbaṃ saṅghārāmaṃ āvaraṇaṃ karontīti** sabbasamghārāme pavesanivāraṇaṃ karonti. **Saṅghārāmo āvaraṇaṃ kātābboti** saṅghārāmo āvaraṇo kātābbo, saṅghārāme vā āvaraṇaṃ kātābbanti attho. Teneva “**tattha āvaraṇaṃ kātun**”ti bhummasena vuttaṃ. **Āhāraṃ āvaraṇanti**-ādīsupi eseva nayo. “**Yattha vā vasatī**”ti iminā sāmaṇerassa vassaggena laddhaṃ vā sakasantakameva vā nibaddhavasanaśāsanam vuttaṃ. **Yattha vā paṭikkamatīti** ācariyupajjhāyānaṃ vasaṇaṭṭhānaṃ vuttaṃ. Tenāha “**attano**”ti-ādi. **Attanoti** hi sayam, ācariyassa, upajjhāyassa vāti attho. Daṇḍenti vinenti etenāti daṇḍo, so eva kattābattā kammanti **daṇḍakammaṃ**, āvaraṇādi. **Udakaṃ vā pavesetunti** pokkharāṇi-ādi-udake pavesetum.

Sikkhāpadadaṇḍakammavattthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Anāpucchāvaraṇavattthu-ādikathāvaṇṇanā

108. **Saddhivihārika-antevāsikānampīti** upasampanne sandhāya vuttaṃ. Tesupi hi ācariyupajjhāyesu yathā oramanti, tathā tesam niggahaṃ akarontesu aññehi āvaraṇādiniggahakammaṃ kātābbameva. **Saṅgaṇhantīti** “paraparisato bhinditvā gaṇhissāmī”ti dānādicatūhi **saṅgahavattthūhi**¹

1. Dī 3. 125, 156; Am 1. 341, 571 piṭṭhādīsu.

upalāḷanavasena saṅgaṇhanti. So bhijjatu vā mā vā, saṅgaṇhantassa payoge āpatti eva. **Bhinditvā gaṇhitum na vaṭṭatīti** bhinditumpi na vaṭṭati, gaṇhitumpi na vaṭṭatīti attho. **Ādīnavam pana vattum vaṭṭatīti** sāsanagāravena vā parānuddayatāya vā vattum vaṭṭati, na parisalolatāya.

“**Senāsanaggāho ca paṭippassambhātī**”ti iminā vassacchedam dasseti. Upasampannānampi pārājikasamāpattiyā saraṇagamanādisāmaṇerabhāvassāpi vinassanato senāsanaggāho ca paṭippassambhātī, saṅghalābhampi te na labhantīti veditabham. **Purimikāya puna saraṇāni gahitānīti** saraṇaggahaṇena saha tadahevassa vassūpagamanampi dasseti. **Pacchimikāya vassāvāsikanti** vassāvāsikalābhaggahaṇadassanamattamevetam, tato purepi, pacchāpi vā vassāvāsikaṇca cīvaramāsesu saṅghe uppannam kālacīvaraṇca purimikāya upagantvā avipannasīlo sāmaṇero labhati eva. **Sace pacchimikāya gahitānīti** pacchimikāya vassūpagamanaṇca chinnavassataṇca dasseti. Tassa hi kālacīvare bhāgo na pāpuṇāti. Tasmā “**apaloketvā lābho dātabbo**”ti vuttam.

Vassāvāsikalābho pana yadi senāsanasāmikā dāyakā senāsanaguttatthāya pacchimikāya upagantvā vuttam katvā attano senāsane vasantassapi vassāvāsikaṇ dātabbanti vadanti, anapaloketvāpi dātabbova. Yam pana **sāratthadīpaniyam** “pacchimikāya vassāvāsikaṇ lacchatīti pacchimikāya puna vassam upagatattā lacchatī”ti¹ vuttam, tampi vassāvāsike dāyakānam imam adhippāyam nissāya vuttaṇce, sundaram. Saṅghikaṇ, kālacīvarampi sandhāya vuttaṇce, na yujjātīti veditabham.

Na ajānitvāti “surā”ti ajānitvā pivato pāṇātipātaveramaṇi-ādisabbasīlabhedam, saraṇabhedaṇca na āpajjati, akusalam pana surāpānaveramaṇisīlabhedo ca hoti mālādihāraṇādīsu viyāti daṭṭhabham. **Itarānīti** vikālabhojanaveramaṇi-ādīni. Tānīpi hi saṇcicca vītikkamantassa tam tam bhijjati eva, itarītaresam pana abhijjamānena nāsanaṅgāni na honti. Teneva “**tesu bhinnesū**”ti bhedavacanam vuttam.

1. Sārattha-Ṭī 3. 256 piṭṭhe.

Accayaṃ desāpetabboti “accayo maṃ bhante accagamā”ti-ādinā saṃghamajjhe desāpetvā saraṇasīlaṃ dātabbanti adhippāyo pārājikattā tesam. Tenāha **“līṅganāsanāya nāsetabbo”**ti. **Ayameva hi nāsanā idha adhippetāti** līṅganāsanākāraṇehi pāṇātipātādīhi avaṇṇabhāsanādīnaṃ saha patitattā¹ vuttam.

Nanu ca kaṇṭakasāmaṇeropī micchādīṭṭhiko eva, tassa ca heṭṭhā daṇḍakammanāsanāya vuttā. Idha pana micchādīṭṭhikassa līṅganāsanā vuccati, ko imesaṃ bhedoti codanaṃ manasi nidhāyāha **“sassatu cchedānañhi aññataradīṭṭhiko”**ti. Ettha cāyamadhippāyo—yo hi “attā issaro vā nicco dhuvo”ti-ādinā vā “attā ucchiṇṇissati vinassissati”ti-ādinā vā tiṭṭhiyaparikkappitaṃ yaṃ kiñci sassatucchedadīṭṭhiṃ daḷhaṃ gahetvā voharati, tassa sā pārājikaṭṭhānaṃ hoti, so ca līṅganāsanāya nāsetabbo. Yo pana īdisaṃ dīṭṭhiṃ aggahetvā sāsānikova hutvā kevalaṃ buddhavacanādhippāyaṃ viparītato gahetvā bhikkhūhi ovadiyamānopi appaṭinissajjitvā voharati, tassa sā dīṭṭhi pārājikaṃ na hoti, so pana kaṇṭakanāsanāya eva nāsetabboti.

Anāpucchāvaraṇavatthu-ādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Paṇḍakavatthukathāvaṇṇanā

109. Paṇḍakavatthusmiṃ āsitta-usūyapakkhapaṇḍakā tayopi purisa bhāvalīṅgādiyuttā ahetukapaṭisandhikā, te ca kilesapariyuṭṭhānassa balavatāya napuṃsakapaṇḍakasadisattā **“paṇḍakā”**ti vuttā. Tesu āsitta-usūyapaṇḍakānaṃ dvinnāṃ kilesapariyuṭṭhānaṃ yonisomanasikārādīhi vīṭikkamato nivāretumpi sakkā, tena te pabbājetabbā vuttā. Pakkhapaṇḍakassa pana kālapakkhesu ummādo viya kilesapariḷāho avattharanto āgacchati, vīṭikkamaṃ patvā eva ca nivattati. Tasmā so tasmiṃ pakkhe na pabbājetabboti vutto. Tadevaṃ vibhāgaṃ dassetuṃ **“yassa paresan”**ti-ādi vutthaṃ. Tattha **āsittassā**timukhe āsittassa attanopi

1. Saha Paṭṭhitattā (Ka)

asucimuccanena pariḷāho vūpasammati. **Usūyāya uppannāyāti** usūyāya vasena attano sevetukāmatārāge uppanne asucimuttiyā pariḷāho vūpasammati.

“**Bījāni apanītāni**”ti vuttattā bījesu ṭhitesu nimittamatte apanīte paṇḍako na hoti. Bhikkhunopi anābhaddhapaccayā tadapanayane thullaccayameva, na pana paṇḍakattaṃ, bījesu pana apanītesu aṅgajātampi rāgena kammaniyam na hoti, pumabhāvo vigacchati, massu-ādipurisaliṅgampi upasampadāpi vigacchati, kilesapariḷāhopi dunnivāravītikkamo hoti napuṃsakapaṇḍakassa viya. Tasmā īdiso upasampannopi nāsetabboti vadanti. Yadi evaṃ kasmā bījuddharaṇe pārājikaṃ na paññattanti? Ettha tāva keci vadanti “paññattamevetam bhagavatā ‘paṇḍako bhikkhave anupasampanno na upasampādetabbo, upasampanno nāsetabbo’ti vuttattā”ti. Keci pana “yasmā bījuddharaṇakkhaṇe paṇḍako na hoti, tasmā tasmim khaṇe pārājikaṃ na paññattam. Yasmā pana so uddhaṭṭabījō bhikkhu aparena samayena vuttanayena paṇḍakattaṃ āpajjati, abhāvako hoti, upasampadāya avatthu, tato eva cassa upasampadā vigacchati, tasmā esa paṇḍakattupagamanakālato paṭṭhāya jātiyā napuṃsakapaṇḍakena saddhim yojetvā ‘upasampanno nāsetabbo’ti abhabboti vutto, na tato pubbe. Ayaṅka kiñcāpi sahetuko, bhāvakkhayena panassa ahetukasadisatāya maggopi na uppajjati”ti vadanti. Apare pana “pabbajjato pubbe upakkamena paṇḍakabhāvamāpannam sandhāya ‘upasampanno nāsetabbo’ti vuttam, upasampannassa pana pacchā upakkamena upasampadāpi na vigacchati”ti, tam na yuttam. Yadaggena hi pabbajjato pubbe upakkamena abhabbo hoti, tadaggena pacchāpi hotīti vīmaṃsitvā gahetabbam.

Itthattādi bhāvo natthi etassāti **abhāvako. Pabbajjā na vāritāti** ettha pabbajjāgahaṇeneva upasampadāpi gahitā. Tenāha “**yassa cettha pabbajjā vāritā**”ti-ādi. **Tasmim yevassa pakkhe pabbajjā vāritāti** ettha pana apaṇḍakapakkhepi pabbajjāmattameva labhati, upasampadā pana tadāpi na vaṭṭati, paṇḍakapakkhe pana āgate liṅganāsanāya nāsetabboti veditabbam.

Paṇḍakavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Theyyasaṁvāsakavatthukathāvaṇṇanā

110. Theyyasaṁvāsakavatthumhi **kolaññāti** kule jātā, tattha vā viditā ñātā pasiddhā, taṁ vā jānanti kolaññāti ñātakānaṁ nāmaṁ. Theyyāya liṅgaggahaṇamattampi idha saṁvāso evāti āha “**tayo theyyasaṁvāsakā**”ti. **Na yathāvuḍḍhaṁ vandananti** bhikkhūnaṁ, sāmaṇerānaṁ vā vandanāṁ na sādīyati.

Yathāvuḍḍhaṁ vandananti attanā musāvādena dassitavassakkamena bhikkhūnaṁ vandanāṁ sādīyati, daharasāmaṇero pana vuḍḍhasāmaṇerānaṁ, daharabhikkhu ca vuḍḍhānaṁ vandanāṁ sādīyantopi theyyasaṁvāsako na hoti. **Imasmim attheti** saṁvāsatthenakatthe.

“**Bhikkhuvassāni**”ti idaṁ saṁvāsatthenake vuttapāṭhavasena vuttaṁ, sayameva pana pabbajitvā sāmaṇeravassāni gaṇentopi ubhayatthenako eva. Na kevalaṅca purisova, itthīpi bhikkhunīsu evaṁ paṭipajjati, theyyasaṁvāsikāva. Ādikammikāpi cetthana muccanti, upasampannesu eva paññattāpattim paṭicca ādikammikā vuttā, tenevettha ādikammikopi na mutto.

Rāja -pa- bhayenāti ettha **bhaya**-saddo paccekāṁ yojetabbo. **Yāva so suddhamānasoti** “iminā liṅgena bhikkhū vañcetvā tehi saṁvasissāmi”ti asuddhacittābhāvena suddhacitto. Tena hi asuddhacittena liṅge gahitamatte pacchā bhikkhūhi saha saṁvasatu vā mā vā, liṅgatthenako hoti. Pacchā saṁvasantopi abhabbo hutvā saṁvasati. Tasmā ubhayatthenakopi liṅgatthenake eva pavisatīti veditabbaṁ. Yo pana rājādibhayena suddhacittova liṅgaṁ gahetvā vicaranto pacchā “bhikkhuvassāni gaṇetvā jīvissāmi”ti asuddhacittaṁ uppādeti, so cittuppādamattena theyyasaṁvāsakopi na hoti suddhacittena gahitaliṅgattā. Sace pana so bhikkhūnaṁ santikaṁ gantvā sāmaṇeravassagaṇanādiṁ karoti, tadā saṁvāsatthenako, ubhayatthenako vā hotīti daṭṭhabbaṁ. Yaṁ pana parato saha dhuranikkhepena “ayampi theyyasaṁvāsako, vā”ti vuttaṁ, taṁ bhikkhūhi saṅgama saṁvāsādhivāsanavasena dhuranikkhepaṁ sandhāya vuttaṁ. Tena vuttaṁ “**saṁvāsāṁ nādhivāseti yāvā**”ti. Tassa tāva theyyasaṁvāsako nāma na vuccatīti sambandho daṭṭhabbo. Ettha ca

corādibhayam vināpi kīlādhippāyena līṅgam gahetvā bhikkhūnam santike pabbajitālayam dassetvā vandanādim asādiyantopi “sobhati nu kho me pabbajitalīṅgam”ti-ādinā suddhacittena gaṇhantopi theyyasamvāsako na hotīti daṭṭhabbam.

Sabbapāsaṇḍiyabhaddhānīti sabbasāmayikānam sādharāṇam katvā paññattabhaddhāni, idaṁca bhikkhūnaññeva niyamitabhaddhagahaṇe samvāsopi sambhaveyyāti sabbasādharāṇabhaddham vuttam. Samvāsam pana asādiyitvā abhikkhukavīhārādīsu vīhārabhaddhādīni bhuñjantopi theyyasamvāsako na hoti eva. **Kammantānuṭṭhānenā**ti kasi-ādikammakaraṇena. **Pattacīvaram ādāyāti** bhikkhulīṅgavesena sarīrena dhāretvā.

“Yo evam pabbajati, so theyyasamvāsako nāma hoti”ti idam nidassanamattam, “theyyasamvāsako”ti pana nāmam ajānantopi “evam kātum na vaṭṭati”ti vā “evam karonto samaṇo nāma na hoti”ti vā “yadi ārocessāmi, chaḍḍessanti man”ti vā “yena kenaci pabbajjā me na ruhati”ti jānāti, theyyasamvāsako hoti. Yo pana paṭhamam “pabbajjā evam me gahitā”tisaññī kevalam antarā attano setavattathanivāsanaḍivippakāram pakāsetum lajjanto na katheti, so theyyasamvāsako na hoti.

Anupasampannakāleyevāti ettha avadhāraṇena upasampannakāle theyyasamvāsakalakkhaṇam ñatvāvañcanāyapi nāroceti, theyyasamvāsako na hotītidīpeti. So parisuddhacittena gahitalīṅgattā līṅgatthenako na hoti, laddhūpasam padattā tadanugūṇasseva samvāsassa sādītattā samvāsatthenakopi na hoti. Anupasampanno pana līṅgatthenako hoti, samvāsārahassa līṅgassa gahītattā samvāsassādiyanamattena samvāsatthenako hoti.

Salīṅge ṭhitoti salīṅgabhāve ṭhito. **Theyyasamvāsako na hotīti** bhikkhūhi dinnalīṅgassa apariccattattā līṅgatthenako na hoti, bhikkhupaṭiññāya apariccattattā samvāsatthenako na hotīti. Yam pana **mātikāṭṭhakathāyam** “līṅgānurūpassa samvāsassa sādītattā na samvāsatthenako”ti¹ kāraṇam vuttam, tampi idameva kāraṇam sandhāya vuttam.

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 105 piṭṭhe.

Itarathā sāmaṇerassapi bhikkhuvassagaṇaṇādīsu liṅgānurūpasamvāso eva sādītōti samvāsathenakatā na siyā bhikkhūhi dinnaliṅgassa ubhinnampi sādihāraṇattā. Yathā cettha bhikkhu, evaṃ sāmaṇeropi pārājikaṃ samāpanno sāmaṇerapaṭiñṇāya apariccattattā samvāsathenako na hotīti veditabbo. **Sobhatīti sampaṭicchitvā**ti kāsāvadhāraṇe dhuraṃ nikkhipitvā gihibhāvaṃ sampaṭicchitvā.

Yo koci vaḍḍhapabbajitōti sāmaṇeraṃ sandhāya vuttaṃ. **Mahāpeḷādīsūti** vilīvādimayesu gharadvāresu ṭhapitabhattabhājanavisesesu, etena vihāre bhikkhūhi saddhiṃ vassagaṇaṇādīnaṃ akaraṇaṃ dasseti.

Theyyasamvāsakavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Titthiyapakkantakakathāvaṇṇanā

Titthiyapakkantakādīkathāsu **tesaṃ liṅge ādinna**matteti vīmaṃsādi-adhippāyaṃ vinā “titthiyo bhavissāmī”ti sanniṭṭhānavasena liṅge kāyena dhāritamatte. **Sayamevā**ti titthiyānaṃ santikaṃ agantvā sayameva saṃghārāmepe kusacīrādīni nivāseti. **Ājīvako bhavissāmī -pa- gacchatīti** ājīvakaṇaṃ santike tesaṃ pabbajanavidhinā “ājīvako bhavissāmī”ti gacchati. Tassa hi titthiyabhāvūpagamaṇaṃ pati sanniṭṭhāne vijjamaṇepe “gantvā bhavissāmī”ti parikappitattā padavāre dukkaṭameva vuttaṃ. **Dukkaṭanti** pāḷiyā avuttepe methunādīsu vuttapubbapayogadukkaṭānulomato vuttaṃ. Etena ca sanniṭṭhānavasena liṅge sampaṭicchite pārājikaṃ, tato purimāpayoge thullaccayaṇca vattabbameva, thullaccayakkhaṇe nivattantopi āpattiṃ desāpetvā muccati evāti daṭṭhabbaṃ. Yathā cettha, evaṃ saṃghabhedepi lohituppādepe bhikkhūnaṃ pubbapayogādīsu dukkaṭathullaccayapārājikāhi muccanasīmā ca veditabbā. Sāsanaviruddhatāyetta ādikammikānampi anāpatti na vuttā. Pabbajjāyapi abhabbatādassanattamaṃ panete, añṇe ca pārājikakaṇḍe viṣuṃ sikkhāpadena pārājikādīṃ adassetvā idha abhabbesu eva vuttāti veditabbaṃ.

Taṃ laddhinti titthiyavese seṭṭhabhāvaggahaṇameva sandhāya vuttaṃ. Tesañhititthiyānaṃ sassatādiggāhaṃ gaṇhantopi liṅge asampaṭicchite titthiyapakkantako na hoti, taṃ laddhiṃ aggahetvāpi “etesaṃ vatacariyā sundarā”ti liṅgaṃ sampāṭicchanto titthiyapakkantako hoti eva. **Laddhiyā abhāvenā**ti bhikkhubhāve sālayatāya titthiyabhāvūpagamanaladdhiyā abhāvena, etena ca āpadāsu kusacīrādiṃ pārupantassāpi naggassa viya anāpattiṃ dasseti.

Upasampannabhikkhunā kathitoti ettha saṃghabhedakopi upasampannabhikkhunāva kathito, mātughātakādayo pana anupasampannenāpīti daṭṭhabbaṃ.

Titthiyapakkantakakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Tiracchānavatthukathāvaṇṇanā

111. Udakasañcārikaṃ maṇḍūkabhakkhaṃ nāgasarīranti sambandhitabbaṃ. **Vissarabhayenā**ti nāgassa sarīraṃ disvā bhikkhuno viravanabhayena. Kapimiddhādīsu nāgasarīraṃ nuppajjati taduppattisīmaṃ dassento āha “**vissaṭṭho**”ti-ādi.

Tiracchānavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Mātughātakādikathāvaṇṇanā

112. **Apavāhananti** sodhanaṃ. Tiracchānādi-amanussajātito manussajātikānaññeva puttesu mettādayopi tikkhavisadā honti lokuttaraguṇā viyāti āha “**manussitthibhūtā janikā mātā**”ti. Yathā manussānaññeva kusalappavatti tikkhavisadā, evaṃ akusalappavattipīti āha “**sayampi manussajātikenevā**”ti-ādi. **Ānantariyenā**ti ettha cuti-anantaraṃ niraye paṭisandhiphalaṃ anantaraṃ nāma, tasmīṃ anantare janakattena niyuttaṃ ānantariyaṃ, tena. **Vesiyāputthoti** upalakkhaṇamattaṃ, kulitthiyā aticāriniyā puttapi attano pitaraṃ ajānitvā ghātento pitughātakova hoti.

114. **Avasesanti** anāgāmi-ādikaṃ. Yaṃ panettha vattabbaṃ, taṃ manussaviggahapārājike vuttameva.

115. **Ayaṃ saṃghabhedakoti** pakatattaṃ bhikkhuṃ sandhāya vuttaṃ. Pubbe eva pārājikaṃ samāpanno vā vatthādidosena vipannopasampado vā saṃghaṃ bhindantopi anantariyaṃ na phusati, saṃgho pana bhinnova hoti, pabbajjā cassa na vāritāti daṭṭhabbaṃ.

“Duṭṭhacittenā”ti vuttamevatthaṃ vibhāveti **“vadhakacittenā”**ti. **Lohitaṃ uppādeti**ti tathāgatassa verīhi abhejjakāyatāya kenaci balakkārena cammādicchedaṃ katvā bahi lohitaṃ paggharāpetuṃ na sakkā, āvudhādipahārena pana lohitaṃ ṭhānato calitvā kuppamānaṃ ekattha sañcitaṃ hoti, ettakena pana pahāradāyako lohituppādako nāma hoti devadatto viya. Cetiyaṃ pana bodhiṃ vā paṭimādiṃ vā bhindato ānantariyaṃ na hoti, ānantariyasadisāṃ mahāsāvajjaṃ hoti. Bodhirukkhassa pana ojoharaṇasākhā ceva sadhātukaṃ cetiyaṃ bādhayamānā ca chinditabbā, puññamevettha hoti.

Mātughātakādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Ubhatobyañjanakavatthukathāvaṇṇanā

116. **Itthi-ubhatobyañjanakoti** itthindriyayutto, itaro pana purisindriyayutto. Ekassa hi bhāvadvayaṃ saha nuppajjati **yamake**¹ paṭikkhittattā. Dutiyabyañjanaṃ pana kammāsahāyena akusalacitteneva bhāvavirahitaṃ uppajjati. Pakatitthipurisānampi kammameva byañjanaliṅgānaṃ kāraṇaṃ, na bhāvo tassa kenaci paccayena paccayattassa paṭṭhāne avuttattā. Kevalaṃ bhāvasahitānaṃyeva byañjanaliṅgānaṃ pavattidassanatthaṃ **aṭṭhakathāsu** “itthindriyaṃ paṭicca itthiliṅgādīnī”ti-ādina² indriyaṃ byañjanakāraṇattena vuttaṃ, idha pana akusalabalena indriyaṃ vināpi byañjanaṃ uppajjati vuttaṃ. Ubhinnaṃpi cesaṃ ubhatobyañjanakānaṃ yadā itthiyā rāgo uppajjati, tadā purisabyañjanaṃ pākaṭaṃ hoti, itaraṃ paṭicchannaṃ. Yadā purise rāgo uppajjati, tadā

1. Abhi 7. 117 piṭṭhe.

2. Abhi-Ṭṭha 1. 358 piṭṭhe.

itthibyañjanam pākaṭam hoti, itaram paṭicchannam. **Tattha vicāraṇakkamoti** paṭisandhikkhaṇe eva itthipurisalingānampi pātubhāvappakāsake **kurundi** vacane ayuttatāpakāsanattham atthavicāraṇakkamo. **Aṭṭhasālīniyañhi** “itthilingādīni pana itthindriyam paṭicca pavatte samuṭṭhitāni”¹ ti-ādi¹ vuttam. Nevassa pabbajjā atthīti yojanā. Yo ca paṭikkhitte abhabbe, bhabbe ca puggale ñatvā pabbājeti, upasampādeti vā, dukkaṭam. Ajānantassa sabbattha anāpattīti veditabban.

Ubhatobyañjanakavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Anupajjhāyakādivatthukathāvaṇṇanā

117. Anupajjhāyādivatthūsu **sikkhāpadaṃ apaññattanti** “na bhikkhave anupajjhāyako upasampādetabbo”² ti idheva paññāpiyamānasikkhāpadaṃ sandhāya vuttam. **“Kammaṃ pana na kuppati”**³ ti idaṃ upajjhāyābhāvepi “itthannāmassa upasampadāpekkho, itthannāmena upajjhāyenā”⁴ ti matassa vā vibbhamantassa vā purāṇa-upajjhāyassa, aññassa vā yassa kassaci aviḍḍamānassāpi nāmena sabbattha upajjhāyakittanassa katattā vuttam. Yadi hi upajjhāyakittanam na kareyya, “puggalaṃ na parāmasatī”⁵ ti vuttakammavipatti eva siyā. Teneva pāḷiyam “anupajjhāyakan”⁶ ti vuttam. **Aṭṭhakathāyampissa** “upajjhāyam akittetvā”⁷ ti avatvā “upajjhāyam agāhāpetvā sabbena sabbam upajjhāyavirahitam”⁸ icceva atthoti vutto. Pāḷiyam **samghena upajjhāyenāti** “ayaṃ itthannāmo samghassa upasampadāpekkho, itthannāmo samgham upasampadam yācati samghena upajjhāyenā”⁹ ti evaṃ kammavācāya samghameva upajjhāyam kittetvāti attho. Evaṃ **gaṇena upajjhāyenāti** etthāpi “ayaṃ itthannāmo gaṇassa upasampadāpekkho”¹⁰ ti-ādinā yojanā veditabbā, evaṃ vuttepi kammaṃ na kuppati eva dukkatasseva vuttattā. Aññathā “so ca puggalo anupasampanno”¹¹ ti vadeyya. Tenāha **“samghenā”**¹² ti-ādi. Tattha paṇḍakādīhi upajjhāyehi kariyamānesu kammesu paṇḍakādīke vināva yadi pañcavaggādigaṇo pūراتi, kammaṃ na kuppati, itarathā kuppatīti veditabban.

Anupajjhāyakādivatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Abhi-Ṭṭha 1. 358 piṭṭhe.

Apattakādivatthukathāvaṇṇanā

118. Apattacīvaravatthūsupi pattacīvarānaṃ abhāvepi “paripuṇṇassa pattacīvaran”ti kammavācāya sāvitattā kammakopaṃ avatvā dukkaṭameva vuttaṃ, itarathā sāvanāya hāpanato kammakopo eva siyā. Keci pana “paṭhaman anuññātakammavācāya upasampannā viya idānipi ‘paripuṇṇassa pattacīvaran’ti avatvā kammavācāya upasampannāpi sūpasampannā evā”ti vadanti, taṃ na yuttaṃ. Anuññātakālato paṭṭhāya hi aparāmasanaṃ sāvanāya hāpanavipatti eva hoti “itthannāmo saṃghaṃ upasampadaṃ yācatī”ti padassa hāpane viya. Tampi hi pacchā anuññātaṃ, “saṃghaṃ bhante upasampadaṃ yācāmi”ti-ādivākyena ayācetvā tampi upasampādentō “ayaṃ itthannāmo saṃghaṃ upasampadaṃ yācatī”ti vatvāya yadi kammavācaṃ karoti, kammaṃ sukatameva hoti, no ce vipannaṃ. Sabbapacchā hi anuññātakammavācato kiñcapi parihāpetuṃ na vaṭṭati, sāvanāya hāpanameva hoti. Aññe vā bhikkhū dātukāmā hontīti sambandho.

Anāmatṭhapiṇḍapātanti bhikkhūhi laddhabhikkhato aggahitaggan piṇḍapātaṃ. **Sāmaṇerabhāgasamakoti** ettha kiñcāpi sāmaṇerānampi āmisabhāgassa samakameva diyyamānattā visuṃ sāmaṇerabhāgo nāma natthi, pattacīvaraparikkammamattapaṭibaddhapabbajjātāya pana sāmaṇerasadisā ete paṇḍupalāsāti dassanattāya evaṃ vuttanti daṭṭhabbaṃ. Niyatāsannapabbajjasseva cāyaṃ bhāgo dīyati. Teneva “yāva patto paccatī”ti-ādi vuttaṃ. **Āmisabhāgoti** vihāre dinnāṃ saṃghabhataṃ, tatruppādaṇca sandhāya vuttaṃ, na dāyakānaṃ gehesu tehi diyyamānaṃ. Teneva salākabhattādi paṭikkhittaṃ, dāyakā vipaṭṭisārino hontīti. **Bhesajjanti**-ādinā panagihīnaṃ bhesajjakaraṇādidoso ettha na hotīti dasseti.

Apattakādivatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Hatthacchinnādivatthukathāvaṇṇanā

119. Hatthacchinnādivatthūsu **kaṇṇamūleti** sakalassa kaṇṇassa chedaṃ sandhāya vuttaṃ. **Kaṇṇasakkhalikāyāti** kaṇṇacūlikāya. **Yassa pana kaṇṇāviddheti**¹ heṭṭhā kuṇḍalādiṭṭhapanacchiddaṃ sandhāya vuttaṃ. Tañhi saṅghaṭanakkhamāṃ. **Ajapadaket**i ajapadanāsikaṭṭhikoṭiyāṃ. Tato hi uddhaṃ na vicchindati. **Sakkā hoti sandhetunti** avirūpasanṭhānaṃ sandhāya vuttaṃ, virūpaṃ pana parisadūsakataṃ āpādeti.

Khujjasarīroti vaṅkasarīro. Brahmuno viya ujukaṃ gattaṃ sarīraṃ yassa, so **brahmujjugatto**, bhagavā.

Parivaṭumoti samantato vaṭṭakāyo, etena evarūpā eva vāmanakā na vaṭṭantīti dasseti.

Kūṭakūṭasīsoti anekesu ṭhānesu piṇḍikamaṃsataṃ dassetuṃ āmedītaṃ kataṃ. Tenāha “**tālaphalapīṇḍisadisena**”ti, tālaphalānaṃ mañjarī **piṇḍi** nāma. **Anupubbatanukena sīsena**ti cetiyathūpikā viya kamena kisenā sīsena, thūlaveḷupabbaṃ viya ādito paṭṭhāya yāvapariyosānaṃ samathūlena uccena sīsena samannāgato **nālisīso** nāma. **Kappasīsoti** gajamatthakaṃ viya dvidhā bhinnasīso. “**Kaṇṇikakeso vā**”ti imassa vivaraṇaṃ “**pāṇakehi**”ti-ādi. Makkaṭasseva naḷāṭepi kesānaṃ uṭṭhitabhāvaṃ sandhāyāha “**sīsalomēhi**”ti-ādi.

Makkaṭabhamukoti naḷāṭalomēhi avibhattalomabhamuko.
Akkhicakkalehīti kaṇhamaṇḍalehi. **Kekaroti** tiriyaṃ passanako.
Udakatārakāti oloketānaṃ udae paṭibimbikacchāyā, udakapubbuḷanti keci.
Akkhitārakāti abhimukhe ṭhitānaṃ chāyā, akkhigaṇḍakātipi vadanti.
Atipiṅgalakkhīti majjārakkhi. **Madhupiṅgalanti** madhuvaṇṇapiṅgalaṃ.
Nippakhumakkhīti ettha **pakhuma**-saddo akkhidalalomesu nirūḷho, tadabhāvā nippakhumakkhi. **Akkhipākenāti** akkhidala² pariyantesu pūtibhāvāpajjanarogena.

1. Kaṇṇābaddheti (Ka)

2. Akkhitala... (Ka)

Ciṭṭanāsikoti anunnatanāsiko. **Paṭaṅgamaṇḍūko** nāma mahāmukhamaṇḍūko. **Bhinnamukhoti** upakkamukhapariyosāno, sabbadā vivaṭamukho vā. **Vaṅkamukhoti** ekapasse apakkamma ṭhitahetṭhimahanukaṭṭhiko. **Oṭṭhacchinnakoti** ubhosu oṭṭhesu yattha katthaci jātiyā vā pacchā vā satthādinā apanītamamsena oṭṭhena samannāgato. **Eḷamukhoti** niccapaggharitalālāmukho.

Bhinnagaloti avanatagato. **Bhinna-uroti** atininna-uramajjho. Evaṃ **bhinna piṭṭhipi**. **Sabbañcetanā** “kacchugatto”ti-ādiṃ sandhāya vuttaṃ. Ettha ca vinicchayokuṭṭhādīsu vutto evāti āha “**vinicchayo**”ti-ādi.

Vātaṇḍikoti aṇḍavātarogena uddhuta¹ bījaṇḍakosena samannāgato, yassa nivāsanena paṭicchannampi unnataṃ pakāsati, sova na pabbājetabbo. **Vikaṭoti** tiriyaṃgamanapādo, yassa caṅkamato jāṇukā bhi nigacchanti. **Paṇhoti**² pacchato parivattanapādo, yassa caṅkamato jāṇukā anto pavisanti. **Mahājaṅghoti** thūlajaṅgho. **Mahāpādoti** mahantena pādatalena yutto. **Pādavemajjheti** piṭṭhipādavemajjhe, etena aggapādo ca paṇhi ca sadisoti dasseti.

Majjhe saṅkuṭṭapādattāti kuṇḍapādātāya kāraṇavibhāvanāṃ. **Agge saṅkuṭṭapādattāti** kuṇḍapādātāya sakuṇapādasseva³ gamanavibhāvanāṃ. **Piṭṭhipādaggena caṅkamantoti** “pādassa bāhirantenāti ca abbhantarantenā”ti ca idaṃ pādatalassa ubhohi pariyantehi caṅkamanāṃ sandhāya vuttaṃ.

Mammananti ṭhānakaraṇavisuddhiyā abhāvena ayuttakkharavacanāṃ. Vacanānukaraṇena hi so mammano vutto. Yo ca karaṇasampannopi ekamevakkharaṃ hikkārabahuso vadati, sopi idheva saṅgayhati. Yo vā pana hikkaṃ niggaḥetvāpi anāmedītakkhameva siliṭṭhavacanāṃ vattuṃ samattho, so pabbājetabbo.

Āpattito na muccatīti ñatvā karontova na muccati. Jivitarāyādi-āpadāsu aruciya kāyasāmaggiṃ dentassa anāpatti. **Appatto osāraṇanti** osāraṇāya anarahoti attho.

Hatthacchinnādivatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Uddhaṭa (Sī, Ka) 2. Saṃghāṭoti (Sī, Ka), saṇḍoti (Syā) 3. Sakuṇapādasseva (Sī)

Alajjinissayavattthukathāvaṇṇanā

120. Nissayapaṭisaṃyuttavattthūsu bhikkhūhi samāno bhāgo diṭṭhisīlādiguṇakoṭṭhāso assāti bhikkhusabhāgo, tassa bhāvo **bhikkhusabhāgatā**.

Alajjinissayavattthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Gamikādinissayavattthukathāvaṇṇanā

121. **Nissayakaraṇīyoti** ettha nissayaggahaṇaṃ nissayo, so karaṇīyo yassāti visesanassa paranipāto daṭṭhabbo. **Vissamento vā -pa- anāpattīti** gamanasa-ussāhatāya tathā vasantopi addhiko eva, tattha nissayadāyake asati anāpattīti adhippāyo. Etena ca parissamādi-abhāve senāsanādisampadaṃ paṭicca vasato āpattīti dasseti. Tañca agamanapaccayā divase divase āpajjātīti vadanti. Cīvararajanādikiccatthāya garūhi pesitassāpi kiccapariyosānameva vasitabbam, na tato param. Garūhipi tāvakālikakiccatthameva pesaladaharā pesitabbā, na niccakālakiccatthanti daṭṭhabbam. **“Nāvāya gacchantassa -pa- anāpattī”**ti vuttattā evarūpaṃ avidheyyataṃ vinā nissayadāyakarāhitatṭhāne vassaṃ upagantaṃ na vaṭṭatīti daṭṭhabbam.

Tassa nissāyāti taṃ nissāya. **Asālīmāse -pa- tattha gantabbanti** ettha pana sacepi “asuko thero ettha āgamiṣṣati āgamiṣṣatī”ti āgamentasseva vassūpanāyikadivaso hoti¹. Hotu, vasitattṭhāne vassaṃ anupagamma yattha nissayo labbhati, dūrepi tattha gantvā pacchimikāya upagantabbam.

122. **Gottenapīti** “āyasmato pippalissa upasampadāpekkho”ti evaṃ nāmaṃ avatvā gottanāmenapīti attho, tena “konāmo te upajjhāyo”ti puṭṭhena gottanāmena “āyasmā kassapo”ti vattabbanti siddham hoti. Tasmā aññampi kiñci tassa nāmaṃ pasiddham, tasmim vā khaṇe sukhaggahaṇattham nāmaṃ paññāpitam, taṃ sabbam gahetvāpi anussāvanā kātabbā.

1. Seso hoti (Sī)

Yathā upajjhāyassa, evaṃ upasampadāpekkhassapi gottādināmena, taṅkhaṇikanāmena ca anussāvanaṃ kātuṃ vaṭṭati. Tasmimpi khaṇe “ayaṃ tisso”ti vā “nāgo”ti vā nāmaṃ karonteḥi anusāsakasammutito paṭhemameva kātabbaṃ, evaṃ katvāpi antarāyikadhammānusāsanapucchanakālesu “kinnāmosi, ahaṃ bhante nāgo nāma, konāmo te upajjhāyo, upajjhāyo me bhante tisso nāmā”ti-ādinā viññāpentena ubhinnampi citte “mamedam nāman”ti yathā saññā uppajjati, evaṃ viññāpetabbaṃ. Sace pana tasmim khaṇe pakatināmena vatvā pacchā tissanāmādi-apubbanāmena anussāveti, na vaṭṭati.

Tattha ca kiñcāpi upajjhāyasessa nāmaṃ aggahetvā yena kenaci nāmena “tissassa upasampadāpekkho”ti-ādināpi puggale parāmaṭṭhe kammaṃ sukatameva hoti anupajjhāyakādīnaṃ upasampadākammaṃ viya upajjhāyassa abhāvepi abhabbattepi kammavācāya puggale parāmaṭṭhe kammaṃ sijjhanato. Upasampadāpekkhassa pana yathāsakaṃ nāmaṃ vinā aññena nāmena anussāvite kammā kuppatti, so anupasampanno va hoti. Tattha t̥hito añño anupasampanno viya gahitanāmassa vatthu, puggalassa tattha abhāvā, etassa ca nāmassa anussāvanāya avuttattā. Tasmā upasampadāpekkhassa pakatināmaṃ parivattetvā anupubbena nāgādināmena anussāvetukāmena paṭikacceva “tvaṃ nāgo”ti-ādinā viññāpetvā anusāsana-antarāyikadhammapucchanakkhaṇesupi tassa ca saṃghassa ca yathā pākaṭaṃ hoti, tathā pakāsetvā nāgādināmena anussāvetabbaṃ. Ekassa bahūni nāmāni honti, tesu ekaṃ gahetuṃ vaṭṭati.

Yaṃ pana upasampadāpekkha-upajjhāyānaṃ ekattha gahitaṃ nāmaṃ, tadeva ñattiyā, sabbattha anussāvanāsu ca gahetabbaṃ. Gahitato hi aññasmim gahite byañjanaṃ bhinnaṃ nāma hoti, kammaṃ vipajjati. Atthato, hi byañjanato ca abhinnā eva ñatti, anussāvanā ca vaṭṭanti, upajjhāyanāmassa pana purato “āyasmato tissassā”ti-ādinā **āyasmanta-**padam sabbattha yojetvāpi anussāveti, tathā ayojitepi doso natthi.

Pāliyaṃ pana kiñcāpi “itthannāmassa āyasmato”ti pacchato “āyasmato”ti padam vuttaṃ, tathāpi “āyasmā sārīputto

atthakusalo”ti-ādinā nāmassa purato āyasmanta-padayogassa dassanato puratova payogo yuttataro. Tañca ekattha yojetvā aññattha ayojitepi ekattha purato yojetvā aññattha pacchato yojanepi sāvanāya hāpanaṃ nāma na hoti nāmassa ahāpitattā. Teneva pāḷiyampi “itthannāmassa āyasmato”ti ekattha yojetvā “itthannāmena upajjhāyena”ti-ādīsu “āyasmato”ti na yojitanti vadanti. Tañca kiñcāpi evaṃ, tathāpi sabbaṭṭhānepi ekeneva pakārena yojetvā eva vā ayojetvā vā anussāvanaṃ pasatthataranti gahetabbaṃ.

Gamikādinissayavattukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Dve upasampadāpekkhādivattukathāvaṇṇanā

123. Ekato saheva ekasmiṃ khaṇe anussāvanaṃ etesanti **ekānussāvanā**, upasampadāpekkhā, ete ekānussāvane kātum. Tenāha “**ekānussāvane kātun**”ti, idaṃca ekaṃ padaṃ vibhatti-alopena daṭṭhabbaṃ. **Ekena vāti** dvinnampi ekasmiṃ khaṇe ekāya eva kammavācāya anussāvane ekenācariyenāti attho. “Ayaṃ buddharakkhito ca ayaṃ dhammarakkhito ca āyasmato saṃgharakkhitassa upasampadāpekkho”ti-ādinā nayena ekena ācariyena dvinnāṃ ekasmiṃ khaṇe anussāvananayo daṭṭhabbo. Imināva nayena tiṇṇampi ekena ācariyena ekakkhaṇe anussāvanaṃ daṭṭhabbaṃ.

Purimanayeneva ekato anussāvane kātunti “ekena ekassa, aññena itarassā”ti-ādinā pubbe vuttanayena dvinnāṃ dvīhi vā, tiṇṇāṃ tīhi vā ācariyehi, ekakena vā ācariyena tayopi ekato anussāvane kātunti attho, tañca kho ekena upajjhāyena. “**Na tvevanānupajjhāyena**”ti idaṃ ekena ācariyena dvīhi vā tīhi vā upajjhāyehi dve vā tayo vā upasampadāpekkhe ekakkhaṇe ekāya anussāvanāya ekānussāvane kātum na vaṭṭatīti paṭikkhepapadaṃ. Na pana nānācariyehi nānupajjhāyehi tayo ekānussāvane kātum na vaṭṭatīti āha “**sace pana nānācariyā nānupajjhāyā -pa- vaṭṭatī**”ti.

Yañcetha “tissatthero sumanattherassa saddhivihārikaṃ, sumanatthero tissattherassa saddhivihārikaṃ”ti evaṃ upajjhāyehi aññamaññaṃ saddhivihārikānaṃ anussāvanakaraṇaṃ vuttaṃ, taṃ upalakkhaṇamattaṃ. Tasmā sace tissatthero sumanattherassa saddhivihārikaṃ, sumanatthero nandattherassa saddhivihārikaṃ anussāveti, aññamaññaṃ gaṇapūrakā honti, vaṭṭati eva. Sace pana upajjhāyo sayameva attano saddhivihārikaṃ anussāvetīti ettha vattabbameva natthi, kammaṃ sukataमेva hoti. Anupajjhāyakassapi yena kenaci anussāvite upasampadā hoti, kimaṅgaṃ pana sa-upajjhāyakassa upajjhāyeneva anussāvaneti daṭṭhabbaṃ. Teneva navatṭanapakkaṃ dassetuṃ “**sace panā**”ti-ādimāha.

Dve upasampadāpekkhādivatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Upasampadāvidhikathāvaṇṇanā

126. **Upajjhāti** upajjhāya-saddasamānattho ākāraṇto upajjhā-saddoti dasseti. Upajjhāya-saddo eva vā upajjhā upayogapaccattavacanesu ya-kāralopaṃ katvā evaṃ vutto karaṇavacanādīsu upajjhāsaddassa payogābhāvāti daṭṭhabbaṃ. Pāliyaṃ **attanāva attānaṃ sammannitabbanti** attanāva kattubhūtena karaṇabhūtena attānameva kammabhūtaṃ pati sammananakiccaṃ kātappaṃ. **Attānanti** vā paccatte upayogavacanaṃ, attanāva attā sammannitabboti attho. Na kevalaṃ ettheva, aññatrāpi terasasammuti-ādīsu imināva lakkhaṇena attanāva attā sammannitabbova. Apica sayāṃ kammārahattā attānaṃ muñcitvā catuvaggādiko gaṇo sabbattha icchitabbo.

Saccakāloti “nigūhissāmī”ti vañcanaṃ pahāya saccasseva te icchitabbakālo. **Bhūtakāloti** vañcanaṃ abhāvepi manussattādivatthuno bhūtatāya avassaṃ icchitabbakālo, itarathā kammakopādi-antarāyo hotīti adhippāyo. **Maṅkūti** adhomukho. **Uddharatūti** anupasampannabhāvato upasampattiyaṃ paṭiṭṭhapetūti attho.

Sabbakammavācāsu atthakosallatthaṃ panettha upasampadākammavācāya evamattho daṭṭhabbo—**suṇātūti** savanāṇattiyaṃ paṭhamapurisekavacanaṃ.

Tañca kiñcāpi yo saṅgho savanakiriyāya niyojīyati, tassa sammukhattā “suṇāhī”ti majjhimapurisekavacanena vattabbaṃ, tathāpi yasmā saṅgha-saddasannidhāne paṭhamapurisapayogova saddavidūhi samāciṇṇo bhagavanta-āyasmantādisaddasannidhānesu viya “adhivāsetu me bhavaṃ gotamo¹. Etassa sugata kālo, yaṃ bhagavā sāvakānaṃ sikkhāpadaṃ paññapeyya². Pakkamatāyasmā³. Suṇantu me āyasmanto”ti-ādīsu⁴ viya. Tasmā idha paṭhamapurisapayogo kato. Atha vā gāravavasenevetam vuttaṃ. Garuṭṭhānīyesu hi gāravavasena majjhimapurisapayoguppattiyampi paṭhamapurisapayogaṃ payujjanti “desetu sugato dhamman”ti-ādīsu⁵ viyāti datṭhabbaṃ. Keci pana “bhante, āvusoti sadde apekkhitvā idha paṭhamapurisapayogo”ti vadanti, taṃ na yuttaṃ “ācariyo me bhante hohi⁶, iṅghāvuso upāli imaṃ pabbajitaṃ anuyuñjāhī”ti-ādīsu⁷ tappayogepi majjhimapurisapayogasseva dassanato.

Meti yo sāveti, tassa attaniddese sāmivacanaṃ. **Bhanteti** ālapanatthe vuḍḍhesu sagāravavacanaṃ. “Āvuso”ti padaṃ pana navakesu. Tadubhayampi nipāto “tumhe bhante, tumhe āvuso”ti bahūsupi samānarūpattā. **Samṅhoti** avisesato catuvaggādike pakatattapuggalasamūhe vattati. Idha pana paccantimesu janapadesu pañcavaggato paṭṭhāya, majjhimesu janapadesu dasavaggato paṭṭhāya saṅghoti gahetabbo. Tatrāyaṃ piṇḍattho—bhante saṅgho mama vacanaṃ suṇātūti. Idañca navakatarena vattabbavacanaṃ. Sace pana anussāvako sabbehi bhikkhūhi vuḍḍhataro hoti, “suṇātu me āvuso saṅgho”ti vattabbaṃ. Sopi ce “bhante”ti vadeyya, navakataro vā “āvuso”ti, kammakopo natthi. Keci pana “ekattha ‘āvuso’ti vatvā aññattha ‘bhante’ti vuttepi natthi doso ubhayenāpi ālapanassa sijjhanato”ti vadanti.

Idāni yamatthaṃ nāpetukāmo “suṇātū”ti saṅghaṃ savane niyojeti, taṃ nāpento “**ayaṃ itthannāmo**”ti-ādimāha. Tattha

1. Vi 1. 12 piṭṭhe. 2. Vi 1. 10 piṭṭhe. 3. Vi 1. 280 piṭṭhe. 4. Vi 3. 167 piṭṭhe.

5. Dī 2. 32; Ma 2. 292; Saṃ 1. 139; Vi 3. 6, 7, 9 piṭṭhesu.

6. Vi 3. 76 piṭṭhe.

7. Vi 1. 313 piṭṭhe.

ayanti upasampadāpekkhassa hatthapāse sannihitabhāvadassanaṃ. Tena ca hatthapāse ʈhitasseva upasampadā ruhatīti sijjhati hatthapāsato bahi ʈhitassa “ayan”ti na vattabbato. Teneva anusāsakasammutiyaṃ so hatthapāsato bahi ʈhitattā “ayan”ti na vutto. Tasmā upasampadāpekkho anupasampanno hatthapāse ʈhapetabbo. **Ayaṃ itthannāmoti ayaṃ**-saddo ca avassaṃ payujjitabbo. So ca imasmim paṭhamanāmapayoge evāti gahetabbaṃ. **“Itthannāmo”**ti idaṃ aniyamato tassa nāmadassanaṃ. Ubhayenapi ayaṃ buddharakkhitoti-ādināmaṃ dasseti. “Upasampadāpekkho”ti bhinnādhikaraṇavisaye bahubbhīsamāso, upasampadaṃ me saṅgho apekkhamānoti attho. Tassa ca upajjhāyataṃ samaṅgibhāvena dassetuṃ “itthannamassa āyasmato”ti vuttaṃ. Etena “ayaṃ buddharakkhito āyasmato dhammarakkhitassa saddhivihārikabhūto upasampadāpekkho”ti evamādinā nayena nāmayaṇāya saha attho dassitoti. Ettha ca “āyasmato”ti padaṃ avatvāpi “ayaṃ buddharakkhito dhammarakkhitassa upasampadāpekkho”ti vuttuṃ vaṭṭati. Teneva pāliyaṃ “itthannāmena upajjhāyena”ti ettha “āyasmato”ti padaṃ na vuttaṃ. Yañcetha vattabbaṃ, taṃ heṭṭhā vuttameva.

Nanu cetha upajjhāyopi upasampadāpekkho viya hatthapāse ʈhito eva icchitabbo, atha kasmā “ayaṃ itthannāmo imassa itthannāmassa upasampadāpekkho”ti evaṃ upajjhāyaparāmasanepi ima-saddassa payogo na katoti? Nāyaṃ virodho upajjhāyassa abhāvepi kammakopābhāvato. Kevalaṃhi kammanipphattiyā santapadavasena avijjamānassapi upajjhāyassa nāmakittanaṃ anupajjhāyassa upasampadādīsupi kariyati. Tasmā upajjhāyassa asannihitatāyapi tapparāmasanamatteneva kammasiddhito “imassā”ti niddisituṃ na vaṭṭati.

Parisuddho antarāyikehi dhammehīti abhabbatādikehi upasampadāya avatthukarehi ceva pañcābādhahatthacchinnādīhi ca āpattimattakarehi antarāyikehi sabhāvehi parimutto. **Evaṃ** vutto eva ca āpattimattakarehi pañcābādhādīhi aparimuttassapi upasampadā ruhati, nāññāthā. **Paripuṇṇassa pattacīvaranti** paripuṇṇamassa upasampadāpekkhassa pattacīvaraṃ. Evaṃ vutte eva apattacīvarassāpi upasampadā ruhati, nāññāthā. **Upasampadaṃ**

yācatīti “saṅghaṃ bhante upasampadaṃ yācāmi”¹ti-ādinā¹ yācitabhāvaṃ sandhāya vuttaṃ. Evaṃ tena saṅghe ayācitepi “itthannāmo saṅghaṃ upasampadaṃ yācatī”²ti vutte eva kammaṃ avipannaṃ hoti, nāññathā. **Upajjhāyenāti** upajjhāyena karaṇabhūtena itthānnāmaṃ upajjhāyaṃ katvā kammabhūtaṃ upasampadaṃ dātuṃ nipphādetuṃ kattubhūtaṃ saṅghaṃ yācatīti attho. Yāca-dhātuno pana dvikammakattā “saṅghaṃ, upasampadan”³ti dve kammaṇi vuttāni.

Yadi saṅghassa pattakallanti ettha patto kālo imassāti pattakālaṃ, apalokaṇādicatubbidhasaṅghakammaṃ, tadeva sakatthe ya-paccayena “pattakallan”⁴ti vuccati. Idha pana ñatticatuttha-upasampadākammaṃ adhippetam, taṃ kātuṃ saṅghassa pattakallaṃ jātaṃ. **Yadīti** anumati-gaṇavasena kammassa pattakallataṃ ñāpeti. Yo hi koci tattha apattakallataṃ maññissati, so vakkhati. Imameva hi atthaṃ sandhāya anussāvanāsu “yassāyasmato khamati -pa- so bhāseyyā”⁵ti² vuttaṃ. Taṃ panetaṃ pattakallaṃ vatthusampadā, antarāyikehi dhammehi cassa parisuddhatā, sīmāsampadā, parisasampadā, pubbakiccaniṭṭhāpananti imehi pañcahi aṅgehi saṅgahitaṃ.

Tattha **vatthusampadā** nāma yathāvuttehi ekādasahi abhabbapuggalehi ceva antimavatthu-ajjhāpannehi ca añño paripuṇṇavāsativasso anupasampannabhūto manussapuriso, etasmim̐ puggale sati eva idaṃ saṅghassa upasampadākammaṃ pattakallaṃ nāma hoti, nāsati. Katañca kuppameva hoti.

Antarāyikehi dhammehi cassa parisuddhatā nāma yathāvuttasseva upasampadāvattubhūtaṃ puggalassa ye ime bhagavatā paṭikkhittā pañcābādhaphuṭṭhatādayo mātāpitūhi ananuññātāpariyosānā ceva hatthacchinnatādayo ca dosadhammā kārakasāṅghassa āpattādi-antarāyahetutāya “antarāyikā”⁶ti vuccanti tehi antarāyikehi dosadhammehi parimuttatā, imissā ca sati eva idaṃ kammaṃ pattakallaṃ nāma hoti, nāsati. Kataṃ pana kammaṃ sukatameva hoti ṭhapetvā ūnavāsativassapuggalaṃ.

1. Vi 3. 72, 131 piṭṭhe.

2. Vi 3. 132 piṭṭhe.

Sīmāsampadā pana uposathakkhandhake¹ vakkhamānanayena sabbadosavirahitāya baddhābaddhavasena duvidhāya sīmāya vaseneva veditabbā. Tādisāya hi sīmāya sati eva idaṃ kammaṃ pattakallaṃ nāma hoti, nāsati. Katañca kammaṃ vipajjati.

Parisasampadā pana ye ime upasampadākammassa sabbantimena paricchena kammappattā dasahi vā pañcahi vā anūnā pārājikaṃ anāpannā, anukkhittā ca samānasamvāsakā bhikkhū, tesam ekasīmāyaṃ hatthapāsāṃ avijahitvā ṭhānaṃ, chandārahānañca chandassa ānayaṇaṃ, sammukhībhūtānañca appaṭikkosanaṃ, upasampadāpekkharahitānaṃ uposathakkhandhake paṭikkhittānaṃ gahaṭṭhādi-anupasampannānañceva pārājikukkhittakanānāsamvāsakabhikkhunīnañca vajjanīyapuggalānaṃ saṃghassa hatthapāse abhāvo cāti imehi catūhi aṅgehi saṅgahitā. Evarūpāya ca parisasampadāya sati eva idaṃ pattakallaṃ nāma hoti, nāsati. Tattha purimānaṃ tiṇṇaṃ aṅgānaṃ aññatarassapi abhāve kataṃ kammaṃ vipajjati, na pacchimassa.

Pubbakiccaniṭṭhāpanaṃ nāma yānimāni “paṭhamāṃ upajjhaṃ gāhāpetabbo”ti-ādinā pāḷiyaṃ vuttāni “upajjhaṃ gāhāpanaṃ, pattacīvarācikkhanaṃ, tato taṃ hatthapāsato bahi ṭhapetvā anusāsakasammutikammakaraṇaṃ, sammatena ca gantvā anusāsaṇaṃ, tena ca paṭhamataraṃ āgantvā saṃghassa ñāpetvā upasampadāpekkhaṃ ‘āgacchāhi’ti hatthapāse eva abbhānaṃ, tena ca bhikkhūnaṃ pāde vandāpetvā upasampadāyācāpanaṃ, tato antarāyikadhammapucchakasammutikaraṇaṃ, sammatena ca pucchanan”ti imāni aṭṭha pubbakiccāni, tesam sabbesaṃ yāthāvato karaṇena niṭṭhāpanaṃ. Etasmiṃca pubbakammaniṭṭhāpane sati eva idaṃ saṃghassa upasampadākammaṃ pattakallaṃ nāma hoti, nāsati. Etesu pana pubbakammesu akatesupi kataṃ kammaṃ yathāvuttavattusampatti-ādīsu vijjamānesu akuppameva hoti. Tadevamevha pattakallaṃ imehi pañcahi aṅgehi saṅgahitanti veditabbaṃ. Imināva nayena heṭṭhā vuttetu, vakkhamānesu ca sabbesu kammesu pattakallatā yathārahaṃ yojetvā ñātabbā.

1. Vi 3. 150 piṭṭhādīsu.

Itthannāmaṃ upasampādeyyāti upasampadānipphādanena taṃsamaṅgiṃ kareyya karotūti patthanāyaṃ, vidhimhi vā idaṃ daṭṭhabbaṃ. Yathā hi “devadattaṃ sukhāpeyyā”ti vutte sukhamassa nipphādetvā taṃ sukhasamaṅginaṃ kareyyāti attho hoti, evamidhāpi upasampadamassa nipphādetvā taṃ upasampadāsamaṅginaṃ kareyyāti attho. Payojakabyāpāre cetāṃ yathā sukhayantaṃ kañci suddhakattāraṃ koci hetukattā sukhahetunipphādanena sukhāpeyyāti vuccati, evamidhāpi upasampajjantaṃ suddhakattāraṃ puggalaṃ hetukattubhūto saṃgho upasampadāhetunipphādanena upasampādeyyāti vutto. Etena ca sukhaṃ viya sukhadāyakena saṃghena puggalassa diyyamānā tathāpavattaparamatthadhamme upādāya ariyajanapaññattā upasampadā nāma sammutisaccatā atthīti samatthitaṃ hoti. Ettha ca “itthannāmo saṃghaṃ upasampadaṃ yācatī”ti vuttattā parivāsādīsu viya yācanānuguṇaṃ “itthannāmassa upasampadaṃ dadeyyā”ti avatvā “itthannāmaṃ upasampādeyyā”ti vuttattā idaṃ upasampadākammaṃ dāne asaṅgahetvā kammalakkhaṇe eva saṅgahitanti daṭṭhabbaṃ. Iminā nayena “itthannāmaṃ upasampādeti, upasampanno saṃghena”ti etthāpi attho vedītabbo. Kevalaṇhi tattha vattamānakāla-atītakālavasena, idha pana anāmaṭṭhakālavasenāti ettakameva viśeso.

Esā ñattīti “saṃgho ñāpetabbo”ti vuttañāpanā esā. Idañca anussāvanānampi sabbhāvasūcanatthaṃ vuccati. Avassañcetaṃ vattabbameva, ñattikamme eva taṃ na vattabbaṃ. Tattha pana yya-kāre vuttamatte eva ñattikammaṃ niṭṭhitaṃ hotīti daṭṭhabbaṃ. **Khamatīti** ruccati. **Upasampadāti** saṃghena diyyamānā nipphādiyamānā upasampadā yassa khamati, so tuṇhassāti yojanā. **Tuṇhīti** ca akathanatthe nipāto, akathanako assa bhavēyyāti attho. Khamati saṃghassa itthannāmassa upasampadāti pakatena sambandho. Tattha kāraṇamāha “**tasmā tuṇhī**”ti. Tattha “**āsi**”ti seso. Yasmā “yassa nakkhamati, so bhāseyyā”ti tikkhattuṃ vuccamānopi saṃgho tuṇhī niravo ahosi, tasmā khamati saṃghassāti attho. **Evanti** iminā pakārena. Tuṇhībhāvenevetaṃ saṃghassa ruccanabhāvaṃ **dhārayāmi** bujjhāmi pajānāmīti attho. **Iti**-saddo parisamāpanatthe kato, so ca kammavācāya anaṅgaṃ. Tasmā anussāvakena “dhārayāmi”ti ettha

mi-kārapariyosānameva vatvā niṭṭhāpetabbaṃ, iti-saddo na payujjitabboti daṭṭhabbaṃ. Iminā nayena sabbattha kammavācānamattho veditabbo.

Upasampadāvidhikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Cattāronissayādikathāvaṇṇanā

128. **Eka**porisā vāti-ādi sattānaṃ sarīracchāyaṃ pādehi minitvā jānanappakāradassanaṃ. Chasattapadaparamatā hi chāyā “porisā”ti vuccati. Idañca utuppmāṇācikkhanādi ca āgantukehi saddhiṃ vīmaṃsitvā vuḍḍhanavabhāvaṃ ñatvā vandanavandāpanādikaraṇattham vuttaṃ. Eti āgacchati, gacchati cāti utu, sova pamiyate anena saṃvaccharanti pamāṇanti āha “**utuyeva utuppmāṇan**”ti. **Aparipuṇṇā**ti upasampadādivasena aparipuṇṇā. Yadi utuvemajjhe upasampādito, tadātasmiṃ utumhi avasiṭṭhadivasācikkhanaṃ “divasabhāgācikkhanan”ti dasseti. Tenāha “**yattakehi divasehi yassa yo utu aparipuṇṇo, te divase**”ti. Tattha yassa taṃ khaṇaṃ laddhūpasampadassa puggalassa sambandhī yo utu yattakehi divasehi aparipuṇṇo, te divaseti yojanā.

Chāyādikameva sabbam saṅgahetvā gāyitabbato kathetabbato saṅgītīti āha “**idamevā**”ti-ādi. Tattha ekato katvā ācikkhitabbaṃ. **Tvaṃ kiṃ labhasī**ti tvaṃ upasampādanakāle kataravassaṃ, katara-utuñca labhasi, katarasmiṃ te upasampadā laddhāti attho. **Vassanti** vassāna-utu. Idañca saṃvaccharācikkhanaṃ vinā vuttampi na ñāyatīti iminā utu-ācikkhaneneva sāsana-vassesu vā kaliyugavassādīsu vā saḥassime vā satime vā asukaṃ utum labhāmīti dassitanti daṭṭhabbaṃ. “**Chāyā**”ti idaṃ pāḷiyaṃ āgatapaṭipāṭiṃ sandhāya vuttaṃ. Vattabbakamato pana kaliyugavassādīsu sabbadesapasiddhesu asukavasse asuka-utumhi asukamāse asuke kaṇhe vā sukke vā pakkhe asukatithivāravisesayutte nakkhatte pubbaṇhādīdivasabhāge ettake chāyāpamāṇe, nāḍikāpamāṇe¹vā mayā upasampadā laddhāti vadeyyāsīti evaṃ ācikkhitabbaṃ. “Idaṃ suṭṭhu uggahetvā

āgantukehi vuḍḍhapaṭipāṭim̐ ñatvā paṭipajjāhī”ti vattabbaṃ. Pāliyaṃ **kissa tvanti** kiṃ tvaṃ ettakaṃ kālaṃ akāsīti attho.

130. **Upasampadaṃ yācīti** pabbajjañca upasampadañca yācīti attho. **Passissāmīti** ettha vadatīti seso, evaṃ uparipi. “**Osāretabbo**”ti iminā purimo ukkhittabhāvo vibbhamitvā puna laddhūpasampadampi na muñcati. Tena ca sambhuñjanādīsupi bhikkhūnaṃ pācittiyamevāti dasseti. **Anāpatti sambhoge saṃvāseti** ettha sahaseyyāpi saṅgahitāti daṭṭhabbaṃ. Ettha cāyamadhippāyo—yasmā ayaṃ osāritattā pakatatto, tasmā ukkhittasambhogādipaccayena pācittiyenettha anāpattīti. Yo pana āpattiṭṭhāne anāpattidiṭṭhitāya āpattiṃ na passati, teneva paṭikammampi na karoti, so yasmā ettāvata alajjī nāma na hoti. Paṇṇattiṃ ñatvā vītikkamaṃ karonto eva hi alajjī nāma hoti. “Sañcicca āpattiṃ āpajjati”ti-ādi¹ hi vuttaṃ. Tasmā ettha alajjisambhogādipaccayā dukkaṭāpattiniyamo natthi. Tena sāpettha āpatti na vuttāti daṭṭhabbaṃ. Yo panettha imaṃ adhippāyaṃ asallakkhenta kenaci “anāpatti sambhoge saṃvāse”ti iminā pācittiyena anāpatti vuttā, alajjisambhogapaccayā dukkaṭaṃ pana āpajjati evāti āpattiniyamo vutto, so alajjitte sati eva vutto, nāsatīti daṭṭhabbaṃ.

131. **Vinayamhīti**-ādigāthāsu **niggahānanti** niggahakaraṇesu. **Pāpiccheti** pāpapuggalānaṃ niggahakaraṇesu, lajjīnaṃ paggaḥesu ca pesalānaṃ sukhāvahe mahante vinayamhi yathā atthakārī atthānuguṇaṃ karontova yasmā yoniso paṭipajjati nāma hoti, tasmā uddānaṃ pavakkhāmīti sambandhayaṃjanā daṭṭhabbā. Sesaṃ sabbattha suviññeyyameva.

Cattāronissayādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Iti samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya vimativinodaniyaṃ

Mahākhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

2. Uposathakkhandhaka

Sannipātānujānanādikathāvaṇṇanā

132. Uposathakkhandhake taranti otaranti etthāti **tittham**, laddhi. **Itoti** sāsana-laddhito.

135. **Āpajjitvā vā vuṭṭhitoti** ettha desanārocanānampi saṅgaho. Teneva **mātikāṭṭhakathāyaṃ** “vuṭṭhitā vā desitā vā ārocitā vā āpatti -pa- asantī nāma hotī”¹ti¹ vuttam.

Manujenāti āsannena saha. **Pareti** dūraṭṭhepi parapuggale sandhāya giraṃ no ca bhaṇeyyāti yojanā.

“Āvikatā hissa phāsu hotī”²ti² vuttattā garukāpattipi āvikaraṇamattena vuṭṭhātīti keci vadanti, taṃ tesaṃ matimattaṃ parivāsādividhānasuttehi virujjhanato. Ayaṃ panettha adhippāyo—yathābhūtañhi attānamāvikarontaṃ pesalā bhikkhū “akāmā parivatthabban”³ti-ādivacanāṃ nissāya anicchamānampi naṃ upāyena parivāsādīni datvā³ avassaṃ suddhante patiṭṭhāpessanti, tato tassa avipphaṇṇasārādīnaṃ vasena phāsu hoti. **Paṭhamam pātimokkhuddesanti** nidānuddesaṃ dasseti, pubbe avijjamānaṃ paññāpesīti. Na kevalaṇca etaṃ, pubbe paññāttampi pana pārājikādisikkhāpadaṃ sabbam bhagavā “tatime cattāro pārājikā dhammā uddesaṃ āgacchantī”⁴ti-ādinā⁴ pārājikuddesaḍdivasena vinayamātikaṃ katvā nidānuddesena saha sayameva, saṅgahetvā “pātimokkhan”⁵ti paññāpesīti daṭṭhabbam. Tadevaṃ sabbampi sandhāya “anujānāmi bhikkhave pātimokkham uddisitun”⁵ti⁵ vuttam.

136. **Etam veditabbanti** yasmiṃ tasmīṃ cātuddase vā pannarase vāti evaṃ atthajātāṃ.

Sannipātānujānanādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 101 piṭṭhe.

2. Vi 3. 141 piṭṭhe.

3. Parivāsādi dāpetvā (Sī, Ka)

4. Pātimokkha 2 piṭṭhe.

5. Vi 3. 140 piṭṭhe.

Sīmānujānanakathāvaṇṇanā

138. “**Puratthimāyadisāyā**”ti idaṃnidassanamattam. Tassaṃ pana disāyaṃ nimitte asati yattha atthi, tato paṭṭhāya paṭhamam “puratthimāya anudisāya, dakkhiṇāya disāyā”ti-ādinā samantā vijjamānaṭṭhānesu nimittāni kittetvā puna “puratthimāya anudisāyā”ti paṭhamakittitaṃ kittetum vaṭṭati, tīhi nimittehi siṅghāṭakasaṇṭhānāyapi sīmāya sammannitabbato. **Tikkhattum sīmāmaṇḍalam sambandhantenāti** vinayadharena sayam ekasmiṃ yeva ṭhāne ṭhatvā kevalam nimittakittanavacaneneva sīmāmaṇḍalam samantā nimittena nimittam bandhantenāti attho. Tam tam nimittaṭṭhānam agantvāpi hi kittetum vaṭṭati. Tiyojanaparamāya sīmāya samantato tikkhattum anuparigamanassa ekadivasena dukkarattā vinayadharena sayam adiṭṭhampi pubbe bhikkhūhi yathāvavattitaṃ nimittam “pāsāṇo bhante”ti-ādinā kenaci vuttānusārena sallakkhetvā “eso pāsāṇo nimittan”ti-ādinā kittetumpi vaṭṭati eva.

Suddhapaṃsupabbatotī na kenaci kato sayamjātova vutto. Tathā sesāpi. **Itaropī**ti suddhapaṃsupabbatādikopi pabbato. **Hatthippamāṇatotī** ettha bhūmito uggatappadesena hatthippamāṇam gahetabbam. **Catūhi vā tīhi vāti** sīmābhūmiyam catūsu, tīsu vā disāsu ṭhitehi. Ekissā eva pana disāya ṭhitehi tato bahūhipi sammannitum na vaṭṭati. Dvīhi pana dvīsu disāsu ṭhitehipi na vaṭṭati. **Tasmāti** yasmā ekena na vaṭṭati, tasmā. **Tam bahiddhā katvāti** kittitanimittassa asīmattā antosīmāya karaṇam ayuttanti vuttam. Tenāha “sace”ti-ādi. (1)

Dvattim sapalagulaṇḍappamāṇatā saṇṭhānato gahetabbā, na tulagaṇanāvasena, bhārato palaparimāṇaṇca magadhatulāya gahetabbam. Sā ca lokiyatulāya dviguṇāti vadanti. **Atimahantopī**ti bhūmito hatthippamāṇam anuggantvā heṭṭhābhūmiyam otiṇṇaghanato anekayojanappamāṇopi. Sace hi tato hatthippamāṇam kūṭam uggacchati, pabbatasaṅkhyameva gacchati. (2)

Antosārānanti tasmim khaṇe taruṇatāya sāre avijjamānēpi pariṇāmena bhavissamānasārepi sandhāya vuttam. Tādisānāhi sūcidaṇḍakappamāṇapariṇāhānam catupañcamattampi vanam vaṭṭati. **Antosāramissakānanti**

antosārehi rukkhehi sammissānaṃ. Etena ca sāraruḁkhamissampi vanāṃ vaṭṭatīti dasseti. **Catupañcaruḁkhamattampī**ti sāraruḁkhe sandhāya vuttaṃ. **Vanamajjhe vihāraṃ karontī**ti ruḁkhaghaṭṭāya antare ruḁkhe acchinditvā vati-ādīhi vihāraparicchedaṃ katvāva antoruḁkhantaesu eva pariveṇapaṇṇasālādīnaṃ karaṇavasena yathā antovihāraṃpi vanameva hoti, evaṃ vihāraṃ karontīti attho. Yadi hi sabbaṃ ruḁkhaṃ chinditvā vihāraṃ kareyyuṃ, vihārassa avanattā taṃ parikkhipitvā ṭhitaṃ vanāṃ ekattha kittetabbaṃ siyā. Idha pana antopi vanattā “vanāṃ na kittetabbaṃ”ti vuttaṃ. Sace hi taṃ kittenti, “nimittassa upari vihāro hotī”ti-ādīnā anantare vutta dosāṃ āpajjati. **Ekadesanti** vanekadesaṃ, ruḁkhavirahitaṭṭhāne katavihārassa ekapasse ṭhitavanassa ekadesanti attho. (3)

Sūcidaṇḁakappamāṇoti vamsadaṇḁappamāṇo. Lekhanidaṇḁappamāṇoti keci. **Mātikāṭṭhakathāyaṃ** pana avebhaṅgiyavinicchaye “yo koci aṭṭhaṅgulasūcidaṇḁakamattopi veḷu -pa- garubhaṇḁan”ti¹ vuttattā tanutaro veḷudaṇḁoti ca sūcidaṇḁoti ca sūcidaṇḁoti ca gahetabbaṃ. **Vaṃsanaḷakasarāvādīsūti** veḷupabbe vā naḷapabbe vā kapallakādimattikabhājanesu vāti attho. **Taṅkhaṇampī**ti taruṇapotake amilāyitvā viruhanaḷātike sandhāya vuttaṃ. Ye pana pariṇatā samūlaṃ uddharitvā ropitāpi chinnaśākhā viya milāyitvā cirena navamūlaṅkuruppattiyā jīvanti, mīyantiyeva vā, tādise kittetuṃ na vaṭṭati. **Etanti** navamūlasākhāniggamaṃ. (4)

Majjheti sīmāya mahādisānaṃ² anto. **Koṇanti** sīmāya catūsu koṇesu dvinnaṃ dvinnaṃ maggānaṃ sambandhaṭṭhānaṃ. **Parabhāge kittetuṃ vaṭṭatī**ti tesāṃ catunnaṃ koṇānaṃ bahi nikkhamitvā ṭhitesu maggesu ekissā disāya ekaṃ, aññissā disāya cāparanti evaṃ cattāropi maggā catūsu disāsu kittetuṃ vaṭṭatīti adhippāyo. Evaṃ pana kittitamattena kathaṃ ekābaddhatā vigacchatīti viññāyatīti. Parato gataṭṭhānēpi ete eva te cattāro maggā. “Catūsu disāsu gacchantī”ti hi vuttaṃ. Tasmā ettha kāraṇaṃ vicinitabbaṃ. (5)

“Uttarantiyā bhikkhuniyā”ti idaṇca **pāḷiyāṃ**³ bhikkhunīnaṃ nadīpāragamane nadilakkhaṇassa āgatattā vuttaṃ. Bhikkhūnaṃ antaravāsakatemanamattampi vaṭṭati

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 263 piṭṭhe.

2. Bahidisānaṃ (Sī)

3. Vi 2. 296 piṭṭhe.

eva. “**Nadicatukkepi eseva nayo**”ti iminā ekattha kittetvā aññāttha parato gatattḥānepi kittetum na vaṭṭatīti dasseti. Teneva ca “assammissanadiyo catassopi kittetum vaṭṭatī”ti asammissa-ggahaṇaṃ kataṃ. **Mūleti** ādikāle. **Nadim bhinditvā**ti yathā udakaṃ anicchantehi kassakehi mahoghe nivattetum na sakkā, evaṃ nadikūlaṃ bhinditvā. (7)

Ukkhepimanti dīgharajjunā kuṭena ussiñcanīyaṃ. (8)

Asammissēhīti sabbadisāsu ṭhitapabbatehi eva, pāsāṇādisu aññatarehi vā nimittantarābyavahitehi. **Sammissēhīti** ekattha pabbato, aññāttha pāsāṇoti evaṃ ṭhitehi aṭṭahipi. “**Nimittānaṃ satenāpī**”ti iminā ekissāya eva disāya bahunimittāni “puratthimāya disāya kiṃ nimittāṃ? Pabbato bhante. Puna puratthimāya disāya kiṃ nimittāṃ? Pāsāṇo bhante”ti-ādinā kittetum vaṭṭatīti dasseti. **Siṅghāṭakasāṇṭhānā**ti tikoṇā. **Caturassā**ti samacaturassā. Mudiṅgasāṇṭhānā pana āyatacaturassā, ekakoṭṭiyaṃ saṅkocitā, tadaññāya vitthiṇṇā vā hotīti. **Sīmāya upacāraṃ ṭhapetvā**ti āyatim bandhitabbāya sīmāya nesaṃ viharānaṃ paricchedato bahi sīmantarikappahonakaṃ upacāraṃ ṭhapetvā. Baddhā sīmā yesu vihāresu, te **baddhasīmā**. **Pāṭekkanti** paccekāṃ. **Baddhasīmāsadisānīti** yathā baddhasīmāsu ṭhitā aññamaññāṃ chandādim anapekkhitvā paccekāṃ kammaṃ kātuṃ labhanti, evaṃ gāmasīmāsu ṭhitāpīti dasseti. **Āgantabbanti** sāmīcimattavasena vuttaṃ. Tenāha “**āgamanampī**”ti-ādi.

Pabbajjūpasampadādīnanti ettha bhaṇḍukammāpucchanāṃ sandhāya pabbajjāgahaṇaṃ. **Ekavīsati bhikkhūti** nisinne sandhāya vuttaṃ. Idañca kammārahena saha abbhānakārakānampi pahonakatthaṃ vuttaṃ. “**Nimittupagā pāsāṇā ṭhapetabbā**”ti idaṃ yathārucitattḥāne rukkhanimittādīnaṃ dullabhatāya vaḍḍhitvā ubhinnaṃ baddhasīmānaṃ saṅkarakaraṇato ca pāsāṇanimittassa ca tadabhāvato yattha katthaci ānetvā ṭhapetum sukaratāya ca vuttaṃ. Tathā **sīmantarikapāsāṇā ṭhapetabbā**ti etthāpi. **Caturaṅgulappamaṇāpīti** yathā khandhasīmāparicchedato bahi nimittapāsāṇānaṃ caturaṅgulamattattḥānaṃ samantā nigacchati, avasesaṃ ṭhānaṃ antokhandhasīmāya hotiyeva, evaṃ tesupi ṭhapitesu caturaṅgulamattā sīmantarikā hotīti datṭhabbaṃ.

Sīmantarikapāsāṇāti sīmantarikāya ṭhapitanimittapāsāṇā. Te pana kittentena padakkhiṇato anupariyāyanteneva kittetabbā. Kathaṃ? Khaṇḍasīmato hi pacchimāya disāya puratthābhimukhena ṭhatvā “puratthimāya disāya kiṃnimittan”ti tattha sabbāni nimittāni anukkamena kittetvā tathā uttarāya disāya dakkhiṇābhimukhena ṭhatvā “dakkhiṇāya disāya kiṃ nimittan”ti anukkamena kittetvā tathā puratthimāya disāya pacchimābhimukhena ṭhatvā “pacchimāya disāya kiṃ nimittan”ti anukkamena kittetvā tathā dakkhiṇāya disāya uttarabhimukhena ṭhatvā “uttarāya disāya kiṃ nimittan”ti tattha sabbāni nimittāni anukkamena kittetvā puna pacchimāya disāya puratthābhimukhena ṭhatvā purimakittitaṃ vuttanayena puna kittetabbāṃ. Evaṃ bahūnampi khaṇḍasīmānaṃ sīmantarikapāsāṇā paccekaṃ kittetabbā. **Tatoti** pacchā. **Avasesanimittānī**ti mahāsīmāya bāhiraññesū avasesanimittāni. **Ubhinnaṃpi na kopentī** ubhinnaṃpi kammaṃ na kopenti.

Kuṭigeheti bhūmiyaṃ katatiṇakuṭiyaṃ. **Udukkhalanti** udukkhalāvāṭa sadisakhuddakāvāṭaṃ. **Nimittaṃ na kātabbanti** taṃ rājiṃ vā udukkhalaṃ vā nimittaṃ na kātabbāṃ. Idañca yathāvuttesu nimittesu anāgatattena na vaṭṭatīti siddhampi avinassakasaññāya koci mohena nimittaṃ kareyyāti dūratopi vipattiparihāratthaṃ vuttaṃ. Evaṃ upari “bhittiṃ akittetvā”ti-ādīsopi siddhamevatthaṃ punappunaṃ kathane kāraṇaṃ veditabbāṃ. Sīmāvipatti hi upasampadādisabbakammavipattimūlanti tassā sabbāṃ dvāraṃ sabbathā pidahanavasena vattabbāṃ. Sabbāṃ vatvāva idha ācariyā vinicchayaṃ ṭhapesunti daṭṭhabbāṃ.

Bhittinti iṭṭhakadārumattikāmayāṃ. Silāmayāya pana bhittiyā nimittupagaṃ ekaṃ pāsāṇaṃ taṃtaṃdisāya kittetuṃ vaṭṭati. Anekaśilāhi cinitaṃ sakalabhittiṃ kittetuṃ na vaṭṭati “eso pāsāṇo nimittan”ti ekavacanena vattabbato. **Antokuṭṭamevā**ti ettha antokuṭṭepi nimittānaṃ ṭhitokāsato anto eva sīmāti gahetabbāṃ. **Pamukhe nimittapāsāṇe ṭhapetvā**ti gabbhābhimukhepi bahipamukhe gabbhavitthārappamāṇe ṭhāne pāsāṇe ṭhapetvā sammannitabbā. Evañhi gabbhapamukhānaṃ antare ṭhitakuṭṭampi upādāya anto ca bahi ca caturassasaṇṭhānāva sīmā hoti. **Bahī**ti sakalassa kuṭigehassa samantato bahi.

Anto ca bahi ca sīmā hotīti majjhe ṭhitabhittiyā saha caturassasīmā hoti.

“**Uparipāsādeyeva hotī**”ti iminā gabbhassa ca pamukhassa ca antarā ṭhitabhittiyā ekattā tattha ca ekavīsatiyā bhikkhūnaṃ okāsābhāvena heṭṭhā na otarati, uparibhitti pana sīmaṭṭhāva hotīti dasseti. **Heṭṭhimatale kuṭṭoti** heṭṭhimatale catūsu disāsu ṭhitakuṭṭo. Sace hi dvīsu, tīsu vā disāsu eva kuṭṭo tiṭṭheyya, heṭṭhā na otarati. **Heṭṭhāpi otaratīti** catunnampi bhittīnaṃ anto bhittīhi saha ekavīsatiyā bhikkhūnaṃ pahonakattā vuttaṃ. Otaramānā ca uparīsīmappamāṇena otarati. Catunnaṃ pana bhittīnaṃ bāhirantara-paricchede heṭṭhābhūmibhāge udakapariyantaṃ katvā otarati, na pana bhittīnaṃ bahi kesaggamattampi ṭhānaṃ. **Pāsādabhittitoti** uparitale bhittito. **Otaraṇānotaraṇaṃ vuttanayeneva veditabbanti** uparīsīmappamāṇassa antogadhānaṃ heṭṭhimatale catūsu disāsu kuṭṭānaṃ tulārukkhehi ekasambandhataṃ tadanto pacchimasīmappamāṇatādiṇca sandhāya vuttaṃ. Kiñcāpettha niyyūhakādayo nimittānaṃ ṭhitokāsatāya bajjhamānakkhaṇe sīmā na honti, baddhāya pana sīmāya sīmaṭṭhāva hontīti daṭṭhabbā. **Pariyantasambhānanti** nimittagatapāsāṇatthambhe sandhāya vuttaṃ. “**Uparimatalena sambaddho hotī**”ti idaṃ kuṭṭānaṃ antarā sīmaṭṭhānaṃ thambhānaṃ abhāvato vuttaṃ. Yadi hi bhaveyyuṃ, kuṭṭe uparimatalena asambandhepi sīmaṭṭhatthambhānaṃ upari ṭhito pāsādo sīmaṭṭhova hoti.

Sace pana bahūnaṃ thambhapantīnaṃ upari katapāsādassa heṭṭhā pathaviyaṃ sabbabāhirāya thambhapantiyā anto nimittapāsāṇe ṭhapetvā sīmā baddhā hoti, ettha kathanti? Etthāpi yaṃ tāva sīmaṭṭhatthambheheva dhāriyamānānaṃ tulānaṃ uparimatalaṃ, sabbaṃ taṃ sīmaṭṭhameva, ettha vivādo natthi. Yaṃ pana sīmaṭṭhatthambhapantiyā, asīmaṭṭhāya bāhiratthambhapantiyā ca samadhuraṃ dhāriyamānānaṃ tulānaṃ uparimatalaṃ, tattha upaḍḍhaṃ sīmāti keci vadanti. Sakalampi gāmasīmāti apare. Baddhasīmā evāti aññe. Tasmā kammaṃ karontehi garuke nirāsaṅkaṭṭhāne ṭhatvā sabbaṃ taṃ āsaṅkaṭṭhānaṃ sodhetvāva kammaṃ kātabbaṃ, sannitṭhānakāraṇaṃ vā gavesitvā tadanugūṇaṃ kātabbaṃ.

Tālamūlakapabbateti tālakkhandhamūlasadise heṭṭhā thūlo hutvā kamena kiso hutvā uggato hi tālasadiso nāma hoti. **Vitānasañṭhānoti** ahicchattakasaṇṭhāno. **Paṇavasañṭhānoti** majjhe tanuko heṭṭhā ca upari ca vitthiṇṇo. **Heṭṭhā vā majjhe vāti** mudiṅgasañṭhānassa heṭṭhā, paṇavasañṭhānassa majjhe.

Sappaphaṇasadiso pabbatoti sappaphaṇo viya khujjo, mūlaṭṭhānato aññattha avanatasīsoti attho. **Ākāsapabbhāranti** bhittiyā aparikkhittapabbhāraṃ. **Sīmappamānoti** anto-ākāseṇa saddhim pacchimasīmappamāṇo. “**So ca pāsāṇo sīmattṭho**”ti iminā idisehi susirapāsāṇalenakuṭṭādīhi paricchinne bhūmibhāge eva sīmā patiṭṭhāti, na aparicchinne. Te pana sīmattṭhattā sīmā honti, na sarūpena sīmattṭhamañcādi viyāti dasseti. Sace pana so susirapāsāṇo bhūmiṃ anāhacca ākāśagatova olambati, sīmā na otarati. Susirapāsāṇā pana sayam sīmāpaṭibaddhattā sīmā honti. Kathaṃ pana pacchimappamāṇarahitehi etehi susirapāsāṇādīhi sīmā na otarātīti idaṃ saddhātabbanti? Aṭṭhakathāpamāṇato.

Apicettha susirapāsāṇabhitti-anusāreṇa mūsikādīnaṃ viya sīmāya heṭṭhimatale otaraṇakiccaṃ natthi. Heṭṭhā pana pacchimasīmappamāṇe ākāse dvaṅgulamattabahalehi pāsāṇabhitti-ādīhipi uparimatalaṃ āhacca ṭhitehi sabbaso, yebhuyyena vā paricchinne sati upari bajjhamānā sīmā tehi pāsāṇādīhi antaritāya tapparicchinnāya heṭṭhābhūmiyāpi uparimatalena saddhim ekakkhaṇe patiṭṭhāti nadipārasīmā viya nadi-antaritesu ubhosu tīresu, leṇādīsu apanītesupi heṭṭhā otiṇṇā sīmā yāvasāsanantaradhānā navigacchati. Paṭhamam pana upari sīmāya baddhāya pacchā leṇādīsu katesupi heṭṭhābhūmiyam sīmā otarati eva. Keci taṃ na icchanti. Evaṃ ubhayattha patiṭṭhitā ca sā sīmā ekāva hoti gottādi jāti viya byattibhede sūti gahetabbaṃ. Sabbā eva hi baddhasīmā, abaddhasīmā ca attano attano pakatinissayabhūte gāmārañṇanadi-ādike khette yathāparicchedaṃ sabbattha sākalyena ekasmiṃ khaṇe byāpinī paramatthato avijjamānāpi te te nissayabhūte paramatthadhamme, taṃ taṃ kiriyāvisesampi vā upādāya lokiyehi,

sāsanikehi ca yathārahaṃ ekattena paññattatāya nissayekarūpā eva. Tathā hi eko gāmo araññaṃ naḍi jātassaro samuddoti evaṃ loke,

“Sammatā sā sīmā saṃghena¹. Agāmake ce bhikkhave araññe samantā sattabbhantarā, ayaṃ tattha samānasamvāsā ekūposathā.

Samantā udakukkhepā, ayaṃ tattha samānasamvāsā ekūposathā”ti²—

ādinā sāsane ca ekavohāro dissati. Na hi paramatthato ekassa anekadhammesu byāpanamatthi. kasiṇekadesādivikappāsamānatāya ekattahānitoti ayaṃ no mati.

Assa **heṭṭhā**ti sappaphaṇapabbatassa heṭṭhā ākāsapabbhāre. **Leṇassā**ti leṇaṇce kataṃ, tassa leṇassāti attho. Tameva puna leṇaṃ pañcahi pakārehi vikappetvā otaraṇānotaraṇavinicchayaṃ dassetuṃ āha “**sace pana heṭṭhā**”ti-ādi. Tattha “heṭṭhā”ti imassa “leṇaṃ hotī”ti iminā sambandho. Heṭṭhā leṇaṇca ekasmiṃ padeseti āha “**anto**”ti, pabbatassa anto, pabbatamūleti attho. Tameva antosaddaṃ sīmāparicchena visesetuṃ “**uparimassa sīmāparicchadassa pārato**”ti vuttaṃ. Pabbatapādaṃ pana apekkhitvā “orato”ti vattabbepi sīmānissayaṃ pabbataggaṃ sandhāya “pārato”ti vuttanti daṭṭhabbaṃ. Teneva “bahileṇaṃ”ti ettha bahi-saddaṃ visesento “**uparimassa sīmāparicchadassa orato**”ti āha. **Bahi sīmā na otaratī**ti ettha **bahī**ti pabbatapāde leṇaṃ sandhāya vuttaṃ, leṇassa bahibhūte uparisīmāparicchadassa heṭṭhābhāge sīmā na otaratīti attho. **Anto sīmā**ti leṇassa ca pabbatapādassa ca anto attano otaraṇārahaṭṭhāne na otaratīti attho. “Bahi sīmā na otarati, anto sīmā na otaratī”ti cettha attano otaraṇārahaṭṭhāne leṇābhāvena sīmāya sabbathā anotarāṇameva dassitanti gahetabbaṃ. Tatthāpi anotarantī upari eva hotīti. “**Bahi patitaṃ asīmā**”ti-ādinā uparipāsādādīsu athiranissayesu ṭhitā sīmāpi tesaṃ vināsena vinassatīti dassitanti daṭṭhabbaṃ.

1. Vi 3. 148 piṭṭhe.

2. Vi 3. 150 piṭṭhe.

Pokkharāṇiṃ khaṇanti, sīmāyevāti ettha sace heṭṭhā umaṅganadisīmappamāṇato anūnā paṭhamameva ca pavattā hoti. Sīmā ca pacchā baddhā nadito upari eva hoti, nadim āhacca pokkharāṇiyā ca khatāya sīmā vinassatīti daṭṭhabbam. **Heṭṭhāpathavitaleti** antarā bhūmivivare.

Sīmāmālaketi khaṇḍasīmaṅgaṇe. “**Vaṭarukkho**”ti idaṃ pārohopatthambhena atidūrampi gantum samatthasākhāsamaṅgitāya vuttaṃ. Sabbarukkhalatādīnampi sambandho na vaṭṭati eva. Teneva nāvārajjusetusambandhopi paṭikkhitto. **Tatoti** sākhatō. **Mahāsīmāya pathavitalanti** ettha āsannatarampi gāmasīmaṃ aggahetvā baddhasīmāya eva gahitattā gāmasīmābaddhasīmānaṃ aññamaññaṃ rukkhādisambandhepi sambhedadoso natthi aññamaññaṃ nissayanissitabhāvena pavattitoti gahetabbam. Yadi hi tāsampi sambandhadoso bhaveyya, katham gāmasīmāya baddhasīmā sammannitabbā siyā? Yassā hi sīmāya saddhim sambandhe doso bhaveyya, sā tattha bandhitumeva na vaṭṭati, baddhasīmā-udakukkhepasīmāsu baddhasīmā viya, attano nissayabhūtagāmasīmādīsu udakukkhepasīmā viya ca. Teneva “sace pana rukkhassa sākha vā tato nikkhantapāroho vā bahinaditīre vihārasīmāya vā gāmasīmāya vā patiṭṭhito”ti-ādinā¹ udakukkhepasīmāya attano anissayabhūtagāmasīmādīhi eva sambandhadoso dassito, na nadisīmāyaṃ. Evamidhāpīti daṭṭhabbam. Ayañcattho upari pākaṭo bhavissati. **Āhaccā**ti phusitvā.

Mahāsīmaṃ vā sodhetvāti mahāsīmāgatānaṃ sabbesaṃ bhikkhūnaṃ hatthapāsānayanabahikaraṇādivasena² sakalaṃ mahāsīmaṃ sodhetvā. Etena sabbavipattiyo mocetvā pubbe suḷu baddhānampi dvinnaṃ baddhasīmānaṃ pacchā rukkhādisambandhena uppajjanako īdiso pāḷimuttako sambhedadoso atthīti dasseti. So ca “na bhikkhave sīmāya sīmā sambhinditabbā”ti-ādinā³ baddhasīmānaṃ aññamaññaṃ sambhedajjhottharaṇaṃ paṭikkhipitvā “anujānāmi bhikkhave sīmaṃ sammannantena sīmantarikaṃ ṭhapetvā sīmaṃ sammannitun”ti³ ubhinnaṃ baddhasīmānamantarā sīmantarikaṃ ṭhapetvāva bandhitum anujānantena sambhedajjhottharaṇaṃ viya tāsāṃ aññamaññaṃ phusitvā tiṭṭhanavasena bandhanampi na vaṭṭatīti siddhattā baddhānampi tāsāṃ pacchā aññamaññaṃ

1. Vi-Ṭṭha 3. 335 piṭṭhe.

2. Chandāharaṇādivasena (Sī, Ka)

3. Vi 3. 150 piṭṭhe.

Ekarukkhādīhi phusitvā ṭhānampi na vaṭṭatīti bhagavato adhippāyaññūhi saṅgītikārakehi niddhārito. Bandhanakāle paṭikkhittassa sambandhadosassa anulomena akappiyānulomattā.

Ayaṃ pana sambandhadoso—pubbe suḷu baddhānaṃ pacchā sañjātattā bajjhamānakkhaṇe viya asīmattaṃ kātuṃ na sakkoti. Tasmā rukkhādisambandhe apanītamatte tā sīmā pākatikā honti. Yathā cāyaṃ pacchā na vaṭṭati, evaṃ bajjhamānakkhaṇepi tāsāṃ rukkhādisambandhe sati tā bandhituṃ na vaṭṭatīti daṭṭhabbāṃ.

Keci pana “mahāsīmāṃ vā sodhetvāti ettha mahāsīmāgatā bhikkhū yathā taṃ sākhaṃ vā pārohaṃ vā kāyapaṭibaddhehi na phusanti, evaṃ sodhanaṃveva idhādhippetāṃ, na sakalasīmāsodhanan”ti vadanti, taṃ na yuttaṃ aṭṭhakathāya vuruḷḷhanato. Tathā hi “mahāsīmāya pathavitalaṃ vā tatthajātarukkhādīni vā āhacca tiṭṭhatī”ti evaṃ sākḥāpārohaṇaṃ mahāsīmāṃ phusitvā ṭhānameva sambandhadose kāraṇattena¹ vuttaṃ, na pana tattha ṭhitabhikkhūhi sākḥādīnaṃ phusanaṃ. Yadi hi bhikkhūnaṃ sākḥādi phusitvā ṭhānameva kāraṇaṃ siyā. Tassa sākhaṃ vā tato niggatapārohaṃ vā mahāsīmāya pavatṭhaṃ tatratṭho koci bhikkhu phusitvā tiṭṭhatīti bhikkhuphusanaṃveva vattabbaṃ siyā. Yañhi tattha mahāsīmāsodhane kāraṇaṃ, tadeva tasmiṃ vākye padhānato dassetabbaṃ. Na hi āhacca ṭhitameva sākḥādīnaṃ phusitvā ṭhito bhikkhu sodhetabbo ākāsaṭṭhasākḥādīnaṃ phusitvā ṭhitassāpi sodhetabbato, kiṃ niratthakena āhaccaṭṭhānavacanena. Ākāsaṭṭhasākḥāsu ca bhikkhuno phusanaṃveva kāraṇattena vuttaṃ, sodhanañca tasseva bhikkhussa hatthapāsānayanādivasena sodhanaṃ vuttaṃ. Idha pana “mahāsīmāṃ sodhetvā”ti sakalasīmāsādhāraṇavacanena sodhanaṃ vuttaṃ.

Apica sākḥādīnaṃ phusitvā ṭhitabhikkhumattasodhane abhimate “mahāsīmāya pathavitalaṃ”ti visesasīmopādānaṃ niratthakaṃsiyā yattha katthaci-antamaso ākāsepi ṭhatvā sākḥādīnaṃ phusitvā ṭhitassa visodhetabbato.

1. Kāraṇamattena (Sī)

Chinditvā bahiṭṭhakā kātabbāti tattha patiṭṭhitabhāvaviyojanavacanato ca visabhāgasīmānaṃ phusaneneva sakalasīmāsodhanahetuko aṭṭhakathāsiddhoyaṃ eko sambandhadoso atthevāti gahetabbo. Teneva **udakukkhepasīmākathāyampi**¹ “vihārasīmāya vā gāmasīmāya vā patiṭṭhito”ti ca “nadiṭṭire pana khāṇukaṃ koṭṭetvā tattha baddhanāvāya na vaṭṭati”ti ca “sace pana setu vā setupādā vā bahiṭṭire patiṭṭhitā, kammaṃ kātum na vaṭṭati”ti ca evaṃ visabhāgāsu gāmasīmāsu sākḥādīnaṃ phusanameva saṅkaradosakāraṇattena vuttaṃ, na bhikkhuphusanaṃ. Tathā hi “antonadiyaṃ jātarukkhe bandhitvā kammaṃ kātabban”ti nadiyaṃ nāvā bandhanaṃ anuññātaṃ udakukkhepanissayattena nadisīmāya sabhāgatā. Yadi hi bhikkhūnaṃ phusanameva paṭicca sabbattha sambandhadoso vutto siyā, nadiyampi bandhanaṃ paṭikkhipitabbaṃ bhaveyya. Tatthāpi hi bhikkhuphusanaṃ kammakopakāraṇaṃ hoti, tasmā sabhāgasīmāsu pavisitvā bhūmi-ādiṃ phusitvā vā aphasitvā vā sākḥādīmihi ṭhite taṃ sākḥādīmi phusantova bhikkhu sodhetabbo. Visabhāgasīmāsu pana sākḥādīmi phusitvā ṭhite taṃ sākḥādīmi aphasantāpi sabbe bhikkhū sodhetabbā. Aphasitvā ṭhite pana taṃ sākḥādīmi phusantova bhikkhu sodhetabboti niṭṭhamettha gantabbaṃ.

Yaṃ panettha keci “baddhasīmānaṃ dvinnaṃ aññamaññaṃ viya baddhasīmāgāmasīmānampi tadanñāsampi sabbāsaṃ samānaśaṃvāsakasīmānaṃ aññamaññaṃ rukkhādisambandhe sati tadubhayampi ekasīmaṃ viya sodhetvā ekattheva kammaṃ kātabbaṃ, aññattha kataṃ kammaṃ vipajjati, natthettha sabhāgavisabhāgabhedo”ti vadanti, taṃ tesāṃ matimattaṃ, sabhāgasīmānaṃ aññamaññaṃ sambhedadosābhāvassa visabhāgasīmānameva tabbhāvassa suttasuttānulomādivinayanayehi siddhattā. Tathā hi “anujānāmi bhikkhave sīmaṃ sammannitun”ti gāmasīmāyameva baddhasīmaṃ sammannitum anuññātaṃ. Tāsaṃ nissayanissitabhāvena sabhāgatā,² sambhedajjhottharaṇādidosaābhāvo ca suttatova siddho. Baddhanakāle pana anuññātassa sambandhassa anulomato pacchā sañjātarukkhādisambandhopi tāsaṃ vaṭṭati eva. “Yaṃ bhikkhave -pa- kappiyaṃ anulometi akappiyaṃ paṭibāhati, taṃ vo kappatī”ti³ vuttatā. Evaṃ tāva baddhasīmāgāmasīmānaṃ aññamaññaṃ sabhāgatā², sambhedādidosaābhāvo

1. Vi-Ṭṭha 3. 335 piṭṭhe.

2. Saṅkaratā (Sī)

3. Vi 3. 348 piṭṭhe.

ca suttasuttānulomato siddho. Iminā eva nayena
araññasīmāsattabbhantarasīmānaṃ, nadi-ādi-udakukkhepasīmānaṃ
suttasuttānulomato aññamaññaṃ sabhāgatā, sambhedādidosābhāvo ca
siddhoti vedītabbo.

Baddhasīmāya pana aññāya baddhasīmāya, nadi-ādisīmāsu ca
bandhituṃ paṭikkhepasiddhito ceva udakukkhepasattabbhantarasīmānaṃ
nadi-ādisu eva kātuṃ niyamanasuttasāmatthiyena baddhasīmāgāmasīmādīsu
karaṇapaṭikkhepasiddhito ca tāsāṃ aññamaññaṃ visabhāgatā,
uppatikkhaṇe, pacchā ca rukkhādīhi sambhedādidosasambhavo ca
vuttanayena suttasuttānulomato ca sijjhanti. Teneva **aṭṭhakathāyaṃ**¹
visabhāgasīmānameva vaṭarukkhādivacanehi sambandhadosaṃ dassetvā
sabhāgānaṃ baddhasīmāgāmasīmādīnaṃ sambandhadoso na dassito, na
kevalaṃ na dassito, atha khotāsaṃ sabhāgasīmānaṃ rukkhādisambandhepi
dosābhāvo pāḷi-aṭṭhakathāsu nāpito eva. Tathā hi pāḷiyaṃ “pābbatanimittaṃ
pāsāṇanimittaṃ vananimittaṃ rukkhanimittaṃ”ti-ādinā vaḍḍhanakanimittāni
anuññātāni. Tena nesaṃ rukkhādīnaṃ nimittānaṃ vaḍḍhanepi
baddhasīmāgāmasīmānaṃ saṅkaradosābhāvo nāpitova hoti. Dvinnāṃ pana
baddhasīmānaṃ īdiso sambandho na vaṭṭati. Vuttañhi “eka rukkhopi ca
dvinnāṃ sīmānaṃ nimittaṃ hoti, so pana vaḍḍhanto sīmāsaṅkaraṃ karoti,
tasmā na kātabbo”ti¹ “anujānāmi bhikkhave tiyojana paramaṃ sīmaṃ
sammannitun”ti vacanatopi cāyaṃ nāpito. Tiyojanaparamāya hi sīmāya
samantā pariyantesu rukkhalaṭāgumbādīhi baddhasīmāgāmasīmānaṃ
niyamena aññamaññaṃ sambandhassa sambhavato “īdisaṃ sambandhanaṃ
vināsetvāva sīmā sammannitabbā”ti aṭṭhakathāyampi na vuttaṃ.

Yadi cettha rukkhādisambandhena kammavipatti bhaveyya, avassameva
vattabbaṃ siyā. Vipattiparihāratthañhi ācariyā nirāsaṅkaṭṭhānesupi “bhittim
akittetvā”ti-ādinā siddhamevatthaṃ punappunaṃ avocuṃ. Idha pana
“vanamajjhe vihāraṃ karonti, vanaṃ na kittetabban”ti-ādirukkhalaṭādīhi
nirantare vanamajjhepi sīmābandhanaṃ eva avocuṃ. Tathā thambhānaṃ
upari katapāsādādisu heṭṭhā thambhādīhi ekābaddhesu uparimatalādisu
sīmābandhanaṃ bahudhā vuttaṃ. Tasmā baddhasīmāgāmasīmānaṃ
rukkhādisambandho tehi mukhatova vihitō. Apica gāmasīmānampi
pāṭekkaṃ baddhasīmāsadisatāya ekissā gāmasīmāya

1. Vi-Ṭṭha 3. 337 piṭṭhe.

kammaṃ karontehi dabbatiṇamattenāpi sambandhā gāmantaraparamparā araṇṇanadisamuddā ca sodhetabbāti sakaladīpaṃ sodhetvāva kātabbaṃ siyā. Evaṃ pana asodhetvā paṭhamamahāsaṅgītikālato pabhuti katānaṃ upasampadādikammānaṃ, sīmāsammutīnaṃ vipajjanato sabbesampi bhikkhūnaṃ anupasampannaśāṅkāpaśāṅgo ca dunnivāro hoti. Na cetam yuttaṃ. Tasmā vuttanayeneva visabhāgasīmānameva rukkhādīhi sambandhadoso, na baddhasīmāgāmasīmādīnaṃ sabhāgasīmānanti gahetabbaṃ.

Mahāsīmāśodhanassa dukkaratāya khaṇḍasīmāyameva yebhuyyena saṅghakammakaraṇanti āha **“sīmāmālake”**ti-ādi. Mahāsaṅghasannipāte pana khaṇḍasīmāya appahonakatāya mahāsīmāya kamme kariyamānepi ayaṃ nayo gahetabbova.

“Ukkhipāpetvā”ti iminā kāyapaṭibaddhenapi sīmaṃ phusanto sīmaṭṭhova hotīti dasseti. **Purimanayepī**ti khaṇḍasīmato mahāsīmaṃ pavitṭhasākhānayepe. Sīmaṭṭharukkhāsākhāya nisinno sīmaṭṭhova hotīti āha **“hatthapāsāmeva ānetabbo”**ti. Ettha ca rukkhāsākhādīhi aññamaññaṃ sambandhāsu etāsu khandhasīmāyaṃ tayo bhikkhū, mahāsīmāyaṃ dveti evaṃ dvīsu sīmāsu sīmantarikaṃ aphasitvā, hatthapāsaṃca avijahitvā ṭhitehi pañcahi bhikkhūhi upasampadādikammaṃ kātum vaṭṭatīti keci vadanti, taṃ na yuttaṃ **“nānāsīmāya ṭhitacattuttho kammaṃ kareyya, akammaṃ, na ca karaṇīyaṃ”**ti-ādi¹ vacanato. Tenevetthāpi mahāsīmaṃ sodhetvā mālakasīmāyameva kammakaraṇaṃ vihitam. Aññathā bhinnasīmaṭṭhatāya tatraṭṭhassa gaṇapūrakattābhāvā kammakopova hotīti.

Yadi evaṃ kathaṃ chandapārisuddhi-āharaṇavasena mahāsīmāśodhananti? Tampi vinayaññū na icchanti, hatthapāsānayanabhisīmākaraṇavaseneva panettha sodhanaṃ icchanti, dinnassāpi chandassa anāgamanena mahāsīmaṭṭho kammaṃ kopetīti. Yadi cassa chandādi nāgacchati, kathaṃ so kammaṃ kopessa tīti? Dvinnam visabhāgasīmānaṃ sambandhadosato. So ca sambandhadoso aṭṭhakathāvacanappamāṇato. Na hi vinaye sabbattha yutti sakkā nātum buddhagocarattāti veditabbaṃ. Keci pana **“sace dvepe sīmāyo pūretvā**

1. Vi 3. 440 piṭṭhe.

nirantaram ṭhitesu bhikkhūsu kammaṃ karontesu ekissā eva sīmāya gaṇo ca upasampadāpekkho ca anussāvako ca ekato tiṭṭhati, kammaṃ sukatameva hoti. Sace pana kammāraho vā anussāvako vā sīmantaraṭṭho hoti, kammaṃ vipajjati”ti vadanti, tañca baddhasīmāgāmasīmādisabhāgasīmāsu eva yujjati, yāsu aññamaññaṃ rukkhādisambandhesupi doso natthi. Yāsu pana atthi, na tāsū visabhāgasīmāsu rukkhādisambandhe sati ekattha ṭhito itaraṭṭhānaṃ kammaṃ kopeti eva aṭṭhakathāyaṃ sāmāññato sodhanassa vuttattāti amhākaṃ khanti. Vīmaṃsitvā gahetabbaṃ.

Na otaratīti paṇavaṣaṇṭhānapabbatādīsu heṭṭhā pamāṇarahitaṭṭhānaṃ na otarati. Kiñcāpi panettha bajjhamānakkhaṇe uddhampi pamāṇarahitaṃ pabbatādīni nārohati, tathāpi taṃ pacchā sīmaṭṭhatāya sīmā hoti. Heṭṭhā paṇavaṣaṇṭhānādi pana upari baddhāyapi sīmāya sīmāsaṅkhyāṃ na gacchati, tassa vasena na otaratīti vuttaṃ, itarathā orohaṇārohaṇānaṃ sādharmaṇavasena “na otaratī”ti-ādīnā vattabbato. **Yaṃ kiñcīti** niṭṭhitasīmāya upari jātaṃ vijjamānaṃ pubbe ṭhitaṃ, pacchā sañjātaṃ, pavitṭhañca yaṃ kiñci saviññāṇakaviññāṇakaṃ sabbampīti attho. Antosīmāya hi hatthikkhandhādisaviññāṇakesu nisinnopi bhikkhu sīmaṭṭhova hoti. **“Baddhasīmāyā”**ti idaṇca pakaraṇavasena upalakkhaṇato vuttaṃ. Abaddhasīmāsupi sabbāsu ṭhitaṃ taṃ sīmāsaṅkhyameva gacchati.

Ekasambaddhena gatanti rukkhalatāditatrajātameva sandhāya vuttaṃ. Tādi sampi “ito gatan”ti vattabbataṃ arahati. Yaṃ pana “ito gatan”ti vā “tato āgatan”ti vā vattum asakkuṇeyyaṃ ubhosu baddhasīmāgāmasīmāsu, udakukkhepanadi-ādīsu ca tiriyaṃ patitarajjudāṇḍādi, tattha kiṃ kātabbanti? Ettha pana baddhasīmāya patiṭṭhitabhāgo baddhasīmā, abaddhagāmasīmāya patiṭṭhitabhāgo gāmasīmā tadubhayasīmaṭṭhapabbatādi viya. Baddha sīmato uṭṭhitavaṭarukkhaṣṣa pārōhe, gāmasīmāya gāmasīmato uṭṭhitavaṭarukkhaṣṣa pārōhe ca baddhasīmāya patiṭṭhitepi eseva nayo. Mūla¹patiṭṭhitakālato hi paṭṭhāya “ito gataṃ, tato āgatan”ti vattum asakkuṇeyyato so bhāgo² yathāpavīṭṭhasīmāsaṅkhyameva gacchati, tesaṃ rukkhapārōhānaṃ antarā pana ākāsaṭṭhasākhā bhūmiyaṃ

1. Mūle..(Sī, Ka)

2. Asakkuṇeyyato. Yo yo bhāgo (Sī, Ka)

sīmāparicchedappamāṇena tadubhayasīmā hotīti keci vadanti. Yasmā panassa sākāya pāroho pavittasīmāya pathaviyaṃ mūlehi patittahavitvāpi yāva sākhaṃ vinā tthātum na sakkoti, tāva mūlasimaṭṭhataṃ na vijahati. Yadā pana vinā tthātum sakkoti, tadāpi pārohamattameva pavittasimaṭṭhataṃ samupeti. Tasmā sabbopi ākāsaṭṭhasākhābhāgo purimasimaṭṭhataṃ na vijahati, tato āgatabhāgassa avijahitattāti amhākaṃ khanti. Udakukkhepanadi-ādīsopi eseva nayo. Tattha ca visabhāgasīmāya evaṃ pavitthe sakalasīmāsodhanaṃ, sabhāgāya pavitthe phusitvā tthitamattabhikkhusodhanaṃ sabbam pubbe vuttanayameva.

140. **Pārayatīti** ajjhottharati, nadiyā ubhosu tīresu patittamānā sīmā nadi-ajjhottharā nāma hotīti āha “**nadim ajjottharamānan**”ti. Antonadiyañhi sīmā na otarati. Nadilakkhaṇe pana asati otarati, sā ca tadā nadipārasīmā na hotīti āha “**nadiyā lakkhaṇaṃ nadinimutte vuttanayamevā**”ti. **Assāti** bhavēyya. Avassaṃ labbhanēyyā pana dhuvanāvāva hotīti sambandho. “**Na nāvāyā**”ti iminā nāvaṃ vināpi sīmā baddhā subaddhā eva hoti, āpattiparihāratthā nāvāti dasseti.

Rukkhasaṅghāṭamayoti anekarukkhe ekato ghaṭetvā katassetu. Rukkhaṃ chinditvā katoti pāṭhaseso. “**Sabbanimittānaṃ anto tthite bhikkhū hatthapāsagate katvā**”ti idaṃ ubhinnaṃ tīrānaṃ ekagāmakhettabhāvaṃ sandhāya vuttaṃ. **Pabbatasañṭhānāti** ekato uggatadīpasikharattā vuttaṃ.

Sīmānujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Uposathāgārādikathāvaṇṇanā

141. **Samūhanitvāti** vināsetvā, uddharitvāti attho. Idaṃ ca āpattiparihāratthaṃ vuttaṃ.

142. **Yāni kānicīti** idha nimittānaṃ sīmāya pāḷiyaṃ sarūpato avuttattā vuttaṃ.

Uposathāgārādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Avippavāsasīmānujānanakathāvaṇṇanā

143. **Aṭṭhārasā**ti andhakavindavihārampi upādāya vuccati. **Nesaṃ** **sīmā**ti tesu mahāvihāresu. “Manan”ti imassa vivaraṇaṃ **īsakanti**, īsakam vulḥoti attho. Imamevatthaṃ dassetuṃ “**appattavulḥabhāvo ahoṣī**”ti vuttaṃ. **Amanasikarontoti** iddhiyā anatikkamassa kāraṇaṃ vuttaṃ.

144. **Soti** bhikkhunisaṃgho. **Dvepī**ti dve samānasaṃvāsa-avippavāsāyo. **Avippavāsasīmā**ti mahāsīmaṃ sandhāya vadati. Tattheva yebhuyyena avippavāsāti.

“**Avippavāsaṃ ajānantāpī**”ti idaṃ mahāsīmāya vijjamānāvijjamānattaṃ, tassā bāhiraparicchedaṇṇa ajānantānaṃ vasena vuttaṃ. Evaṃ ajānantehipi antosīmāya ṭhatvā kammavācāya katāya sā sīmā samūhatāva hotīti āha “**samūhanituñceva bandhituñca sakkhissanti**”ti. **Nirāsaṅkatṭhā**neti khaṇḍasīmārahitaṭṭhāne. Idaṇṇa mahāsīmāya vijjamānāyapi kammakaraṇasukhatthaṃ khaṇḍasīmā icchitāti taṃ cetiyaṅgaṇāḍibahusannipātaṭṭhāne na bandhatīti vuttaṃ. Tatthāpi sā baddhā subaddhā eva mahāsīmā viya. “**Paṭibandhituṃ pana na sakkhissantevā**”ti idaṃ khaṇḍasīmāya asamūhatattā, tassā avijjamānattassa ajānanaṭṭo ca mahāsīmābandhanaṃ sandhāya vuttaṃ. Khaṇḍasīmaṃ pana nirāsaṅkatṭhāne bandhituṃ sakkhissanteva. **Sīmāsambhedaṃ katvā**ti khaṇḍasīmāya vijjamānapakkhe sīmāya sīmaṃ ajjhottharaṇasambhedaṃ katvā avijjamānapakkhepi sambhedasaṅkāya anivattanena sambhedasaṅkaṃ katvā. **Avihāraṃ kareyyunti** saṃghakammānārahaṃ kareyyuṃ. Pubbe hi cetiyaṅgaṇāḍinirāsaṅkatṭhāne kammaṃ kātuṃ sakkā, idāni tampi vināsitanti adhippāyo. **Na samūhanitabbā**ti khaṇḍasīmaṃ ajānantehi na samūhanitabbā. **Ubhopi na jānantī**ti ubhinnaṃ padesaniyamaṃ vā tāsā dvinnampi vā aññatarāya vā vijjamānataṃ vā avijjamānataṃ vā na jānanti sabbattha saṅkā eva hoti. “**Neva samūhanituṃ, na bandhituṃ sakkhissanti**”ti idaṃ nirāsaṅkatṭhāne ṭhatvā samūhanituṃ sakkontopi mahāsīmaṃ paṭibandhituṃ na sakkontīti imamatthaṃ sandhāya vuttaṃ. “**Na ca sake -pa- kammavācaṃ kātun**”ti idaṃ sīmābandhanakammavācaṃ sandhāya vuttaṃ. **Tasmā**ti yasmā bandhituṃ na sakkā, tasmā na samūhanitabbāti attho.

Keci pana “īdisesu vihāresu chapañcamatte bhikkhū gahetvā viharakoṭito paṭṭhāya viharaparikkhepassa anto ca bahi ca samantā leḍḍupāte sabbattha mañcappamāṇe okāse niranteram̐ ṭhatvā paṭhamam̐ avippavāsasīmam̐, tato samānasam̐vāsakasīmam̐ca samūhananavasena sīmāya samugghāte kate tasmiṃ vihare khaṇḍasīmāya, mahāsīmāyapi vā vijja mānate sati avassam̐ ekasmiṃ mañcaṭṭhāne tāsam̐ majjhagatā te bhikkhū tā samūhaneyyum̐, tato gāmasīmā eva avasisseyya. Na hettha sīmāya, tapparicchadassa vā jānanam̐ aṅgam̐. Sīmāya pana antoṭhānam̐, “samūhanissāmā”ti kammavācāya karaṇaṇcetha aṅgam̐. **Aṭṭhakathāyaṃ** ‘khaṇḍasīmam̐ pana jānantā avippavāsam̐ ajānantāpi samūhanitum̐ ceva bandhitaṇca sakkhissanti’ti evam̐ mahāsīmāya paricchadassa ajānanepi samūhanassa vuttattā. Gāmasīmāya eva ca avasiṭṭhāya tattha yathārucci duvidham̐pi sīmam̐, bandhitaṇceva upasampadādikammam̐ kātuṇca vaṭṭati”ti vadanti, tam̐ yuttam̐ viya dissati. Vimaṃsitvā gahetabbam̐.

Avippavāsasīmānujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Gāmasīmādikathāvaṇṇanā

147. Pāḷiyaṃ “asammatāya bhikkhave sīmāyā”ti-ādinā gāmasīmā eva baddhasīmāya khettaṃ, araṇṇanadi-ādayo viya sattabbhantara-udakukkhepādīnam̐. Sā ca gāmasīmā baddhasīmāvirahitaṭṭhāne sayameva samānasam̐vāsā hotīti dasseti. **Yā tassa vā gāmassa gāmasīmāti** ettha gāmasīmāparicchadassa anto ca bahi ca khettavatthu-araṇṇapabbatādikaṃ sabbam̐ gāmakhettaṃ sandhāya “gāmassā”ti vuttam̐, na antaraghameva. Tasmā tassa sakalassa gāmakhettaṃ sambandhanīyā gāmasīmāti evamattho veditabbo. Yo hi so antaragharakhettaḍḍisu anekesu bhūmibhāgesu “gāmo”ti ekattena lokajanehi paññatto gāmavohāro, sova idha “gāmasīmā”tipi vuccatīti adhippāyo, gāmo eva hi **gāmasīmā**. Imināva nayena upari araṇṇam̐ nadī samuddo jātassaroti evam̐ tesu bhūmippadesesu ekattena lokajanapaññattānameva araṇṇādīnam̐ araṇṇasīmādibhāvo veditabbo. Loke pana gāmasīmādivohāro

gāmādīnaṃ mariyādāyameva vattuṃ vaṭṭati, na gāmakhattādīsu sabbattha. Sāsane pana te gāmādayo itaranivatti-atthena sayameva attano mariyādāti katvā gāmo eva gāmasīmā, araṇṇameva **araṇṇasīmā -pa-** samuddo eva **samuddasīmāti** sīmāvohārena vuttāti veditabbā.

“**Nigamassa vā**”ti idaṃ gāmasīmappabhedaṃ sabbaṃ upalakkhaṇavasena dassetuṃ vuttaṃ. Tenāha “**nagarampi gahitamevā**”ti. “**Baliṃ labhanti**”ti idaṃ yebhuyyavasena vuttaṃ, “ayaṃ gāmo ettako karīsabhāgo”ti-ādinā pana rājapaṇṇesu āropitesu bhūmibhāgesu yasmiṃ yasmiṃ taḷākamātikāsusānapabbatādike padese baliṃ na gaṇhanti, sopi gāmasīmā eva. Rājādīhi paricchinnabhūmibhāgo hi sabbova ṭhapetvā nadiloṇijātassare gāmasīmāti veditabbo. Tenāha “**paricchinditvā rājā kassaci deti**”ti. Sace pana tattha rājā kañci padesaṃ gāmantarena yojeti, so pavitṭhagāmasīmataṃ eva bhajati, nadijātassa resu vināsetvā taḷākādibhāvaṃ vā pūretvā khettādibhāvaṃ vā pāpitesupi eseva nayo.

Ye pana gāmā rājacorādibhayapīḷitehi manussehi chadditā cirampi nimmanussā tiṭṭhanti, samantā pana gāmā santi, tepi pāṭekkaṃ gāmasīmāva. Tesu hi rājāno samantagāmavāsīhi kasāpetvā vā yehi kehici kasitaṭṭhānaṃ likhitvā vā baliṃ gaṇhanti, aññena vā gāmena ekībhāvaṃ vā upanenti. Ye pana gāmā rājūhipi pariccattā gāmakhattānantarikā mahāraññena ekībhūtā, te agāmakāraṇṇasīmataṃ pāpuṇanti, purimā gāmasīmā vinassati. Rājāno pana ekasmiṃ araṇṇādippadese mahantaṃ gāmaṃ katvā anekasahassāni kulāni vāsāpetvā tattha vāsīnaṃ bhogagāmāti samantā bhūtagāme¹ paricchinditvā denti, purāṇanāmaṃ, pana paricchedañca na vināsenti, tepi paccekaṃ gāmasīmā eva. Ettāvatā purimagāmasīmattaṃ na vijahanti. **Sā ca itarā cāti**-ādi “samānasamvāsā ekūposathā”ti pālīpadassa adhippāyavivaranaṃ. Tattha hi sā ca rājicchāvasena parivattitvā samuppannā abhinavā, itarā ca aparivattā pakatigāmasīmā, yathā baddhasīmāya sabbaṃ saṃghakammaṃ kātuṃ vaṭṭati, evametāpi sabbakammārahatāsadisena baddhasīmāsadisā, sā samānasamvāsā

1. Bahū gāme (Sī)

ekūposathāti adhippāyo. Sāmaññato “baddhasīmāsadisā”ti vutte ticīvarāvippavāsasīmaṃ baddhasīmaṃ eva maññantīti taṃsadisatānivattanamukhena upari sattabbhantarasīmāya taṃsadisatāpi atthīti dassananayassa idheva pasaṅgaṃ dassetuṃ “**kevalan**”ti-ādi vuttaṃ.

Viñjhāṭavisadise araññeti yattha “asukagāmassa idaṃ khettaṃ”ti gāmavohāro natthi, yattha ca na kasanti na vapanti, tādise araññe. Macchabandhānaṃ agamanapathā nimmanussāvāsā samuddantaradīpakāpi ettheva saṅgayhanti. Yaṃ yañhi agāmakhettabhūtaṃ nadisamuddajātassavirahitaṃ padesaṃ, taṃ sabbaṃ araññasīmāti veditabbaṃ. Sā ca sattabbhantarasīmāṃ vināva sayameva samānasamvāsā baddhasīmāsadisā. Nadi-ādisīmāsu viya sabbamettha saṅghakammaṃ kātuṃ vaṭṭati. Nadisamuddajātassarānaṃ tāva **aṭṭhakathāyaṃ** “attano sabhāveneva baddhasīmāsadisā”ti-ādinā vuttattā sīmatā siddhā. Araññassa pana sīmatā kathanti? Sattabbhantarasīmānujānanasuttādisāmatthiyato. Yathā hi gāmasīmāya vaggakammaparihāratthaṃ bahū baddhasīmāyo anuññātā, tāsāṃ dvinnamantarā aññamaññaṃ asambhedatthaṃ sīmantarikā anuññātā, evamidhāraññepi sattabbhantarasīmā. Tāsāṃ dvinnaṃ antaraṃ sīmantarikāya pāli-aṭṭhakathāsupi vidhānasāmatthiyato araññassapi sabhāveneva nadi-ādināṃ viya sīmābhāvo tattha vaggakammaparihāratthameva sattabbhantarasīmāya anuññātattāva siddhoti veditabbo. Tattha sīmāyameva hi ʈhitā sīmāṭṭhānaṃ vaggakammaṃ karonti, na asīmāyaṃ ākāse ʈhitā viya ākāsaṭṭhānaṃ. Evameva hi sāmattiyaṃ gahetvā “sabbā bhikkhave nadī asīmā”ti-ādinā paṭikkhattabaddhasīmānampi nadisamuddajātassarānaṃ attano sabhāveneva sīmābhāvo aṭṭhakathāyaṃ vuttoti gahetabbo.

Athassa ʈhitokāsatoti assa bhikkhussa ʈhitokāsato. Sacepi hi bhikkhusahassaṃ tiṭṭhati, tassa ʈhitokāsassa bāhiraṇṭato paṭṭhāya bhikkhūnaṃ vaggakammaparihāratthaṃ sīmāpekkhāya uppannāya tāya saha sayameva sañjātā sattabbhantarasīmā samānasamvāsāti adhippāyo. Yattha pana khuddake araññe mahantehi bhikkhūhi paripuṇṇatāya vaggakammasaṅkabhāvena sattabbhantarasīmāpekkhā natthi, tattha sattabbhantarasīmā na uppajjati, kevalāraññasīmāyameva, tattha saṅghena kammaṃ kātappaṃ. Nadi-ādisupi eseva nayo. Vakkhati hi “sace nadī nātidiḡhā hoti,

pabhavato paṭṭhāya yāva mukhadvārā sabbattha saṅgho nisīdati,
udakukkhepasīmākammanā natthi”ti-ādi¹. Iminā eva ca vacanena
vaggakammaparihārattham sīmāpekkhāya sati eva
udakukkhepasattabbhantarasīmā uppajjanti, nāsatīti daṭṭhabbam.

Keci pana “samantā abbhantaram minitvā paricchedakaraṇeneva sīmā
sañjāyati, na sayamevā”ti vadanti, tam na gahetabbam. Yadi hi
abbhantaraparicheda-karaṇappakārena sīmā uppajjeyya, abaddhasīmā ca na
siyā bhikkhūnam kiriyāpakārasiddhito. Apica vaḍḍhakīhatthānam,
pakatihatthānañca loke anekavidhattā, vinaye īdisam hatthappamāṇanti
avuttattā ca yena kenaci minite ca bhagavatā anuññātena nu kho hatthena
nimitam, na nu khoti sīmāya vipattisaṅkā bhaveyya. Minintehi ca
aṇumattampi ūnamadhikam akatvā minituṃ asakkuṇeyyatāya vipatti eva
siyā. Parisavasena cāyam vaḍḍhamānā tesam minanena vaḍḍhati vā hāyati
vā. Saṅghe ca kamman katvā gate ayam bhikkhūnam payogena
samuppannasīmā tesam payogena vigacchati na vigacchati ca. Katham
baddhasīmā viya yāva sāsantaratthānā na tiṭṭheyya, ṭhitiyā ca
purāṇavihāresu viya sakalepi araṇṇe katham sīmāsambhedasaṅkā na
bhaveyya. Tasmā sīmāpekkhāya eva samuppajjati, tabbigamena vigacchatīti
gahetabbam. Yathā cettha, evam udakukkhepasīmāyampi nadi-ādīsopi.

Tathāpi hi majjhimapuriso na ñāyati. Tathā sabbathāmena khipanam
ubhayatthāpi ca yassam disāyam sattabbhantarassa, udakukkhepassa vā
okāso na pahoti, tattha katham minanam, khipanam vā bhaveyya?
Gāmakhattādīsū pavisanato akhette sīmā pavittā nāmāti sīmā vipajjeyya².
Apekkhāya sīmuppattiyam pana yato pahoti, tattha sattabbhantara-
udakukkhepasīmā sayameva paripuṇṇā jāyanti. Yato pana na pahoti, tattha
attano khetappamāṇeneva jāyanti, na bahi. Yam panettha
abbhantaraminanapamāṇassa, vālukādikhpanakammassa ca dassanam, tam
sañjātasīmānam ṭhitaṭṭhānassa paricchedanattham katam
gāmūpacāragharūpacārajānanattham leḍḍusuppādikhpanavidhānadassanam
viya. Teneva **mātikāṭṭhakathāyam** “sīmam vā sammannati udakukkhepaṃ vā
paricchindati”ti³ vuttam. Evam katepi tassa paricchedassa yāthāvato

1. Vi-Ṭṭha 3. 334 piṭṭhe. 2. Akhettasīmā pavittā kim nāma sīmā na vipajjeyya (Sī)

3. Kaṅkhā-Ṭṭha 247 piṭṭhe.

ñāturū asakkuṇeyyattena puthulato ñatvā anto tiṭṭhantehi nirāsaṅkaṭṭhāne ṭhātabbam, aññaṃ bahi karontehi atidūre nirāsaṅkaṭṭhāne pesetabbam.

Apare pana “sīmāpekkhāya kiccam natthi, maggagamanānāhānādi-atthehi ekabhikkhusmimpi araṇṇe vā nadi-ādīsu vā pavitthe taṃ parikkhipitvā sattabbhantara-udakukkhepasīmā sayamega pabhā viya padīpassa samuppajjati, gāmakhattādīsu tasmiṃ otiṇṇamatte vigacchati. Teneva cettha dvinnam saṅghānam visum kammaṃ karontānam sīmādvayassa antarā sīmantarikā aññaṃ sattabbhantaram, udakukkhepañca ṭhapetum anuññātāṃ, sīmāpariyante hi kenaci kammaṃ pesitassa bhikkhuno samantā sañjātasīmā itaresaṃ sīmāya phusitvā sīmāsambhedam kareyya, so mā hotūti, itarathā hatthacaturaṅgulamattāyapettha sīmantarikāya anujānitabbato. Apica sīmantarikāya ṭhitassāpi ubhayattha kammakopavacanatopi cetam sijjhati. Tampi parikkhipitvā sayameva sañjātāya sīmāya ubhinnampi sīmānam, ekāya eva vā saṅkarato. Itarathā tassa kammakopavacanam na yujjeyya. Vuttañhi **mātikāṭṭhakathāyaṃ** ‘paricchadabbhantare hatthapāsam vijahitvā ṭhitopi paricchadato bahi aññaṃ tattakamyeva paricchadam anatikkamitvā ṭhitopi kammaṃ kopetī’ti¹. Kiñca² agāmakāraṇṇe ṭhitassa kammakaraṇicchāvirahitassāpi bhikkhuno sattabbhantarapariicchinne ajjhokāse cīvaravippavāso bhagavatā anuññāto, so ca paricchedo sīmā. Evaṃ apekkham vinā samuppannā. Tenevettha ‘ayaṃ sīmā ticīvaravippavāsaparihārampi labhatī’ti³ vuttaṃ. Tasmā kammakaraṇicchaṃ vināpi vuttanayenasamuppatti gahetabbā’ti vadanti, taṃ na yuttaṃ padīpassa pabhā viya sabbapuggalānampi paccekam sīmāsambhavena saṅghe, gaṇe vā kammaṃ karonte tatratṭhānam bhikkhūnam samantā paccekam samuppannānam anekasīmānam aññaṃaññaṃ saṅkaradosappasaṅgato. Parisavasena cassā vaḍḍhi, hāni ca sambhavati. Pacchā āgatānam abhinavasīmantaruppatti eva, gatānam samantā ṭhitasīmāpi vināso ca bhaveyya.

Pāliyaṃ pana “samantā sattabbhantarā, ayaṃ tattha samānasamvāsā’ti-ādinā⁴ ekā eva sattabbhantarā, udakukkhepā ca anuññātā, na cesā sīmā sabhāvena, kāraṇasāmatthiyena vā pabhā viya padīpassa uppajjati.

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 91 piṭṭhe.

3. Vi-Ṭṭha 3. 333 piṭṭhe.

2. Kiñcāpi (Sī, Ka)

4. Vi 3. 150 piṭṭhe.

Kintu bhagavato anujānaneneva, bhagavā ca imāyo anujānanto bhikkhūnaṃ vaggakammaparihārena kammakaraṇasukhatthameva¹ anuññāsīti kathaṃ nahānādikiccena pavittānampi samantā tāsāṃ sīmānaṃ samuppatti payojanābhāvā? Payojane ca ekaṃ eva payojananti kathaṃ paccekāṃ bhikkhugaṇanāya anekasīmāsamuppatti? “Ekasīmāyaṃ hatthapāsāṃ avijahitvā ṭhitā”²ti² hi vuttaṃ. Yaṃ pana dvinnāṃ sīmānaṃ antarā tattakaparichedeneva sīmantarikaṭṭhapanavacanāṃ, tattha ṭhitānaṃ kammakopavacanāṃ, tampi imāsaṃ sīmānaṃ paricchedassa dubbodhatāya sīmāya sambhodasaṅkaṃ, kammakopasaṅkaṃ dūrato pariharitum vuttaṃ.

Yo ca cīvarāvippavāsattamaṃ bhagavatā abbhokāse dassito sattabbhantaraparichedo, so sīmā eva na hoti, khattatālākādiparichedo viya ayamettha eko paricchedova. Tattha ca bahūsu bhikkhūsu ekato ṭhitesu tesāṃ visuṃ visuṃ attano ṭhitatthānato paṭṭhāya samantā sattabbhantaraparichedabbhantare eva cīvaraṃṭhapetabbaṃ, na parisapariyantato paṭṭhāya. Parisapariyantato paṭṭhāya hi abbhantare gayhamāne abbhantarapariyosāne ṭhapitacīvaraṃ majjhe ṭhitassa abbhantarato bahi hotīti taṃ aruṇuggamane nissaggiyaṃ siyā. Sīmā pana parisapariyantatova gahetabbā. Cīvaravippavāsaparihāropettha abbhokāsaparichedassa vijjamānattā vutto, na pana yāva sīmāparicchedaṃ labbhamānattā mahāsīmāya avippavāsasīmāvohāro viya. Mahāsīmāyampi hi gāmagāmūpacāresu cīvaraṃ nissaggiyaṃ hoti. Idhāpi majjhe ṭhitassa sīmāpariyante nissaggiyaṃ hoti. Tasmā yathāvuttasīmāpekkhavasenevetāsāṃ sattabbhantara-udakukkhepasīmānaṃ uppatti, tabbigamena vināso ca gahetabbāti amhākaṃ khanti. Vīmaṃsitvā gahetabbaṃ. Añño vā pakāro ito yuttataro gavesitabbo.

Idha pana “araññe samantā sattabbhantarā”²ti evaṃ pālīyaṃ viñjāṭṭhāvisadise araññe samantā sattabbhantarāti aṭṭhakathāyaṃca rukkhādinirantarepi araññe sattabbhantarasīmāya vihitattā attano nissayabhūtāya araññasīmāya saha etassā rukkhādisambandhe dosābhāvo pageva agāmake rukkheti nissitepi padese cīvaravippavāsassa rukkhaparihāraṃ vināva abbhokāsaparihārova anumatoti siddhoti veditabbo.

1. Kammakaraṇatthameva (Ka)

2. Kaṅkhā-Ṭṭha 87 piṭṭhe.

Upacāratthāyāti sīmantarikatthāya sattabbhantarato adhikaṃ vaṭṭati. Ūnakaṃ pana na vaṭṭati eva sattabbhantaraparichedassa dubbhijānattā. Tasmā saṅghaṃ vinā ekenāpi bhikkhunā bahi tiṭṭhantena aññaṃ sattabbhantaraṃ atikkamitvā atidūre eva ṭhātabbaṃ, itarathā kammakopasaṅkato. Uda-kukkhepepi ese-va nayo. Teneva vakkhati “ūnakaṃ pana na vaṭṭatī”¹. Idañcetha sīmantarikavidhānaṃ dvinnāṃ baddhasīmānaṃ sīmantarikānujānana-suttānulomato siddhanti daṭṭhabbaṃ. Kiñcāpi hi bhagavatā nidānavasena ekagāmasīmānissitānaṃ, ekasabhāgānaṃ dvinnāṃ baddhasīmānameva aññamaññaṃ sambhedajjhottharaṇadosaparihārāya sīmantarikā anuññātā, tathāpi tadanulomato eka-araññasīmānadi-ādisīmāṇa nissitānaṃ ekasabhāgānaṃ dvinnāṃ sattabbhantarasīmānampi udakukkhepasīmānampi aññamaññaṃ sambhedajjhottharaṇaṃ, sīmantarikaṃ vinā abyavadhānena ṭhānaṇca bhagavatā anabhimatamevātiñatvā **aṭṭhakathācariyā** idhāpi sīmantarikavidhānamakaṃsu. Visabhāgasīmānampi hi ekasīmānissitattaṃ, ekasabhāgattañcāti dvīhaṅgehi samannāgate sati ekaṃ sīmantarikaṃ vinā ṭhānaṃ sambhedāya hoti, nāsatīti daṭṭhabbaṃ. Sīmantarikavidhānasāmatthiyeneva cetāsaṃ rukkhādisambandhopi baddhasīmānaṃ viya aññamaññaṃ na vaṭṭatīti ayampi nayato dassito evāti gahetabbaṃ.

“Sabhāvenevā”ti iminā gāmasīmā viya abaddhasīmāti dasseti. **Sabbamettha saṅghakammaṃ kātuṃ vaṭṭatī**ti samānasamvāsā ekūposathāti dasseti. **Yena kenacīti** antamaso sūkarādinā sattena. Mahoghena pana unnataṭṭhānato ninnaṭṭhāne patantena khato khuddako vā mahanto vā lakkhaṇayutto jātassarova. Etthāpi khuddake udakukkhepakiccaṃ natthi, samudde pana sabbathā udakukkhepasīmāyameva kammaṃ kātabbaṃ sodhetuṃ dukkarattā.

Puna tatthāti lokavohārasiddhāsu etāsu nadi-ādīsu tīsu abaddhasīmāsu puna vaggakammaparihārattham sāsana-vohārasiddhāya abaddhasīmāya paricchedaṃ dassentoti adhippāyo. Pāliyaṃ **yaṃ majjhimassa purisassāti-**ādīsu udakaṃ ukkhipitvā khipīyati etthāti udakukkhepo, udakassa patanokāso, tasmā **udakukkhepā**. Ayañhettha padasambandhavasena attho—parisapariyantato paṭṭhāya samantā yāva majjhimassa

purisassa udakukkhepo udakapatanatthānaṃ, tāva yaṃ taṃ
paricchinnatthānaṃ, ayaṃ tattha nadi-ādīsu aparā samānasamvāsā
udakukkhepasīmāti.

Tassa antoti tassa udakukkheparicchinnassa thānassa anto. Na kevalaṇca tasseva anto, tato bahipi, ekassa udakukkhepassa anto thātum na vaṭṭatīti vacanaṃ udakukkheparicchidassa dubbijānato kammakopasaṅkā hotīti. Teneva **mātikāṭṭhakathāyaṃ** “paricchidabbhantare hatthapāsāṃ vijahitvā thitopi paricchidato bahi aññaṃ tattakamyeva paricchidaṃ anutikkamitvā thitopi kammaṃ kopeti idaṃ sabba-aṭṭhakathāsu sanniṭṭhānaṃ”¹ti¹vuttaṃ. Yaṃ panettha **sāratthadīpaniyaṃ** “tassa anto hatthapāsāṃ vijahitvā thito kammaṃ kopetīti iminā bahiparicchidato yattha katthaci thito kammaṃ na kopetī”²ti² vatvā mātikāṭṭhakathāvacanampi paṭikkhipitvā “neva pāliyaṃ na aṭṭhakathāyaṃ upalabbhati”³ti-ādi bahu papañcitaṃ, taṃ na suddaraṃ idha aṭṭhakathāvacanena mātikāṭṭhakathāvacanassa nayato saṃsandanato saṅghaṭanato. Tathā hi dvinnāṃ udakukkheparicchidānamantarā vidatthacaturāṅgulamattampi sīmantarikaṃ aṭṭhapetvā “añño udakukkhepo sīmantarikāya thapetabbo, tato adhikaṃ vaṭṭati eva, ūnakaṃ pana na vaṭṭatī”⁴ti evaṃ idheva vuttena iminā aṭṭhakathāvacanena sīmantarikopacārena udakukkhepato ūnake thapite sīmāya sīmāsambhedato kammako popi vutto eva. Yadaggena ca evaṃ vutto, tadaggena tattha ekabhikkhuno pavesepi sati tassa sīmatthabhāvato kammakopo vutto eva hoti. Aṭṭhakathāyaṃ “ūnakaṃ pana na vaṭṭatī”⁵ti kathanañcetaṃ udakukkheparicchidassa dubbijānantenapi sīmāsambhedasaṅkāparihāratthaṃ vuttaṃ. Sattabbhantarāsīmānamantarā tattakaparicchideneva sīmantarikavidhānavacanatopi etāsaṃ dubbijānaparicchidatā, tattha ca thitānaṃ kammakopasaṅkā sijjhati. Kammakopasaṅkatthānampi ācariyā dūrato parihāratthaṃ kammakopatthānanti vatvāva thapesunti gahetabbaṃ.

Tanti sīmaṃ. “Sīghameva atikkāmetī”ti iminā taṃ anatikkamitvā anto eva parivattamānāya kātum vaṭṭatīti dasseti. Etadatthameva hi vālukādīhi sīmāparicchindanaṃ, itarathā bahi parivattā nu kho, no vāti kammakopa saṅkā bhaveyyāti. **Aññissā anussāvanā**ti kevalāya nadisīmāya

1. Kaṅkhā-Tṭha 91 piṭṭhe.

2. Sārattha-Tī 3. 274 piṭṭhe.

anussāvanā. **Antonadiyaṃ jātarukkhe vā**ti udakukkhepaparicchedassa bahi
 ṭhite rukkhepi vā. Bahinaditīrameva hi visabhāgasīmattā
 abandhitabbaṭṭhānaṃ, na antonadī nissayattena sabhāgattā. Teneva
 “bahinaditīre vihārasīmāya vā”ti-ādinā tīrameva abandhitabbaṭṭhānattena
 dassitaṃ, na pana nadi. **“Rukkhepi ṭhitehi”**ti idaṃ anto-udakukkhepaṭṭhaṃ
 sandhāya vuttaṃ. Na hi bahi-udakukkhepe bhikkhūnaṃ ṭhātuṃ vaṭṭati.

Rukkhassāti tasveva anto udakukkhepaṭṭhassa rukkhassa. **Sīmaṃ vā**
sodhetvāti yathāvuttaṃ vihāre baddhasīmaṃ, gāmasīmañca tattha
 ṭhitabhikkhūnaṃ hatthapāsānayanabahisīmākaraṇavaseneva sodhetvā. Yathā
 ca udakukkhepasīmāyaṃ kammaṃ karontehi, evaṃ baddhasīmāyaṃ,
 gāmasīmāyaṃ vā kammaṃ karontehipi udakukkhepasīmāṭṭhe sodhetvāva
 kātabbaṃ. Eteneva sattabbhantara-araññasīmāhipi udakukkhepasīmāya,
 imāya ca saddhiṃ tāsāṃ rukkhādisambandhosopi nayato dassitova hoti.
 Imināva nayena sattabbhantarasīmāya baddhasīmāgāmasīmāhipi saddhiṃ,
 etāsañca sattabbhantarasīmāya saddhiṃ sambandhadoso ñātabbo.
 Aṭṭhakathāyaṃ panetaṃ sabbaṃ vuttanayato sakkā ñātunti
 aññamaññasamāsannānamevettha dassitaṃ.

Tatridaṃ suttānulomato nayaggahaṇamukhaṃ—yathā hi
 baddhasīmāyaṃ sammatā vipattisīmā hotīti tāsāṃ aññamaññaṃ
 rukkhādisambandho na vaṭṭati, evaṃ nadi-ādīsu sammatāpi baddhasīmā
 vipattisīmāva hotīti tāhipi saddhiṃ tassā rukkhādisambandho na vaṭṭatīti
 sijjhati. Iminā nayena sattabbhantarasīmāya gāmanadi-ādīhi saddhiṃ
 udakukkhepasīmāya ca araññādīhi saddhiṃ rukkhādisambandhassa na
 vaṭṭanakabhāvo ñātabbo, evametā bhagavatā anuññātā baddhasīmā
 sattabbhantara-udakukkhepasīmā aññamaññañceva attano nissayavirahitāhi
 itaritarāsaṃ nissayasīmāhi ca rukkhādisambandhe sati
 sambhedadosamāpajjatīti suttānulomanayo ñātabbova.

Attano attano pana nissayabhūtagāmādīhi saddhiṃ baddhasīmādīnaṃ
 tissannaṃ uppattikāle bhagavatā anuññātassa sambhedajjhottharaṇassa
 anulomato rukkhādisambandhopi anuññātova hotīti daṭṭhabbaṃ. Yadi evaṃ
 udakukkhepabaddhasīmādīnaṃ antarā kasmā sīmantarikā na vihitāti?

Nissayabhedasabhāvabhedehi sayameva bhinnattā. Ekanissaya-
 ekasabhāvānameva hi sīmantarikāya vināsaṃ karotīti vuttovāyamatto.
 Eteneva nadinimittaṃ katvā baddhāya sīmāya saṃghe kammaṃ karonte
 nadiyampi yāva gāmakhettaṃ āhacca t̥hitāya udakukkhepasīmāya aññesaṃ
 kammaṃ kātuṃ vaṭṭatīti siddhaṃ hoti. Yā panetā lokavohārasiddhā
 gāmāraññanadisamuddajātassarasīmā pañca, tā
 aññamaññarukkhādisambandhepi sambhedadosaṃ nāpajjati, tathā
 lokavohārābhāvato. Na hi gāmādayo gāmantarādīhi, nadi-ādīhi ca
 rukkhādisambandhamattena sambhinnāti loka voharanti.
 Lokavohārasiddhānañca lokavohāratova sambhedo vā asambhedo vā
 gahetabbo, nāññato. Teneva aṭṭhakathāyaṃ tāsāṃ aññamaññaṃ katthacipi
 sambhedanayo na dassito, sāsana-vohārasiddhoyeva dassitoti.

Ettha pana baddhasīmāya tāva “heṭṭhā pathavīsandhārakaṃ
 udakapariyantaṃ katvā sīmāgatā hotī”ti-ādīnā¹ adhobhāgaparicchedo
 aṭṭhakathāyaṃ sabbathā dassito. Gāmasīmādīnaṃ pana na dassito.
 Kathamayaṃ jānitabboti? Keci tāvettha “gāmasīmādayopi baddhasīmā viya
 pathavīsandhārakaṃ udakaṃ āhacca tiṭṭhatī”ti vadanti.

Keci pana taṃ paṭikkhipitvā “nadisamuddajātassarasīmā, tāva
 tannissita-udakukkhepasīmā ca pathaviyā uparitale, heṭṭhā ca
 udakajjhottharaṇappadesa eva tiṭṭhanti, na tato heṭṭhā udakassa
 ajjhottharaṇābhāvā. Sace pana udakoghādīnā yojanappamāṇampi
 ninnaṭṭhānaṃ hoti, nadisīmādayova honti, na tato heṭṭhā. Tasmā nadi-
 ādīnaṃ heṭṭhā bahitīramukhena umaṅgena iddhiyā vā pavitṭho bhikkhu
 nadiyaṃ t̥hitānaṃ kammaṃ na kopeti. So pana āsannagāme bhikkhūnaṃ
 kammaṃ kopeti. Sace pana so ubhinnaṃ tīragāmānaṃ majjhe nisinno hoti,
 ubhayagāmaṭṭhānaṃ kammaṃ kopeti. Sace pana tīraṃ gāmakhettaṃ na hoti,
 agāmakāraññameva. Tattha pana tīradvayepi sattabbhantarasīmāṃ vinā
 kevalāya khuddakāraññasīmāya kammaṃ karontānaṃ kammaṃ kopeti. Sace
 sattabbhantarasīmāyaṃ karonti, tadā yadi tesaṃ sattabbhantarasīmāya
 paricchedo etassa nisinnokāsassa parato ekaṃ satabbhantaraṃ atikkamitvā
 t̥hito na

1. Vi-Ṭṭha 3. 324 piṭṭhe.

kammakopo. No ce, kammakopo. Gāmasīmāyaṃ pana anto-umaṅge vā bile vā yattha pavisitum sakkā, yattha vā suvaṇṇamaṇi-ādiṃ khaṇitvā gaṇhanti, gahetum sakkāti vā sambhovanā hoti, tattakam heṭṭhāpi gāmasīmā, tattha iddhiyā anto nisinnopi kamman kopeti. Yattha pana pakatimanussānam pavesasambhāvanāpi natthi, tam sabbam yāva pathavisandhāraka-udakā araṇṇasīmāva, na gāmasīmā. Araṇṇasīmāyampi eseva nayo. Tatthapi hi yattake padese pavesasambhāvanā, tattakameva uparitale araṇṇasīmā pavattati. Tato pana heṭṭhā na araṇṇasīmā, tattha uparitalena saha ekāraṇṇavohārābhāvato. Na hi tattha paviṭṭham araṇṇam paviṭṭhoti voharanti. Tasmā tatratṭho upari araṇṇatṭhānam kamman na kopeti umaṅganadiyaṃ ṭhito viya uparinadiyaṃ ṭhitānam. Ekasmiṇhi cakkavāle gāmanadisamuddajātassare muñcitvā tadavasesam amanussāvāsam devabrahmalokaṃ upādāya sabbam araṇṇameva. ‘Gāmā vā araṇṇā vā’ ti vuttattā hi nadisamuddajātassarādipi araṇṇameva. Idha pana nadi-ādīnam visum sīmābhāvena gahitattā tadevasesameva araṇṇam gahetabbam. Tattha ca yattake padese ekaṃ ‘araṇṇan’ ti voharanti, ayaṃ ekāraṇṇasīmā. Indapuraṇhi sabbam ekāraṇṇasīmā. Tatthā asurayakkhapurādi. Ākāsaṭṭhadevabrahmavimānāni pana samantā ākāsaparicchinnāni paccekaṃ araṇṇasīmā samuddamajjhe pabbatadīpakā viya. Tattha sabbattha sattabbhantarasiṃmāyaṃ, araṇṇasīmāyameva vāti kamman kātabbam. Tasmā idhāpi upari-araṇṇatalena saddhim heṭṭhāpathaviyā araṇṇavohārābhāvā visum araṇṇasīmāti gahetabbam. Tenevettha gāmanadi-ādisīmākathāya **aṭṭhakathāyaṃ** ‘iddhimā bhikkhu heṭṭhāpathavitale ṭhito kamman kopeti’ ti¹ baddhasīmāyaṃ dassitanayo na dassito’ ti vadanti.

Idaṇcetāsaṃ gāmasīmādīnam heṭṭhāpamāṇadassanam sutṭādivirodhābhāvā yuttam viya dissati. Vīmaṃsitvā gahetabbam. Evaṃ gahaṇe ca gāmasīmāyaṃ sammatā baddhasīmā upari gāmasīman, heṭṭhā udakapariyantam araṇṇasīmāṇca avattharatīti tassā araṇṇasīmāpi khettanti sijjhati. Bhagavatā ca “sabbā bhikkhave nadī asīmā” ti-ādīnā² nadisamuddajātassarā baddhasīmāya akhettabhāvena vuttā, na pana araṇṇam. Tasmā

1. Vi-Ṭṭha 3. 327 piṭṭhe.

2. Vi 3. 150 piṭṭhe.

araññampi baddhasīmāya khattamevāti gahetabbaṃ. Yadi evaṃ kasmā tattha sā na bajjhatīti? Payojanābhāvā. Sīmāpekkhānantarameva sattabbhantarāsīmāya sambhavato. Tassā ca upari sammatāya baddhasīmāya sambhedajjhottharaṇanulomato vipattisīmā eva siyā. Gāmakhette pana ṭhatvā agāmakāraññekadesampi antokaritvā sammatā kiñcāpi susammatā, agāmakāraññe bhagavatā vihitāya sattabbhantarāsīmāpi anivattito. Tattha pana kammaṃ kātuṃ pavittihānampi tato bahi kevalāraññe karontānampi antarā tiṇi sattabbhantarāni ṭhapetabbāni, aññathā vipatti eva siyāti sabbathā niratthakameva agāmakāraññe baddhasīmākaraṇanti veditabbaṃ.

Antonadiyaṃ pavittisākhāyāti nadiyā pathavitalaṃ āhacca ṭhitāya sākhāyapi, pageva anāhacca ṭhitāya. Pārohepi eseva nayo. Etena sabhāgaṃ nadisīmaṃ phusitvā ṭhitenapi visabhāgasīmāsambandhasākhādinaṃ udakukkhepasīmāya sambandho na vaṭṭatīti dasseti. Eteneva mahāsīmaṃ, gāmasīmaṇca phusitvā ṭhiteṇa sākhādinaṃ mālakasīmāya sambandho na vaṭṭatīti nāpitoti daṭṭhabbo.

Antonadiyamyeṇvāti setupādānaṃ tīraṭṭhataṃ nivatteti. Tena udakukkhepaparicchedato bahi nadiyaṃ patiṭṭhitattepi sambhedābhāvaṃ dasseti. Tenāha “bahitīre patiṭṭhitā”ti-ādi. Yadi hi udakukkhepato bahi antonadiyampi patiṭṭhitatte sambhedo bhaveyya, tampi paṭikkhipitabbaṃ bhaveyya kammakopassa samānattā, na ca paṭikkhittaṃ. Tasmā sabbattha attano nissayasīmāya sambhedadoso natthevāti gahetabbaṃ.

Āvaraṇena vāti dāru-ādiṃ nikhaṇitvā udakanivāraṇena.

Koṭṭakabandhanena vāti mattikādihi pūretvā katasetubandhena. Ubhayenāpi āvaraṇameva dasseti. “Nadiṃ vināsetvā”ti vuttamevatthaṃ vibhāveti **“heṭṭhā pāli baddhā”**ti, heṭṭhā nadiṃ āvaritvā pāli baddhāti attho.

Chadditamodakanti atirittodakam. **“Nadiṃ ottharitvā sandanaṭṭhānato”**ti iminā taḷākanadīnaṃ antarā pavattanaṭṭhāne na vaṭṭatīti dasseti. **Uppatitvāti** tīrādibhindaṇavasena vipulā hutvā. **Vihārasīmanti** baddhasīmaṃ.

Agamanapatheti tadaheva gantvā nivattitum asakkuṇeyye.

Araññasīmāsaṅkhyameva gacchatīti lokavohārasiddham

agāmakāraññasīmaṁ sandhāya vadati. **Tatthāti** pakatiyā macchabandhānaṁ gamanapathesu dīpakesu.

Taṁ thānanti āvāṭadīnaṁ kataṭṭhānameva, na akatanti attho. **Loṇīti** samuddodakassa uppattiveganinno mātikākārena pavattanako.

148. **Sambhindantīti** yattha catūhi bhikkhūhi nisīditum na sakkā, tattakato paṭṭhāya yāva kesaggamattampi antosīmāya karonto sambhindati. Catunnaṁ bhikkhūnaṁ pahonakato paṭṭhāya yāva sakalampi anto karonto ajjhottharantīti veditabbaṁ. **Saṁsaṭṭhaviṭapāti** aññamaññaṁ sibbitvā thitamahāsākhāmūlā, etena aññamaññaṁ accāsannataṁ dīpeti. Sākhāya sākhaṁ phusantā hi dūraṭṭhāpi siyyum, tato ekaṁsato sambhedalakkhaṇaṁ dassitaṁ na siyāti taṁ dassetum viṭapaggahaṇaṁ kataṁ. Evañhi bhikkhūnaṁ nisīditum appahonakaṭṭhānaṁ attano sīmāya antosīmaṭṭhaṁ karitvā purāṇavihāraṁ karonto sīmāya sīmaṁ sambhindati nāma, na tato paranti dassitameva hoti. **Baddhā hotīti** porāṇakavihārasīmaṁ sandhāya vuttaṁ. **Ambanti** aparena samayena purāṇavihāraparikkhepādīnaṁ vinaṭṭhattā ajānantānaṁ taṁ purāṇasīmāya nimittabhūtaṁ ambhaṁ. Attano sīmāya antosīmaṭṭhaṁ karitvā purāṇavihārasīmaṭṭhaṁ jamburaṁ kittetvā ambajambūnaṁ antare yaṁ thānaṁ, taṁ attano sīmāya pavesetvā bandhantīti attho. Ettha ca purāṇasīmāya nimittabhūtassa gāmaṭṭhassa ambarukkhassa antosīmaṭṭhāya jambuyā saha saṁsaṭṭhaviṭapattepi sīmāya bandhanakāle vipatti vā pacchā gāmasīmāya saha sambhedo vā kammavipatti vā na hotīti mukhatova vuttanti veditabbaṁ.

Padesanti saṁghassa nisīdanappahonakappadesaṁ. “**Sīmantarikaṁ thapetvā**”ti-ādinā sambhedajjhottharaṇaṁ akatvā baddhasīmāhi aññamaññaṁ phusāpetvā abyavadhānena baddhāpi sīmā asīmā evāti dasseti. Tasmā ekadvaṅgulamattāpi sīmantarikā vaṭṭati eva. Sā pana dubbodhāti aṭṭhakathāsu caturaṅgulādikā vuttāti daṭṭhabbaṁ. **Dvinnāṁ sīmānanti** dvinnāṁ baddhasīmānaṁ. **Nimittaṁ hotīti** nimittassa sīmato bāhirattā bandhanakāle tāva sambhedadoso natthīti adhippāyo. Na kevalaṇca nimittakattā eva saṅkaraṁ

karoti, atha kho sīmantarikāya ṭhito aññopi rukkho karoti eva. Tasmā appamattikāya sīmantarikāya vaḍḍhanakā rukkhādayo na vaṭṭanti eva. Ettha ca upari dissamānakhandhasākhādipavese eva saṅkaradosassa sabbattha dassitattā adissamānānaṃ mūlānaṃ pavesepi bhūmigatikattā doso natthīti sijjhati. Sace pana mūlānapi dissamānāneva pavisanti, saṅkarova. Pabbatapāsāṇā pana dissamānāpi bhūmigatikā eva. Yadi pana bandhanakāle eva eko thūlarukkho ubhayampi sīmaṃ āhacca tiṭṭhati, pacchā baddhā asīmā hotīti daṭṭhabbā.

Sīmāsaṅkaranti sīmāsambhedāṃ. Yaṃ pana **sāratthadīpaniyaṃ** vuttaṃ “sīmāsaṅkaraṃ karotīti vaḍḍhitvā sīmapadesaṃ pavitṭhe dvinnāṃ sīmānaṃ gataṭṭhānassa duviññeyyattā vuttan”¹, taṃ na yuttaṃ gāmasīmāyapi saha saṅkaraṃ karotīti vattabbato. Tatthāpi hi nimitte vaḍḍhite gāmasīmābaddhasīmānaṃ gataṭṭhānaṃ dubbiññeyyameva hoti, tattha pana avatvā dvinnāṃ bandhasīmānameva saṅkarassa vuttattā yathāvuttasambaddhadossova saṅkarasaddena vuttoti gahetabbāṃ. Pāḷiyaṃ pana nidānavasena “yesaṃ bhikkhave sīmā pacchā sammatā, tesaṃ taṃ kammaṃ adhammikaṃ”²ti-ādinā² pacchā sammatāya asīmatte vuttepi dvīsu gāmasīmāsu ṭhatvā dvīhi saṅghehi sambhedāṃ vā ajjhottharaṇaṃ vā katvā sīmantarikaṃ aṭṭhapetvā vā rukkhapārohaḍisambandhaṃ aviyojetvā vā ekasmiṃ khaṇe kammavācāniṭṭhāpanavasena ekato sammatānaṃ dvinnāṃ sīmānampi asīmatā pakāsītāti veditabbāṃ.

Gāmasīmādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Uposathabhedādikathāvaṇṇanā

149. **Adhammena vagganti** ettha ekasīmāya catūsu bhikkhūsu vijjamānesu pātimokkhuḍḍessoḍa anuññāto, tīsu, dvīsu ca pārisuddhi-uposathova. Idha pana tathā akatattā “adhammena”²ti vuttaṃ. Yasmā pana chandapārisuddhi saṅghe eva āgacchati, na gaṇe, na puggale, tasmā “vaggan”²ti vuttanti.

1. Sārattha-Ṭī 3. 275 piṭṭhe.

2. Vi 3. 150 piṭṭhe.

Sace pana dve saṅghā ekasīmāya aññamaññaṃ chandaṃ āharitvā ekasmiṃ khaṇe visuṃ saṅghakammaṃ karonti, ettha kathanti? Keci panetaṃ vaṭṭatīti vadanti, taṃ na gahetabbaṃ vaggakammattā. Kammaṃ karontānañhi chandapārisuddhi aññattha na gacchati tathā vacanābhāvā, visuṃ visuṃ kammakaraṇatthameva sīmāya anuññātattā cāti gahetabbaṃ. Vihārasīmāyaṃ pana saṅghe vijjamānepi kenaci paccayena khandhasīmāyaṃ tīsu, dvīsu vā pārisuddhi-uposathaṃ karontesu kammaṃ dhammena samaggameva bhinnasīmaṭṭhattāti daṭṭhabbaṃ.

Uposathabhedādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pātimokkhuḍdesakathāvaṇṇanā

150. **Evametaṃ dhārayāmi. Suta kho panāyasmantehi**ti ettha “evametaṃ dhārayāmi”ti vatvā “uddiṭṭhaṃ kho āyasmanto nidānaṃ, sutā kho panāyasmantehi cattāro pārājikā dhammā”ti-ādinā vattabbaṃ. **Mātikāṭṭhakathāyampi**¹ evameva vuttaṃ. **Sutenā**ti sutapadena.

Savarabhayanti vanacarakabhayaṃ. Tenāha “**aṭavimanussabhayan**”ti. Nidānuddese aniṭṭhite pātimokkhaṃ niddiṭṭhaṃ nāma na hotīti āha “**dutiyādisu uddesesū**”ti-ādi. **Tīhi**pi **vidhihī**ti osāraṇakathanasaraḥhaññehi. Ettha ca atthaṃ bhaṇitukāmatāya vā bhaṇāpetukāmatāya vā suttassa osāraṇaṃ **osāraṇaṃ** nāma. Tasseva atthappakāsanā **kathanaṃ** nāma. Kevalaṃ pāṭhasseva sareṇa bhaṇanaṃ **saraḥhaññaṃ** nāma. **Sajjhāyaṃ adhiṭṭhahitvā**ti “sajjhāyaṃ karomī”ti cittaṃ uppādetvā. **Osāretvā pana kathentenā**ti sayameva pāṭhaṃ vatvā pacchā atthaṃ kathentena.

Pātimokkhuḍdesakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Adhammakammaṭṭikkosādikathāvaṇṇanā

155. **Navavidhanti** saṅghagaṇapuggalesu tayo, suttuḍdesapārisuddhi-adhiṭṭhānavasena tayo, cātuddasīpannarasīsāmaggīvasena tayoti navavidhaṃ.

1. Kaṅkhā-Ṭṭha 84 piṭṭhe.

catubbidhanti adhammenavaggādi catubbidham. **Duvidhanti** bhikkhubhikkhunipātimokkhavasena duvidham pātimokkham. **Navavidhanti** bhikkhūnam pañca, bhikkhunīnam cattāroti navavidham pātimokkhuddesam.

Adhammakammaṭṭikkosanādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pakkhagaṇanādi-uggahaṇānujānanakathādivaṇṇanā

156. **Katimīti** tithi-saddāpekkham itthiliṅgam daṭṭhabbam.

163. **Utuvasseyevāti** hemantagimhesuyeva.

164. **Viññāpetīti** ettha manasā cintetvā kāyavikāra karaṇameva viññāpananti daṭṭhabbam. Pāliyaṃ **aññassa dātabbā pārisuddhīti** pārisuddhidāyakena puna aññassa bhikkhuno santike dātabbā. **“Bhūtaṃyeva vā sāmaṇerabhāvaṃ ārocetī”**ti vuttattā ūnavīsativassakāle upasampannassa, antimavatthu-ajjhāpannasikkhāpaccakkhātādīnam vā yāva bhikkhupaṭiññā vattati, tāva tehi āhaṭāpi chandapārisuddhi āgacchati. Yadā pana te attano sāmaṇerādhībhāvaṃ paṭijānanti, tato paṭṭhāyeva nāgacchatīti dassitanti daṭṭhabbam. Pāliyaṃ hi “dinnāya pārisuddhiyā saṃghappatto vibbhamati -pa- paṇḍako paṭijānāti. Tiracchānagato paṭijānāti. Ubhatobyañjanako paṭijānāti, āhaṭā hoti pārisuddhi”ti vuttattā paṇḍakādīnampi bhikkhu paṭiññāya vattamānakālesu chandapārisuddhiyā āgamanam siddhameva. Tenāha **“esa nayo sabbatthā”**ti. Ummattakakhittacittavedanāṭṭānam pana pakatattā antarāmagge ummattakādhībhāve paṭiññātepi tesam saṃghappattamatteneva chandādi āgacchatīti daṭṭhabbam.

“Bhikkhūnam hatthapāsan”ti iminā gaṇapuggalesu chandapārisuddhiyā anāgamanam dasseti. “Saṃghappatto”ti hi pāliyaṃ vuttam.

Biḷālasaṅkhalikapārisuddhīti biḷālagīvāya bandhanasaṅkhalikasadisā pārisuddhi nāma, yathā saṅkhalikā biḷāle āgacchante eva āgacchati, na anāgacchante tappaṭibaddhattā, evamayam pārisuddhipīti attho. Atha vā yathā saṅkhalikāya paṭhamavalayaṃ

dutiyavalayaṃ pāpuṇāti, na tatiyavalayaṃ, evamayampīti adhippāyo.
Upalakkhaṇamattañcetta biḷālaggaṇaṃ daṭṭhabbaṃ.

Pakkhagaṇanādi-uggahaṇānujānanakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Chandadānakathādivaṇṇanā

165. Pāḷiyaṃ “santi saṃghassa karaṇīyānī”ti vattabbe vacanavipallāsena
“**karaṇīyaṃ**”ti vuttaṃ.

167. “**Tassa sammutidānakiccaṃ natthī**”ti idaṃ pāḷiyaṃ ekadā
sarantasseva sammutidānassa vuttattā ekadā asarantassa sammuti-abhāvepi
tassa anāgamaṇaṃ vaggakammāya na hotīti vuttaṃ. Keci pana “sopi
hatthapāseva ānetabbo”ti vadanti, taṃ na gahetabbaṃ.

168. Saṃghasannipātato paṭhamāṃ kātappaṃ **pubbakaraṇaṃ**.
Saṃghasannipāte kātappaṃ **pubbakiccanti** daṭṭhabbaṃ. Pāḷiyaṃ **no ce
adhiṭṭhaheyya, āpatti dukkaṭassāti** ettha asaṅcicca asatiyā anāpatti. Yathā
cettha, evaṃ uparipi. Yattha pana acittakāpatti atthi, tattha vakkhāma.

169. “**Paññattaṃ hotī**”ti iminā “na sāpattikena uposatho kātabbo”ti
visuṃ paṭikkhepābhāvepi yathāvuttasuttasāmatthiyato paññattamevāti
dasseti. Iminā eva nayena—

“Aṭṭhānametaṃ bhikkhave anavakāso yaṃ tathāgato aparisuddhāya
parisāya uposathaṃ kareyya, pātimokkhaṃ uddiseyyā”ti¹—

ādisuttanayato ca alajjīhipi saddhiṃ uposathakaraṇampi paṭikkhittameva
alajjiniggahatthattā sabbasikkhāpadānanti daṭṭhabbaṃ.

“**Pārisuddhidānapaññāpanenā**”ti iminā sāpattikena pārisuddhipi na dātabbāti
dīpitaṃ hoti. **Ubhopi dukkaṭanti** ettha sabhāgāpattibhāvaṃ ajānitvā kevalaṃ
āpattināmeneva desentassa paṭiggaṇhantassa acittakameva dukkaṭaṃ hotīti

1. Vi 4. 424; Am 3. 45; Khu 1. 139 piṭṭhesu.

vadanti. Yathā saṃgho sabhāgāpattim āpanno ñattim ṭhapetvā uposatham kātum labhati, evaṃ tayopi “suṇantu me āyasmantā ime bhikkhū sabhāgam āpattim āpannā”ti-ādinā vuttanayānusāreṇeva gaṇañattim ṭhapetvā dvīhi aññamaññam ārocetvā uposatham kātum vaṭṭati. Ekena pana sāpattikena dūram gantvāpi paṭikātumeva vaṭṭati, asampāpuṇantena “bhikkhum labhitvā paṭikarissāmī”ti uposatho kātabbo, paṭikarivā ca puna uposatho kattabbo.

Chandadānakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Anāpattipannarasakādikathāvaṇṇanā

172. **Kenaci karaṇīyena** gantvāti sīmāparicchedato bahibhūtam gāmaṃ vā araṇṇam vā gantvāti attho. Eteneva uposathañattiyā ṭhapanakāle samaggā eva te ñattim ṭhapesunti siddham. Teneva pāliyaṃ “uddiṭṭham su-uddiṭṭham”ti sabbapannarasakesupi vuttam. **Vaggā samaggasaññinoti**-ādi pana ñattiyā niṭṭhitāya “kim saṃghassa pubbakiccan”ti-ādīnaṃ¹ vacanakkhaṇe bahigatānaṃ bhikkhūnaṃ sīmāya pavitṭhattā bhikkhū tasmim khaṇe vaggā hontīti vuttam. Tenāha “**tesam sīmam okkantattā vaggā**”ti-ādi, etena pārājikuddesādikkhaṇepi vaggasaññīnaṃ uddisantānaṃ āpatti eva, ñattiyā pana pubbe niṭṭhitattā kammakopo natthīti dassitameva hoti. Evaṃ uparipi sabbavāresu adhippāyo veditabbo.

Ettha ca pāliyaṃ “sabbāya vuṭṭhitāya -pa- tesam santike pārisuddhi ārocetabbā”ti² vuttattā bahisīmāgatāya parisāya tesu yassa kassaci santike anadhiṭṭhitehi pārisuddhim ārocetum vaṭṭatīti vadanti.

Anāpattipannarasakādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 3. 140 piṭṭhe.

2. Vi 3. 178 piṭṭhe.

Liṅgādidassanakathādivaṇṇanā

179. Aññātakam nāma aditṭhapubbanti āha “**aññesam santakan**”ti. **Aññesanti** attanā aditṭhapubbānam. **Nānāsamvāsakabhāvantī** laddhinānāsamvāsakabhāvaṃ.

180. Pāliyaṃ **abhivitaranti** samānasamvāsakābhāvaṃ nicchinanti.

181. **Uposathakārakā**ti saṃghuposathakārakā. Teneva “**aññatra saṃghenā**”ti vuttam. Saṃghuposathaṭṭhānato hi gacchantena attacattuttheneva gantabbaṃ, tiṇṇaṃ bhikkhūnaṃ nisinnaṭṭhānato pana gacchantena ekena bhikkhunāpi saha gantumpi vaṭṭati. Pāliyaṃ “**abhikkhuko āvāso**”ti idaṃ nidassanamattaṃ, saṃghuposathaṭṭhānato gaṇapuggalehi sabhikkhukopi āvāso na gantabbo “**aññatra saṃghenā**”ti vuttattāti vadanti. **Uposatham karontī**ti saṃghuposatham vāgaṇuposatham vā. “**Tassa santikan**”ti idaṃ gaṇuposathaṭṭhānato gacchantam sandhāya vuttam, aññathā “sabbantimena paricchena attacattutthena vā”ti vacanena virujjhanato. **Āraññakenā**ti ekacārīnā. **Uposathantarāyoti** attano uposathantarāyo.

183. Pāliyaṃ **bhikkhuniyā nisinnaparisāyā**ti-ādīsu **bhikkhuniyā**ti-ādi karaṇatthe sāmivacanam.

Liṅgādidassanakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Uposathakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

3. Vassūpanāyikakkhandhaka

Vassūpanāyika-anujānanakathādivaṇṇanā

184. Vassūpanāyikakkhandhake **aparasmim divaseti** dutiye pāṭipadadivase.

185. **Aññattha aruṇaṃ uṭṭhāpanena vāti** sāpekkhassa akaraṇīyena gantvā aññattha aruṇaṃ uṭṭhāpanena vā. **Parihānīti** guṇaparihāni.

187. Pāliyaṃ **sattāhaṃ sannivatto kātabboti** sakalaṃ sattāhaṃ bahi eva avītināmetvā sattāhapariyosānabhūtaṃ aruṇuṭṭhānakālaṃ puna vihāreva sambandhavasena sattāhaṃ vihāre sannivattaṃ kātabbhaṃ. Sattāhapariyosānakālo hi idha sattāhasaddena vutto, tadapekkhāya ca “sannivatto”ti pullingena vuttaṃ. **Tiṇi parihīnānīti** bhikkhunīnaṃ vaccakuṭi-ādīnaṃ paṭikkhattattā parihīnāni.

189. **Na palujjati**ti aññesaṃ appaguṇattā, mama ca maraṇena na vinassati.

Vassūpanāyika-anujānanakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Pahiteyeva-anujānanakathāvaṇṇanā

199. **Bhikkhūhi saddhiṃ vasanakapurisoti** anaññagatikoti dasseti. **Gantabbanti** saṃghakaraṇīyena appahitepi gantabbhaṃ. Ettha ca anupāsakehipi sāsanaabhāvaṃ ñātukāmehi pahite tesaṃ pasādavaḍḍhiṃ sampassantehipi sattāhakaraṇīyena gantuṃ vaṭṭatīti gahetabbhaṃ.

Ratticchedavinicchayoti sattāhakaraṇīyena gantvā bahiddhā aruṇuṭṭhāpanasaṅkhātassa ratticchedassa vinicchayo. **Gantuṃ vaṭṭatīti** anto-upacārasīmāyaṃ ṭhiteneva sattāhakaraṇīyanimittaṃ sallakkhetvā iminā nimittena gantvā “antosattāhe āgacchissāmī”ti ābhogaṃ katvā gantuṃ vaṭṭati. Purimakkaṇe ābhogaṃ katvā gamanakkhaṇe vissaritvā gatepi

doso natthi “sakaraṇīyo pakkamatī”¹ti vuttattā. Sabbathā pana ābhogaṃ akatvā gatassa vassacchedoti vadanti. Yo pana sattāhakaraṇīyanimittābhāvepi “sattāhabbhantare āgamissāmi”²ti ābhogaṃ katvā gantvā sattāhabbhantare āgacchati, tassa āpattiyeva, vassacchedo natthi sattāhassa sannivattattāti vadanti. Vīmaṃsitvā gahetabbaṃ.

Bhaṇḍakanti cīvarabhaṇḍaṃ. **Sampāpūṇitum na sakkoti, vaṭṭatī**ti tadaheva āgamane sa-ussāhattā vassacchedo vā āpatti vā na hotīti adhippāyo.

Ācariyanti agilānampi nissayācariyañca dhammācariyañca, pageva upasampadācariya-upajjhāyesu. **Vadati, vaṭṭatī**ti sattāhātikkame āpatti-abhāvaṃ sandhāya vuttaṃ, vassacchedo pana hoti eva.

Pahiteyeva-anujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Antarāye anāpattivassacchedakathāvaṇṇanā

200. Pāliyaṃ **gaṇhimsūti** gahetvā khādiṃsu. **Paripātimsūti** palāpesuṃ, anubandhimsūti attho.

201. **Sattāhavārena aruṇo uṭṭhāpetabboti** ettha chadivasāni bahiddhā vītināmetvā sattame divase purāruṇā eva anto-upacārasīmāya pavisitvā aruṇaṃ uṭṭhāpetvā punadivase sattāhaṃ adhiṭṭhāya gantabbanti adhippāyo. Keci pana “sattame divase āgantvā aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā tadaheva divasabhāgepi gantum vaṭṭatī”¹ti vadanti, taṃ na gahetabbaṃ “aruṇo uṭṭhāpetabbo”²ti vuttattā. Sattame divase tattha aruṇuṭṭhāpanameva hi sandhāya pāliyaṃ “sattāhaṃ sannivatto kātabbo”³ti vuttaṃ. Aruṇaṃ anuṭṭhāpetvā gacchanto anto appavisitvā bahiddhāva sattāhaṃ vītināmentena samucchinnavasso eva bhavissati aruṇassa bahi eva uṭṭhāpitattā. Itarathā “aruṇo uṭṭhāpetabbo”⁴ti vacanaṃ niratthakaṃ siyā “sattāhavārena antovihāre pavisitvā aruṇaṃ anuṭṭhāpetvāpi gantabban”⁵ti vattabbato. Aññesu ca ṭhānesu aruṇuṭṭhāpanameva vuccati. Vakkhati hi **cīvarakkhandhake** “ekasmim vihāre vasanto itarasmim sattāhavārena aruṇameva uṭṭhāpeti”⁶ti².

1. Vi 3. 214 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 3. 413 piṭṭhe.

Athāpi yaṃ te vadeyyuṃ “sattame divase yadā kadāci pavitt̐hena taṃdivasanissito atīta-arūṇo ut̐thāpito nāma hotīti imamatthaṃ sandhāya **at̐thakathāyaṃ** vuttan”ti, taṃ saddagatiyāpi na sameti. Na hi ut̐thite arūṇe pacchā pavitt̐ho tassa payojako ut̐thāpako bhavitumarahati. Yadi bhaveyya, vassaṃ upagantvā panassa arūṇaṃ anuṭ̐thāpetvā tadaheva sattāhakaraṇīyena pakkantassāpīti ettha “arūṇaṃ anuṭ̐thāpetvā”ti vacanaṃ virujjheyya, tenapi taṃdivasasannissitassa arūṇassa ut̐thāpitattā. Āraññakassāpi hi bhikkhuno sāyanhasamaye aṅgayuttaṃ araññat̐thānaṃ gantvā tadā eva nivattantassa arūṇo ut̐thāpito dhutaṅgaṇca visodhitaṃ siyā, na cetāṃ yuttaṃ arūṇuggamanakāle eva arūṇut̐thāpanassa vuttattā. Vuttañhi “kālasseva pana nikkhamitvā aṅgayutte thāne arūṇaṃ ut̐thāpetabbaṃ. Sace arūṇut̐thānavelāyaṃ tesāṃ ābādho vadḍhati, tesāṃ eva kiccaṃ kātābbaṃ, na dhutaṅgavisuddhikena bhavitabbaṃ”ti¹. Tathā pārivāsikādīnampi arūṇaṃ anuṭ̐thāpetvā vattaṃ nikkhipantānaṃ ratticchedo vutto. “Uggate arūṇe nikkhipitabbaṃ”ti² hi vuttaṃ. Sahaseyyasikkhāpadehi anupasampannehi saha nivutthabhāvaparimocanattāṃ “purāruṇā nikkhamitvā”ti-ādi vuttaṃ. Evaṃ cīvaravippavāsādīsu ca sabbattha rattipariyosāne āgāmi-arūṇavaseneva arūṇut̐thāpanaṃ dassitaṃ, na atītāruṇavasena. Tasmā vuttanayenevettha arūṇut̐thāpanaṃ veditabbaṃ aññathā vassacchedattā.

Yaṃ pana vassaṃ upagatassa tadaheva arūṇaṃ anuṭ̐thāpetvā sakaraṇīyassa pakkamanavacanaṃ, taṃ vassaṃ upagatakālato paṭ̐thāya yadā kadāci nimitte sati gamanassa anuññātattā yuttaṃ, na pana sattāhavārena gatassa arūṇaṃ anuṭ̐thāpetvā tadaheva gamanaṃ “arūṇo ut̐thāpetabbo”ti vuttattā eva. Yathā vā “sattāhaṃ anāgatāya pavāraṇāya sakaraṇīyo pakkamati, āgaccheyya vā so bhikkhave bhikkhu taṃ āvāsaṃ, na vā āgacchayyā”ti-ādīnā³ pacchimasattāhe anāgamane anuññātepi aññasattāhesu na vaṭṭati. Evaṃ paṭ̐thamasattāhe arūṇaṃ anuṭ̐thāpetvā gamane anuññātepi tato paresu sattāhesu āgatassa arūṇaṃ

1. Visuddhi 1. 70 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 4. 17 piṭṭhe.

3. Vi 3. 216 piṭṭhe.

anuṭṭhāpetvā gamanaṃ na vaṭṭatīti niṭṭhamettha gantabbaṃ. **Idha āhaṇanti** vihārato bahi āgataṭṭhāne ānītaṃ.

Antarāye anāpattivassacchedakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Vajādīsu vassūpagamanakathāvaṇṇanā

203. **Upagantum na vaṭṭatīti** kuṭikādīnaṃ abhāvena “idha vassaṃ upemi”ti evaṃ vacibhedan katvā upagantum na vaṭṭati.

204. Pāliyaṃ **pisācillikāti** pisācadārakā. **Pavisanadvāraṃ** yojetvāti sakavāṭadvāraṃ katvā. **Rukkhaṃ chinditvāti** susiraṭṭhānassa uparibhāgaṃ chinditvā. **Khāṇumatthaketi** susirakhāṇumatthake. **Ṭaṅkitamañco** nāma dīghe mañcapāde vijjhītvā aṭaniyo pavesetvā kato, so heṭṭhupariyavasena paññattopi purimasadisova hoti, taṃ susāne, devatāṭṭhāne ca ṭhapenti. Catunnaṃ pāsāṇānaṃ upari pāsāṇaphalake attharītvā katagehampi “ṭaṅkitamañco”ti vuccati.

Vajādīsuvassūpagamanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Adhammikakatikādīkathāvaṇṇanā

205. **Mahāvibhaṇgeti** catutthapārājikavaṇṇanāyaṃ¹. Parato senāsanakkhandhakepi adhammikaṃ katikavattaṃ āvi bhavissati eva.

207. Yasmā nānāsīmāyaṃ dvīsu āvāsesu vassaṃ upagacchantassa “dutiye vasissāmī”ti upacārato nikkhantamatte paṭhamo senāsanaggāho paṭippassambhati. Tasmā pāliyaṃ “tassa bhikkhave bhikkhuno purimikā ca na paññāyati”ti paṭhaman senāsanaggāhaṃ sandhāya vuttaṃ. Dutiye senāsanaggāhe pana purimikā paññāyateva, tattheva temāsaṃ vasanto

1. Vi-Ṭṭha 2. 95 piṭṭhe.

purimavassaṃvuttho eva hoti, tato vā pana dutiyadivasādīsu
 “paṭhamasenāsane vasissāmī”ti upacārātikame purimikāpi na paññāyatīti
 daṭṭhabbam.

208. Pāliyaṃ “so sattāhaṃ anāgatāya pavāraṇāya sakaraṇīyo
 pakkamatī”ti vuttattā pavāraṇādivasepi sattāhakaraṇīyaṃ vinā gantum na
 vaṭṭatīti veditabbam. **Komudiyā cātumāsiniyā**ti pacchimakattikapuṇṇamāya.
 Sā hi tasmiṃ kāle kumudānaṃ atthitāya **komudī**, catunnaṃ vassikamāsānaṃ
 pariyosānattā **cātumāsini**ti ca vuccati.

Adhammikakatikādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Vassūpanāyikakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

4. Pavāraṇākkhandhaka

Aphāsuvihāarakathādivaṇṇanā

209. Pavāraṇākkhandhake pāliyaṃ **piṇḍāya paṭikkameyyā**ti piṇḍāya caritvā paṭikkameyya. **Avakkārapātinti** atirekapiṇḍapātathapanakaraṃ ekaṃ bhājanaṃ. **Avisayhanti** ukkhipitum asakkuṇeyyaṃ. Vilaṅghanam ukkhipanam vilaṅgho, so eva vilaṅghako, hatthehi vilaṅghako hatthavilaṅghakoti āha **“hatthukkhepakenā”**ti. Atha vā vilaṅghakena ukkhepakena hatthanātipi attho, aññamaññaṃ saṃsibbitahatthehīti vuttam hoti.

213. **Sace pana vuḍḍhataro hotīti** pavāraṇādāyako bhikkhu vuḍḍhataro hoti. **Evañhi tena tassatthāya pavāritam hotīti** ettha evaṃ tena appavāritopi tassa saṃghappattimattena saṃghapavāraṇākammaṃ samaggakammameva hotīti daṭṭhabbam. **Tena ca bhikkhunāti** pavāraṇādāyakena bhikkhunā.

234. **Bahūpi samānavassā ekato pavāretum labhantīti** ekasmiṃ saṃvacchare laddhūpasampadatāya samānupasampannavassā sabbe ekato pavāretum labhantīti attho.

237. Pāliyaṃ **micchādīṭṭhīti** “natthi dinnan”ti-ādi¹ nayappavattā. **Antaggāhikāti** sassatucchedasaṅkhātassa antassa gāhikā. **Yaṃ kho tvanti-** ādisu yaṃ pavāraṇaṃ ṭhapesi, taṃ dīṭṭhena ṭhapesīti taṃ-saddam ajjhāharitvā yojetabbam.

239. **Vatthum pakāsentoti** puggale parisāṅkuppattiyā nimittabhūtaṃ vatthumattaṃyeva sandhāya vuttam. Yaṃ pana vatthum sandhāya “puggalo paññāyati, na vatthū”ti āha, na taṃ sandhāyetaṃ vuttam. Yadi pana tassa bhikkhuno vasanaṭṭhāne pokkharanito macchaggahaṇādi disseyya, tadā “vatthu ca puggalo ca paññāyati”ti vattabbam bhaveyya. Tenāha **“purimanayeneva corehī”**ti-ādi. Bhikkhuno sarīre mālāgandhañca ariṭṭhagandhañca disvā evaṃ “vatthu ca puggalo ca paññāyati”ti vuttanti veditabbam.

Aphāsuvihāarakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Dī 1. 51; Ma 1. 362; Ma 2. 63, 64, 182; Ma 3. 72, 99, 116; Saṃ 2. 169; Abhi 1. 241 piṭṭhādisu.

Bhaṇḍanakāarakavatthukathāvaṇṇanā

240. **Dve cā tuddasikā hontīti** tatiyapakkhe cātuddasiyā saddhim dve cātuddasikā honti. **“Bhaṇḍanakārakānam terase vā cātuddase vā ime pannarasīpavāraṇam pavāressantī”**ti iminā yathāsakam uposathakaraṇadivasato paṭṭhāya bhikkhūnam cātuddasīpannarasīvohāro, na candagatisiddhiyā tithiyā vasenāti dasseti. Kiñcāpi evaṃ “**anujānāmi bhikkhave rājūnam anuvattitun**”¹ti vacanato panettha lokiyānam tithim anuvattantehipi attano uposathakkamena cātuddasim pannarasim vā, pannarasim cātuddasim vā karonteheva anuvattitabbam, na pana soḷasamadivasam vā terasamadivasam vā uposathadivasam karontehi. Teneva pāḷiyampi “**dve tayo uposathe cātuddasike kātun**”ti vuttam. Aññathā dvādasiyam, terasiyam vā uposatho kātabboti vattabbato. “**Sakim pakkhassa cātuddase, pannarase vā**”ti-ādivacanampi upavutthakkameneva vuttam, na tithikkamenāti gahetabbam.

Bhaṇḍanakāarakavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pavāraṇāsaṅgahakathāvaṇṇanā

241. **“Pavāretvā pana antarāpi cārikam pakkamitum labhantī”**ti iminā pavāraṇāsaṅgahe kate antarā pakkamitukāmā saṅgham sannipātāpetvā pavāretum labhantīti dasseti.

Pavāraṇāsaṅgahakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pavāraṇākkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

1. Vi 3. 193 piṭṭhe.

5. Cammakkhandhaka

Soṇakoḷivisaṇṇakathādivaṇṇanā

242. Cammakkhandhake **uṇṇapāvāraṇanti** ubhato lomāni uṭṭhāpetvā kataṃ uṇṇamayariṃ pāvāraṇaṃ, ubhato kappāsapicuṃ uppāsapicuṃ uṭṭhāpetvā vītapāvāropi atthi, tato nivattanatthaṃ “uṇṇapāvāraṇaṃ”ti vuttaṃ.

Aḍḍhacandapāsāṇeti sopānamūle upaḍḍhaṃ anto pavesetvā ṭhapite aḍḍhapāsāṇe. Pāḷiyaṃ **vihārapacchāyāyanti** vihārapaccante chāyāya, vihārassa vaḍḍhamānacchāyāyanti vadanti.

243. **Bhogāti** upayogathe paccattavacanāṃ. **Accāyatāti** ati-āyatā kharamucchanā. **Saravatīti** madhurasarasamūyuttā. **Atisithilā** mandamucchanā. **Vīriyasamathanti** vīriyasampayuttasamathaṃ. **Tattha ca nimittaṃ gaṇhāhīti** tasmiṃca samabhāve sati yaṃ ādāse mukhanimittaṃ viya nimittaṃ uppajjati, taṃ samathanimittaṃ, vipassanānimittaṃ, magganimittaṃ, phalanimittaṃca gaṇhāhi nibbattehīti, evamassa arahattapariyosānaṃ kammaṭṭhānaṃ kathitaṃ.

244. **Chaṭṭhānānīti** cha kāraṇāni. **Adhimuttoti** paṭivijjhivā ṭhito. **Nekkhammādhimuttoti**-ādi sabbaṃ arahattavasena vuttaṃ. Arahattañhi sabbakilesehi nikkhantattā **nekkhammaṃ**, teheva ca pavivittattā **paviveko**, byāpajjābhāvato **abyāpajjaṃ**, upādānassa khayante uppannattā **upādānakkhayo**, taṇhakkhayante uppannattā **taṇhakkhayo**, sammohābhāvato **asammohoti** ca vuccati.

Kevalaṃ saddhāmattakanti kevalaṃ paṭivedhapaññāya asammissaṃ saddhāmattakaṃ. **Paṭicayanti** punappunaṃ karaṇena vaḍḍhiṃ. **Vītarāgattāti** maggapaṭivedhena rāgassa vigatattā eva nekkhammasaṅkhātāṃ arahattaṃ paṭivijjhivā sacchikatvā ṭhito hoti. Sesapadesupi eseva nayo. **Pavivekādhimuttoti** “paviveke adhimutto ahan”ti eva arahattaṃ byākarotīti attho.

Sīlabbataparāmāsanti sīlaṅca vataṅca parāmasitvā gahitaggahaṇamattaṃ. **Sārato paccāgacchantoti** sārabhāvena jānanto. **Abyāvajjādhimuttoti** abyāpajjaṃ arahattaṃ byākaroti.

Amissīkatanti amissakataṃ. Kilesā hi ārammaṇena saddhiṃ cittaṃ missaṃ karonti, tesaṃ abhāvā amissīkataṃ. **Bhusā vātavutthīti** balavavātakkhando.

Upādānakkhayassa cāti upayogatthe sāmivacanaṃ. **Disvā āyatanuppādanti** cakkhādi-āyatanānaṃ uppādañca vayanā disvā. **Cittaṃ vimuccatīti** imāya vipassanāpaṭipattiyā phalasaṃpattivasena cittaṃ vimuccati.

Soṇakoḷivisaṇṇakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Diguṇādi-upāhanapaṭikkhepakathāvaṇṇanā

245. **Sakaṭavāheti** dvīhi sakaṭehi paricchinne vāhe. **“Vāhe”**ti bahuvacanaṃ hiraññavisesanattepi sāmāññāpekkhāya “hiraññan”ti ekavacanaṃ kataṃ.

246. **Addāriṭṭhati** allāriṭṭhaphalavaṇṇā, tintakākapakkhavaṇṇātipi vadanti. **Rajananti** upalittaṃ nīlādivaṇṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Tenāha **“coḷakena puñchitvā”**ti. Tañhi tathā puñchite vigacchati. Yaṃ pana cammassa duggandhāpanayanatthaṃ kāḷarattādirajanehi rañjitattā kāḷarattādivaṇṇaṃ hoti, taṃ coḷādīhi apanetuṃ na sakkā cammagatikameva, tasmā taṃ vaṭṭatīti daṭṭhabbaṃ.

Khallakanti sabbapaṇhipidhānacammaṃ, aparigaḷanatthaṃ paṇhi-uparibhāge apidhāya āropanabandhanamattaṃ vaṭṭati. **Vicitrāti** saṇṭhānato vicitrapaṭā¹ adhippetā, na vaṇṇato sabbaso apanetabbesu khallakādīsu pavitṭhattā. Biḷālasadisamukhattā mahā-ulūkā **“pakkhibiḷālā”**ti vuccati, tesaṃ cammaṃ nāma pakkhalomameva.

Diguṇādi-upāhanapaṭikkhepakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vicitrabaddhā (Ka)

Ajjhārāme upāhanapaṭikkhepakathādivaṇṇanā

251. **Uṇṇāhi katapādukā**ti ettha uṇṇāmayakambalehi katā pādukā saṅgayhanti.

253. **Gaṅgāmahakīlikāyā**ti gaṅgāmahe kīlikāya. Tattha hi itthipurisā yānehi udakakīlaṃ gacchanti. **Piṭhakasivikanti** phalakādinā kataṃ piṭhakayānaṃ. **Paṭapotalikaṃ** andolikā¹. Sabbampi yānaṃ upāhanenapi gantum asamattassa gilānassa anuññātaṃ.

254. **Vālarūpānī**ti āharimāni vālarūpāni. **Caturaṅgulādhikānī**ti uddalomī-ekantalomīhi visesadassanaṃ. Caturaṅgulato hi ūnāni kira uddalomī-ādisu pavisanti. **Vānacitro uṇṇāmayattharaṇoti** nānāvaṇṇehi uṇṇāmayasuttehi bhitticchedādivasena vāyitvā katacittattharaṇo. **Ghanapupphakoti** bahalarāgo. **Pakatitūlikā**ti tūlapuṇṇā bhiṣi. **Vikatikā**ti sīharūpādivasena vānacitrāva² gayhati. **Uddalomī**ti “ubhatodasaṃ uṇṇāmayattharaṇaṃ”ti³ **dīghanikāyattakathāyaṃ** vuttaṃ. **Koseyyakaṭṭissamayanti** kosiyaṣuttānaṃ antarā suvaṇṇamayasaṃvuttāni pavesetvā vitāṃ. Suvaṇṇasaṃvuttaṃ kira “kaṭṭissaṃ, kasaṭaṃ”ti ca vuccati. Teneva “koseyyakasaṭamayaṃ”ti **ācariyadhammapālatherena** vuttanti vadanti. **Ratanaparisibbanti** suvaṇṇalittaṃ. **Suddhakoseyyanti** ratanaparisibbanarahaṭṭaṃ.

Ajinamigacammānaṃ atisukhumattā dupaṭṭatipaṭṭāni katvā sibbantīti vuttaṃ “**ajinappaveṇī**”ti. **Rattavitānenā**ti sabbarattena vitānena. Yaṃ pana nānāvaṇṇaṃ vānacittaṃ vā lepacittaṃ vā, taṃ vaṭṭati. **Ubhatolohitakūpadhānepi** eseṇa nayo. “**Citraṃvā**”ti idaṃ pana sabbathā kappiyattā vuttaṃ, na pana ubhato upadhānesu akappiyattā. Na hi lohita-kasaddo citte vattati, paṭaliggahaṇeneva cittaṃ kassapi attharaṇassa saṅgahetabbappasaṅgato, kāsāvaṃ pana lohita-kavohāraṃ na gacchati. Tasmā vitānepi ubhato-upadhānepi vaṭṭati. **Sace pamāṇayuttanti**-ādi aññappamāṇāṭikkantassa bibbohanassa paṭikkhittabhāvadassanattamaṃ vuttaṃ, na pana uccāsayanamahāsayanabhāvadassanattamaṃ tathā avuttattā. Taṃ pana upadhānaṃ

1. Antolikā (katthaci), anolikā (Ka) 2. Vā ratanacitrāva (Ka) 3. Dī-Ṭṭha 1. 83 piṭṭhe.

uposathikānaṃ gahaṭṭhānaṃ vaṭṭati. Uccāsayanamahāsayanameva hi tadā tesam na vaṭṭati. **Dīghanikāyatṭhakathā**dīsu¹ kiñcāpi “ṭhapetvā tūlikam sabbāneva gonakādīni ratanaparisibbitāni vaṭṭantī”ti-ādi² vuttaṃ, vinayatṭhakathāyeva kappiyākappiyabhāve pamāṇanti gahetabbaṃ.

Ajjhārāme upāhanapaṭikkhepakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Gihivikatānuññātādikathāvaṇṇanā

256. **Abhinissāyāti** apassāya. **Visukāyikavipphanditānanti** paṭipakkhabhūtānaṃ diṭṭhicittavipphanditānanti attho.

257. **Yatindriyanti** manindriyavasena saññatindriyaṃ.

258. Pāliyaṃ **aṭṭhakavaggikānīti** **suttanipāte**³ aṭṭhakavaggabhūtāni soḷasa suttāni. **Evam ciraṃ akāsīti** evaṃ cirakālaṃ pabbajjaṃ anupagantvā agāramajjhe kena kāraṇena vāsamakāsīti attho. So kira majjhimavaye pabbajito, tena bhagavā evamāha. **Etamatthaṃ viditvāti** kāmesu diṭṭhādīnavā cirāyitvāpi gharāvāsena pakkhandantīti etamatthaṃ sabbākārato viditvā.

Ādīnavam loketi saṅkhārāloke aniccatādi-ādīnavam. **Nirupadhinti** nibbānaṃ. “Ariyo na ramatī pāpe”ti imassa hetumāha “**pāpe na ramatī sūci**”ti. Tattha **sucīti** visuddhapuggalo.

259. **Kālasīhoti** kālamukhavānaraajāti. **Cammaṃ na vaṭṭatīti** nisīdanattharaṇaṃ kātuṃ na vaṭṭati, bhūmattharaṇādivasena senāsanaparihogo vaṭṭateva.

Gihivikatānuññātādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Cammakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

1. Dī-Ṭṭha 1. 83 piṭṭhe.

2. Na vaṭṭantīti-ādi (Sī), Vajira-Ṭī 477 piṭṭhe passitabbaṃ.

3. Khu 1. 399 piṭṭhe.

6. Bhesajjakkhandhaka

Pañcabhesajjādīkathāvaṇṇanā

260. Bhesajjakkhandhake **pittam koṭṭhabbhantaragataṃ hotīti** bahisarīre byāpetvā ṭhitam abaddhapittam koṭṭhabbhantaragataṃ hoti, tena pittam kupitam hotīti adhippāyo.

261-2. Pāḷiyam **nacchādentīti** rucim na uppādentī. **Susukāti** samudde ekā macchajāti, kumbhilātipi vadanti. **Samsaṭṭhanti** parissāvitam.

263. **Piṭṭhehīti** pisitehi. **Kasāvehīti** tacādīni udae tāpetvā gahita-ūsarehi. **Ubbhidanti** ūsapamsumayam¹. **Loṇabilanti** loṇaviseso.

264-5. **Chakaṇanti** gomayam. **pākatikacuṇṇanti** apakkakasāvacuṇṇam, gandhacuṇṇam pana na vaṭṭati. Pāḷiyam **cunṇacālininti** udukkhale koṭṭitacuṇṇaparisāvanim. **Suvaṇṇagerukoti** suvaṇṇatutthādi. Pāḷiyam **añjanūpapisananti** añjane upanetum pisitabbabhesajjam.

267-9. **Kabaḷikāti** upanāhabhesajjam. **Gharadinnakābādho** nāma gharañiyā dinnavasīkaraṇabhesajjasamuṭṭhita-ābādho. **Tāya chārikāya paggharitam khārodakanti** parissāvane tacchārikam pakkhipitvā udae abhisiñcite tato chārikato heṭṭhā paggharitam khārodakam. Pāḷiyam **akaṭayūsenāti** anabhisañkhātena muggayūsenā. **Kaṭākaṭenāti** mugge pacitvā acāletvā parissāvitena muggayūsenāti vadanti.

Pañcabhesajjādīkathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Usadapamsumayam (Sī)

Guḷādi-anujānanakathāvaṇṇanā

272-4. **Guḷakaraṇanti** ucchusālaṃ. **Avissatthāti**¹ sāsāṅkā.

276. **Appamattakepi vārentīti** appamattake dinne dāyakānaṃ pīḷāti paṭikkhipanti. **Paṭisaṅkhāpīti** ettakenapi yāpetuṃ sakkā, “avasesaṃ aññesaṃ hotū”ti sallakkhetvāpi paṭikkhipanti.

279. **Vatthipīḷananti** yathā vatthigatatelādi antosarīre ārohanti, evaṃ hatthena vatthimaddanaṃ. Sambādhe satthakammavattthikammānameva paṭikkhittattā dahanakammaṃ vaṭṭati eva.

Guḷādi-anujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Yāgumadhugoḷakādikathāvaṇṇanā

282-3. Pāḷiyaṃ **dasassa ṭhānānīti** assa paṭiggāhakassa dasa ṭhānāni kāraṇāni dhammenāti attho. **Anuppavecchatīti** deti. Vātañca byapanetīti sambandho, vātañca anulometīti attho. **Saggā te āraddhāti** tayā devalokā ārādhitā.

Yāgumadhugoḷakādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pāṭaligāmaṇḍapavattthukathāvaṇṇanā

286. **Pāṭaligāme nagaraṃ māpentīti** pāṭaligāmassa samīpe tasseva gāmakhettabhūte mahante araṇṇappadesa pāṭaliputtaṃ nāma nagaraṃ māpenti. **Yāvatā ariyaṃ āyatananti** yattakaṃ ariyamanussānaṃ osaraṇaṭṭhānaṃ. **Yāvatā vaṇippathoti** yattakaṃ vāṇijānaṃ bhaṇḍavikkīṇanaṭṭhānaṃ, vasaṇaṭṭhānaṃ vā, idaṃ tesāṃ sabbesaṃ agganagaraṃ bhavissatīti attho. **Putābhedaṇanti** sakaṭṭhādihi nānādesato āhaṭṭhānaṃ bhaṇḍapuṭṭhānaṃ vikkīṇanaṭṭhāya mocanaṭṭhānaṃ. **Saranti** taḷākādīsupi vattati,

1. Avisatṭhāti (Ka)

tannivattanattham “**saranti idha nadi adhippetā**”ti vuttam sarati sandatīti katvā. **Vinā eva kullena tiṇṇā**ti idam appamattaka-udakampi aphasitvā vinā kullena pārappattā.

Pāṭaligāmaavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Koṭigāmesaccakathāvaṇṇanā

287. Pāliyaṃ **sandhāvitaṃ** bhavato bhavaṃ paṭisandhiggahaṇavasena sandhāvanam katam. **Saṃsaritaṃ** tasseva vevacanam. **Mamañceva tumhākañcā**ti mayā ca tumhehi ca, sāmivaseneva vā mama ca tumhākañca sandhāvanam ahoṣīti attho gahetabbo. **Saṃsaritaṃ** saṃsari. Bhavataṇhā eva bhavato bhavaṃ netīti **bhavanetthī**ti vuttā.

289. “Nīlā hontī”ti vuttamevattham vivaritam “**nīlavaṇṇā**”ti-ādi vuttam. **Nīlavaṇṇā**ti nīlavilepanā. Esa nayo sabbattha. **Paṭivaṇṇesī**ti¹ pahari. **Ambakāyā**ti ambāya. Upacāravacanañhetam, mātugāmenāti attho. **Upasamharathā**ti upanetha, “īdisā tāvatimsā”ti parikappethāti attho. Idañca bhikkhūnam samvegajananattham vuttam, na nimittaggāhattham. Licchavirājāno hi sabbe na cirasseva ajātasatthunā vināsaṃ pāpuṇissanti.

Koṭigāmesaccakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Sīhasenāpativatthu-ādikathāvaṇṇanā

290. **Sandhāgāre**ti rājakiccassa sandhāraṇatthāya nicchiddam katvā vicāraṇatthāya katamahāsabhāya. **Gamikā bhisāṅkhāro**ti gamanevāyāmo. **Dhammassa ca anudhammanti** tumhehi vuttassa kāraṇassa anukāraṇam, tumhehi vuttassa atthassa anurūpamevāti adhippāyo. **Sahadhammiko vādānuvādoti** parehi vuttakāraṇena sakāraṇo hutvā tumhākaṃ vādo

1. Paṭivatteti (Ka)

vā ito param tassa anuvādo vā. **Koci** appamattakopi **gārayhaṃ ṭhānaṃ na āgacchatī**ti kiṃ tava vāde gārayhakāraṇaṃ natthīti vuttaṃ hoti.

293. **Anuviccakāraṇti** anuviditākāraṃ. Ratanattayassa saraṇagamanādikiriyaṃ karoti, sahasā katvā mā pacchā vipphaṇṇasārī ahoṣīti attho. **Paṭākāṃ parihareyyunti** dhajapaṭākāṃ ukkhipitvā “īdiso amhākaṃ saraṇaṃ gato sāvako jāto”ti nagare ghosentā āhiṇḍanti.

294. **Nimittakammassāti** maṃsakhādananimittena uppannapāṇātipātakammasa.

Sihasenāpativatthu-ādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Kappiyabhūmi-anujānanakathāvaṇṇanā

295. **Anuppage evāti** pāṭova. **Oravasaddanti** mahāsaddaṃ. **Taṃ pana avatvāpīti pi-**saddena tathāvacanaṃpi anujānāti. **Aṭṭhakathāsūti** andhakatṭhakathāvirahitāsu sesatṭhakathāsu. **Sādhāraṇalakkhaṇanti** andhakatṭhakathāya saha sabbatṭhakathānaṃ samānaṃ.

Cayanti adhiṭṭhāna-uccavatthum. **Yato paṭṭhāyāti** yato iṭṭhakādito paṭṭhāya, yaṃ ādiṃ katvā bhittiṃ uṭṭhāpetukāmāti attho. **“Thambhā pana upari uggacchanti, tasmim vaṭṭanti”**ti etena iṭṭhakaṇṇasāṇa heṭṭhā patiṭṭhāpitāpi yadi cayato, bhūmito vā ekaṅgulaṃmattampi uggatā tiṭṭhanti, vaṭṭintīti siddhaṃ hoti.

Ārāmoti upacārasīmāparicchinno sakalo vihāro. **Senāsanānīti** vihārassa anto tiṇakuṭi-ādikāni saṃghassa nivāsagehāni. **Vihāragonisādikā nāmāti** senāsanagonisādikā. Senāsanāni hi sayāṃ parikkhittānīpi ārāmaparikkhepābhāvena “gonisādikānī”ti vuttāni. **“Upaḍḍhāparikkhittopi”**ti iminā tato ūnaparikkhitto yebhuyyena aparikkhitto nāma, tasmā aparikkhittasaṅkhyameva gacchatīti dasseti. **Etthāti** upaḍḍhāparikkhittē. **Kappiyakuṭim laddhum vaṭṭatīti**

gonisādiyā abhāvena sesakappiyakuṭisu tīsu yā kāci kappiyakuṭi kātabbāti attho.

Tesaṃ gehānīti ettha bhikkhūnaṃ vāsathāya katampi yāva na denti, tāva tesaṃ santakaṃyeva bhavissatīti daṭṭhabbaṃ. **Vihāraṃ ṭhapetvā**ti upasampannānaṃ vāsathāya katagehaṃ ṭhapetvāti attho. **Gehanti** nivāsagehaṃ, tadanñānaṃ pana uposathāgārādi sabbānaṃ anivāsagehaṃ catukappiyabhūmivimuttā pañcamī kappiyabhūmi. Saṃghasantakepi hi etādisse gehe suṭṭhu parikkhittārāmattepi abbhokāse viya antovutthādidoso natthi. Yena kenaci channe, paricchanne ca sahaseyyappahonake bhikkhusaṃghassa nivāsagehe antovutthādidoso, na aññattha. Tenāha “**yaṃ panā**”ti-ādi. Tattha “**saṃghikaṃ vā puggalikaṃ vā**”ti idaṃ kiñcāpi bhikkhunīnaṃ sāmāññato vuttaṃ, bhikkhūnaṃ pana saṃghikaṃ puggalikañca bhikkhunīnaṃ, tāsāṃ saṃghikaṃ puggalikañca bhikkhūnaṃ gihisantakaṭṭhāne tiṭṭhatīti veditabbaṃ.

Mukhasannidhīti antosannihitadoso hi mukhappavesananimittāṃ āpattim karoti, nāññathā. Tasmā “mukhasannidhī”ti vutto.

Tattha tattha khaṇḍā hontīti upaḍḍhato adhikaṃ khaṇḍā honti. **Sabbasmim chadane vinaṭṭheti** tiṇapaṇṇādivassaparittāyake chadane vinaṭṭhe. Gopānasīnaṃ pana upari vallīhi baddhadaṇḍesu ṭhitesupi jahitavattukā honti eva. **Pakkhapāsakamaṇḍalanti** ekasmim passe tiṇṇaṃ gopānasīnaṃ upari ṭhitatiṇapaṇṇādicchadanaṃ vuccati.

Anupasampannassa dātabbo assāti-ādinā akappiyakuṭiyaṃ vutthampi anupasampannassa dinne kappiyaṃ hoti, sāpekkhadānañcetta vaṭṭati, paṭiggahaṇaṃ viya na hotīti dasseti.

299. Pāliyaṃ **kantāre sambhāvesī**ti appabhakkhakantāre sampāpuṇi.

Kappiyabhūmi-anujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Keṇiyajaṭilavattthukathāvaṇṇanā

300. **Jaṭiloti** āharimajaṭādharo tāpasavesadhārako yaññāyutto lokapūjito brāhmaṇo. **Pavattāro** pāvacaṇavasena vattāro. Yesaṃ santakamidaṃ, yehi vā idaṃ gītanti attho. **Gītaṃ pavuttaṃ samihitanti** aññamaññassa pariyāyavacaṇaṃ vuttanti attho. **Tadanugāyanti** ti taṃ tehi pubbe gītaṃ anugāyanti. Evaṃ sesesu ca.

Yāvakālikapakkānanti pakke sandhāya vuttaṃ, āmāni pana anupasampannehi sītudake madditvā parissāvetvā dinnapāṇaṃ pacchābhattampi kappabhi eva. Ayañca attho mahā-aṭṭhakathāyaṃ sarūpato avuttoki āha “**kurundiyaṃ panā**”ti-ādi. “**Ucchuraso nikasaṭo**”ti idaṃ pātābbasāmaññena yāmakālikakathāyaṃ vuttaṃ, taṃ pana sattāhakālikamevāti gaheṭabbam. **Ime cattāro rasāti** phalapattapuppha-ucchurasā cattāro.

Pāliyaṃ **aggihuttamukhāti** aggijuhanapubbakā. **Chandasoti** vedassa. **Sāvittī mukhaṃ** paṭhamam sajjhāyitabbāti attho. **Tapatanti** vijotantānaṃ.

Keṇiyajaṭilavattthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Rojamallādivattthukathāvaṇṇanā

301. **Bahukato buddhe vāti** buddhe katabahumānoti attho. So kho ahaṃ bhante ānanda ñātīnaṃ daṇḍabhayatajjito ahosinti seso. Evañhi sati “evāhan”ti puna ahaṃ-gahaṇaṃ yujjati. **Vivarīti** “vivaratū”ti cintāmattena vivari, na uṭṭhāya hatthena.

303. **Aññataroti** subhaddo vuḍḍhapabbajito. **Dve dārakāti** sāmaṇerabhūmiyaṃ ṭhitā dve puttā. **Nāḷiyāvāpakenāti** nāḷiyā ceva thavikāya ca. **Samharatha** imehi bhājanehi taṇḍulādīni saṅkaḍḍhathāti attho. **Bhusāgāreti** palālamaye agāre, palālapuñjaṃ abbhantarato palālaṃ saṅkaḍḍhitvā agāraṃ kataṃ hoti, tatthāti attho.

Rojamallādivattthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Catumahāpadesakathāvaṇṇanā

305. **Parimaddantā**ti upaparikkhantā. **Dve paṭā desanāmeneva vuttā**ti tesam sarūpadassanapadametaṃ, nāññanivattanapadam pattuṇṇapaṭassāpi desanāmena vuttattā.

Tumbāti bhājanāni. **Phalatumbo** nāma lābu-ādi. **Udakatumbo** udakaghaṭo. **Kilañjacchattanti** veḷuvilīvehi vāyitvā katachattam. **Sambhinnarasanti** missībhūtarasam.

Catumahāpadesakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhesajjakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

7. Kathinakkhandhaka

Kathinānujānanakathāvaṇṇanā

306. Kathinakkhandhake **sīsavasenā**ti padhānavasena. **Kathinanti** pañcānisaṃse antokaraṇasamatthatāya thiranti attho. **So nesaṃ bhavissatīti yujjati** “so tumhākaṃ”ti avatvā “nesaṃ”ti vacanaṃ yujjati. **Ye atthatakathinā**ti na kevalaṃ tumhākameva, ye aññeṇi atthatakathinā, tesāṃ bhavissatīti attho. Atha vā **voti** tadā sammukhībhūtehi saddhiṃ asammukhībhūte ca anāgate ca bhikkhū sabbe ekato sampiṇḍetvā vuttaṃ, tumhākanti attho. **So nesanti** ettha so tesanti yojetabbaṃ. Tenāha “atthatakathinānaṃ vo bhikkhave imāni pañca kappissantī”ti. **Matakacīvaranti** matassa cīvaraṃ. “Vuttavassavasenā”ti idaṃ pacchimavassaṃvutthānampi sādharmaṇanti āha “**purimikāya vassaṃ upagantvā paṭhamapavāraṇāya pavāritā labhanti**”ti. **Upagatā vā na labhanti**ti pacchimikāya vutthavassepī sandhāya vuttaṃ.

Khalimakkhitasāṭṭakoti ahatavatthaṃ sandhāya vuttaṃ. **Akātuṃ na labbhati**”ti iminā anādariye sati dukkaṇṭanti dīpeti.

“**Apaloketvā**”ti idaṃ aññesaṃ vassaṃvutthabhikkhūnaṃ adatvā dātukāmehi kattabbavidhidassanaṃ. Yadi evaṃ kammavācāya eva dānaṃ avuttanti āha “**kammavācā panā**”ti-ādi. Kathinacīvaraṃ viya kammavācāya dātuṃ na vaṭṭatīti apaloketvāva dātabbanti adhippāyo.

308. **Mahābhūmiki**ti mahāvisayaṃ, catuvīsati-ākāravantatāya mahāvithhārikanti vuttaṃ hoti. **Pañcakanti** pañcakaṇḍaṃ. Eseva nayo sesesupi. **Paṭhamacimilikā**ti kathinavatthato aññā attano pakaticimilikā. **Kucchicimilikaṃ katvā sibbitamattenā**ti thirajiṇṇānaṃ cimilikānaṃ ekato katvā sibbanassetāṃ adhivacananti vadanti. Mahāpaccariyaṃ, kurundiyañca vuttavacananti dassanaṃ, byañjanato eva bhedo, na atthatotī dassanatthaṃ katantipi vadanti. **Piṭṭhi-anuvātāropanamattenā**ti dīghato anuvātassa āropanamattena. **Kucchi-anuvātāropanamattenā**ti puthulato anuvātassa āropanamattena. **Rattinissaggiyenā**ti ratti-atikkantena.

309. **Hatavatthakasātakenā**ti atijjñāsāṭako. **Na hi tenā**ti-ādīsu tena parivārāgatapāḥena idha ānetvā avuccamānena kathinatthārakassa jānitabbesu na kiñci parihāyati tasa sabbassa idheva vuttattāti adhippāyo.

310. Mātā viyāti **mātikā**, ivatthe ka-paccayo daṭṭhabbo. Tena siddhamattham dassetto āha “**mātikāti mātaro**”ti-ādi. **Assāti** etissā mātikāya. Pakkamanantiko kathinubbhāro eva hi sayam attano uppajjatīti evamabhedūpacārena “mātikā”ti vutto ubbhārasseva pakkamanante samuppattito, tabbinimuttāya ca mātikāya abhāvā, tappakāsikāpi cettha pālī “mātikā”ti vattum yujjati. Sāpi hi pakkamanantikubbhārappakāsanena “pakkamanantikā”ti vuttā. Eseva nayo sesubbhāresupi. **Pakkamananti** cettha upacārasīmātikkamanam daṭṭhabbam.

Kathinānujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Ādāyasattakakathāvaṇṇanā

311. “**Na puna āgamiṣṣan**”ti idam āvāsapalibodhupacchedakāraṇadassanam. Pañcasu hi cīvaramāsesu yadā kadāci na paccessanti citta upacārasīmātikkamena āvāsapalibodho chijjati. Paccessanti bahi-upacāragatassa pana yattha katthaci na paccessanti citte uppannamatte chijjati. **Paṭhamam cīvarapalibodho chijjatīti** na paccessanti pakkamanato puretameva cīvarassa niṭṭhitattā vuttam. “Katacīvaramādāyā”ti hi vuttam. Atthatakathinassa hi bhikkhuno yāva “saṅghato vā dāyakakulādito vā cīvaram labhissāmī”ti cīvarāsā vā laddhavatthānam sahāyasampadādiyogam labhitvā saṅghāṭi-ādibhāvena “chinditvā karissāmī”ti karaṇicchā vā pavattati, tāva cīvarapalibodho anupacchinno eva. Yadā pana yathāpatthitaṭṭhānato cīvarādīnam sabbathā alābhena vā cīvarāsā ceva laddhānam katvā niṭṭhānena vā naṭṭhavinatṭhādibhāvena vā cīvare nirapekkhatāya vā karaṇicchā ca vigacchati, tadā cīvarapalibodho upacchinno hoti.

So ca idha “katacīvaram ādāyā”ti vacanena pakāsito. Evaṃ upari sabbattha pāḷivacanakkamaṃ nissāya nesaṃ paṭhamam, pacchā ca upacchiḷjanam vuttanti daṭṭhabbam. Sabbathāpi ca imesaṃ ubhinnam palibodhānam upacchedeneva kathinubbhāro, na ekassa. Tesaṃca pubbāpariyena, ekakkhaṇe ca upacchiḷjanam dassetuṃ imā aṭṭha mātikā ṭhapitāti veditabbā. **Antosīmāyanti** cīvaraniṭṭhānakkaṇeyeva chinnattā vuttam. **Nevimam cīvaram kāressanti** cīvare apekkhāya vigatattā karaṇapalibodhassāpi upacchinnatam dasseti. Yo pana appicchātāya vā anattikātāya vā sabbathā cīvaram na sampatichhati, tassa bahisīmāgatassa sabbathāpi cīvarapalibodhābhāvena na paccessanti sanniṭṭhānamattena **sanniṭṭhānantiko** kathinubbhāro veditabbo. **So panāti** palibodhupacchedo. **Ayam panāti** āsāvachedako kathinubbhāro visum vitthāretvā vutto, idha na vuttoti sambandho.

Anāsāya labhatīti “yasmim kule cīvaram labhissāmā”ti āsā anuppannapubbā, tattha cīvarāsāya anuppannaṭṭhāne yattha katthaci labhatīti attho. **Āsāya na labhatīti** āsīsatatṭhāne na labhatīti attho. **Idha na vuttoti** idha savanantikānantare na vutto. **Tatthāti** tasmim sīmātikkantike. **Sīmātikkantiko** nāma cīvaramāsānam pariyaṇṭadivasasaṅkhātāya sīmāya atikkamanato sañjāto. Keci “bahisīmāya kālātikkamo sīmātikkamo”ti maññanti, tesaṃ anto-upacāre cīvarakālātikkamepi¹ kathinubbhāro asammato nāma siyāti na cetam yuttam. Tasmā yattha katthaci kālātikkamo sīmātikkamoti veditabbo. Ettha ca pāḷiyam “katacīvaro”ti idam upalakkaṇamattam, akatacīvarassapi kālātikkamena sīmātikkantiko hoti, dve ca palibodhā ekato chijjanti. Evaṃ aññatthāpi yathāsambhavam taṃtamvisesanābhāvepi kathinubbhāratā, palibodhupacchedappakāro ca veditabbo “**sahubbhāre dvepi palibodhā apubbam acarimam chijjanti**”ti idam akatacīvarassa paccessanti adhiṭṭhānasambhavapakkaṃ sandhāya vuttam, tesu aññatarābhāvepi sahubbhārova hoti.

312-325. Samādāyavāro ādāyavārasadisova. Upasaggamevettha viseso. Tenāha “**puna samādāyavārepi -pa- teyeva**

1. Cīvarakālātikkamoti (Ka)

dassitā”ti. Vip̐pakatacīvare pakkamanantikassa abhāvato
“yathāsambhavan”ti vuttaṃ. Teneva vip̐pakatacīvaravāre chaḷeva ubbhārā
vuttā, cīvare hatthagate ca āsāvacchedikassa asambhavā so etesu vāresu
yattha katthaci na vutto, visuññeva vutto. Vip̐pakatavāre cettha
ādāyavārasamādāyavāravasena dve chakkavārā vuttā.

Tato paraṃ niṭṭhānasanniṭṭhānanāsanantikānaṃ vasena tīṇi tikāni
dassitāni. Tattha tatiyattike **anadhiṭṭhitenā**ti “paccessaṃ, na paccessaṃ”ti
evaṃ anadhiṭṭhitena, na evaṃ manasikatvāti attho. Tatiyattikato pana paraṃ
ekaṃ chakkaṃ dassitaṃ. Evaṃ tīṇi tikāni, ekaṃ chakkañcāti paṭhamam
pannarasakaṃ vuttaṃ, iminā nayena dutiyapannarasakādīni veditabbāni.

Pāḷiyam āsādvādasake bahisīmāgatassa kathinuddhāresu tesampi
cīvarāsādivasena cīvarapalibodho yāva cīvaraniṭṭhānā tiṭṭhatīti āha **“so
bahisīmāgato suṇāti ‘ubbhataṃ kira tasmim āvāse kathinanti -pa-
savanantiko kathinuddhāro’**ti”. Ettha ca savanakkhaṇe āvāsapalibodho
paṭhamam chijjati, niṭṭhite cīvarapalibodhoti veditabbo.

Disaṃgamikanavake **disaṃgamiko pakkamatī**ti na paccessanti
pakkamati, iminā āvāsapalibodhābhāvo dassito hoti. Teneva
vassaṃvutthāvāse puna gantvā cīvaraniṭṭhāpitamatte niṭṭhānantiko
kathinuddhāro vutto. **“Cīvarapaṭivisaṃ apavilāyamāno”**ti iminā
cīvarapalibodhasamaṅgikattamassa dasseti, **apavilāyamānoti** ākaṅkhamāno.
Sesaṃ suviññeyyameva.

Ādāyasattakakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Kathinakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

8. Cīvarakkhandhaka

Jīvakavatthukathādivaṇṇanā

329. Cīvarakkhandhake **kammavipākanti** kammaṇṇapaccaya-
utucittāhārasamuṭṭhitam appaṭibāhiyarogam sandhāya vuttam kammajassa
rogassa abhāvā.

330. Pāliyam **saṃyamassāti** saṅgahaṇassa¹, avisajjanassāti² attho “yo
saṃyamo so vināso”ti-ādīsu³ viya. Etassa saṃyamassa phalam upajānāmāti
yojanā. Tameva phalam dassenti āha “**varametaṃ -pa- āsittan**”ti. Keci pana
“saṃyamassāti ānisamsassa, upayogathe cetam sāmivacanan”ti⁴ attham
vadanti.

336. Ussannadosoti sañjātapittādidoso. **Sabbatthāti** sakalasarīre.

337. **Mahāpiṭṭhiyakojavanti** hatthipiṭṭhiyam attharitabbatāya
“mahāpiṭṭhiyan”ti laddhasamaññaṃ uṇṇamayattharaṇam.

338-9. **Upaḍḍhakāsinam khamamānanti** aḍḍhakāsi-agghanakam.
Pāliyam **kim nu khoti** katamam nu kho.

340-342. **Upacāreti** susānassa āsanne padese. **Chaḍḍetvā gatāti** kiñci
avatvā eva chaḍḍetvā gatā, etena “bhikkhū gaṇhantū”ti chaḍḍite eva akāmā
bhāgadānam vihitam, kevalam chaḍḍite pana katikāya asati ekato bahūsu
paviṭṭhesu yena gahitam, tena akāmabhāgo na dātabboti dasseti. Samānā
disā puratthimādibhedā etesanti sadisāti āha “**ekadisāya vā okkamimsū**”ti.
Dhuravihāratthāneti vihārassa sammukhaṭṭhāne.

Jīvakavatthukathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Saṅgaṇhantassa (Sī)

3. Khu 2. 151 piṭṭhe Petavatthumhi.

2. Avisajjanassa rogassāti (Sī)

4. Sārattha-Ṭī 3. 339 piṭṭhe.

Bhaṇḍāgārasammuti-ādikathāvaṇṇanā

343. **Vihāramajjheti** sabbesaṃ jānanatthāya vuttam. **Vaṇṇāvaṇṇam katvāti** paṭivīsappahonakatājānanattham haliddiyādīhi khuddakamahantavaṇṇehi yutte same koṭṭhāse katvā. Tenāha “**same paṭivīse ṭhapetvā**”ti. **Idanti** sāmaṇeraṇaṃ upaḍḍhapaṭivīsadānaṃ. **Phātikammanti** pahonakakammaṃ. Yattakena vinayāgatena sammuñjanibandhanādihatthakammena vihārassa ūnakatā na hoti, tattakam katvāti attho. **Sabbesanti** tatruppādavassāvāsikaṃ gaṇhantānaṃ sabbesaṃ bhikkhūnaṃ, sāmaṇeraṇaṃ. **Bhaṇḍāgārikacīvarepīti** akālacīvaraṃ sandhā vuttam. **etanti** ukkuṭṭhiyā katāya samabhāgadānaṃ. **Virajjhivā karontīti** kattabbakālesu akatvā yathārucitakkhaṇe karonti.

Ettakena mama cīvaraṃ pahotīti dvādasagghanakeneva mama cīvaraṃ paripuṇṇam hoti, na tato ūnenāti sabbam gahetukāmoti attho.

Bhaṇḍāgārasammuti-ādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Cīvararajanakathādivaṇṇanā

344. **Evañhi kateti** vaṭṭādhārassa anto rajanodakam, bahi challikaṇca katvā viyojane kate. **Na uttaratīti** kevalam udakato pheṇuṭṭhānābhāvā na uttarati. **Rajanakuṇḍanti** pakkarajanaṭṭhapanakam mahāghaṭam.

345. **Anuvātādīnaṃ dīghapattānanti** āyāmato, vitthārato ca anuvātam. **Ādi-saddena** dvinnam khandhānaṃ antarā mātikākārena ṭhapitapattaṇca “dīghapattan”ti daṭṭhabbam. **Āgantukapattanti** diguṇacīvarassa upari aññaṃ paṭṭam appenti, tam sandhāya vuttam. Tam kira idāni na karonti.

346. Pāliyaṃ **nandimukhiyāti** tuṭṭhimukhiyā, pasannadisāmukhāyāti attho.

348. **Acchupeyyanti** patiṭṭhapeyyam. **Hatavatthakānanti** purāṇavatthānaṃ. **Anuddharitvāvāti** aggale viya dubbalatṭhānaṃ anapanetvāva.

349-351. Visākhavattthumhi **kallakāyā**ti akilantakāyā. **Gatī**ti nāṇagati adhigamo. **Abhisamparāyoti** “sakideva imaṃ lokam āgantvā dukkhassantaṃ karotī”ti-ādinā¹ vutto nāṇābhisamparāyo, maggañāṇayuttehi gantabbagativisesoti attho. Taṃ bhagavā byākarissati. **“Dadāti dānan”**ti idaṃ annapānavirahitānaṃ selapaccayānaṃ dānavasena vuttaṃ. **Sovaggikanti** saggasaṃvattanikaṃ.

359. **Aṭṭhapadakacchannenāti**
aṭṭhapadakasaṅkhātajūtaphalakalekhāsapaṭṭhānena.

362. Pāliyaṃ **nadīpāram** **gantunti**² bhikkhuno nadīpāragamanam hotīti attho. **Aggaḷaguttiyeva pamāṇanti** imehi catūhi nikkhepakāraṇehi ṭhapentenapi aggaḷaguttivihāre eva ṭhapetum vaṭṭatīti adhippāyo. **Nissīmāgatanti** vassānasāṅkhātāṃ kālasīmaṃ atikkantaṃ, taṃ vassikasāṅgikacīvaraṃ na hotīti attho.

Cīvararajanakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Saṃghikacīvaruppādakathāvaṇṇanā

363. **Pañca māseti** accantasamyoge upayogavacanam. **Vaḍḍhim** payojetvā ṭhapita-upanikkhepatoti vassāvāsikassatthāya dāyakehi vaḍḍhim payojetvā ṭhapita-upanikkhepatoti. **“Idha vassam vutthasaṃghassa”**ti idaṃ abhilāpamattaṃ. Idha-saddam pana vinā “vassamvutthasaṃghassa demā”ti vuttepi so eva nayo. **Anatthatakathinassāpi pañca māse pāpuṇātīti** vassāvāsikalābhavasena uppannattā anatthatakathinassāpi vutthavassassa pañca māse pāpuṇāti. Vakkhati hi “cīvaramāsato paṭṭhāya yāva hemantassa pacchimo divaso, tāva vassāvāsikaṃ demāti vutte kathinaṃ atthataṃ vā hotu anatthataṃ vā, atītavassamvutthānameva pāpuṇātī”ti³. **Tato paranti** pañcamāsato param, gimhānassa paṭhamadivasato paṭṭhāyāti attho. **“Kasmā? Piṭṭhisamaye uppannattā”**ti idaṃ “udāhu

1. Saṃ 3. 355, 356 piṭṭhesu. 2. Nadīpāragatanti (Sī, Ka) 3. Vi-Ṭṭha 3. 425 piṭṭhe.

anāgatavasse”ti imassānantaram daṭṭhabbam. Potthakesu pana “anattatakathinassāpi pañcamāse pāpuṇāti”ti imassānantaram “kasmā piṭṭhisamaye uppannattā”ti idam likhanti, tam pamādalikhitam piṭṭhisamaye uppannam sandhāya “anattatakathinassāpi”ti vattabbato. Vutthavasse hi sandhāya “anattatakathinassāpi”ti vuttam, na ca piṭṭhisamaye uppannam vutthavassasseva pāpuṇāti sammukhībhūtānam sabbesampi pāpuṇato. Teneva vakkhati “sace pana gimhānam paṭhamadivasato paṭṭhāya evam vadati, tatra sammukhībhūtānam sabbesam pāpuṇāti. **Kasmā?** Piṭṭhisamaye uppannattā”ti¹.

Duggahitāti aggahitāni, saṃghikānevāti attho. **Itovā**ti therānam dātabbatova, idānevāti vā attho.

Samghikacīvaruppādakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Upanandasakyaputtavattukathāvaṇṇanā

364. “**Sattāhavārena aruṇameva utṭhāpeti**”ti idam nānāsīmāvihāresu kattabbanayena ekasmimpi vihāre dvīsu senāsanesu nivutthabhāvadassanattam vuttam, aruṇutṭhāpaneneva tattha vuttho hoti, na pana vassacchedaparihārāya. Anto-upacārasīmāyapi yattha katthaci aruṇam utṭhāpento attanā gahitasenāsanam appaviṭṭhopi vutthavasso eva hoti, gahitasenāsane pana nivuttho nāma na hoti, tattha ca aruṇutṭhāpane pana sati hoti. Tenāha “**purimasmim bahutaram nivasati nāmā**”ti, etena ca itarasmim sattāhavārenāpi aruṇutṭhāpane sati eva appakataam nivasati nāma hoti, nāsati dīpita hoti. **Nānālābhehi**ti visum visum nibaddhavassāvāsikalābhehi. **Nānūpacārehī**ti nānāparikkhepanādvārehi. **Ekasīmāvihārehī**ti dvinnam viharānam ekena pākārena parikkhattattā ekāya upacārasīmāya antogatehi dvīhi viharēhi. **Senāsanaggāho paṭippassambhatī**ti paṭhamam gahito paṭippassambhati. **Tatthā**ti yattha senāsanaggāho paṭippassaddho, tattha.

Upanandasakyaputtavattukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Gilānavatthukathāvaṇṇanā

365-6. **Bhūmiyaṃ paribhaṇḍaṃ akāśīti** gilānena nipannabhūmiyaṃ kiliṭṭhaṭṭhānaṃ dhovitvā haritūpalittaṃ kāresīti attho. **Bhesajjaṃ yojetuṃ asamaṭṭhoti** parehi vuttavidhimpī kātuṃ asamaṭṭho. Pāḷiyaṃ gilānupaṭṭhakānaṃ cīvaradāne sāmaṇerānaṃ ticīvarādhiṭṭhānābhāvā “cīvarañcapattañcā”ti-ādi sabbattha vuttaṃ. Sacepi sahaṣsaṃ agghati, gilānupaṭṭhakānaññeva dātabbanti sambandho.

Gilānavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Matasantakakathādivaṇṇanā

369. **Aññanti** cīvarapattato aññaṃ. **Appagghanti** atijijñādibhāvena nihiṇaṃ. **Tatoti** avasesaparikkhārato. **Sabbanti** pattaṃ, ticīvarañca.

Tattha tattha saṃghassevāti tasmiṃ tasmiṃ vihāre saṃghasseva. Pāḷiyaṃ **avissajjikaṃ avebhaṅgikanti** āgatānāgatassa cātuddisassa saṃghasseva santakaṃ hutvā kassaci avissajjikaṃ avebhaṅgikaṃ bhavituṃ anujānāmīti attho.

371-2. **Akkanālamayanti** akkadaṇḍamayaṃ. **Akkadussānīti** akkavākena katadussāni, potthakagatikāni dukkaṭavattukānīti attho.

Dupaṭṭacīvarassa¹ **vā majjheti** yaṃ niṭṭhite tipaṭṭacīvaraṃ hoti, tassa majjhe paṭalam katvā dātabbānīti attho.

374. **“Sante patirūpe gāhake”**ti vuttattā gāhake asati adatvā bhājitepi subhājitamevāti daṭṭhabbaṃ.

376. **Dakkhiṇodakaṃ pamāṇanti** “ettakāni cīvarāni dassāmī”ti paṭhamam udakaṃ pātetvā pacchā denti. Taṃ yehi gahitaṃ, te bhāginova

1. Tipaṭṭacīvarassa (Sī), dvipaṭṭacīvarassa (Syā)

hontīti adhippāyo. **Parasamuddeti** jambudīpe. Tambapaṇṇidīpañhi upādā yesa evaṃ vutto.

Matasantakakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Aṭṭhacīvaramātikākathāvaṇṇanā

379. **Puggalādhiṭṭhānanayena vuttanti** “sīmāya dānan”ti-ādinā vattabbe “sīmāya detī”ti-ādi puggalādhiṭṭhānena vuttaṃ. **“Apicā”**ti-ādinā paṭhamaleḍḍupātabhūtaparikkhepārahaṭṭhānato bahi dutiyaleḍḍupātopi upacārasīmā evāti dasseti. Dhuvasannipātaṭṭhānādikampi pariyante ṭhitameva gahetabbaṃ. Loke gāmasīmādayo viya lābhasīmā nāma visuṃ pasiddhā nāma natthi, kenāyaṃ anuññātāti āha **“neva sammāsambuddhenā”**ti-ādi. Etena nāyaṃ sāsanavohārasiddhā, lokavohārasiddhā evāti dasseti. **“Janapadaparichedo”**ti idaṃ lokapasiddhasīmāsaddatthavasena vuttaṃ. Paricchedabbhantaraṃ pana sabbaṃ janapadasīmāti gahetabbaṃ, janapado eva janapadasīmā. Evaṃ raṭṭhasīmādīsupi. Tenāha **“āṇāpavattiṭṭhānan”**ti-ādi.

Pathavīvemajjhe gatassāti yāva udakapariyantā khaṇḍasīmattā vuttaṃ, upacārasīmādīsu pana abaddhasīmāsu heṭṭhāpathaviyaṃ sabbattha ṭhitānaṃ na pāpuṇāti, kūpādipavesārahaṭṭhāne ṭhitānaññeva pāpuṇātīti heṭṭhā sīmākathāyaṃ vuttanayena taṃtaṃsīmāṭṭhabhāvo vedītabbo. Cakkavālasīmāya pana dinnāṃ pathavīsadhāraka-udakaṭṭhānēpi ṭhitānaṃ pāpuṇāti sabbattha cakkavālavohārattā.

Buddhādhivutthoti buddhena bhagavatā nivuttho. **Pākavattanti** nibaddhadānaṃ. **Vattatīti** pavattati. **Tehīti** yesaṃ sammukhe esa deti, tehi bhikkhūhi. **Dutiyabhāge pana therāsaṇaṃ āruḷheti** yāva saṃghanavakā ekavāraṃ sabbesaṃ bhāgaṃ datvā cīvare aparikkhīṇe puna sabbesaṃ dātuṃ dutiyabhāge therassa dinneti attho. **Pāmsukūlikānampi vattatīti** ettha “tuyhaṃ demā”ti avuttattāti kāraṇaṃ vadanti. Yadi evaṃ “saṃghassa demā”ti

vuttepi vaṭṭeyya, “bhikkhūnaṃ dema, therānaṃ dema, saṃghassa demā”¹ vacanato bhedo na dissati. Vīmaṃsitabbamettha kāraṇaṃ.

Pārupitum vaṭṭatīti paṃsukūlikānaṃ vaṭṭati. **Bhikkhusaṃghassa ca bhikkhunīnaṃca dammīti vutte pana na majjhe bhinditvā dātabbanti** ettha yasmā bhikkhunipakkhe saṃghassa paccekam aparāmatṭhattā bhikkhunīnaṃ gaṇanāya bhāgo dātabboti dāyakassa adhippāyoti sijjhati, tathā dānaṃca bhikkhūpi gaṇetvā dinne eva yujjati. Itarathā hi kittakam bhikkhūnaṃ dātabbam, kittakam bhikkhunīnanti na viññāyati, tasmā “bhikkhusaṃghassā”ti vuttavacanampi “bhikkhūnaṃ”ti vuttavacanasadisamevāti āha “**bhikkhū ca bhikkhuniyo ca gaṇetvā dātabban**”ti. Tenāha “**puggalo -pa- bhikkhusaṃghaggahaṇena aggahitattā**”ti. Bhikkhusaṃgha-saddena bhikkhūnaññeva gahitattā, puggalassa pana “tuyhañcā”ti visum gahitattā ca tatthassa aggahitattā daṭṭhabbā, “bhikkhūnaṃca bhikkhunīnaṃca tuyhañcā”ti vuttaṭṭhānasadisattāti adhippāyo. Puggalappadhāno hettha saṃgha-saddo daṭṭhabbo. Keci pana “bhikkhusaṃghaggahaṇena gahitattā”²ti² pāṭhaṃ likhanti, taṃ na sundaraṃ tassa visum lābhaggahaṇe kāraṇavacanattā. Tathā hi visum saṃghaggahaṇena gahitattāti visum puggalassapi bhāgaggahaṇe kāraṇaṃ vuttaṃ. Yathā cettha puggalassa aggahaṇaṃ, evaṃ upari “bhikkhusaṃghassa ca tuyhañcā”ti-ādīsupi saṃghādi-saddehi puggalassa aggahaṇaṃ daṭṭhabbaṃ. Yadi hi gahaṇaṃ siyā, saṃghatopi, visumpīti bhāgadvayaṃ labheyya ubhayattha gahitattā.

Pūjetabbanti-ādi gihikammaṃ na hotīti dassanattamaṃ vuttaṃ. “**Bhikkhusaṃghassa harā**”ti idaṃ piṇḍapātaharaṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Tenāha “**bhuñjitum vaṭṭatī**”ti. “**Antohemante**”ti iminā anattate kathine vassānaṃ pacchime māse dinnam purimavassaṃvutthānaññeva pāpuṇāti, tato paraṃ hemante dinnam pacchimavassaṃvutthānampi vutthavassattā pāpuṇāti. Hemantato pana paraṃ piṭṭhisamaye “vassaṃvutthasaṃghassā”ti evaṃ vatvā dinnam anantare vasso vā tato paresu vā yattha katthaci tasmim vutthavassānaṃ sabbosaṃ pāpuṇāti. Ye pana sabbathā avutthavassā, tesam na pāpuṇātīti dasseti. **Sabbesampīti** hi tasmim bhikkhubhāve vutthavassānaṃ sabbesampīti

1. Vi-Ṭṭha 3. 422 piṭṭhe.

2. Sārattha-Tī 3. 345 piṭṭhe.

attho daṭṭhabbo. “**Vassaṃvutthasaṃghassā**”ti vuttattā **sammukhībhūtānaṃ** **sabbesanti** etthāpi eseva nayo. **Atītavassanti** anantarātītavassam.

Uddesaṃ gahetum āgatoti uddese aggahitepi antevāsikovāti vuttam.
Gahetvā gacchantoti pariniṭṭhita-uddeso hutvā gacchanto. “**Vattaṃ katvā** **uddesaparipucchādīni gahetvā vicarantānan**”ti idaṃ “uddesantevāsikānan”ti imasseva visesanaṃ, tena uddesakāle āgantvā uddesaṃ gahetvā gantvā aññattha nivasante anibaddhacārike nivatteti.

Atṭhacīvaramātikākathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Cīvarakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

9. Campeyyakkhandhaka

Kassapagottabhikkhuvatthukathādivaṇṇanā

380. Campeyyakkhandhake **tantibaddhoti** tanti vuccati byāpāro, tattha baddho, ussukkaṃ āpannoti attho. Tenāha “**tasmim āvāse**”ti-ādi.

387-8. **Hāpanaṃ vā aññathā karaṇaṃ vā natthīti** ñattikammaṣṣa ñattiyā ekattā hāpanaṃ na sambhavati, tassā ekattā eva pacchā ñattiṭṭhapanavasena, dvikkhattuṃ ṭhapanavasena ca aññathā karaṇaṃ natthi. **Paratoti** parivāre. **Tanti** pabbājanīyakammaṃ, tassāti attho.

Kassapagottabhikkhuvatthukathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Dvenissaraṇādikathāvaṇṇanā

395. **Esāti** “bālo”ti-ādinā niddiṭṭhapuggalo, appattoti sambandho. Tattha kāraṇamāha “**yasmā**”ti-ādi. Tattha **āveṇikena lakkhaṇenāti** pabbājanīyakammaṣṣa nimittabhāvena pāḷiyaṃ vuttattā asādhāraṇabhūtena kuladūsakabhāvena. Yadi hesa taṃ kammaṃ appatto, kathaṃ pana sunissāritoti āha “**yasmā panassa ākaṅkhamāno saṃgho pabbājanīyakammaṃ kareyyāti vuttaṃ, tasmā sunissārito**”ti. Tattha vuttanti kammakkhandhake¹ vuttaṃ.

Ettha pana kuladūsakakammaṃ katvā pabbājanīyakammakatassa **terasakakaṇḍakaṭṭhakathāyaṃ** “yasmim vihare vasantena yasmim gāme kuladūsakakammaṃ kataṃ hoti, tasmim vihare vā tasmim gāme vā na vasitabban”ti-ādinā² yā sammāvattanā vuttā, sā itarenāpi pūretabbā. Yaṃ pana paṭippassaddhakammaṣṣa kuladūsakassa tattheva **aṭṭhakathāyaṃ** “yesu kulesu kuladūsakakammaṃ kataṃ, tato paccayā na gahetabbā”ti-ādi² vuttaṃ, taṃ na pūretabbaṃ kulasaṅgahassa akatattā. Evaṃ sesakammesupi. Yadi evaṃ

1. Vi 4. 31 piṭṭhe.

2. Vi-Ṭṭha 2. 208 piṭṭhe.

“tajjanīyakammārahassa niyasakammaṃ karoti -pa- evaṃ kho upāli adhammakammaṃ hotī”ti-ādi¹ vacanaṃ virujjhatīti? Na virujjhati saṃghasanniṭṭhānavasena tajjanīyādikammārahattassa sijjhanato. Yassa hi saṃgho “tajjanīyakammaṃ karomā”ti sanniṭṭhānaṃ katvā kammavācaṃ sāvento pabbājanīyakammavācaṃ sāveti, tassa kammaṃ adhammakammaṃ hoti. Sace pana “tasseva pabbājanīyakammameva karomā”ti sanniṭṭhānaṃ katvā tadeva karoti, tassa taṃ kammaṃ dhammakammanti veditabbaṃ.

Evamidha “nissāraṇaṃ”ti adhippetassa pabbājanīyakammasa vasena atthaṃ dassetvā idāni tadanñesaṃ tajjanīyādīnaṃ vasena nissāraṇe adhippete “appatto nissāraṇaṃ”ti imassa paṭipakkhavasena sampatto nissāraṇaṃ, “tañce saṃgho nissāreti, sunissārito”ti atthasambhavaṃ dassetuṃ puna **“tañce saṃgho nissāretīti sace saṃgho”**ti-ādi vuttaṃ. Tattha **tatthā**ti tajjanīyādikammavisaye, ekenāpi aṅgena nissāraṇā anuññātāti yojanā. Pāliyaṃ **appatto nissāraṇanti** ettha āpanno āveṇikavasena tajjanīyādisaṅkhātāṃ nissāraṇaṃ pattoti attho gahetabbo.

Dvenissaraṇādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Campeyyakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

1. Vi 3. 450, 451 piṭṭhesu.

10. Kosambakakkhandhaka

Kosambakavivādakathāvaṇṇanā

451. Kosambakakkhandhake **sace hoti, desessāmīti** vinayadharassa vacanena āpattidiṭṭhiṃ paṭilabhitvā evamāha. Teneva pāliyaṃ “so tassā āpattiyā anāpattidiṭṭhi hoti”ti vuttaṃ. **Natthi āpattīti** udakassa ṭhapanabhāvaṃ ajānitvā vā ṭhapitaṃ chaḍḍetvā vissaritvā vā gamane asaṇcicca asatiyā anāpattipakkhopi sambhavatīti vinayadharo tattha anāpattidiṭṭhiṃ paṭilabhitvā evamāha. Teneva pāliyaṃ “aṇṇe bhikkhū tassa āpattiyā anāpattidiṭṭhino hontī”ti vuttaṃ. Parisāyapissa anāpattidiṭṭhiyā uppannattā “aṇṇe”ti bahuvacanaṃ kataṃ. **Anāpattidiṭṭhi ahosīti** suttantikattherassa vinaye apakataññutāya vinayadharassa vacanamattena so evamahosi, sā panassa āpatti eva udakāvasesassa ṭhapanabhāvaṃ ñatvā ṭhapitattā. Vatthumattajānane eva hi sekhiyā sacittakā, na paṇṇattivijānane. Teneva pāliyaṃ ‘tassā āpattiyā anāpattidiṭṭhi hoti’ti sabbattha āpatti icceva vuttaṃ. **“Āpattiṃ āpajjamāno”**ti idaṃ vinayadharatthero “tayā idaṃ udakaṃ ṭhapitaṃ”ti attanā puṭṭhena suttantikattherena “āmāvuso”ti vuttavacanaṃ saritvā paṇṇatti-akovidatāya saṇceccava akāsīti āpattidiṭṭhi hutvāva avoca. Teneva pāliyaṃ “aṇṇe bhikkhū tassā āpattiyā āpattidiṭṭhino hontī”ti vuttaṃ.

453. **“Na tāva bhinno”**ti idaṃ ukkhipanatadanuvattanamattena saṃgho bhinno nāma na hoti, taṃ nissāya pana ubhayapakkhikānaṃ pakkhaṃ pariyesitvā aṇṇamaṇṇaṃ kodhavasena kāyavacīkalahavaḍḍhaneneva hotīti imamatthaṃ sandhāya vuccaṃ. Tenāha **“so ca kho kalahavasenāti. Sambhama-atthavasenāti** turitatthavasena.

454. **Akāraṇeti**-ādi anukkipitvāva upāyena saṇṇāpetvā hitesitāya āpattito mocetuṃ yuttaṭṭhāne kodhacittavasena viheṭhanatthāya katabhāvaṃ sandhāya vuttaṃ, na pana kammaṅgassa abhāvaṃ sandhāya.

teneva pāḷiyaṃ “āpatti esā bhikkhave nesā anāpatti -pa- ukkhitto eso bhikkhū”ti-ādi vuttaṃ.

455. “**Adhammavādīnaṃ pakkhe nisinno**”ti idaṃ upalakkhaṇamattaṃ, dhammavādīnaṃ pakkhe nisīditvā adhammavādīnaṃ laddhiṃ gaṇhantopi dhammavādīnaṃ nānāsaṃvāsako hoti eva. **Kammaṃ kopetī**ti taṃ vinā gaṇassa apūraṇapakkaṃ sandhāya vuttaṃ. **Yattha vā tattha vā**ti dhammavādīnaṃ pakkhe vā adhammavādīnaṃ pakkhe vāti attho. **Ime dhammavādīnoti gaṇhātī**ti taṃtaṃpakkhagate bhikkhū yāthāvato vā ayāthāvato vā “ime dhammavādino”ti gaṇhāti, ayaṃ taṃtaṃpakkhagatānaṃ attānaṃ samānasaṃvāsakaṃ karoti.

456. **Upadāmsentī**ti pavattenti. Pāḷiyaṃ **ettāvatāti** “ettakapadesaṃ muñcivā nisinnā mayaṃ kodhacitte uppannepi aññaṃaññaṃ ananulomikaṃ kāyakammādiṃ pavattetuṃ na sakkhissāmā”ti sallakkhetvā dūre nisīditabbanti adhippāyo. Tenāha “**upacāraṃ muñcivā**”ti.

457. Pāḷiyaṃ **bhaṇḍanaajātāti**-ādīsu kalahassa pubbabhāgo **bhaṇḍanaṃ** nāma. Hatthaparāmāsādi **kalaho** nāma. Viruddhavādo **vivādo** nāma.

458. **Paripunṇakosakoṭṭhāgāro**ti ettha koso nāma suvaṇṇamaṇi-ādi bhaṇḍāgārasāragabbho. Koṭṭhaṃ vuccati dhaññaṃ āvasanaṭṭhānaṃ koṭṭhabhūtaṃ agāraṃ koṭṭhāgāraṃ, dhaññaṃsaṅgahaṭṭhānaṃ. **Abbhuyyāsī**ti yuddhāya abhimukho nikkhamīti attho. **Ekasaṅghātampī**ti ekayuddhampi. **Dhovananti** dhovanudakaṃ.

463. **Pariyādinnaṃrūpā**ti kodhacittena pariggahitasabhāvā.

464. **taṃ na jānanti**ti taṃ kalaham na jānanti. **Ye upanayhanti**ti yathāvuttaṃ kodhākāraṃ citte bandhanti. **Pākaṭaparissayeti** sihādike. **Paṭicchannaparissayeti** rāgādike. Pāḷiyaṃ **natthi bāle sahāyatāti** bālaṃ nissāya sīlādiḡaṇasaṅkhātā sahāyatā¹ natthi, na sakkā laddhanti attho.

466. **Attakāmarūpā**ti attano hitakāmayamānasabhāvā. **Anuruddhā**ti ekasesanayena tiṇṇampi kulaputtānaṃ ālapanam, teneva bahuvacananiddeso kato. **Khamanīyam** sarīraṃ **yāpanīyam** jīvitaṃ “kacci vo sarīrañca dhāretum, jīvitañca yāpetum sakkā”ti pucchati. **Tagghā**ti ekamsatthe nipāto, ekamsena mayam bhanteti attho. **Yathā katanti** ettha **yathā**ti nipātamattam, **yathākathanti** vā eko nipāto kāraṇapucchanattho, kena pakārenāti attho. **Ekañca pana maññe cittanti** ekassa cittavasena itaresampi pavattanato sabbesaṃ no ekaṃ viya cittanti attho. **Kacci pana vo anuruddhā**ti ettha **voti** nipātamattam, paccattavacanaṃ vā, kacci tumheti attho. **Amhākanti** niddhāraṇe sāmivacanaṃ, amhesu tisu yo paṭhamam paṭikkamatīti attho.

Kosambakavivādakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pāḷileyyakagamanakathāvaṇṇanā

467. **Yena pāḷileyyakanti**¹ paccatte upayogavacanaṃ, yattha pāḷileyyako gāmo, tattha avasarīti attho. **Daharapota**kehīti bhīṃkacchāpehi. “Ogāhin”tipi pāṭho, nahānapokkharāṇinti attho.

Udānagāthāyaṃ pana—ratha-īśasadisadantassa nāgassa hatthino etaṃ vivekaninnaṃ cittaṃ nāgena buddhanāgassa vivekaninnacittena sameti. Kasmā? Yaṃ yasmā ekova ramati vane, tasmā evaṃ yojanā daṭṭhabbā.

Pāḷileyyakagamanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Aṭṭhārasavatthukathāvaṇṇanā

468. **Yathā dhammo tathā tiṭṭhāhī**ti yathā dhammo ca vinayo ca ṭhito, tathā tiṭṭha, dhammavādīpakke tiṭṭhāti attho.

473. “**Yo paṭibāheyya, āpatti dukkaṭassā**”ti idaṃ sāmaggībhedassa akārake sandhāya vuttaṃ. Ye pana bheda-kārakā viruddhā

1. Pāḷileyyakanti (Sī, Ka)

alajjino, tesaṃ paṭibāhituṃ vaṭṭati tesaṃ santakassapi senāsanassa vināsanavacanato. “**Vivittam katvāpi dātabban**”ti vuttattā pana yathāvuḍḍhaṃ varasenāsanam adatvā vuḍḍhānampi asaṇṇātānam saṇṇātehi vivittam katvā dātabbanti daṭṭhabbam.

475. **Kammavācāya osāretvā**ti ettha ukkhittassa bhikkhuno āpattiyāpanabhāvaṃ paṭijānitvā sammāvattanena ukkhepakānam samuppanna-osāraṇacchandassa pageva ñātattā paṭippassambhanakammavācāya ukkhittānuvattakā sayameva naṃ osāresunti daṭṭhabbam.

476. **Atthato apagatā**ti sāmaggī-atthavirahitā, tucchabyañjanāti attho.

477. **Appaṭicchannācāro**ti appaṭicchadetabbasundarācāro. **Anapagatanti** kāraṇato anapetaṃ. Ādātabbato gahetabbato ādāyanti ācariyavādo vuttoti āha “**ādāyam attano ācariyavādan**”ti.

Aṭṭhahi dūtaṅgehīti “sotā ca hoti sāvetā ca uggahetā ca dhāretā ca viññātā ca viññāpetā ca kusalo ca sahitāsahitassa no ca kalahakārako”ti¹ evaṃ vuttehi aṭṭhahi dūtaṅgehi. Sesamettha, heṭṭhā ca sabbattha suviññeyyamevāti.

Aṭṭhārasavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Kosambakakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

Iti samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya vimativinodaniyam

Mahāvaggavaṇṇanānayo niṭṭhitā.

1. Am 3. 37 piṭṭhe.

Cūlavaggavaṇṇanā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

1. Kammakkhandhaka

Tajjanīyakammakathāvaṇṇanā

1. Cūlavaggassa¹ paṭhame kammakkhandhake tāva “balavābalavan”ti idaṃ ekapaḍaṃ, “balavabalavan”ti vattabbe ākāraṃ katvā “balavābalavan”ti vuttaṃ. Tañca “dukkhadukkhan”ti-ādīsu viya atisayatthe vattatīti āha “**suṭṭhu balavaṃ paṭivadathā**”ti, ati viya balavaṃ katvā paṭivacanaṃ dethāti attho.

2. Pāliyaṃ āpatti āropetabbāti ettha kiñcāpi “mā kho tumhe āyasmanto eso ajesī”ti-ādike bhaṇḍanādi janake vacane paññattā kāci āpatti nāma natthi musāpesuññādīsu etassa appaviṭṭhattā, tathāpi bhikkhūhi visuṃ, saṃghamajjhe ca “mā āvuso bhikkhū aññamaññaṃ payojetvā bhaṇḍanādiṃ akāsi, nedaṃ appicchatādīnaṃ atthāya vattatī”ti evaṃ apaññattena vuccamānassa bhikkhuno anādariyena anoramanapaccayā vā aññavādavihesādikarānapaccayā vā yā āpatti hoti, sā āpatti āropetabbā diṭṭhivipannassa viyāti evamattho daṭṭhabbo.

Yassa pana idaṃ vacanaṃ vināva kāyavācāhi āpannā lahu kāpatti atthi, tassapi āropetabbāva. Yaṃ pana kammavācāya “attanā bhaṇḍanakāraḁ”ti attanā bhaṇḍanakāraḁ”ti attanā-saddaggahaṇaṃ, “yepi caññe bhikkhū bhaṇḍanakāraḁ -pa- te upasaṅkamitvā”ti-ādivacanañca, taṃ vatthivasena gahitaṃ. Yo pana sayameva bhaṇḍanakāraḁ hoti, aññe pana bhaṇḍanakāraḁ upasaṅkamitvā “mā kho tumhe”ti-ādivacanaṃ na vadati, tassāpetāṃ kammaṃ kātabbameva. Karontehi ca “suṇātu me bhante saṃgho, ayaṃ

itthannāmo bhikkhu bhaṇḍanakārako -pa- saṅghe adhikaraṇakārako. Yadi saṅghassa pattakallan”ti-ādināva kammavācā kātabbā. Yo ca aññepi bhikkhū kalahāya samādapeti, tassāpi evameva kammavācaṃ kātum vaṭṭati aññesaṃ samādāpanassapi bhaṇḍanakārakatte eva pavisanato. Aññesaṃ samādāpanākāraṃpi vatvāva, kammavācaṃ kātukāmenaṃ ca tehi vuttavacanattameva gahetvā tadanugunaṃ yojetvāva kātabbaṃ, na idhāgatavaseneva sabbesampi idhāgatavaseneva vacanāsambhavā. Bhūtena vatthunā katameva hi avipannaṃ hoti, nāññanti gahetabbaṃ. Esa nayo niyassakammādisupi.

Tajjanīyakammakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Adhammakammadvādasakakathādivaṇṇanā

4. **Appaṭiññāya katanti** vatthum vā āpattiṃ vā asampiṭicchāpetvā kataṃ. Yo pana sabbesaṃ passantānaṃ eva vatthuvītikkamaṃ katvā pacchā kammakaraṇabhayena “na karomī”ti musā vadati, tassa bhikkhūnaṃ sammukhe vītikkamakaraṇameva paṭiññā. Tathato jānanattameva paṭiññāya karaṇaṃ anuññātaṃ. Yattha pana sandeho hoti, tattha sampāṭicchāpetvāva kattabbanti gahetabbaṃ.

“**Pārājikāpattiyā vā**”ti idaṃ liṅganāsananimittatāya pārājikassa kammena atikicchaniyato vuttaṃ. “**Samghādisesāpattiyā vā**”ti idaṃ pana parivāsādinissāraṇakammasa āveṇikassa vijjamānattā vuttaṃ. Yaṃ pana parato “adhisīle sīlavipanno hoti -pa- tajjanīyakammaṃ kareyyā”ti¹ vuttaṃ, taṃ “āyatim saṃvare ṭhatvā vuṭṭhānaṃ karohī”ti ovadiyamānassa anādariyādipaccayalahukāpattiṃ sandhāya vuttaṃ. Sīlavipattimūlakañhi lahukāpattiṃ āpanno idha abhedūpacārena “adhisīle sīlavipanno”ti vutto “atidiṭṭhiyā diṭṭhivipanno”ti¹ ettha viya.

Yathā ca diṭṭhiṃ gahetvā voharantassa “ito diṭṭhito oramāhī”ti avatvā katakammaṃ kevalāya diṭṭhivipattiyā katattā **anāpattiyā kataṃ** nāma adhammakammaṃ hoti, evaṃ sīlavipattiṃ āpajjitvā

1. Vi 4. 9 piṭṭhe.

lajjidhamme okkante yathādhammaṃ vuṭṭhāya saṁvare ṭhātukāmassa kataṃ tajjanīyādikammaṃ kevalāya sīlavipattiyā katattā **adesanāgāminiyā kataṃ** nāma adhammakammaṃ hoti. Teneva niyassakammepi “apissu bhikkhū pakatā parivāsaṃ dentā”ti-ādinā saṁvare aṭṭhānameva kammanimittabhāvena vuttaṃ. Adantaṃ damanatthameva hi tajjanīyādikammāni anuññātānīti. Keci pana “adesanāgāminiyāti idaṃ pārājikāpattimyeva sandhāya vuttaṃ, na saṁghādisesan”ti¹ vadanti, taṃ sukkapakkhe “desanāgāminiyā āpattiyā kataṃ hoti”ti iminā vacanena virujjhati. Saṁghādisesassāpi ca pariyāyato desanāgāminivohāre gayhamāne “āpattiyā kataṃ hoti”ti vuttavārato² imassa vārassa viseso na siyā, aṭṭhakathāyampettha visesabhāvo na dassito. Tasmā vuttanayenevettha adhippāyo gahetabbo.

6. **Sabbānipīti** tajjanīyanīyassapabbājanīyakammāni tīpi.
Aññakammasa vatthunāti tajjanīyato aññassa kammasa vatthunā
 aññakammakaraṇaṃ nāma koci dosopi na hotīti adhippāyo. Kāraṇamāha
 “**kasmā**”ti-ādinā.

8. **Pannalomāti** patitamānalomā.

Adhammakammadvādasakakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Niyassakammakathādivaṇṇanā

11. Niyassakamme pāḷiyaṃ **apissūti** apicāti imasmiṃ atthe nīpātasamudāyo. **Nissāya te vatthabbanti** ettha keci kalyāṇamittāyattavuttitaṃ sandhāya vuttanti vadanti, aññe pana nissayaggahaṇamevāti, ubhayenapissa serivihāro na vaṭṭatīti dīpitanti daṭṭhabbā.

21. Pabbājanīyakamme “**pabbājanīyakammaṃ paṭippassambhetū**”ti idaṃ pakkamanādiṃ akatvā sammāvattantānaṃ vasena vuttaṃ.

1. Sārattha-Ṭī 3. 366 piṭṭhe.

2. Vuttavādato (Sī, Ka)

33. Paṭisāraṇīyakamme **neva bhikkhuvacanam, na gihivacananti** ettha pariyāyatopi bhikkhū parakhuṃsanam¹ na vadanti, gahaṭṭhā pana sarūpeneva akkosituṃ samatthāpi upakārīsu akāraṇam evarūpaṃ na vadanti, tvaṃ gihiguṇatopi parihīnoti adhippāyo.

39. “**Aṅgasamannāgamo purimehi asadiṣo**”ti iminā tajjanīyādīnaṃ guttakāraṇamattena idaṃ kātuṃ na vaṭṭatīti dīpeti. Idha vuttena pana gihīnaṃ alābhāya parisakkanādinā aṅgena tānipi kātuṃ vaṭṭatīti gahetabbaṃ. Ettha ca “saddhaṃ pasannaṃ dāyakaṃ kārakaṃ saṃghupaṭṭhākaṃ hīnena khuṃsetī”ti vuttattā tādīsesu gihīsu khuṃsanādīhi ghipaṭisaṃyuttehi eva aṅgehi kammārahatā, na ārāmicacetakādīsu khuṃsanādīhi. Tatthāpi dāyakādīsu khamāpitesu kammārahatā natthi, āpatti ca yattha katthaci desetūṃ vaṭṭati. Yo ce tikkhattuṃ khamāpiyamānopi na khamati, akatakammenapi dassanūpacāre āpatti desetabbā. So ce kālakato hoti, desantaraṃ vā gato, gatadisā na ñāyati, antarāmagge vā jīvitantarāyo hoti, katakammenapi akatakammenapi saṃghamaJJhe yathābhūtaṃ viññāpetvā khamāpetvā āpatti desetabbāti vadanti. Dhammika paṭissavassa asaccāpane pana tesam santikaṃ gantvā “mayā asamavekkhitvā paṭissavaṃ katvā so na saccāpito, taṃ me khamathā”ti-ādinā khamāpane vacanakkamo ñāpetabbo.

41. Pāḷiyaṃ **maṅkubhūto nāsakkhi cittaṃ gahapatiṃ khamāpetunti** tiṃsajojanamaggaṃ puna gantvāpi mānathaddhatāya yathābhūtaṃ dosaṃ āvikatvā akhamāpanena “nāhaṃ khamāmī”ti tena paṭikkhitto maṅkubhūto khamāpetuṃ na sakkhi, so punadeva sāvattiṃ paccāgantvāpi mānaniggahatthāyeva punapi satthārā pesito purimanayeneva khamāpetuṃ asakkonto punāgacchi. Athassa bhagavā “asantaṃ bhāvanamiccheyyā”ti-ādinā² dhammaṃ desetvā mānanimmathanam katvā anudūtaḍānaṃ anuññāsīti daṭṭhabbaṃ.

42. “**No ce khamati -pa- āpattiṃ desāpetabbo**”ti vuttattā pageva gahaṭṭho khamati ce, dassanūpacāre āpattidesanākkiccam natthīti gahetabbaṃ.

1. Paraṃ khuṃsanam (Sī, Ka)

2. Khu 1. 23 piṭṭhe Dhammapade.

46. Ukkhepanīyakammesu tīsu ariṭṭhavatthusmim **āpattim āropetvā** visum saṅghamajjheva pāpikāya diṭṭhiyā appaṭinissajjanapaccayā dukkaṭam, samanubhāsanapariyosāne pācittiyam vā āpattim āropetvā. Etthāpi kammavācāya “tathāham bhagavatā”ti-ādi vatthuvasena vuttam. Yena yena pakārena diṭṭhigatikā voharimsu, tena tena pakārena yojetvā kammavācā kātabbā. Gahaṇākāram pana vināpi “suṇātu me bhante saṅgho, itthannāmassa bhikkhuno pāpikam diṭṭhigatam uppannam, so tam diṭṭhim appaṭinissajjati, yadi saṅghassa pattakallan”ti evam sāmāññatopi kammavācam kātum vaṭṭati.

65. “**Yaṁ diṭṭhim nissāya bhaṇḍanādini karoti**”ti iminā diṭṭhim nissāya uppannāni eva bhaṇḍanādini idha adhippetāni, na kevalānīti dasseti. Yo pana “bhaṇḍanādīnam karaṇe doso natthi”ti diṭṭhiko hutvā bhaṇḍanādīm karoti, sāpissa diṭṭhi eva hoti, tassapi appaṭinissagge kammam kātum vaṭṭati.

Niyassakammakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Kammakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

2. Pārivāsikakkhandhaka

Pārivāsikavattakathāvaṇṇanā

75. Pārivāsikakkhandhake **antamaso mūlāyapaṭikassanārahādīnampīti ādi-saddena mānattārahamānattacārika-abbhānārahe saṅgaṇhāti**. Te hi pārivāsikānaṃ, pārivāsikā ca tesāṃ pakatattaṭṭhāne eva tiṭṭhanti. **Adhotapādatṭhapanakanti** yattha ṭhatvā pāde dhovanti, tādisaṃ dārupalakakhaṇḍādīṃ. **Pādaghaṃsananti** sakkharakathalādīṃ. **“Vattaṃ karonti”**ti ettakamattasseva vuttattā saddhivihārikādīhipi abhivādanādīṃ kātum na vaṭṭati.

“Pārisuddhi-uposathe kariyamāne”ti idaṃ pavāraṇādivasesu saṅghe pavārente anupagatachinnavassādīhi kariyamāna pārisuddhi-uposathampi sandhāya vuttaṃ. **Attano pāliyaṭi** navakānaṃ purato.

“Pārivāsikassevā”ti idaṃ abbhānārahapariyosāne sabbe garukaṭṭhe sandhāya vuttaṃ. Tesampi paccekāṃ oṇojanassa anuññātattā tadavasesā pakatattā eva taṃ na labhanti.

Catussālabhattanti bhojanasālāya paṭipāṭiyā diyyamānabhattaṃ. **Hatthapāse ṭhitenā**ti dāyakassa hatthapāse paṭiggahaṇaruhanatṭhāneti adhippāyo. **Mahāpeḷabhattepi**ti mahantesu bhattapacchi-ādibhājanesu ṭhapetvā diyyamānabhattesupi.

76. **Pāpiṭṭhatarāti pārajikāpattīti** ukkaṃsavasena vuttaṃ. Sañcarittādīpaṇṇattivajjato pana sukkavissatṭhādikā lokavajjāva, tatthāpi saṃghabhedādikā pāpiṭṭhatarā eva.

“Kammanti pārivāsikakammavācā”ti etena kammabhūtā vācāti kammavācā-saddassa atthopi siddhoti veditabbo. **Savacanīyanti** ettha “sadosan”ti¹ atthaṃ vadati. Attano vacane pavattanakammanti evamettha attho daṭṭhabbo, “mā pakkamāhi”ti vā “chi vinayadharānaṃ sammukhībhāvan”ti

1. Sārattha-Ṭī 3. 369 piṭṭhe.

vā evaṃ attano āṇāya pavattanakakammaṃ na kātabbanti adhippāyo. Evañhi kenacisavacanīye kate anādarena atikkamituṃ na vaṭṭati, buddhassa saṃghassa āṇā atikkantā nāma hoti.

Rajohatabhūmīti paṇṇasālāvisesanaṃ. **Paccayanti** vassāvāsikacīvaraṃ. **Senāsanaṃ na labhatīti** vassaggena na labhati.

Apaṇṇakapaṭipadāti aviraddhapaṭipadā. **Sace vāyamantopī**ti ettha avisayabhāvaṃ ña tvā avāyamantopi saṅgayhati.

81. **Avisesenā**ti pārivāsikukkhittakānaṃ sāmāññena. **Pañcavaṇṇacchadanabaddhaṭṭhānesū**ti pañcappakāracchadanehi channaṭṭhānesu.

Obaddhanti uṭṭhānādi byāpārapaṭibaddhaṃ, pīḷanti attho. **Mañce vā pīṭhe vā**ti ettha **vā**-saddo samuccayattho, tena taṭṭikācammakhaṇḍādīsu dīghāsanesupi nisīdituṃ na vaṭṭatīti dīpitaṃ hoti.

Na vattabhedadukkaṭanti vuḍḍhatarassa jānantassāpi vattabhede dukkaṭaṃ natthīti dasseti. **“Vattaṃ nikkhipāpetvā”**ti idaṃ pārivāsādimeva sandhāya vuttaṃ.

Pārivāsikavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pārivāsikakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

3. Samuccayakkhandhaka

Sukkavissatthikathāvaṇṇanā

97. Samuccayakkhandhake **vedayāmahanti**¹ jānāpemi ahaṃ, āroceṃti-attho. Anubhavāmītipissa atthaṃ vadanti. Purimaṃ pana pasamsanti āropanavacanattā. **Ārocetvā nikkhipitabbanti** dukkaṭaparimocanattaṃ vuttaṃ. Keci pana “tadaheva puna vattaṃ samādiyitvā aruṇaṃ uṭṭhāpetukāmassa ratticchedaparihāratthampī”ti vadanti.

“**Sabhāgā bhikkhū vasanti**”ti vuttattā visabhāgānaṃ vasanaṭṭhāne vattaṃ asamādiyitvā bahi eva kātumpi vaṭṭatīti daṭṭhabbaṃ. “**Dve leḍḍupāte atikkamitvā**”ti idaṃ vihare bhikkhūnaṃ sajjhāyādisaddasavanūpacāravijahanattaṃ vuttaṃ. “**Mahāmagгато okkammā**”ti idaṃ maggapaṭipannānaṃ bhikkhūnaṃ upacārātikkaṃamanattaṃ vuttaṃ. **Gumbena vāti**-ādi dassanūpacāravijahanattaṃ.

“**Sopi kenaci kammena pure aruṇe eva gacchatī**”ti iminā ārocanāya katāya sabbesupi bhikkhūsu viharagatesu ūne gaṇe caraṇadoso vā vipavāsadoso vā na hoti āroci tattā² sahaṃvāsassāti dasseti. Tenāha “**ayañcā**”ti-ādi. **Abbhānaṃ kātuṃ na vaṭṭatīti** katampi akatameva hotīti attho.

Sukkavissatthikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Paṭicchannaparivāsakathāvaṇṇanā

102. **Suddhassāti** sabhāgasamghādisesaṃ anāpannassa, tato vuṭṭhitassavā. **Aññasmini** suddhantaparivāsavasena āpattivuṭṭhānato aññasmini āpattivuṭṭhāne. Pāḷiyaṃ “paṭikassito samghena udāyi bhikkhu antarā ekissā āpattiya -pa- mūlāyapaṭikassanā”ti idaṃ karaṇavasena vipariṇāmetvā mūlāyapaṭikassanāya paṭikassitoti yojetabbaṃ. Atha vā “mūlāya paṭikassanā khamati samghassā”ti uttarapadena saha paccattavaseneva yojetumpi vaṭṭati.

1. Vediyāmahanti (Sī, Syā)

2. Ārocanattā (Ka)

“Udāyīm bhikkhum antarā ekissā āpattiyā -pa- mūlāya paṭikassitvā”ti ettha antarā ekissā āpattiyā hetubhūṭāya udāyīm bhikkhum mūlāya paṭikassitvā mūladivase ākaḍḍhitvā tassā antarāpattiya samodhānaparivāsaṁ detūti yojanā. **Āvikārāpetvā vissajjetabboti** tassa atekicchabhāvaṁ teneva saṁghassa pākaṭaṁ kāretvā lajjigaṇato viyojanavasena vissajjetabbo.

Sataṁ āpattiyoti kāyasamsaggādivasena ekadivase āpannā sataṁ āpattiyo. **Dasasatanti** sahaṁsā āpattiyo. Rattisataṁ chādayitvānāti yojetabbo. **Sabbaparivāsakammavācāvasāneti** heṭṭhā dassitānaṁ dvinnāṁ suddhantaparivāsānaṁ, tiṇṇaṁ samodhānaparivāsānañcāti imesaṁ sabbesaṁ parivāsānaṁ kammavācāpariyosāne. **Purimanayenevāti** paṭicchannaparivāse vuttanayena.

Vihārūpacāratopīti bahigāme bhikkhūnaṁ viharūpacāratopi. “**Dve leḍḍupātā atikkamitabbā**”ti idaṁ bhikkhūnaṁ savanūpacārātikkaṁaṁ vuttaṁ. **Gāmassāti na vuttanti** gāmassa upacāraṁ muñcitum vaṭṭatīti na vuttaṁ. Tena gāmūpacāre ṭhitāpi¹ tattha dassanasavanūpacāre atikkamitvā ṭhitā bhikkhū ca bhikkhuniyo ca tassā ratticchedaṁ na karontīti dīpeti.

Anikkhattavattabhikkhūnaṁ vuttanayenevāti upacārasīmāya pavitṭhānaṁ vasena ratticchedaṁ sandhāya vuttaṁ. **Tasmim gāmeti** bhikkhunīnaṁ nivāsanagāme. **Attānaṁ dassetvāti** yathā ārocetum sakkā, tathā dassetvā. “**Sammannitvā dātabbā**”ti iminā sammatāya sahaavāsepi ratticchedo na hotīti dasseti.

Mūlāyapaṭikassitassāti mūlāyapaṭikassitassa puna parivutthaparivāsassāti attho. **Tissannanti** mūlāpattiya saha dvinnāṁ antarāpattīnaṁca.

108. **Sace paṭicchannāti** nikkhattavattenāpannāpattim sandhāya vuttaṁ. Pāliyaṁ pañcāhappaṭicchannavāre antarāpattikathāyaṁ “**evañca pana bhikkhave chārattaṁ mānattaṁ dātabban**”ti idaṁ mūlāyapaṭikassanākammavācānantarameva dātum vuttaṁ na hoti. Mūlāyapaṭikassitassa pana pañcadivasāni parivasitvā

1. Ṭhitāyapi (Si)

yācitassa mānattacaraṇakāle āpannāya tatiyāya antarāpattiyā appaṭicchannāya mānattadānaṃ sandhāya vuttaṃ. Evañca dinnamānattassa ekena chārattena pubbe dinnamānattāhi tihi āpattīhi saha catassannampi āpattīnaṃ mānattaṃ ciṇṇameva hoti. Iminā pana nayena abbhānārahakāle āpannāya antarāpattiyā, pakkhappaṭicchannavāre antarāpattīsu ca paṭipajjanaṃ veditabbaṃ. **“Ekāhappaṭicchannādivasena pañcā”**ti idaṃ ekāhappaṭicchannādīnaṃ catunnaṃ paccekaparivāsadānamānattadāna-abbhānāni ekekaṃ katvā vuttaṃ. **“Antarāpattivasena catasso”**ti idampi mānattadāna-abbhānāni tasmiṃ tasmiṃ mūlāyapaṭikassane ekattaṃ āropetvā vuttaṃ.

Paṭicchannaparivāsakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Samodhānaparivāsakathāvaṇṇanā

125. **“Yasmā paṭicchannā antarāpattī”**ti idaṃ samodhānaparivāsadānassa kāraṇavacanāṃ, na pana ciṇṇaparivutthadivasānaṃ makkhitabhāvassa, appaṭicchannāya antarāpattiyā mūlāyapaṭikassane katepi tesāṃ makkhitabhāvasambhavato. Tasmā **“mānattaciṇṇadivasāpi parivutthadivasāpi sabbe makkhitāva hontī”**ti imassānantaraṃ **“samodhānaparivāso cassa dātabbo”**ti pāṭhaṃ ajjhāharitvā **“kasmā? Yasmā paṭicchannā antarāpattī”**ti evamettha yojanā kātabbā. Tenāha **“tenevā”**ti-ādi.

Samodhānaparivāsakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Agghasamodhānaparivāsakathāvaṇṇanā

134. **“Ekāpattimūlakañcā”**ti iminā **“ekā āpatti ekāhappaṭicchannā, ekā āpatti dvīhappaṭicchannā”**ti-ādinayaṃ dasseti. **Appaṭicchannabhāvaṃ**¹ **dassetunti** ajānanādinā paṭicchannāyapi āpattiyā mānattārahataṇṇavacanena appaṭicchannabhāvaṃ dassetuṃ. **“Ekassa āvuso māsassa bhikkhu**

1. Āpannabhāvaṃ (Ka)

mānattāraho”ti¹ hi vuttaṃ. Ettha ekassa ajānanapaṭicchannamāsassa parivāsāraho na hoti, kevalaṃ āpattiya appaṭicchannattā mānattāraho hotīti adhippāyo. Pāḷiyaṃ **makkhadhammoti** madditukāmatā. Saṃghādisesānaṃ parivāsadānādisabbavinicchayassa samuccayattā panaesa samuccayakkhandhakoti vuttoti veditabbo.

Agghasamodhānapdarivāsakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Samuccayakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

1. Vi 4. 150 piṭṭhe.

4. Samathakkhandhaka

Sativinayakathādivaṇṇanā

195. Samathakkhandhake khīṇāsavassa vipulasatiṃ nissāya dātabbo vinayo codanādi-asāruppānaṃ vinayanupāyo **sativinayo**.

196. **Cittavipariyāsakatoti** katacittavipariyāso. **Gaggam bhikkhum -pacodentīti** ettha pana ummattakassa idaṃ **ummattakaṃ**, ajjhāciṇṇaṃ. Tadeva cittavipariyāsenā katanti cittavipariyāsakataṃ. Tena ummattakena cittavipariyāsakatena ajjhāciṇṇena anācārena āpannāya āpattiya gaggam bhikkhum codentīti evamattho daṭṭhabbo. Paṭhamam mūlho hutvā pacchā amūlhabhāvaṃ upagatassa dātabbo vinayo **amūlhavevinayo**.

202. Dhammavādīnaṃ yebhuyyabhāvasampādikā kiriyā **yebhuyyasikāti** imasmim atthe sa-kārāgamasahito ika-paccayantoyaṃ saddoti dassetuṃ āha “**yassā**”ti-ādi. tattha **yassā kiriyāyāti** gūḷhakavivaṭṭakādīnā salākaggāhāpakakiriyāya. Yebhuyyabhāvaṃ nissitasamathakiriyā yebhuyyasikāti evaṃ yebhuyyasikāsaddassa attho gahetabbo. Evañhi ayaṃ adhikaraṇasamatho nāma hoti. Yathāvuttasalākaggāhena hi dhammavādīnaṃ yebhuyyabhāve siddhe pacchā taṃ yebhuyyabhāvaṃ nissāyeva adhikaraṇavūpasamo hoti, na dhammavādīnaṃ bahutarabhāvasādhakakiriyāmattena.

207. “**Sesamettha tajjanīyādīsu vuttanayamevā**”ti etena tajjanīyādīsattakammāni viya idampi tassapāpiyasikākammaṃ asucibhāvādidosayuttassa, saṃghassa ca vinicchaye atīṭṭhamānassa kattabbaṃ visuṃ ekaṃ niggahakammanti dasseti. Etasmiñhi niggahakamme kate so puggalo “**ahaṃ suddho**”ti attano suddhiyā sādhanatthaṃ saṃghamajjhaṃ otarituṃ, saṃgho cassa vinicchayaṃ dātuṃ na labhati, taṃ kammakaraṇamatteneva ca taṃ adhikaraṇaṃ vūpasantaṃ hoti.

Kathaṃ panetaṃ kammaṃ paṭippassambhatīti? Keci panettha “so tathā niggahito niggahitova hoti, osāraṇaṃ na labhati. Teneva

pāliyaṃ osāraṇā na vuttā”ti vadanti. Aññe pana “pāliyaṃ na upasampādetabbanti-ādinā sammāvattanassa vuttattā sammāvattitvā lajjidhamme okkantassa osāraṇā avuttāpi tajjanīyādīsu viya nayato kammavācam yojetvā osāraṇā kātabbā evā”ti vadanti, idaṃ yuttaṃ. Teneva aṭṭhakathāyaṃ vakkhati “sace sīlavā bhavissati, vattaṃ paripūretvā paṭippassaddhiṃ labhissati. No ce, tathā nāsitakova bhavissati”ti¹. **Tassapāpiyasikākammanti** ca aluttasamāsoyeva. Teneha “**idaṃ hī**”ti-ādi.

Sativinayakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Adhikaraṇakathāvaṇṇanā

215. Virūpato vipariṇāmaṭṭhena cittaṃ dukkhaṃ vipaccatīti āha “**cittadukkhatham vohāro**”ti-ādi. **Upavadanā**ti codanā. **Tatthevā**ti anuvadane.

Ādito paṭṭhāya ca tassa kammassa viññātattāti vitthārato āgatakammavaggassa ādito paṭṭhāya vaṇṇanāmukhena viññātattā vinicchayo bhavissatīti yojanā.

216. Pāliyaṃ **ajjhataṃ vā**ti attani vā attano parisāya vā. **Bahiddhā vā**ti parasmim vā parassa parisāya vā. **Anavassavāyā**ti anuppādāya.

220. “**Vivādādhikaraṇaṃ kusalaṃ akusalaṃ abyākatan**”ti idaṃ pucchāvacanaṃ. **Vivādādhikaraṇaṃ siyā kusalanti**-ādi visajjanaṃ. Esa nayo sesesupi.

222. Sammutisabhāvāyapi āpattiya kāraṇūpacārena akusalābyākatabhāvena vuccamāne kusalassāpi āpattikāraṇattā tadupacārena “**āpattādhikaraṇaṃ siyā kusalan**”ti vattabbaṃ bhaveyya,

1. Vi-Ṭṭha 4. 43 piṭṭhe.

tathā avatvā “natthi āpattādhikaraṇaṃ kusalan”ti evaṃvacanassa kāraṇaṃ dassetuṃ “**ettha sandhāyabhāsitavasena attho veditabbo**”ti vuttaṃ. Ettha cāyamadhippāyo—yadi hi āpatti nāma paramatthadhammasabhāvābhāveyya, tadā “āpattādhikaraṇaṃ siyā akusalan”ti-ādivacanāṃ yujjeyya. Yasmā duṭṭhadosasikkhāpadaṭṭhakathādīsu dassitadosappasaṅgato paramatthasabhāvatā na yuttā, ekantasammutisabhāvā eva sā hoti, tasmā “siyā akusalaṃ siyā abyākatan”tipi nibbariyāyato na vattabbā. Yadi pana akusala-abyākatadhammasamuṭṭhitattameva upādāya pariyāyato “siyā akusalaṃ siyā abyākatan”ti vuttaṃ. Tadā kusaladhammasamuṭṭhitattampi upādāya pariyāyato “āpattādhikaraṇaṃ siyā kusalan”tipi vattabbaṃ bhāveyya. Yato cetāṃ vacanaṃ āpattiyā akusalābyākatūpacārārahattasā kusalūpacārānarahattassa viṣuṃ kāraṇasabbhāvaṃ sandhāya bhāsitaṃ, tasmā yaṃ taṃ kāraṇavisesaṃ sandhāya idaṃ bhāsitaṃ, tassa vasenevettha attho veditabbo.

Idāni pana yo aṅgappahonakacittameva sandhāya āpattiyā akusalādivhāvo vutto, nāññaṃ visesakāraṇaṃ sandhāyāti gaṇheyya, tassa gāhe dosaṃ dassento “**yasmim̐ hī**”ti-ādimāha. Tattha **pathavīkhaṇanādiketi** pathavīkhaṇanādinimutte paṇṇattivajje. **Āpattādhikaraṇe kusalacittaṃ aṅganti** paṇṇattim̐ ajānitvā kusalacittena cetiyaṅgaṇādīsu bhūmisodhanādivasena pathavībhūtagāmaṃvikopanādikāle kusalacittaṃ kāraṇaṃ hoti. **Tasmim̐ satī**ti tasmim̐ āpattādhikaraṇe vijjamāne kusalacittasamuṭṭhitattena kusalavohārārahāya āpattiyā vijjamānāyāti adhippāyo. **Sāratthadīpaniyaṃ**¹, pana “tasmim̐ satī”ti imassa “tasmim̐ kusalacitte āpattibhāvena gahite”ti attho vutto, taṃ na yujjati “yasmin”ti ya-saddena parāmaṭṭhasseva āpattādhikaraṇassa “tasmin”ti parāmasitabbato.

Na sakkā vattunti yadi sammutisabhāvāyapi āpattiyā akusalādisamuṭṭhitattena akusalādivohāro kariyati, tadā kusalavohāropi kattabboti “natthi āpattādhikaraṇaṃ kusalan”ti na sakkā vuttuṃ, aññathā akusalādivhāvopissa paṭikkhipitabboti adhippāyo.

1. Sārattha-Ṭī 3. 378 piṭṭhe.

Tasmāti yasmā kusalādīnaṃ tiṇṇaṃ samānepi āpattiyā aṅgappahonakatte kusalavohārova āpattiyā paṭikkhitto, na akusalādivohāro, tasmā **nayidaṃ aṅgappahonakaṃ cittaṃ sandhāya vuttanti** “āpattādhikaraṇaṃ siyā akusalaṃ siyā abyākataṃ, natthi āpattādhikaraṇaṃ kusalan”ti idaṃ āpattiyā samuṭṭhāpakattena aṅgappahonakaṃ kāraṇabhūtaṃ cittamattaṃ sandhāya na vuttaṃ, aññathā “āpattādhikaraṇaṃ siyā kusalan”tipi vattabbatoti adhippāyo. Etena āpattiyā akusalādibhāvopi kenaci nimittena pariyāyatova vutto, na paramatthato dasseti. Yathāha “yaṃ kusalacittena āpajjati, taṃ kusalaṃ, itarehi itaraṃ”ti.

Idaṃ panāti-ādīsu ayaṃ adhippāyo—“āpattādhikaraṇaṃ siyā akusalaṃ siyā abyākataṃ”ti idaṃhi yaṃ kiñci kadāci katthaci kāraṇaṃ bhavantaṃ aniyatakāraṇaṃ sandhāya vuttaṃ na hoti. Yaṃ pana sabbasikkhāpadesu āpattiyā kāraṇaṃ bhavitumarahati, idameva kāraṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Akusalañhi paṇṇattiṃ ṇatvā vītikkamantassa sabbāpattiyā kāraṇaṃ hoti, lokavajjāpattiyā pana paṇṇattiṃ ajānantassapi kāraṇaṃ hoti. Kevalaṃ paṇṇattivajjāpattīsu kusalābyākatacittapavattikkhaṇe eva akusalaṃ na vattati, tadanñattha sayameva pavattati. Abyākataṃ pana kāyavacībhūtaṃ kusalākusalādīnaṃ pavattikkhaṇe nirodhasamāpannassa sahaseyyāpattiyanti sabbāpattiyā aṅgameva hoti channaṃ āpattisamuṭṭhānānaṃ kāyavācaṅgavirahitattābhāvā. Tasmā imesaṃ akusalābyākataṇaṃ sabbāpattimūlakattameva sandhāya idaṃ āpattiyā akusalattaṃ, abyākatattaṅca vuttaṃ. Yattha pana pathavīkhaṇanādīsu kusalampi āpattiyā kāraṇaṃ hoti, tatthāpi āpattiyā tadupacārena kusalattavohāro ayutto sāvajjānavajjānaṃ ekattavohārassa viruddhattā. Yadaggena aññamaññaṃ viruddhā, tadaggena kāraṇakāriyavohāropi nesaṃ ayutto. Tasmā tattha vijjamānampi kusalaṃ abbohārikaṃ, kāyavacīdvārameva āveṇikaṃ kāraṇanti.

Tattha **ekantato akusalamevā**ti akusalacittena samuṭṭhahanato kāraṇūpacārato evaṃ vuttaṃ. **Tatthā**ti lokavajje. **Vikappo natthī**ti siyā saddassa vikappanattathaṃ dasseti. **Akusalaṃ hotī**ti akusalasamuṭṭhitāya kāraṇūpacārena akusalaṃ hoti. **Sahaseyyādivasena**

āpajjanato abyākataṃ hotīti itthiyādīhi saha piṭṭhipasāraṇavasappavatta-kāyadvārasaṅkhātārūpābyākatavaseneva āpajjitabbato kāraṇūpacāreneva āpatti abyākataṃ hoti. **Tatthāti** tasmim paṇṇattivajjāpattādhikaraṇe.

Sañciccāsañciccavasenāti paṇṇattim ñatvā, aññatvā ca āpajjanavasena **imaṃ vikappabhāvaṃ sandhāya** akusalatta-abyākatattasaṅkhātaraṃ yathāvuttaṃ imaṃ vikappasabhāvaṃ sandhāya idaṃ vacanaṃ vuttaṃ.

Yadi evaṃ asañciccāpajjanapakkhe kusalenāpi āpajjanato tampi vikappaṃ sandhāya “āpattādhikaraṇaṃ siyā kusalan”ti pi kasmā na vuttanti āha **“sace panā”**ti-ādi. “Acittakānan”ti vuttamevatthaṃ samuṭṭhānavasena vibhāvetuṃ **“eḷakalomapadasodhammādisamuṭṭhānānampī”**ti vuttaṃ. Acittakasamuṭṭhānānaṃ **“kusalacittaṃ āpajjeyyā”**ti etena sāvajjabhūtāya āpattiyā kāraṇūpacārenāpi anavajjabhūtakusalavohāro ayuttoti dasseti. **“Na ca tatthā”**ti-ādinā kusalassa āpattiyā kāraṇattaṃ vijjamaṇampi tathā voharituṃ ayuttanti paṭikkhipitvā kāyavācāsaṅkhātaraṃ abyākatasseva kāraṇattaṃ dasseti. Tattha **calitappavattānanti** calitānaṃ, pavattānaṃ. Calito hi kāyo, pavattā vācā. Ettha ca kāyavācānamaññatameva aṅgaṃ. **Taṇca -pa- abyākatanti** evaṃ abyākatassa āpattikāraṇabhāveneva vuttattā. “Āpattādhikaraṇaṃ siyā akusalaṃ siyā abyākatan”ti idaṃ kāraṇūpacārena pariyāyato vuttaṃ, na nipariyāyatoti sijjhati.

Yaṃ pana **sāratthadīpaniyaṃ**¹ āpattiyā nipariyāyatova akusalādisabhāvataṃ samatthetuṃ bahuṃ papañcitaṃ, taṃ na sārato paccetabbaṃ duṭṭhadosasikkhāpadaṭṭhakathāyameva paṭikkhittattā. Tenevetthāpi “yaṃ cittaṃ āpattiyā aṅgaṃ hotī”ti-ādinā akusalacittassāpi āpattiyā kāraṇattena bhinnatāva dassitā. Yaṃ panettha vattabbaṃ, taṃ heṭṭhā dassitamevāti idha na vitthārayimha. **Evaṃ vītikkamato yo vītikkamoti** ettha akusalacittena ñatvā vītikkamantassa kāyavacīvītikkamasamuṭṭhitā āpattivītikkamoti vutto. Esa nayo abyākatavārepi.

Adhikaraṇakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Sārattha-Ṭī 3. 379 piṭṭhe.

Adhikaraṇavūpasamanasamathakathādivaṇṇanā

228. Pāḷiyaṃ **vivādādhikaraṇaṃ ekaṃ samathaṃ anāgammāti**-ādi pucchā. **Siyāti**-ādi vissajjanaṃ. **Siyātissa vacanīyanti** eteneva vūpasamaṃ siyāti vattabbaṃ bhaveyyāti attho. **Sammukhāvinayasminti** sammukhāvinasattasminti bhāvappadhāno niddeso daṭṭhabbo. Evaṃ sabbavāresu. **“Kārako ukkoṭeti”**ti idaṃ upalakkhaṇamattaṃ, yassa kassaci ukkoṭentassa pācittiyameva. Ubbāhikāya khīyanake pācittiyaṃ na vuttaṃ tattha chandaḍānassa natthitāya.

235. **Vaṇṇāvaṇṇāyo katvāti** khuddakamahantehi saññāṇehi yuttāyo katvā. Tenāha **“nimittasaññāṃ āropetvā”**ti.

242. **Kiccādhikaraṇaṃ -pa- sammatīti** ettha sammukhāvinayena apalokaṇādikammaṃ sampajjatīti attho daṭṭhabbo.

Adhikaraṇavūpasamanasamathakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Samathakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

5. Khuddakavatthukkhanda

Khuddakavatthukathāvaṇṇanā

243. Khuddakavatthukkhandahe **aṭṭhapadākārenā**ti jūtaṭṭhalake aṭṭhagabbharāji-ākārena. **Mallakamūlasaṇṭhānenā**ti kṛṣṇamallakamūlasaṇṭhānena. Idañca vaṭṭādhārakam sandhāya vuttaṃ, kaṇṭake uṭṭhāpetvā katavaṭṭakapālassetaṃ adhivacanaṃ.

244. **Puthupāṇikanti** muṭṭhiṃ akatvā vikasitahattatalehi piṭṭhiparikammaṃ vuccati. Etameva sandhāya “**hatthaparikammaṃ**”ti vuttaṃ.

245. **Muttolambakādīnanti ādi**-saddena kuṇḍalādīṃ saṅgaṇhāti. **Palambakasuttanti** brāhmaṇānaṃ yaññopacitasuttādi-ākāraṃ vuccati. **Valayanti** hatthapādavalayaṃ.

246. **Dvaṅguleti** upayogabahuvacanaṃ, dvaṅgulappamaṇaṃ atikkāmetuṃ na vaṭṭatīti attho. Ettha ca dumāsassa vā dvaṅgulassa vā atikkantabhāvaṃ ajānantassāpi kesamassugaṇanāya acittakāpattiyo hontīti vadanti.

Kocchenāti usīraṇṇādīni bandhitvā samaṃ chinditvā gahitakocchena. **Cikkalenā** ti¹ silesayuttatelenā. **Uṇhābhitattarajasirānampī**ti uṇhābhitattānaṃ rajokiṇṇasirānaṃ. **Addahatthenā**ti allahatthena.

248-9. **Sādhugītanti** aniccatādipaṭisaññuttaṃ gītaṃ. **Caturassena vattenā**ti paripuṇṇena uccāraṇavattena. Taraṅgavattādīnaṃ sabbesampi sāmāññalakkhaṇaṃ dassetuṃ “**sabbesaṃ -pa- lakkhaṇaṃ**”ti vuttaṃ. Yatthakāhi mattāhi akkharaṃ paripuṇṇaṃ hoti, tatopi adhikamattāyuttaṃ katvā kathaṇaṃ **vikāra**kathaṇaṃ nāma, tathā akatvā kathanameva **lakkhaṇanti** attho. **Bāhiralominti** bhāvanapūmsakaniddeso, yathā bahiddhā lomāni dissanti, evaṃ dhārentassa dukkaṭanti attho.

1. Cikkaṇṇenāti (Sī)

250. Pāḷiyaṃ **taruṇaṇṇeva ambanti** taruṇaṃ asaṇṇajātabhījaṃ eva ambaphalaṃ. **Pātāpetvāti** chindāpetvāva. “**Mattāvaṇṇitā**”ti idaṃ “pare nindanti”ti sāsanaḥitesitāya vuttaṃ. **Na pariyaṇṇimsūti** nāsikkhimsu.

251. **Cattāri ahirājakulānīti** sabbesaṃ ahibhedānaṃ catūsu eva saṅgahato vuttaṃ. **Attaparittaṃ kātunti** attano parittāṇaṃ kātum.

Virūpakkhehi me mettanti virūpakkhajātikehi nāgehi saha mayhaṃ mittabhāvo hotu, mettā hotūti attho, te sukhitā niddukkhā averā hontūti adhippāyo. Evañhi mettāpharaṇaṃ hoti. Sesaṇṇe eṇṇa nayo. **Apādaḥeti** ahikulehi saha sabbasattesaṃ odhiso mettāpharaṇadassanaṃ. **Mā maṃ apādako himsīti** tāya mettāya attarakkhāvidhānadassanaṃ.

Sabbe sattāti–ādi attānaṃ upamaṃ katvā sabbasattesaṃ anodhiso mettāpharaṇadassanaṃ. Tattha **mā kaṇci pāpamāgamāti** kaṇci sattaṃ lāmaṃ dukkhahetu, dukkhaṇca mā āgacchatu.

Evaṃ mettāya attaguttiṃ dassetvā idāni ratanattayānussaraṇena dassetum “**appamāṇo**”ti–ādi vuttaṃ. Tattha pamāṇakaradhammā akusalā, tabbipākā ca pamāṇā, tappatipakkhā sīlādayo guṇā, tabbipākā ca lokiyalokuttaraphalāni appamāṇā, te assa atthīti **appamāṇo**, appamāṇā vā aparimeyyaguṇā assātipi **appamāṇo**. **Pamāṇavantaṇīti** yathāvuttapamāṇakaradhammayuttāni. **Ahivicchikāti** sarīsapāṇaṇṇeva pabhedadassanaṃ. **Uṇṇanābhīti** lomasaṇṇabhiko makkaṭṭo. **Sarabūti** gharagoḷikā.

Paṭikkamantūti apagacchantu, mā maṃ vihesayimsūti attho. **Sohaṃ namoti** ettha “karomī”ti pāṭhaseso. Yasmā mayā mettādīhi tumhākaṇca mayhaṇca rakkhā katā, yasmā ca sohaṃ bhagavato namo karomī, vipassī–ādīnaṃ sattannampi namo karomī, tasmā paṭukkamantu bhūtānīti yojanā.

Aṇṇamhīti kāmarāge asubhamanasikārādīnā chedabbeti attho. **Aṇṇajātanti** bijavirahitaṃ purisanimittaṃ. Bijē hi chinne opakkamikaṇṇadako nāma abhabbo hotīti vadanti. Eke pana “bījassāpi

chedanakkhaṇe dukkaṭāpatti eva kamena purisindriyādi ke antarahite paṇḍako nāma abhabbo hoti, tadā liṅganāsanāya nāsetabbo”ti vadanti. **Tādisaṃ vā dukkhaṃ uppādentassāti** muṭṭhippahārādīhi attano dukkhaṃ uppādentassa.

252. Paḷiyaṃ **tuyheso pattoti** “yo ca arahā ceva iddhimā ca, tassa dinnamevā”ti seṭṭhinā vuttaṃ, taṃ sandhāya vadati. **Taṃ pattam gahetvā tikkhattum rājagahaṃ anupariyāyīti** ettha veḷuparamparāya baddhapattassa uparibhāge ākāse nagaraṃ tikkhattum anupariyāyitvā ṭhitabhāvaṃ sandhāya “pattam gahetvā”ti vuttaṃ, na pana thero hatthena pattam sayameva aggahesi. Keci pana vadanti “iddhibalena taṃ pattam veḷuparamparato muñcitvā theram anubandhamāno aṭṭhāsi, so ca anena hatthena gahito viya aho”ti. Tathā ṭhitameva pana sandhāya “bhāradvājassa hatthato pattam gahetvā”ti vuttaṃ. **Teca manussā -pa- anubandhimsūti** ye ca manussā paṭhamam pāṭihāriyaṃ nāddasaṃsu, te amhākampi pāṭihāriyaṃ dassēhīti theramanubandhimsu. Thero ca sīhabyagghādirūpaṃ gahetvā vikubbaniddhiṃ dasseti, te ca acchariyabbhutaajātā uccāsaddā mahāsaddā ahesuṃ. Tenāha **“kiṃ nu kho so ānanda uccāsaddo mahāsaddo”**ti. **Iddhipāṭihāriyaṃ na dassetabbanti** ettha “yo pakativaṇṇam vijahitvā kumāraṇṇam vādasseti, nāgavaṇṇam vā -pa- vividhampi senābyūham dasseti”ti¹ evamāgatā attano sarīrassa vikārāpādanavasappavattā vikubbaniddhi adhippetāti āha **“adhiṭṭhāniddhi pana appaṭikkhittā”**ti. Pakatiyā eko bahukaṃ āvajjati, sataṃ vā sahassaṃ vā sataśahassaṃ vā āvajjetvā nāṇena adhiṭṭhāti “bahuko homī”ti² evaṃ dassitā adhiṭṭhānavasena nipphannā adhiṭṭhāniddhi nāma. **Gihivikaṭānīti** gihisantakāni.

253. Paḷiyaṃ **na acchupiyantīti** na phusitāni honti. **Rūpakākiṇṇānīti** iddhirūpādīhi ākiṇṇāni.

254. **Bhūmi-ādhāraketi** dantādīhi kate valayādhārake. Etassa valayādhārakassa anuccatāya ṭhapitā vattā na paripatantīti **“tayo**

1. Khu 9. 388 piṭṭhe Paṭisambhidāmagge. 2. Khu 9. 385 piṭṭhe Paṭisambhidāmagge.

patte ṭhapetum vaṭṭati”ti vuttaṃ. Anuccatañhi sandhāya ayaṃ “bhūmi-
ādhārako”ti vutto. **Dāru-ādhārakadaṇḍādhārakesūti** ekadārunā kata-
ādhārake, bahūhi daṇḍehi kata-ādhārake ca. Ete ca uccatarā honti pattehi
saha patanasabhāvā tena “**susajjitesū**”ti vuttaṃ. **Bhamakoṭisadisoti** yattha
dhamakaraṇādīm pavesetvā likhanti, tassa bhamakassa koṭiyā sadiso.
Tādisassa dāru-ādhārakassa avitthiṇṇatāya ṭhapitopi patto patatīti
“**anokāso**”ti vutto.

Ālindakamiḍḍhikādīnanti pamukhamiḍḍhikādīnaṃ, uccavatthukānanti
attho. **Bāhirapasseṭi** pāsādādīnaṃ bahikuṭṭe. **Tanukamiḍḍhikāyāti** vedikāya.
Sabbattha pana hatthappamāṇato abbhantare ṭhapetum vaṭṭati. Ādhāre pana
tato bahipi vaṭṭati.

Paḷiyam **oṭṭhoti** mukhavaṭṭi. **Pattamālakanti** upacikānaṃ
anuṭṭhahanatthāya bhūmito uccataraṃ kataṃ vedikākāramālakam.
Mahāmukhakuṇḍasaṇṭhānāti mahāmukhacāṭisaṇṭhānā. **Laggentassa**
dukkaṭanti kevalaṃ pattaṃ laggentassa, na thavikāya laggentassāti vadanti.
Vīmaṃsitabbaṃ. **Aññena pana bhaṇḍakenāti** aññena bhārabandhanena
bhaṇḍakena. “**Bandhitvā olambetun**”ti vuttattā pattatthavikāya
aṃsabaddhako¹ yathā laggitaṭṭhānato na parigaḷati, tathā sabbathāpi
bandhitvā ṭhapetum vaṭṭati. **Bandhitvāpi upari ṭhapetum na vaṭṭatīti** upari
nisīdantā ottharivā bhindantīti vuttaṃ. **Tattha ṭhapetum vaṭṭatīti**
nisīdanasaṅkābhāvato vuttaṃ. **Bandhitvā vāti** bandhitvā ṭhapitachatte vā. **Yo**
kecīti bhattapūropi tucchapattopi.

255. **Pariharitunti** divase divase piṇḍāya caraṇatthāya ṭhapetum. Pattaṃ
alabhantena pana ekadivasaṃ piṇḍāya caritvā bhuñjitvā chaḍḍetum vaṭṭati.
Tenāha “**tāvakālikam paribhuñjitum vaṭṭati**”ti. Paṇṇapuṭḍisupi ese va nayo.
Abhum meti abhūti mayham, vināso mayhanti attho. Paḷiyam **pisāco**
vatamanti pisāco vatāyaṃ, ayameva vā pāṭho. **Pisācillikāti** pisācadārakā.
Chavasīsassa pattoti chavasīsamayo patto. Pakativikārasambandhe cetam
sāmivacanam.

1. Aṃsavaṭṭako (Sī), aṃsavaddhako (Ka)

Cabbetvāti niṭṭhubhitvā. “**Paṭiggaham katvā**”ti vuttattā ucchiṭṭhahatthena udakam gahetvā pattam paripphositvā dhovanaghamsanavasena hattham dhovituṃ vaṭṭati, ettakena pattam paṭiggaham katvā hattho dhovito nāma na hoti. **Ekam udakagaṇḍusam gahetvāti** pattam aphasitvā tattha udakameva ucchiṭṭhahatthena ukkhipitvā gaṇḍusam katvā, vāmahattheneva vā pattam ukkhipitvā mukhena gaṇḍusam gahetumpi vaṭṭati. **Bahi udakena vikkhāletvāti** dvīsu aṅgulīsu āmisamattam vikkhāletvā bahi gahetumpi vaṭṭati. **Paṭikhāditukāmoti** ettha na sayam khāditukāmopi aññesam khādanāraham ṭhapetuṃ labhati. **Tattheva katvāti** patteyeva yathāṭhapihattānato anuddharitvā. **Luñcitvāti** tato maṃsameva niravasesam uppaṭṭetvā.

256. **Kiṇṇacuṇṇenāti** surākiṇṇacuṇṇena. **Makkhetunti** sūcim makkhetuṃ. **Nissenimpīti** catūhi daṇḍehi cīvarappamāṇena āyatacaturassam katvā baddhapaṭalampi. Ettha hi cīvarakoṭiyo samakam bandhitvā cīvaram yathāsukham sibbanti. **Tattha attharitabbanti** tassā nissenīyā upari cīvarassa upatthambhanatthāya attharitabbam. Kathinasamkhātāya nissenīyā cīvarassa bandhanakarajju kathinarajjūti majjhimapadalopīsamāsoti āha “**yāyā**”ti-ādi. Tattha yasmā dvinnam paṭalānam ekasmiṃ adhike jāte tattha valiyo honti, tasmā dupaṭṭacīvarassa paṭaladvayampi samakam katvā bandhanakarajju kathinarajjūti veditabbam.

Pāliyam **kathinassa anto jīratīti** kathine baddhassa cīvarassa pariyaṇto jīrati. Kathinanissitañhi cīvaram idha nissayavohārena “kathinan”ti vuttam “mañcā ghosanti”ti-ādīsu viya. **Anuvātam paribhaṇḍanti** kathine bandhanarajjūhi cīvarassa samantā pariyaṇtassa ajīraṇattham yehi kehici coḷakehi dīghato anuvātam, tiriyato paribhaṇḍaṇca sibbitvā kātuṃ yattha rajjuge pavesetvā daṇḍesu paliveṭṭhetvā cīvarasamakam ākaḍḍhituṃ sakkā, tādisanti attho. Keci pana “kathinasamkhātesu kilañjādīsu eva ajīraṇatthāya anuvātaparibhaṇḍakaraṇam anaññātan”ti vadanti. **Tassa majjheti** purāṇakathinasseva anto. **Bhikkhuno pamāṇenāti** bhikkhuno cīvarassa pamāṇena. **Aññam nisseṇinti** dīghato ca tiriyato ca aññam daṇḍam ṭhapetvā bandhituṃ.

Bidalakanti diguṇakaraṇasaṅkhātakiriyāvisesassa adhivacanam. Tenāha “**duguṇakaraṇan**”¹. **Pavesanasalākanti** valīnam aggahaṇatthāya pavesanakaveḷusalākādi. Pāliyam **paṭiggahanti** aṅgulikaṇcukam.

257. **Pāti** nāma bhaṇḍaṭṭhapanako bhājanaviseso. Pāliyam **paṭiggahathavikanti** pāti-ādibhājanatthavikam. **Cinitunti** uccavatthupariyantassa apatanatthāya iṭṭhakādīhi cinitum. **Ālambanabāhanti** ālambanarajjudanda. **Paribhijjātīti** kaṭasārādikam kathinamajjhe bhaṅgam hoti. **Ussāpetvāti** daṇḍakathinam sandhāya vuttam.

258-9. **Udakam akappiyanti** sappāṇakam. **Upanandhīti** veram bandhi. **Addhānamaggo paṭipajjitabboti** ettha addhayojanam addhānamaggo nāma, tam paṭipajjitukāmassa sañcicca viharūpacārātikkamane āpatti. Asañcicca gatassa pana yattha sarati, tattha ṭhatvā saṅghāṭikaṇṇadim anadhiṭṭhahitvā **gamane** padavārena āpattīti veditabbam. **Na sammatīti** na pahoti.

260. **Abhisannakāyāti** semhādidosasannicitakāyā. **Tattha majjheti** aggaḷapāsakassa majjhe. **Uparīti** aggaḷapāsakassa uparibhāge. **Udakaṭṭhapanatṭhānanti** udakaṭṭhapanatthāya paricchinditvā kataṭṭhānam.

261. Pāliyam **udapānanti** kūpam. **Nīcavatthukoti** kūpassa samantā kūlaṭṭhānam, bhūmisamam tiṭṭhatīti attho. **Udakena otthariyyatīti** samantā vassodakam āgantvā kūpe patatīti attho.

262. **Vāhentīti** ussiṇcanti. **Arahaṭaghaṭiyantam** nāma cakkasaṇṭhānam anekāram² are are ghaṭikāni bandhitvā ekena, dvīhi vā paribbhamiyamānayanam.

263. **Āviddhapakkhapāsakanti** kaṇṇikamaṇḍalassa samantā ṭhapitapakkhapāsakam. **Maṇḍaleti** kaṇṇikamaṇḍale. **Pakkhapāsake ṭhapetvāti** samantā caturassākārena phalakādīni ṭhapetvā.

1. Diguṇakaraṇanti (Sī, Ka)

2. Anekākāram (Sī)

264. **Namatakam** nāma santhatasadisanti keci vadanti. Keci pana “rukkhatacamayan”ti. **Cammakhaṇḍaparihārenā**ti anadhiṭṭhahitvā sayanāsanavidhināti attho. **Peḷāyā**ti aṭṭham̐sasolaṣam̐sādi-ākārena katāya bhājanākārāya peḷāya. Yattha uṇhapāyāsādiṃ pakkhipitvā upari bhojanapātiṃ ṭhapenti bhattassa uṇhabhāvāvigamanattham̐, tādissassa bhājanākārassa ādhārassetam̐ adhivacanam̐. Teneva pāliyam̐ “āsittakūpadhānam̐”ti vuttam̐. Tassa ca pāyāsādihi āsittakādhāroti attho. Idañca āsittakūpadhānam̐ paccantesu na jānanti kātuṃ, majjhimadeseyeva karonti. Keci pana “gihiparibhogo ayomayādisabbopi ādhāro āsittakūpadhānameva anulometi”ti vadanti, eke pana “kappiyalohamayo ādhāro maḷorikameva anulometi”ti. Vīmaṃsitvā gahetabbam̐. Pubbe pattavuttiyā ādhāro anuññāto. Idāni bhuñjitum̐ **maḷorikā** anuññātā. **Chiddanti** chiddayuttam̐. **Viddhanti** antovinividdhachiddam̐. **Āviddhanti** samantato chiddam̐.

265. **Pattam̐ nikkujjitunt**ti ettha kammavācāya asambhogakaraṇa-vaseneva nikkujjanam̐, na pattānam̐ adhomukhaṭṭhapanena. Tenāha “**asambhogam̐ saṃghena karotū**”ti-ādi, tam̐ vaḍḍham̐ kammavācāya saṃghena saddhiṃ asambhogam̐ saṃgho karotūti attho.

Pattam̐ nikkujjeyyāti vaḍḍhassa pattanikkujjanadaṇḍakammam̐ kareyya. **Asambhogam̐ saṃghena karaṇanti** saṃghena vaḍḍhassa asambhoga-karaṇam̐. Yathā asambhogo hoti, tathā karaṇanti attho. **Nikkujjito -pa-asambhogam̐ saṃghenā**ti ettha saṃghena asambhogo hotīti attho daṭṭhabbo. Evaṃ bhagavatā asambhogakaraṇassa āṇattatthā, kammavācāya ca sāvitattā, aṭṭhakathāyañca “koci deyyadhammo na gahetabbo”ti vuttattā patte nikkujjite tassa santakam̐ ñatvā gaṇhantassa dukkaṭamevāti gahetabbam̐.

Accayoti nāyappaṭipattiṃ atikkamitvā pavatti, aparādhoti attho. **Maṃ accagamā**ti maṃ atikkamma pavatto. **Tam̐ te mayam̐ paṭiggaṇhāmā**ti tam̐ te aparādham̐ mayam̐ khamāma. **Bhikkhūnam̐ alābhāya parisakkatī**-ādīsu

alābhāya parisakkanādito viratoti evamattho gahetabbo. **Asambhogam bhikkhusamghenā**ti ettha “kato”ti pāṭhaseso.

268. **Yāva pacchimā sopānakalevarā**ti paṭhamasopānaphalakam sandhāya vuttam. Tañhi pacchā dussena santhatattā eva vuttam. **“Pacchimarū janatarū tathā gato anukampatī”**ti idam thero anāgate bhikkhūnam celapaṭikassa akkamanapaccayā apavādam sikkhāpadapaññattiyā nivāraṇena bhagavato anukampam sandhāyāha. **Apagatagabbhā**ti vijātaputtā. Tenāha **“maṅgalatthāyā”**ti.

269-270. **Bījaninti** caturassabījanim. **Ekapañṇacchattanti** tālapaṇṇādinā ekena pattena katachattam.

274-5. **Anurakkhaṇatthanti** pariggahetvā gopanattham. **Dīgham kārantī**ti kesehi saddhim acchinditvā ṭhapāpentī. **Catukoṇanti** yathā upari nalāṭantesu dve, heṭṭhā hanukapasse dveti cattāro koṇā paññāyanti, evam caturassam katvā kappāpanam. Pāliyam **dāṭhikam ṭhapāpentī**ti uttarotṭhe massum acchinditvā ṭhapāpentī. **Rudhī**ti khuddakavaṇam.

277. Pāliyam **lohabhaṇḍakamsabhaṇḍasannicayoti** lohabhaṇḍassa, kamsabhaṇḍassa ca sannicayoti attho. **Bandhanamattanti** vāsidaṇḍādīnam koṭisu apātanattham lohehi bandhanam. **Tantakanti** āyogavāyanattham tadākārena pasāritatantam.

278. **“Yattha sarati, tattha bandhitabban”**ti etena asaṇcicca kāyabandhanam abandhitvā pavitṭhassa anāpattīti dasseti. **Murajavaṭṭisaṇṭhonam veṭhetvā katanti** evam bahurajjuka ekato katvā nānāvaṇṇehi suttehi katanti keci vadanti. Ekavaṇṇasuttenāpi valayaghaṭakādivikāram dassetvā veṭhitampi murajameva. Vikāram pana adassetvā maṭṭham katvā nīrantaram veṭhitam vaṭṭati. Teneva **dutiyapārājikasamvaṇṇanāyam** vuttam “bahurajjuka ekato katvā ekena nīrantaram veṭhetvā katam ‘bahurajjukan’ti na vattabbam, vaṭṭatī”ti. **Muddikakāyabandhanam** nāma caturassam

akatvā sajjitaṃ. **Pāmaṅgadasā** caturassā. **Mudiṅgasanṭhānenāti**¹
varakasīsākārena. **Pāsantoti** dasāpariyosānaṃ.

279. Pāliyaṃ **gaṇṭhikaphalakam pāsakaphalakanti** ettha
dārudantādimayesu phalakesu gaṇṭhikapāsakāni appetvā cīvare ṭhapetuṃ
anuññātaṃ. **Koṭṭo vivariyatīti**² anuvāto vivariyati.

280-1. **Pālikārakoti** bhikkhūnaṃ yathāvuḍḍhaṃ pāliyā patitṭhāpako.
Tassāpi tathā pārupituṃ na vaṭṭati. Pāliyaṃ **muṇḍavattīti** mallādayo.

282. **Pamāṇaṅgulenāti** vaḍḍhakī-āṅgulena. Keci pana “pakati-
āṅgulena”ti vadanti, taṃ caturaṅgulapacchimakavacanena na sameti. Na hi
pakataṅgulena caturaṅgulappamāṇaṃ dantakaṭṭhaṃ kaṇṭhe avilaggaṃ
khādituṃ sakkoti.

285. Pāliyaṃ **sakāya niruttiyā buddhavacanaṃ dūsentīti**
māgadhabhāsāya sabbesaṃ vattuṃ sukaratāya hīnajaccāpi uggaṇhantā
dūsentīti attho.

289. **Mā bhikkhū byābādhayimsūti** lasuṇagandhena bhikkhū mā
bādhayimsu.

291. **Avalekhanapīṭharoti** avalekhanakaṭṭhānaṃ ṭhapanabhājanaviseso.
Apidhānanti pidhānaphalakādi.

Khuddakavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Khuddakavatthukkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

1. Muddikasaṇṭhānenāti (Sī), muddhikasaṇṭhānenāti (Ka) 2. Kappo vipariyatīti (Sī)

Upadahantīti ṭhapenti. Sīsappamāṇaṁ nāma yattha gīvāya saha sakalaṁ sīsaṁ ṭhapetuṁ sakka, tassa ca muṭṭhiratanaṁ vitthārappamāṇanti dassento **“vitthārato”**ti-ādimāha. Idañca bimbohanassa ubhosu antesu ṭhapetabbacoḷappamāṇadassanaṁ. Tassa vasena bimbohanassa vitthārappamāṇaṁ paricchijjati, taṁ vaṭṭaṁ vā caturassaṁ vā katvā sibbitaṁ yathā koṭito koṭi vitthārato puthulaṭṭhānaṁ muṭṭhiratanappamāṇaṁ hoti, evaṁ sibbitabbaṁ. Ito adhikaṁ na vaṭṭati, taṁ pana antesu ṭhapitacoḷaṁ koṭiyā koṭim āhacca diguṇaṁ kataṁ tikaṇṇaṁ hoti. Tesu tīsu kaṇṇesu dvinnaṁ kaṇṇānamantaraṁ vidatthacaturaṅgulaṁ hoti, majjhaṭṭhānaṁ koṭito koṭim āhacca muṭṭhiratanaṁ hoti, idamassa ukkaṭṭhappamāṇaṁ. Tenāha **“tīsu kaṇṇesū”**ti-ādi.

“Kambalameva -pa- uṇṇabhisisaṅkhyameva gacchatī”ti sāmāññato vuttattā gonakādi-akappiyampi uṇṇamayattharaṇaṁ bhisiyaṁ pakkhipitvā sayitum vaṭṭatīti daṭṭhabbaṁ.

Masūraketi cammamayabhisiyaṁ. Cammamayaṁ pana bimbohanaṁ tūlapuṇṇampi na vaṭṭati. Pāliyaṁ **senāsanaparikkhārādussanti** senāsanaparikkhārakaraṇatthāya dussaṁ. **Bhisim onandhitunti** bhisitthavikāya pakkhipitvā bandhitum. **Paribhijjati**ti mañcādito sāriyamānā pīṭhakoṭi-ādīsu nisīdantehi ghaṁsiyamānā bhisī paribhijjati. **Onaddhamañcanti** bhisim ekābaddhaṁ katvā baddhamañci. Pāliyaṁ **chaviṁ uppāṭetvā harantī**ti bhisicchaviṁ corā haranti. **Phositunti** corehi haritassa pacchā haritasaññāṇaphusitabindūni dātum. **Bhittikammanti** nānāvaṇṇehi vibhittirājikaraṇaṁ. **Hatthakammanti** hatthena yaṁ kiñci saññākaraṇaṁ.

298. Pāliyaṁ **na nipatatī**ti na allīyati. **Paṭibāhetvā**ti ghaṁsitvā. Na nibandhatīti **anibandhanīyo**, na lagganakoti attho.

299. **“Karohī”**ti vattumpi na labbhatīti āṇattiyā eva paṭikkhittattā dvārapālaṁ “kiṁ na karosī”ti-ādinā pariyāyena vattum vaṭṭati. **Jātakapakaraṇanti** jātakapaṭisaṁyuttaṁ itthipurisādi yaṁ kiñci rūpaṁ adhippetam. **“Parehi kārāpetun”**ti vuttattā buddharūpampi sayam kātum na labhati. Pāliyaṁ **pañcapaṭīkanti** jāti-ādipañcappakāravaṇṇamaṭṭham.

300. **Upacāro na hotīti** gabbhassa bahi samantā anuparigamanassa okāso nappahoti. **Rukkhaṃ vijjhitvāti** tacchitasāradāruṃ aggasamīpe vijjhitvā. **Katvāti** chidde katvā. Kappakataṃ viya sārakhāṇuke ākoṭetvā evaṃ katameva “**āharimaṃ bhittipādan**”ti vuttaṃ. **Upatthambhanatthaṃ bhūmiyaṃ patiṭṭhāpetunti** jīṇṇabhittipādena bahi samānabhāraṃ khāṇukappasīsena ussāpetvā mūlena bhūmiyaṃ patiṭṭhāpetuṃ. **Parittāṇatthanti** ullittāvalittakuṭiyā ovassanaṭṭhānassa parittāṇatthaṃ. **Kiṭṭikanti** tālapaṇṇādīhi katapadalaṃ. **Madditamattikanti** ovassanachiddassa pidahanatthaṃ vuttaṃ.

Ubhatokuṭṭaṃ nīharitvā katapadesassāti yathā bahi ṭhitā ujukaṃ anto nisinne na passanti, evaṃ dvārābhimukhaṃ pidahanavasena bhittiṇca aññato dvāraṇca yojetvā kataṭṭhānaṃ vadati. **Samantā pariyāgāroti** samantato āviddhapamukhaṃ. **Vamsaṃ datvāti** purisappamāṇe pāde nikkhaṇitvā tesāṃ upari piṭṭhivamsasadisāṃ passavamsaṃ ṭhapetvā osāretvā. Ekaṃ daṇḍakoṭiṃ ati-uccāya vihārabhittikoṭiyā ekaṃ koṭiṃ nīce vamsapiṭṭhiyaṃ ṭhapanavasena daṇḍake pasāretvā. **Cakkalayutto kiṭṭikoti** kavāṭaṃ viya vivaraṇathakanasukhatthaṃ cakkalabandhakiṭṭikaṃ. Pāḷiyaṃ **ugghāṭanakiṭṭikanti** āpaṇā dīsu anattikakāle ukkhipitvā, upari ca bandhitvā pacchā otaraṇakiṭṭikaṃ, kappasīsehi vā upatthabbhaṇīhi ukkhipitvā pacchā otaraṇakiṭṭikampi.

301. **Pāṇiyaṃ otappatīti** pāṇiyabhājanesu ṭhapitapāṇiyaṃ ātapena santappati.

303. **Tayo vāṭeti** tayo parikkhepe. **Veḷuvāṭanti** sabbaṃ dāruparikkhepaṃ saṅgaṇhāti. **Kaṇṭakavāṭanti** sabbasākhāparikkhepaṃ.

305. **Āloko antaradhāyīti** yo buddhārammaṇāya pītiyā ānubhāvena mahanto obhāso ahosi, yena cassa padīpasahassena viya vīgatandhakāro maggo ahosi, so bahinagare chavasarīrasamākulaṃ duggandhaṃ bībhaccaṃ āmakasusānaṃ pattassa bhayena pītivege mandībhūte antaradhāyi.

Sataṃ hatthīti gāthāya hatthino sataśaṣṣānīti evaṃ paccekāṃ saṣaṣṣa-saddena yojetvā attho ñātabbo. **Padavītiḥārassā**ti “buddhaṃ vandissāmī”ti ratanattayaṃ uddissa gacchato ekapadavītiḥārassa, tappaccayakusalaphalassāti attho. Tassa soḷasamo bhāgo **kalaṃ** nāma, taṃ soḷasiṃ kalaṃ yathāvuttā hatthi-ādayo sabbe nāgghanti nārahanti, nidassanamattañcetaṃ. Anekaśaṣṣaṣṣabhāgampi nāgghanti.

Andhakāro antaradhāyīti puna balavapītiyā āloke samuppanne antaradhāyi. **Āsattiyoti** taṇhāyo. **Vayakaraṇanti** deyyadhammamūlaṃ navakammaṃ.

309. **Dadeyyā**ti navakammaṃ adhiṭṭhātum vihāre issariyaṃ dadeyyāti attho. **Dinnoti** navakammaṃ kātum vihāro dinno, vihāre navakammaṃ dinnanti vā attho.

313-4. **Sandhāgāreti** sannipātamaṇḍape. **Okāseti** nivāso kāse. **Uddissa katanti** saṃghaṃ uddissa kataṃ. **Gihivikaṭanti** gihihi kataṃ paññattaṃ, gihisantakanti attho.

Vihārānujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Senāsanaggāhakathāvaṇṇanā

318. “**Chamāsaccayena chamāsaccayenā**”ti idaṃ dvikkhattuṃ paccayadānakālaparicchedadassanaṃ, evaṃ uparipi. “Taṃ na gāhetabban”ti vacanassa kāraṇamāha “**paccayeneva hi tan**”ti-ādinā, paccayaññeva nissāya tattha vasitvā paṭijagganā bhavissantīti adhippāyo.

Ubbhaṇḍikāti ukkhittabhaṇḍā bhavissantī. **Dighasālā**ti caṅkamanasālā. **Maṇḍalamāḷoti** upaṭṭhānasālā. **Anudahatī**ti pīleti. “**Adātum na labbhatī**”ti iminā sañcicca adadantassa paṭibāhane pavisanato dukkaṭanti dīpeti.

“Na gocaragāmo ghaṭṭetabbo”ti vuttamevattham vibhāvetum **“na tattha manussā vattabbā”**ti-ādi vuttam. **Vitakkam chinditvā**ti “iminā nīhārena gacchantam disvā nivāretvā paccaye dassanti”ti evarūpaṃ vitakkam anuppadetvā. **Bhaṇḍappaṭicchādananti** paṭicchādanabhaṇḍam, sarīrappaṭicchādanacīvaranti attho. **“Suddhacittattāva anavajjan”**ti idam pucchitakkhaṇe kāraṇācikkhānam sandhāya vuttam na hoti asuddhacittassapi pucchitapañhavisajjane dosābhāvā. Evaṃ pana gate maṃ pucchissantiṭisaññāya agamanam sandhāya vuttanti daṭṭhabbam.

Paṭijaggitabbānīti khaṇḍaphullapaṭisaṅkharāṇasammajjanādihi paṭijaggitabbāni. **Muddavedikāyā**ti cetiyassa hammiyavedikāya ghaṭākārassa upari caturassavedikāya. **kasmā pucchitabbanti**-ādi yato pakatiyā labhati, tatthāpi pucchānassa kāraṇasandassanattham vuttam.

Paṭikkammāti vihārato apasakkitvā, tamattham dassento **“yo janadviyojanantare hoti”**ti āha. **Upanikkhepaṃ ṭhapetvā**ti vaḍḍhiyā kahāpaṇādiṃ ṭhapetvā, khetṭādini vā niyametvā. **Iti saddhādeyyeti** evaṃ heṭṭhā vuttanayena saddhāya dātabbe vassāvāsikalābhavisayeti attho.

Vatthu panāti tatruppāde uppannarūpiyam, tañca “tato catupaccayam paribhuñjathā”ti dinnakhetṭādito uppannattā kappiyakārakānam hatthe “kappiyabhaṇḍam paribhuñjathā”ti dāyakehi dinnavatthusadisam hotīti āha **“kappiyakārakānam hī”**ti-ādi.

Saṃghasutṭhutāyāti saṃghassa hitāya. **Puggalavasenā**ti “bhikkhūcīvarena kilamanti”ti evaṃ puggalaparāmāsavasena, na “saṃgho kilamati”ti evaṃ saṃghaparāmāsavasena.

“Kappiyabhaṇḍavasena”ti sāmāññato vuttamevattham vibhāvetum **“cīvarataṇḍulādivaseneva cā”**ti vuttam. **Ca-kāro** cettha pana-saddatthe vattati, na samuccayattheti daṭṭhabbam. Puggalavasenava, kappiyabhaṇḍavasena ca apalokanappakāram dassetum **“taṃ pana evaṃ kattabban”**ti-ādi vuttam.

Cīvarapaccayam sallakkhetvāti saddhādeyyatruppādādivasena tasmim vassāvāse labbhamānam cīvarasaṅkhātam paccayam “ettakan”ti paricchinditvā. **Senāsanassā**ti senāsanaggāhāpanassa. **“Navako vuḍḍhatarassa, vuḍḍho**

ca navakassā”ti idaṃ senāsanaggāhassa attanāva attano gahaṇaṃ asāruppanti vuttaṃ, dve aññaṃaññaṃ gāhessantīti adhippāyo. **Aṭṭhapi soḷasapi jane sammannitum vaṭṭatīti** ekakammavācāya sabbepi ekato sammannitum vaṭṭati. Niggahakammameva hi saṃgho saṃghassa na karoti. Teneva **sattasatikakkhandhake** “ubbāhikakammasammutiyaṃ aṭṭhapi janā ekatova sammata”ti¹.

Āsanagharanti paṭimāgharam. **Maggoti** upacārasīmabbhantaragate gāmābhimukhamagge katasālā vuccati. Evaṃ pokkharāṇīrukkhamulādīsupi.

Labhantīti tatravāsino bhikkhū labhanti. **Vijaṭetvāti** “ekekassa pahonakappamāṇena viyojetvā. **Āvāsesu pakkhipitvāti** “ito uppannaṃ asukasmīṃ asukasmīṃcā āvāse vasantā pāpetvā gaṇhantū”ti vācāya upasaṃharitvā. **Pavisitabbanti** mahālābhe pariveṇe vasitvāva lābho gahetabboti adhippāyo.

Ayampīti ettha yo paṃsukūliko paccayaṃ vissajjeti. Teneva vissatṭho ayaṃ cīvarapaccayopīti yojanā. **Pādamūle ṭhapetvā sāṭakaṃ dentīti** paccayadāyakā denti. Etena gahaṭṭhehi pādamūle ṭhapetvā dinnampi paṃsukūlikānampi vaṭṭatīti dasseti. **Atha vassāvāsikaṃ demāti vadantīti** ettha paṃsukūlikānaṃ na vaṭṭatīti ajjhāharitvā yojetabbaṃ. **Vassaṃvutthabhikkhūnanti** paṃsukūlikato aññesaṃ bhikkhūnaṃ.

Upanibandhitvā gāhāpetabbanti idha rukkhādīsu vasitvā cīvaraṃ gaṇhathāti paṭibandhaṃ katvā gāhetabbaṃ.

Pāṭipada-arūṇatoti-ādi vassūpanāyikadivasāṃ sandhāya vuttaṃ. Antarāmuttakāṃ pana pāṭipadaṃ atikkamitvāpi gāhetum vaṭṭati. **Nibaddhavattaṃ ṭhapetvāti** sajjhāyamaṇasikārādīsu nirantarakaraṇīyesu kattabbaṃ katikavattaṃ katvā. **Kasāvaparibhaṇḍanti** kasāvarasehi bhūmiparikammaṃ.

Tividhampīti pariyattipaṭipattipaṭivedhavasena tividhampi. **Sodhetvāti** ācārādīsu upaparikkhitvā. **Ekacārikavattanti** bhāvanākammaṃ. Tañhi gaṇasaṅgaṇikaṃ pahāya ekacārikeneva vattitabbattā evaṃ vuttaṃ.

1. Vi 4. 491 piṭṭhe.

Dasavatthukakathā nāma appicchakathā, santuṭṭhi, paviveka, asaṃsagga, vīriyārambha, sīla, samādhi, paññā, vimutti, vimuttiñāṇadassanakathāti imā dasa.

Dantakaṭṭhakhādanavattanti dantakaṭṭhamālake nikkhittesu dantakaṭṭhesu “divase divase ekameva dantakaṭṭham gahetabban”ti-ādinā¹ adinnādāne **dantaponakathāyaṃ** vuttam vattam. **Pattam vā -pa- na kathetabbanti** pattaguttattathāya vuttam. **Visabhāgakathāti** tiracchānakathā. **Khandhakavattanti vattakkhandhake**² āgataṃ piṇḍacārikavattato avasiṭṭhavattam tassa “bhikkhācāravattan”ti visum gahitattā.

Idāni yaṃ dāyakā pacchimavassamvutthānam vassāvāsikam denti, tattha paṭipajjanavidhiṃ dassetuṃ “**pacchimavassūpanāyikadivase panā**”ti āradham. Āgantuko sace bhikkhūti cīvare gāhite pacchā āgato āgantuko bhikkhu. **Pattaṭṭhāneti** vassaggena pattaṭṭhāne. **Paṭhamavassūpagatāti** āgantukassa āgamanato puretameva pacchimikāya vassūpanāyikāya vassūpagatā. **Laddham laddhanti** punappunam dāyakānam santikā āgatāgatasātakam.

Neva vassāvāsikassa sāminoti chinnavassattā vuttam. Paṭhamameva katikāya katattā “**neva adātuṃ labhanti**”ti vuttam, dātabbam vārentānam gīvā hotīti adhippāyo. **Tesameva dātabbanti** vassūpagatesu aladdhavassāvāsikānam ekaccānameva dātabbam.

Bhatiniviṭṭhanti pāṇīyupaṭṭhānādibhatim katvā laddham. **Samghikam panāti**-ādi kesañci vādadassanam. Tattha **apalokanakammaṃ katvā gāhanti** “chinnavassānam vassāvāsikañca idāni uppajjanakavassāvāsikañca imesaṃ dātuṃ rucati”ti anantare vuttanayena apalokanam katvā gāhitam samghena dinnattā vibbhantopi labhati, pageva chinnavasso. **Paccayavasena gāhitam** pana temāsaṃ vasitvā gahetuṃ attanā, dāyakehi ca anumattattā bhatiniviṭṭhampi chinnavassopi vibbhantopi **na labhatīti** keci ācariyā vadanti. Idañca pacchā vuttattā pamāṇam. Teneva vassūpanāyikadivase eva dāyakehi dinnavassāvāsikam gahitabhikkhuno vassacchedam akatvā vāsova heṭṭhā vihito, na pāṇīyupaṭṭhānādibhatikaraṇavattam. Yadi hi

1. Vi-Ṭṭha 1. 302 piṭṭhe.

2. Vi 4. 383 piṭṭhe.

taṃ niviṭṭhameva siyā, bhatikaraṇameva vidhātabbāṃ. Tasmā vassaggena gāhitāṃ chinnavassādayo na labhantīti vedītabbāṃ.

Samghikaṃ hotī”ti etena vutthavassānampi vassāvāsikabhāgo samghikato amocito tesāṃ vibbhamena samghiko hotīti dasseti. **Labhatīti** “mama pattaḥbhāgaṃ etassa dethā”ti dāyake sampañicchāpenteneva samghikato viyojitaṃ hotīti vuttaṃ.

Varabhāgaṃ sāmaṇerassāti tassa paṭhamagāhataṃ, therena pubbe paṭhamabhāgassa gahitattā, idāni gayhamānassa dutiyabhāgattā ca vuttaṃ.

Senāsanaggāhakaṭṭhāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Upanandavatthukathāvaṇṇanā

319. Pāliyaṃ **ubhayattha paribāhiroti** kamena ubhayassapi muttattā vuttaṃ, na sabbathā ubhayato paribāhirattā. Tenāha “**pacchime -pa-tiṭṭhati**”ti.

320. **Yaṃ tiṇṇaṃ pahotīti**¹ mañcapīṭhavinimuttaṃ yaṃ āsanaṃ tiṇṇaṃ sukhaṃ nisīdituṃ pahoti, idaṃ pacchimadīghāsanaṃ. Ettha pañcapīṭharahitesu asamānāsānikāpi tayo nisīdituṃ labhanti. Mañcapīṭhesu pana dve. Adīghāsanesu mañcapīṭhesu samānāsānikā eva dve nisīdituṃ labhanti duvagasseva anuññātattā.

Hatthinakho heṭṭhābhāge etassa atthīti **hatthinakho**, pāsādo. **Pāsādassa nakho** nāma heṭṭhimabhāgo pādanakhasadisattā, so sabbadisāsu anekehi hatthirūpehi samalaṅkato ṭhito. Tassūpari kato pāsādo hatthikumbhe patiṭṭhito viya hotīti āha “**hatthikumbhe patiṭṭhitan**”ti.

Suvaṇṇarajatādivicitrānīti samghikasenaśanaṃ sandhāya vuttaṃ.

Puggalikaṃ pana suvaṇṇādivicitraṃ bhikkhussa sampañicchitumeva na vaṭṭati “na kenaci pariyāyena jātarūparajataṃ sādītabbān”ti² vuttattā. Tenevettha **aṭṭhakathāyaṃ** “samghikavīhāre vā puggalikavīhāre vā”ti

1. Tiṇṇannaṃ pahotīti (Sī)

2. Vi 3. 342 piṭṭhe.

na vuttaṃ, gonakādi-akappiyabhaṇḍavisaye eva vuttaṃ ekabhikkhussāpi tesam gahaṇe dosābhāvā. **Gihivikaṭaṇihārenā**ti gihīhi katanihārena, gihīhi attano santakaṃ attharivā dinnaniyāmenāti attho. **Labbhantī**ti nisīdituṃ labbhanti.

Upanandavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Avissajjiyavatthukathāvaṇṇanā

321. **Arañjaro**ti bahu-udakagaṇhanikā mahācāṭi, jalaṃ gaṇhitumalanti arañjaro.

Thāvarena ca thāvaranti-ādīsu pañcasu koṭṭhāsesu purimadvayaṃ thāvaram, pacchimattayaṃ garubhaṇḍanti veditabbaṃ. **Samakameva detī**ti ettha ūnakaṃ dentampi vihāravatthusāmantam gahetvā dūrataram dukkhagopaṃ vissajjetuṃ vaṭṭatīti daṭṭhabbaṃ. Vakkhati hi “bhikkhūnam ce mahagghataram -pa- sampaṭicchituṃ vaṭṭatī”ti¹. **Jānāpetvā**ti bhikkhusaṃghassa jānāpetvā, apaloketvāti attho. “**Nanu tumhākaṃ bahutarā rukkhāti vattabban**”ti idaṃ sāmikesu attano bhaṇḍassa mahagghataṃ ajānitvā dentesu taṃ ñatvā theyyacittena gaṇhato avahāro hotīti vuttaṃ.

Vihārena vihāro parivattetabboti savatthukena aññesaṃ bhūmiyaṃ katapāsādādinā, avatthukena vā savatthukaṃ parivattetabbaṃ. Avatthukaṃ pana avatthukeneva parivattetabbaṃ, kevalaṃ pāsādassa bhūmito athāvarattā. Evaṃ thāvaresupi thāvaravibhāgaṃ ñatvāva parivattetabbaṃ.

“Kappiyamañcā sampaṭicchitabbā”ti iminā suvaṇṇādivicittaṃ akappiyamañcaṃ “saṃghassa”ti vuttepi sampaṭicchituṃ na vaṭṭatīti dasseti. “Vihārassa demā”ti vutte saṃghassa vaṭṭati, na puggalassa khetṭādi viyāti daṭṭhabbaṃ. **Etesū**ti mañcādisu. **Kappiyākappiyaṃ vuttanayamevā**ti āsandītulikādivinicchayesu vuttanayameva. **Akappiyaṃ vā**ti āsandī-ādi,

1. Vi-Ṭṭha 4. 78 piṭṭhe.

pamāṇātikkantaṃ bimbohanādi ca. **Mahagghaṃ kappiyaṃ vā**ti suvaṇṇādivicittaṃ kappiyavohārena dinnam.

“Kāḷaloha -pa- bhājetabbo”ti vuttattā vaṭṭakaṃsalohamayampi bhājanam puggalikampi sampaṭicchitumpi pariharitumpi vaṭṭati puggalapariharitabbasseva bhājetabbattāti vadanti. Taṃ upari “kaṃsalohavaṭṭalohabhājanavikati saṃghikaparibhogena vā gihivikaṭā vā vaṭṭati”ti-ādikena mahāpaccarivacanena virujjhati. Imassa hi “vaṭṭalohakaṃsalohānam yena kenaci kato sihaḷadīpe pādaggaṇhanako bhājetabbo”ti vuttassa mahā-aṭṭhakathāvacanassa paṭikkhepāya taṃ mahāpaccarivacanam pacchā dassitam. Tasmā vaṭṭalohakaṃsalohamayam yaṃ kiñci pādaggaṇhanakavārakampi upādāya abhājanīyameva. Gihīhi diyyamānampi puggalassa sampaṭicchitumpi na vaṭṭati. **Pārihāriyam na vaṭṭatī**ti pattādi-parikkhāram viya sayameva paṭisāmetvā paribhuñjitum na vaṭṭati. Gihisantakam viya āramikādayo ce sayameva gopetvā viniyogakāle ānetvā paṭinenti, paribhuñjitum vaṭṭati. “Paṭisāmetvā bhikkhūnam dethā”ti vattumpi vaṭṭati.

Paṇṇasūci nāma lekhanīti vadanti. “**Attanā laddhānipī**”ti-ādinā paṭiggahaṇe doso natthi, pariharitvā paribhogova āpattikaroti dasseti. Yathā cettha, evam upari abhājanīyavāsi-ādīsu attano santakesupi.

Anāmāsampīti suvaṇṇādimayampi sabbam taṃ āmasitvāpi paribhuñjitum vaṭṭati. **Upakkhareti** upakaraṇe. **Aḍḍhabāhuppamāṇā** nāma aḍḍhabāhumattā. Aḍḍhabayā mamattātipi vadanti. **Yottānī**ti cammarajjukā.

Aṭṭhaṅgulasūcidaṇḍamattopīti tasaradaṇḍādisūci-ākāratanudaṇḍakamattopī. **Rittapotthakopī**ti alikhitapotthako. Idañca paṇṇappasaṅgena vuttam.

“**Ghaṭṭanaphalakam ghaṭṭanamuggaro**”ti idam rajitacīvaram ekasmiṃ matṭhe daṇḍamuggare veḥetvā ekassa matṭhaphalakassa upari ṭhapetvā upari aparena matṭhaphalakena nikujjitvā eko upari akkamitvā tiṭṭhati. Dve janā upari phalakam dvīsu koṭīsu gahetvā aparāparam ākaḍḍhanavikaḍḍhanam karonti, etaṃ sandhāya vuttam. Hatthe ṭhapāpetvā hatthena paharaṇam

pana niṭṭhitarajanassa cīvarassa allakāle kātabbam. Idam pana phalakamuggarehi ghaṭṭanam sukkhakāle thaddhabhāvavimocanattanti daṭṭhabbam. **Ambaṇanti** ekadoṇikanāvāphalakehi pokkharaṇīsadisam katam. Pāṇiyabhājanantipi vadanti. **Rajanakoṇīti** ekadārunāva katam rajanabhājanam. **Udakadoṇīpi** ekadārunāva katam udakabhājanam.

Bhūmattharaṇam kātum vaṭṭatīti akappiyacammam sandhāya vuttam. Tattha bhūmattharaṇasaṅkhepena sayitumpi vaṭṭatiyeva. **“Paccattharaṇagatikan”**ti iminā mañcādīsu attharittabbam mahācammam eḷakacammam¹ nāmāti dasseti.

Chattamuṭṭhipaṇṇanti tālapaṇṇam sandhāya vuttam. **Pattakaṭāhanti** pattapacanakaṭāham.

Avissajjiyavattthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Navakammadānakathāvaṇṇanā

323. Pāliyam **piṇḍanikkhepanamattenāti**-ādīsu khaṇḍaphullaṭṭhāne mattikāpiṇḍaṭṭhapanam piṇḍanikkhepanam nāma. **Navakammanti** navakammasammuti. **Aggalavatti** nāma kavāṭabandho. **Chādanam** nāma tiṇḍāhi gehacchādanam. **Bandhanam** nāma daṇḍavalli-ādīhi chadanabandhanameva. **Catuhatthavihāreti** vitthārappamāṇato vuttam. Ubbedhato pana anekabhūmakattā vaḍḍhakīhatthena vīsatihatthopi nānāsaṇṭhānavicittopi hoti. Tenassa catuvassikam navakammam vuttam. Evaṃ sesesupi.

Pāliyam **sabbe vihāreti**² bhummatthe upayogabahuvacanam³. Ekassa sabbesu vihāresu navakammam deṭṭīti attho. **Sabbakālam paṭibāhantīti** navakammikā attano gāhitam varaseyyam sampattānam yathāvuḍḍham akatvā utukālepi paṭibāhanti.

“Sace so āvāso jīratī”ti-ādī paḷimuttakavinicchayo. **Mañcatṭhānam datvāti**⁴ mañcatṭhānam puggalikam datvā. **Tibhāganti** tatiyabhāgam. Evaṃ vissajjanampi thāvarena thāvaraparivattanaṭṭhāne eva pavisati, na itarathā

1. Telacammam (Sī)

3. Upayogavacanam (Sī)

2. Sabbam Vihāraṇti (Sī)

4. Gahetvāti (Ka)

sabbasenāsanānaṃ vinassanato. **Sace saddhivihārikānaṃ dātukāmo hotīti** sace so saṃghassa bhaṇḍakaṭṭhapanatṭhānaṃ vā aññesaṃ bhikkhūnaṃ vasanatṭhānaṃ vā dātuṃ na icchati, attano saddhivihārikānaññeva dātukāmo hoti, tādissassa tuyhaṃ puggalikameva katvā jaggāti na sabbaṃ tassa dātabbanti adhippāyo. Tattha pana kattabbavidhiṃ dassento āha “**kamman**”ti-ādi. **Evañhīti**-ādimhi vayanurūpaṃ tatiyabhāge vā upaḍḍhabhāge vā gahite taṃ bhāgaṃ dātuṃ labhatīti attho.

Yenāti tesu dvīsu bhikkhūsu yena. **So sāmīti** tassā bhūmiyā vihāra karaṇe sova sāmī, taṃ paṭibāhitvā itarena na kātabbanti adhippāyo. So hi paṭhamāṃ gahito. **Akatatṭhāneti** cayādīnaṃ akatapubbatṭhāne. **Cayaṃ vā pamukhaṃ vāti** saṃghikasenāsaṇaṃ nissāya tato bahi cayaṃ bandhitvā, ekaṃ senāsaṇaṃ vā. **Bahikuṭṭeti** kuṭṭato bahi, attano kataṭṭhāneti attho.

Navakammadānakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Aññatraparibhogapaṭikkhepādikathāvaṇṇanā

324. **Vaḍḍhikammatthāyāti** yathā tammūlagghato¹ na parihāyati, evaṃ kattabbassa evaṃ nipphādetabbassa mañcapīṭhādino atthāya.

Cakkalikanti pādapuñchanatthaṃ cakkākārena kataṃ. **Paribhaṇḍakatabhūmi vāti** kāḷavaṇṇādikatasañhabhūmi vā. **Senāsaṇaṃ vāti** mañcapīṭhādi vā.

“**Tattheva vaḷaṇjetuṃ vaṭṭatī**”ti iminā nevāsikehi dhotapādādīhi vaḷaṇjanatṭhāne sañcicca adhotapādādīhi vaḷaṇjantasseva āpatti paññattāti dasseti.

“**Dvārampī**”ti-ādinā sāmāññato vuttattā dvāravātapānādayo aparikkammatāpi na apassayitabbā. Ajānitvā apassayantassapi idha lomagaṇanāya āpatti.

Aññatraparibhogapaṭikkhepādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Yathākammaṃ Agghato (Ka)

Samṅhabhattādi-anujānanakathāvaṇṇanā

325. **Uddesabhattam nimantananti imam vohāram pattānīti** ettha itisaddo ādi-attho, uddesabhattam nimantananti-ādivohāram pattānīti attho. **Tampīti** samṅhabhattampi.

Samṅhabhattādi-anujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Uddesabhattakathāvaṇṇanā

Bhojanasālāyāti bhattuddesaṭṭhānam sandhāya vuttam. **Ekavaḷaṇṇanti** ekadvārena vaḷaṇṇitabham. **Nānānivesanesūti** nānakulassa nānūpacāresu nivesanesu.

Nisinnassapi niddāyantassapīti anādare sāmivacanam, vuḍḍhatare niddāyante navakassa gāhitam suggahitanti attho.

Vissaṭṭhadūtoti yathāruci vattum labhanato nirāsaṅkadūto. **Pucchāsabhāgenāti** pucchāvacanapaṭibhāgena. “Ekā kūḷaṭṭhitikā nāmā”ti vuttamevattham vibhāvetum “**rañño vā hī**”ti-ādi vuttam.

Sabham pattassāmikassa hotīti cīvarādikampi sabham pattassāmikasseva hoti, mayā bhattameva sandhāya vuttam, na cīvarādinti vatvā gahetum na vaṭṭatīti attho.

Akatabhāgonāmāti āgantukabhāgo nāma, adinnapubbabhāgoti attho.

Kim āharīyatīti avatvāti “katarabhattam vā tayā āharīyatī”ti dāyakam apucchitvā¹. **Pakatiṭṭhitikāyāti** uddesabhattaṭṭhitikāya.

Uddesabhattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Āpucchitvā (Sī)

Nimantanabhattachakathāvaṇṇanā

Vicchinditvāti “bhattam gaṇhathā”ti padam avatvā. Tenevāha “**bhattanti avadantenā**”ti.

Ālopasaṅkhepenāti ekekapiṇḍavasena, evañca bhājanam uddesabhatte na vaṭṭati. Tattha hi ekassa pahonakappamāṇeneva bhājetabbaṃ.

Āruḷhāyeva mātikam, saṃghato aṭṭha bhikkhūti ettha ye mātikam āruḷhā, te aṭṭha bhikkhūti yojetabbaṃ.

Uddesabhattanimantanabhattachādisaṃghikabhattamātikāsu nimantanabhattamātikāya ṭhitivasena āruḷhe bhattuddesakena vā sayam vā saṃghato uddisāpetvā gahetvā gantabbaṃ, na attano rucite gahetvāti adhippāyo. **Mātikam āropetvāti** “saṃghato gaṇhāmī”ti-ādinā vuttamātikābhedaṃ dāyakassa viññāpetvāti attho.

Paṭibaddhakālato pana paṭṭhāyāti tattheva vāsassa nibaddhakālato paṭṭhāya.

Nimantanabhattachakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Salākabhattachakathāvaṇṇanā

Upanibandhitvāti likhitvā. **Gāmavasenapīti** yebhuyyena samalābhagāmavasenapi. **Bhahūni salākabhattachānīti** tiṃsam vā cattārīsam vā bhattāni. “Sace hontī”ti ajjhāharitvā yojetabbaṃ.

Sallakkhetvāti tāni bhattāni pamāṇavasena sallakkhetvā. **Niggahena datvāti** dūram gantum anicchantassa niggahena sampaṭicchāpetvā datvā. **Puna vihāram āgantvāti** ettha vihāram anāgantvā¹ bhattam gahetvā pacchā vihāre attano pāpetvā bhuñjitumpi vaṭṭati.

Ekagehavasenāti vīthiyampi ekapasse gharapāḷiyā vasena. **Uddisitvāpīti** asukakule salākabhattachāni tuyham pāpuṇantīti vatvā.

1. Āgantvā (Ka)

Vāragāmeti atidūrattā vārena gantabbagāme. **Saṭṭhito vā paṇṇāsato vāti** daṇḍakammatthāya udakaghaṭaṃ sandhāya vuttaṃ. **Vihāravāroti** sabbabhikkhūsu bhikkhatthāya gatesu vihārarakkhaṇavāro.

Tesanti vihāravārikānaṃ. **Phātikammamevāti** vihārarakkhaṇakiccassa pahonakapaṭipādanameva. **Ekasseva pāpuṇantīti** divase divase ekekasappa pāpitānīti attho.

Rasasālākanti ucchurasasālākāṃ. **“Salākavasena gāhitattā pana na sādītabbā”**ti idaṃ asāruppavasena vuttaṃ, na dhutaṅgabhedavasena. **“Saṃghato nirāmisasālākā -pa- vaṭṭatiyevā”**¹ti hi **visuddhimagge** vuttaṃ. **Aggabhikkhāmattanti** ekakaṭacchubhikkhāmattaṃ. **Laddhā vā aladdhā vā svepi gaṇheyyāsīti** laddhepi appamattatāya vuttaṃ. Tenāha **“yāvadatthaṃ labhati -pa- alabhitvā ‘sve gaṇheyyāsī’ti vattabbo”**ti.

Tatthāti tasmim disābhāge. **Taṃ gahetvāti** taṃ vāragāme salākāṃ attano gahetvā. **Tenāti** disaṃgamikato aññena tasmim disaṃgamike. **Devasikāṃ pāpetabbāti** upacārasīmāya ṭhitassa yassa kassaci vassaggena pāpetabbā. Evaṃ etesu agatesu āsannavihāre bhikkhūnaṃ bhuñjitum vaṭṭati itarathā saṃghikato.

Amhākāṃ gocaragāmevāti salākabhaddadāyakaṇaṃ gāmaṃ sandhāya vuttaṃ. **Vihāre therassa pattasālākabhaddanti** vihāre ekekasappa ohinattatherassa sabbasālākānaṃ attano pāpanavasena pattasālākabhaddaṃ.

Salākabhaddakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pakkhikabhaddādikathāvaṇṇanā

“Svepakkho”ti ajja pakkhikāṃ na gāhetabbanti aṭṭhamiyā bhuñjitabbaṃ sattamiyā bhuñjanatthāya na gāhetabbaṃ, dāyakehi niyamitadivaseneva gāhetabbanti attho. Tenāha **“sace panā”**ti-ādi. **Sve lūkhanti** ajja āvāhaṃgaḷadikaraṇato atipaṇītabhojanaṃ karīyati, sve tathā na bhavissahi, ajjeva bhikkhū bhojessāmīti adhippāyo.

Pakkhikabhattato uposathikassa bhedaṃ dassento āha “**uposathaṅgāni samādiyivā**”ti-ādi. **Nibandhopitanti** “asukavihāre āgantukā bhuñjantū”ti niyamitaṃ.

Gamiko āgantukabhattampīti gāmantarato āgantvā avūpasantena gamikacittena vasitvā puna aññattha gacchantam sandhāya vuttaṃ. Āvāsikassa pana gantukāmassa gamikatattameva labbhati. “**Lesam oḍḍetvā**”ti vuttattā lesābhāve yāva gamanaparibandho vigacchati. Tāva bhuñjitum vaṭṭatīti nāpitanti daṭṭhabbam.

Taṇḍulādīni pesenti -pa- vaṭṭatīti abhihaṭabhikkhattā vaṭṭati. **Tathā paṭiggahitattāti** bhikkhānāmena paṭiggahitattā.

Avibhattam saṃghikaṃ bhaṇḍanti kukkucuppatti-ākāradassanam. Evaṃ kukkucam katvā pucchitabbakiccam natthi, apucchitvā dātabbanti adhippāyo.

Pakkhikabhattādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Senāsanakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

7. Saṃghabhedakakkhandhaka

Chasakyapabbajjākathādivaṇṇanā

330. Saṃghabhedakakkhandhake pāḷiyaṃ **anupiyaṃ nāmā**ti anupiyā nāma. **Heṭṭhā pāsādā**ti pāsādato heṭṭhā heṭṭhimatalaṃ, “heṭṭhāpāsādan”tipi pāṭṭho. **Abhineta**bbanti vapitakhettesu pavesetabbaṃ. **Ninnetab**banti tato nīharitabbaṃ. **Niddhāpetab**banti sassadūsakatiṇāḍiṇi uddharitabbaṃ. **Ujurm kārapetab**banti puñjaṃ kārapetabbaṃ, ayameva vā pāṭho.

332. **Paradattoti** parehi dinnapaccayehi pavattamāno. **Migabhūtena cetasā**ti katthaci alaggaṭāya migassa viya jātena cittena.

333. **Manomayaṃ kāyanti** jhānāmanena nibbattaṃ brahmakāyaṃ, “kim nu kho ahaṃ pasādeyyaṃ, yasmim me pasanne bahuḷābhasakkāro uppajjeyyā”ti paṭhamāṃ uppannaparivitakkassa mandapariyuṭṭhānatāya devadattassa tasmim khaṇe jhānaparihāni nāhosi, pacchā eva ahoṣīti daṭṭhabbaṃ. Tenāha “**saha cittuppādā**”ti-ādi. **Dve vā tīṇi vā māgadhakāni gāmakhettānī**ti ettha magadharaṭṭhe khuddakaṃ gāmakhettaṃ gāvutamattaṃ, majjhimāṃ pana diyaḍḍhagāvutamattaṃ, mahantaṃ anekayojanampi hoti. Tesu majjhimena gāmakhettena dve vā khuddakena tīṇi vā gāmakhettāni, tassa sarīraṃ tigāvutappamāṇo attabhāvoti vuttaṃ hoti.

334. **Satthāro**ti gaṇasatthāro. **Nāssassā**ti na etassa bhaveyya. **Tanti** satthāraṃ. **Tenā**ti amanāpena. **Sammannatī**ti cīvarāḍinā amhākaṃ sammānaṃ karoti, parehi vā ayaṃ satthā sammānīyatīti attho.

335. **Nāsāya pittaṃ bhindeyyū**nti acchapittaṃ vā macchapittaṃ vā nāsāpuṭe pakkhipeyyum. **Assatarī**ti vaḷavāya kucchismim gadrabhassa jātā. Tassā hi gahitagabbhāya vijāyitumasakkontiyā udaraṃ phāletvā potakaṃ nīharanti. Tenāha “**attavadhāya gabbhaṃ gaṇhātī**”ti.

339. **Potthanika**nti churikaṃ, “kharan”tipi vuccati.

342. **Mā kuñjara nāgamāsadoti** he kuñjara buddhanāgaṃ vadhakacittena mā upagaccha. **Dukkhamti** dukkhakāraṇattā dukkham. **Itoti** ito jātito. **Yatoti** yasmā, yantassa vā, gacchantassāti attho. **Mā ca madoti** mado tayā na kātabboti attho.

343. **Tikabhojananti** tihi bhuñjitabbaṃ bhojanaṃ, tato adhikehi ekato paṭiggahetvā bhuñjitum na vaṭṭanakaṃ gaṇabhojanapaṭipakkhaṃ bhojananti attho. **Kokālikoti**-ādīni devadattaparisāya gaṇapāmokkhānaṃ nāmāni. **Kappanti** mahāniraye āyukappaṃ, taṃ antarakappanti keci. Keci pana “asaṅkhyeyyakappaṃ”ti.

Chasakyapabbajjākathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Saṅghabhedakakathāvaṇṇanā.

345. Parassa cittaṃ ñatvā kathanāṃ **ādesanāpāṭihāriyaṃ**. Kevalaṃ dhammadesanā **anusāsanipāṭihāriyaṃ**. Tadubhayampi **dhammī kathā** nāma. Tāya thero ovadi. Iddhividhaṃ **iddhipāṭihāriyaṃ** nāma. Tena sahitā anusāsani eva **dhammī kathā**. Tāya thero ovadi.

“**Thullaccayaṃ desāpehī**”ti idaṃ bhedapurekkhārassa uposathādikaraṇe thullaccayassa uposathakkhandhakādīsu paṭhamameva paññattattā vuttaṃ, itarathā etesaṃ ādikammikattā anāpattiyeva siyā.

346. **Sarasīti** saro. **Mahim vikrubbatoti** mahim dantehi vilikhantassa. Idañca hatthīnaṃ sabhāvadassanaṃ. **Nadīsūti** saresu. Bhisam ghasamānassāti yojanā. **Jaggatoti** yūthaṃ pālentassa.

347. **Dūteyyaṃ gantunti** dūtakammaṃ pattum, dūtakammaṃ kātunti attho. **Sahitāsahitassāti** yuttāyuttassa, yaṃ vattum, kātuñca yuttaṃ, tattha kusalo. Atha vā adhippetānādhippetassa vacanassa kusalo, byañjanamatte na tiṭṭhati, adhippetatthameva ārocetīti attho.

350. Gāthāsu **jātūti** ekaṃsena. **Mā udapajjatha** mā hotūti attho. **Pāpicchānaṃ yathāgatūti** pāpicchānaṃ puggalānaṃ yādisī gati abhisamparāyo. **Taṃ** atthajātaṃ. **Imināpi** kāraṇena **jānāthāti** devadattassa “paṇḍito”ti-ādinā upari vakkhamānākāraṃ dasseti.

Pamādaṃ anuciṇṇoti pamādaṃ āpanno. **Āsīsāyanti**¹ avassaṃ bhāvī-atthasiddhiyaṃ. Sā hi idha āsīsāti adhippetā, na patthanā. Īdise anāgatatthe atītavacanaṃ saddavidū icchanti.

Dubbheti dubbheyya. **Visakumbhenāti** ekena visapuṇṇakumbhena. **Soti** so puggalo. **Na padūseyya** visamissaṃ kātuṃ na sakkotīti attho. **Bhayānakoti** vipulagambhīrabhāvena bhayānako. Tenāpi dūsetuṃ na sakuṇeyyataṃ dasseti. **Vādenāti** dosakathanena. **Upahimsatīti** bādhati.

Samṅhabhedakakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Upālīpañhākathāvaṇṇanā

351. **Na pana ettāvataṃ saṃgho bhinno hotīti** salākaggāhāpanamattena saṃghabhedānibbattito vuttaṃ. Uposathādisaṃghakamme kate evahi saṃgho bhinno hoti. Tattha ca uposathapavāraṇāsu ñattiniṭṭhānena, sesakammesu apalokaṇādikammaṃpariyosānena saṃghabhedo samatthoti daṭṭhabbo.

“**Abhabbatā na vuttā**”ti idaṃ “bhikkhave devadattena paṭhamāṃ ānantariyakammaṃ upacitan”ti-ādinā ānantariyattaṃ vadatā bhagavatā tassa abhabbatāsaṅkhātā pārājikatā na paññattā. Etena āpatti viya abhabbatāpi paññatti-anantameva hoti, na tato pureti dasseti. Idha pana ādikammikassapi anāpattiyā avuttattā devadattādayopi na muttāti daṭṭhabbāṃ.

Tayo satipaṭṭhānāti-ādīsu tayo eva satipaṭṭhānā, na tato paranti ekassa satipaṭṭhānassa paṭikkhepova idha adhammo, na pana tiṇṇaṃ

1. Āsaṃsāyanti (Sī)

satipaṭṭhānattavidhānaṃ tassa dhammattā. Evaṃ sesesupi hāpanakoṭṭhāsesu. Vaḍḍhanesu pana **cha indriyānī**ti anindriyassapi ekassa indriyattavidhānameva **adhammo**. Evaṃ sesesupi. Na kevalaṇca eteva, “cattāro khandhā, terasāyatanānī”ti-ādinā yattha katthaci viparītato pakāsanam sabbam **adhammo**, yāthāvato pakāsanaṇca sabbam **dhammoti** daṭṭhabbam. **Pakāsananti** cettha tathā tathā kāyavacīpayogasamuṭṭhāpikā arūpakkhandhā va adhippetā, evamettha dasakusalakammapathādīsu anavajjaṭṭhena sarūpato dhammesu, akusalakammapathādīsu sāvajjaṭṭhena sarūpato adhammesu ca tadaññesu ca abyākatesu yassa kassaci koṭṭhāsassa bhagavatā paññattakkameneva pakāsanam “dhammo”ti ca viparītato pakāsanam “adhammo”ti ca dassitanti daṭṭhabbam. Kāmañcetta vinayādayopi yathābhūtato, ayathābhūtato ca pakāsanavasena dhammādharmesu eva pavisanti, vinayādināmena pana visesetvā visum gahitattā tadavasesameva dhammādharmakoṭṭhāse pavisaṭīti daṭṭhabbam.

Imam adhammam dhammoti karissāmāti-ādi dhammaṇca adhammaṇca yāthāvato ñatvāva pāpiccham nissāya viparītato pakāsentasseva saṃghabhedo hoti, na pana tathāsaññāya pakāsentassāti dassanattam vuttam. Esa nayo “avinayam vinayoti dīpentī”ti-ādīsupi. Tattha **niyyānikanti** ukkaṭṭhanti attho. “**Tathevā**”ti iminā “evam amhākam ācariyakulan”ti-ādinā vuttamattham ākaḍḍhati.

Samvaro pahānam paṭisaṅkhāti samvaravinayo, pahānavinayo, paṭisaṅkhāvinayo ca vutto. Tenāha “**ayam vinayo**”ti. “Paññattam apaññattan”ti dukam “bhāsitaṃ abhāsitan”ti dukena atthato samānameva, tathā duṭṭhulladukam garukadukena. Teneva tesam “**cattāro satipaṭṭhānā -pa- idam apaññattam nāmā**”ti-ādinā sadisaniddeso kato. **Sāvasesā pattinti** avasesasīlehi sahitāpattim. Natthi etissam āpannāyam sīlavasesāti **anavasesāpatti**.

354. Pāliyam **samaggānaṇca anuggahoti** yathā samaggānam sāmaggī na bhijjati, evam anuggahaṇam anubalappadānam.

355. **Siyā nu khoti** sambhaveyya nu kho. **Tasmim̐ adhammadiṭṭhī**ti attano “adhammaṃ dhammo”ti etasmim̐ dīpane ayuttadiṭṭhi. **Bhede adhammadiṭṭhī**ti “adhammaṃ dhammo”ti dīpetvā anussāvanasalākaggāhāpanādinā attānaṃ muñcitvā catuvaggādikaṃ saṃghaṃ ekasīmāyameva ṭhitato catuvaggādisaṃghato viyojetvā ekakammādinipphādanavasena saṃghabhedakaraṇe adhammadiṭṭhiko hutvāti attho. **Vinidhāya diṭṭhinti** yā tasmim̐ “adhammaṃ dhammo”ti dīpane attano adhammadiṭṭhi uppajjati, taṃ vinidhāya paṭicchādetvā “dhammo evāyaṃ”ti viparītato pakāsetvāti attho. Evaṃ sabbattha attho veditabbo.

Bhede dhammadiṭṭhīti yathāvuttanayena saṃghabhedane doso natthīti laddhiko. Ayaṃ pana “adhammaṃ dhammo”ti dīpane adhammadiṭṭhiko hutvāpi taṃ diṭṭhiṃ vinidhāya karaṇena saṃghabhedako atekiccho jāto. **Evaṃ bhede vematikoti** imassa pana bhede vematikadiṭṭhiyā vinidhānampi atthi. Sesāṃ samameva. **Tasmim̐ dhammadiṭṭhibhede adhammadiṭṭhī**ti ayaṃ pana bhede adhammadiṭṭhiṃ vinidhāya katattā saṃghabhedako atekiccho jāto. Sukkapakkhe pana sabbattha “adhammaṃ dhammo”ti-ādidīpane vā bhede vā dhammadiṭṭhitāya diṭṭhiṃ avinidhāyeva katattā saṃghabhedakopi satekiccho jāto. Tasmā “adhammaṃ dhammo”ti-ādidīpane vā saṃghabhede vā ubhosupi vā adhammadiṭṭhi vā vematiko vā hutvā taṃ diṭṭhiṃ, vimatiṇca vinidhāya “dhammo”ti pakāsetvā vuttanayena saṃghabhedam̐ karontasseva ānantariyaṃ hotīti veditabbaṃ.

Upālīpañhākathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Saṃghabhedakakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

8. Vattakkhandhaka

Āgantukavattakathāvaṇṇanā

357. Vattakkhandhake **pattaritabbanti** ātape pattharitabbam. Pāḷiyam **abhivādāpetabboti** vandanatthāya vassam pucchanena navako sayameva vandatīti vuttam. **Nilloketabboti** oloketabbo.

Āgantukavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Āvāsikavattakathāvaṇṇanā

359. “Yathābhāgan”ti ṭhapitaṭṭhānam anatikkamitvā mañcapīṭhādīm papphoṭetvā pattharivā upari paccattharaṇam datvā dānampi senāsanapaññāpanamevāti dassento āha “**papphoṭetvā hi pattharituṃ pana vaṭṭatiyevā**”ti.

Āvāsikavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Anumodanavattakathāvaṇṇanā

362. **Pañcame nisinneti** anumodanatthāya nisinne. **Na mahātherassa bhāro hotīti** anumodakam āgametuṃ na bhāro. **Ajjhiṭṭhova āgametabboti** attanā ajjhiṭṭhehi bhikkhūhi anumodanteyeva nisīditabbanti attho.

Anumodanavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhattaggavattakathāvaṇṇanā

364. **Manussānam parivisanatṭhānanti** yattha antovihārepi manussā saputtadārā āvasitvā bhikkhū netvā bhojenti. **Āsanesu satīti**

nisīdanatthānesu santesu. **Idaṃ bhante āsanāṃ uccanti** āsanne samabhūmibhāge paññattaṃ therāsanena samakaṃ āsanāṃ sandhāya vuttaṃ, therāsanato pana uccatare āpucchitvāpi nisīdituṃ na vaṭṭati. Yadi taṃ āsannampi nīcataraṃ hoti, anāpucchāpi nisīdituṃ vaṭṭati.

Mahātherasseva āpattīti āsanena paṭibāhanāpattiyā āpatti. **Avattharitvāti** pārutasanḅhāṭim avattharitvā, anukkipitvāti attho.

Pāliyaṃ “**ubhohi hatthehi -pa- odano paṭiggahetabbo**”ti idaṃ hatthatale vā pacchippitthi-ādidussanḅhitādhāre vā pattaṃ ṭhapetvā odanassa gahaṇakāle pattassa apatanatthāya vuttaṃ, susajjite pana ādhāre pattaṃ ṭhapetvā ekena hatthena taṃ parāmasitvāpi odanaṃ paṭiggahetuṃ vaṭṭati **eva. Ubhohi hatthehi -pa- udakaṃ paṭiggahetabbanti** etthāpi eseṇa nayo.

Hatthadhovana-udakanti bhojanāvasāne udakaṃ. Tenāha “**pānīyaṃ pivitvā hatthā dhovitabbā**”ti. Tena pariyoṣāne dhovanameva paṭikkhittaṃ, bhojanantare pana pānīyapivanādinā nayena hatthaṃ dhovitvā puna bhuñjitum vaṭṭatīti dasseti. Potthakesu pana “pānīyaṃ pivitvā hatthā na dhovitabbā”ti likhanti, taṃ purimavacanena na sameti pariyoṣāne udakasseva “hatthadhovana-udakaṃ”ti vuttatā. **Sace manussā dhovatha bhanteti**-ādi niṭṭhitabhattaṃ nisinnaṃ therāṃ sandhāya vuttaṃ. **Dhure**¹ dvārasamīpe.

Bhattachagavattakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Piṇḍacārikavattakathādivaṇṇanā

366. Pāliyaṃ **ṭhāpeti vāti** tiṭṭha bhanteti vadanti.

367. **Atthi bhante nakkhattapadānīti** nakkhattapadavisayāni nātāni atthi, assayujādinakkhattaṃ jānāthāti adhippāyo. Tenāha “**na jānāma āvuso**”ti. **Atthi bhante disābhāganti** etthāpi eseṇa nayo. **Kenajja bhante yuttanti** kena nakkhattena cando yuttoti attho.

1. Dūre (Sī, Syā, Ka), pure (Ka)

369. **Aṅgaṇeti** abbhokāse. **Evameva paṭipajjitabbanti** uddesadānādi āpucchitabbanti dasseti.

374. **Nibaddhagamanatthāyāti** attanova nirantaragamanatthāya. Ūhaditāti¹ ettha hada-dhātussa vaccavissajjanatthatāyāha “**bahi vaccamakkhitā**”ti.

Piṇḍacārikavattakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Vattakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

1. Uhatāti (Sī, Ka)

9. Pātimokkhaṭṭhapanakkhandhaka

Pātimokkhuḍḍesayācanakathāvaṇṇanā

383. Pātimokkhaṭṭhapanakkhandhake pāliyaṃ **nandimukhiyā**ti odātadisāmukhatāya tuṭṭhamukhiyā. “Uddhastam aruṇan”ti vatvāpi “uddisatu bhante bhagavā”ti pātimokkhuḍḍesayācanam anuposathe uposathakaraṇapaṭikkhepassa sikkhāpadassa apaññattattā therena katanti daṭṭhabbam. Kasmā pana bhagavā evam tuṇhībhūtova tiyāmarattim vītināmesīti? Aparisuddhāya parisāya uposathādisamvāsakaraṇassa sāvajjatan bhikkhusamghe pākaṭam kātum, tañca āyatim bhikkhūnam tathāpaṭipajjanattham sikkhāpadam ñāpetum¹. Keci panettha “aparisuddhampi puggalam tassa sammukhā ‘aparisuddho’ti vattum mahākaruṇāya avisahanto bhagavā tathā nisīdi”ti kāraṇam vadanti, tam akāraṇam pacchāpi avattabbato, mahāmoggallānattherenāpi tam bāhāyam gahetvā bahi nīharaṇassa akattabbatāpasāngato. Tasmā yathāvuttamevettha kāraṇanti. Teneva “aṭṭhānametaṃ bhikkhave anavakāso, yaṃ tathāgato aparisuddhāya parisāya uposatham kareyya, pātimokkham uddiseyyā”ti² vatvā “na ca bhikkhave sāpattikena pātimokkham sotabban”ti-ādinā³ sāpattikaparisāya kattabbavidhi dassito.

Sanhassarasamācāranti kiñcideva asāruppaṃ disvā “idaṃ iminā kaṭam bhavissati”ti parehi saṅkāya saritabbasamācāram, attanā vā “mama anācāram ete jānanti”ti saṅkāya saritabbasamācāram. Samaṇavesadhāraṇena, saṃghikapaccayabhāgagahaṇādinā ca jīvikam kappento “aham samaṇo”ti paṭiññam adentopi atthato dento viya hotīti “**samaṇapaṭiññam brahmācāripaṭiññam**”ti vuttam. **Avassutanti** kilesāvassanena tintam. Sañjātadussilyakacavarattā **kasambujātam**, asāratāya vā kasambu viya jātam. **Bahidvāraḷakotṭhakā nikkhāmetvā**ti dvārasālato bahi nikkhamāpetvā.

1. Paññāpetum (Sī)

2. Am 3. 45; Vi 4. 424; Khu 1. 139 piṭṭhesu.

3. Vi 4. 424 piṭṭhe.

384. **Mahāsamudde abhiramantī**ti bahuso dassanapavisanādinā mahāsamudde abhiratiṃ vindanti. **Na āyatakeneva papātoti** chinnataṭamahāsobbho viya na āditova ninnoti attho. **Thitadhammoti** avaṭṭhitasabhāvo. **Pūrattanti** puṇṇattaṃ. **Nāgāti** sappajātikā.

Pātimokkhuddesayācanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pātimokkhasavanārahakathādivaṇṇanā

386. **Udāharitabbanti** pāḷiyā avatvā tamatthaṃ yāya kāyaci bhāsāya udāhaṭampi udāhaṭamevāti daṭṭhabbaṃ.

Pure vā pacchā vāti ñatti-ārambhato pubbe vā ñattiniṭṭhānato pacchā vā.

387. **Katañca akatañca ubhayaṃ gahetvāti** yassa katāpi atthi akatāpi, tassa tadubhayaṃ gahetvā. **Dhammikaṃ sāmagginti** dhammikaṃ samaggakammaṃ. **Paccādiyati**ti ukkoṭanādhippāyena puna kātum ādiyati.

388. **Ākāradisaññā veditabbāti** ākāraliṅganimittanāmāni vuttānīti veditabbāni.

Pātimokkhasavanārahakathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Attādāna-aṅgathādivaṇṇanā

398. Puna codetum attanā ādātabbaṃ gahetabbaṃ adhikaraṇaṃ attādānanti āha “**sāsaṇaṃ sodhetukāmo**”ti-ādi. **Vassārattoti** vassakālo. Sopi hi dubbhikkhādikālo viya adhikaraṇavūpasamatthaṃ lajjiparisāya dūrato ānayanassa, āgatānañca piṇḍāya caraṇādisamācārassa dukkarattā akālo eva.

Samanussaraṇakaraṇanti anussaritānussaritakkhaṇe pītipāmojjajananato anussaraṇuppadakaṃ. **Vigatūpakkilesa -pa- samvattati**ti ettha

yathā abbhahimādi-upakkilesavirahitānaṃ candimasūriyānaṃ sassirīkatā hoti, evamassāpi codakassa pāpapuggalūpakkilesavigamena sassirīkatā hotīti adhippāyo.

399. **Adhigataṃ mettacittanti** appanāppattaṃ mettajhānaṃ.

400-1. Dosantaro”ti ettha antara-saddo cittapariyāyoti āha “**na duṭṭhacitto hutvā**”ti.

Kāruṇṇānaṃ nāma karuṇā evāti āha “**kāruṇṇatāti karuṇābhāvo**”ti. **Karuṇanti** appanāppattaṃ vadati. Tathā **mettanti**.

Attādāna-aṅgathādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Pātimokkhaṭṭhapanakkhandhakavaṇṇanāyā niṭṭhito.

10. Bhikkhunikkhandhaka

Mahāpajātigotamīvattthukathāvaṇṇanā

403. Bhikkhunikkhandhake “**mātugāmassa pabbajitattā**”ti idam pañcavassasatato uddham saddhammassa appavattanakāraṇadassanaṃ. **Sukkhavipassakakhīṇāsavavasena vassasahassanti-ādi khandhakabhāṇakānaṃ** matam gahetvā vuttam. **Dīghanikāyatthakathāyaṃ** pana “paṭisambhidāppattehi vassasahassaṃ aṭṭhāsi, chaḷabhiññehi vassasahassaṃ, tevijjehi vassasahassaṃ, sukkhavipassakehi vassasahassaṃ, pātimokkhehi vassasahassaṃ aṭṭhāsi”ti¹ vuttam. **Anguttara**²**saṃyuttatthakathāsupi**³ aññathā va vuttam, tam sabbaṃ aññamaññaviruddhampi taṃtaṃbhaṇakānaṃ matena likhitasīhaḷaṭṭhakathāsu āgatanayameva gahetvā ācariyena likhitaṃ īdise kathāvirodhe sāsana-parihāṇiyā abhāvato, sodhanupāyābhāvā ca. Paramatthavirodho eva hi suttādinayena sodhanīyo, na kathāmaggavirodhoti.

Mahāpajātigotamīvattthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhikkhunī-upasampadānujānanakathāvaṇṇanā

404-8. Pāḷiyaṃ **yadaggenā**ti yasmiṃ divase. **Tadā**ti tasmiṃ yeva divase. **Vimānetvā**ti avamānaṃ katvā.

410-1. **Āpattigāminiyoti** āpattiṃ āpannāyo. **Kammavibhaṅgeti** parivāre kammavibhaṅge⁴.

413-5. Pāḷiyaṃ **dve tisso bhikkhuniyoti** dvīhi tīhi bhikkhunīhi. **Na ārocentī**ti pātimokkhuddesakassa na ārocenti.

416. **Dussavenīyā**ti anekadussapaṭṭe ekato katvā katavenīyā.

1. Dī-Tṭha 3. 82 piṭṭhe.

3. Saṃ-Tṭha 2. 187 piṭṭhe.

2. Am-Tṭha 3. 238 piṭṭhe.

4. Vi 5. 380 piṭṭhādīsu.

417. **Visesakanti** pattalekhādivaṇṇavisesaṃ. **Pakiṇanti**ti vikkiṇanti.
Namanakanti pāsukaṭṭhinamanakabandhanam.

422-5. **Samvelliya**nti kacchaṃ bandhitvā nivāsanam. **Tayo nissayeti**
rukhamūlasenāsanassa tāsam alabbhanato vuttam.

426-8. **Aṭṭheva bhikkhuniyo yathāvuḍḍhaṃ paṭibāhantī**ti aṭṭha
bhikkhuniyo vuḍḍhapaṭipāṭiyāva gaṇhantiyo āgatapaṭipāṭim paṭibāhanti,
nāññāti attho. **Anuvādaṃ paṭṭhapenti**ti issariyaṃ pavattenti atthaṃ vadanti.

430. **Bhikkhudūtenā**ti bhikkhunā dūtabhūtena. **Sikkhamānadūtenā**ti
sikkhamānāya dūtāya.

431. **Na sammatī**ti nappahoti. **Navakammanti** “navakammaṃ katvā
vasatū”ti apaloketvā saṃghikabhūmiyā okāsadānam.

432-6. **Sannisinnagabbhā**ti duviññeyyagabbhā. **Mahilātittheti** itthīnam
sādhāraṇatitthe.

Bhikkhunī-upasampadānujānanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Bhikkhunikkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

11. Pañcasatikakkhandhaka

Khuddānukhuddakasikkhāpadakathāvaṇṇanā

437. Pañcasatikakkhandhake pāḷiyaṃ “**apāvuso amhākaṃ satthāraṃ jānāsi**”ti idaṃ thero sayāṃ bhagavato parinibbutabhāvaṃ¹ jānantopi attanā sahaḡatabhikkhuparisāya nāpanatthameva, subhaddassa vuḍḍhapabbajitassa sāsanaṣa paṭipakkhavaṇaṃ bhikkhūnaṃ viññāpanatthaṇca evaṃ pucchi. Subhaddo hi kusiṇārāyaṃ bhagavati abhippasannāya khattiyādigahaṭṭhaparisāya majjhe bhagavato parinibbānaṃ sutvā haṭṭhapahaṭṭhopi bhayena pahaṭṭhākāraṃ vācāya pakāsetuṃ na sakkhissati, idheva pana vijanapadesa sutvā yathājjhāsayaṃ attano pāpaladdhiṃ pakāsessati, tato tameva paccayaṃ dassetvā bhikkhū samussāhetvā dhammavinayaṣaṅghaṃ kāretvā etassa pāpabhikkhussa, aññesaṇca īdisānaṃ manorathaviḡhātāṃ, sāsanaṭṭhitiṇca karissāmīti jānantova taṃ pucchatīti veditabbaṃ. Teneva thero “ekamidāhaṃ āvuso samayaṃ”ti-ādinā subhaddavaṇaṃ eva dassetvā dhammavinayaṃ saṅgāyāpesi. **Nānābhāvoti** sarīrena nānādesabhāvo, vippavāsoti attho. **Vinābhāvoti** maraṇena viyujjanaṃ. **Aññathā bhāvoti** bhavantarūpagamaṇena aññākārappatti.

441. “**Ākaṇkhamāno -pa- samūhaneyyā**”ti idaṃ bhagavā mayā “ākaṇkhamāno”ti vuttattā ekasikkhāpadampi samūhanitabbaṃ aṣassantā, samūhane ca doṣaṃ disvā dhammasaṅghakā bhikkhū “apaññattaṃ na paññāṣessāma, paññattaṃ na samucchindissāmā”ti-ādinā puna “paññattisaḡisāya akuppāya kammavācāya sāvetvā samādāya vattissanti, tato yāva sāsanaṇtaradhānā appaṭibāhiyaṇi sikkhāpadāni bhavissanti”ti imiṇā adhippāyena avocāti daṭṭhabbaṃ. Teneva mahātherāpi tatheva paṭipajjimsu.

Gihigaṭānīti gihīsu gaṭāni, khattiyamaḡsārādigihīhi nātānīti attho. Citakadhūmakālo attano pavattipariyoṣānabhūto etassāti **dhūmakālikam**.

1. Parinibbānabhāvaṃ (Ka)

443. **Oḷārike nimitte kariyamānepī**ti “ākaṅkhamāno ānanda tathāgato kappam vā tiṭṭheyya kappāvasesam vā”ti evam thūlatare “tiṭṭhatu bhagavā kappan”ti yācanahetubhūte okāsanimitte kamme kariyamāne. **Mārena pariyuṭṭhitacittoti** mārena āviṭṭhacitto.

445. **Ujjavanikāyāti**¹ paṭisotagāminiyā. Kucchito lavo chedo vināso **kulavo**, niratthakaviniyogo. Taṃ na gacchantīti na **kulavam gamenti**.

Khuddānukhuddakasikkhāpadakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pañcasatikakkhandhakavaṇṇanānayo niṭṭhito.

1. Ujjavināvāyāti (Sī)

12. Sattasatikakkhandhaka

Dasavatthukathāvaṇṇanā

446. Sattasatikakkhandhake **bhikkhaggenā**ti bhikkhugaṇanāya. **Mahī**ti himaṃ.

447. **Avijjānivutā**ti avijjanīvaraṇena nivutā paṭicchannā. **Aviddasū**ti aññāṇino. **Upakkilesā vuttā**ti tesam samaṇabrāhmaṇānaṃ ete surāpānādayo upakkilesāti vuttā. Nettiyā taṇhāya sahita **sanettikā**.

450-1. **Ahogaṇ**goti tassa pabbatassa nāmaṃ. **Paṭikacceva gaccheyyanti** yattha naṃ adhikaraṇaṃ vūpasamitum bhikkhū sannipatissanti, tatthāhaṃ paṭhamameva gaccheyyaṃ. **Sambhāvesunti** sampāpuṇimsu.

452. **Alonikanti** loṇarahitaṃ bhattaṃ, byañjanaṃ vā. **Āsutā**ti sabbasambhārasajjitā, “asuttā”ti vā pāṭho.

453. **Ujjavimsū**ti nāvāya paṭisotaṃ gacchiṃsu. **Pācīnakā**ti puratthimadisāya jātattā vajjiputtake sandhāya vuttaṃ. **Pāveyyakā**ti pāveyyadesavāsino.

454. **Nanu tvaṃ āvuso vuḍḍhoti** nanu tvaṃ thero nissayamutto, Kasmā taṃ thero paṇāmesīti bhedavacanaṃ vadanti. **Garunissayaṃ gaṇhāmā**ti nissayamuttāpi mayaṃ ekaṃ sambhāvanīyagaruṃ nissayabhūtaṃ gahetvāva vasissāmāti adhippāyo.

455. **Mūlādāyakā**ti paṭhamam dasavatthūnaṃ dāyakā, āvāsikāti attho. **Pathabyā saṃghattheroti** loke sabbabhikkhūnaṃ tadā upasampadāya vuḍḍho. **Suññatāvihārenā**ti suññatāmukhena adhigataphalasamāpattiṃ sandhāya vadati.

457. **Suttavibhaṇ**geti padabhājanīye. Idañca “yo pana bhikkhu sannidhikāraṃ khādaniyaṃ vā bhojanīyaṃ vā”ti¹ sutte yāvakālikasseva

parāmaṭṭhattā siṅgīloṇassa yāvajīvikassa sannidhikatassa āmisena saddhim paribhoge pācittiyam vibhaṅganayeneva majjhatīti vuttam, tam pana pācittiyam vibhaṅge āgatabhāvam sādhetum **“katham suttavibhaṅge”**ti-ādi vuttam. Tattha hi loṇamettha sannidhikataṃ, na khādanīyam bhojanīyanti loṇamissabhojane vajjiputtakā anavajjasāñño ahesum. Tathāsāññinampi nesaṃ āpattidassanattam **“sannidhikāre asannidhikārasāññi”**ti idam suttavibhaṅga uddhaṭanti veditabbaṃ.

Tena saddhinti purepaṭiggahitaloṇena saddhim. **Dukkaṭenettha bhavitabbanti** “yāvakālikena bhikkhave yāvajīvikam paṭiggahitan”ti avatvā “tadahupaṭiggahitan”ti vacanasāmatthiyato purepaṭiggahitam yāvajīvikam yāvakālikena saddhim sambhinnarasam kālepi na kappatīti sijjhati, tattha dukkaṭena bhavitabbanti adhippāyo. **Dukkaṭenapi na bhavitabbanti** yadi hi sannidhikārapaccayā dukkaṭam maññatha, yāvajīvikassa loṇassa sannidhidosābhāvā dukkaṭena na bhavitabbaṃ, atha āmisena sambhinnarasassa tassa āmisagatikattā dukkaṭam mā maññatha. Tadā ca hi pācittiyeneva bhavitabbaṃ āmisattupagamanatoti adhippāyo. **Na hi ettha yāvajīvikanti-**ādināpi dukkaṭābhāvam samattheti.

Pāliyam **rājagahe suttavibhaṅgeti-**ādīsu sabbattha sutte ca vibhaṅge cāti attho gahetabbo. Tassa tassa vikālabhojanādino suttepi paṭikkhattattā vinayassa atisaraṇam atikkamo **vinayātisāro. “Nisīdanam nāma sadasam vuccatīti āgatan”**ti idam vibhaṅge ca āgatadassanattam vuttam. **Tam pamāṇam karontassāti** sugatavidatthiyā vidatthittayappamāṇam karontassa, dasāya pana vidatthidvayappamāṇam kataṃ, adasakampi nisīdanam vaṭṭati evāti adhippāyo. Sesamidha heṭṭhā sabbattha suviññeyyameva.

Dasavatthukathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Sattasatikakkhandhakavaṇṇanāyaya niṭṭhito.

Iti samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya vimativinodaniyam

Cūlavaggavaṇṇanāyaya niṭṭhito.

Parivāraṇṇanā

Namo tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa.

Mahāvagga

Paññattivāraṇṇanā

1. Visuddhaparivārassa sīlakkhandhādīdhammakkhandaṣaṭṭhassa bhagavato vinaya pariyattisāsane khandhakāṇaṃ anantaraṃ parivāroti yo vinayo saṅgahaṃ samāruḷho, tassa dāni anuttānatthavaṇṇanaṃ karissāmīti yojanā.

Samantacakkhunāti sabbaññutaññāṇena. **Ativisuddhena** **maṃsacakkhunā**ti rattindivaṃ samantā yojanappamāṇe atisukhumānipi rūpāni passanato ativiya parisuddhena pasādacakkhunā. “Atthi tattha paññattī”ti-ādisu atthi nu kho tattha paññattīti-ādinā attho gahetabboti āha “tattha paññatti -pa- kenābhatanti pucchā”ti.

2. **Pucchāvissajjaneti** pucchāya vissajjane. **Vinītakathā**ti vinītavatthukathā, ayameva vā pāṭho.

Dvaṅgikena ekena samuṭṭhānenāti aṅgadvayasamudāyabhūtena ekena. Aṅgadvayavimuttassa samuṭṭhānassa abhāvepi tesu ekekaṅgena vinā ayaṃ āpatti na hotīti dassanattameva “ekena samuṭṭhānenā”ti vuttaṃ. Idāni tesu dvīsu aṅgesu padhānaṅgaṃ dassetumāha “**ettha hi cittaṃ aṅgaṃ hotī**”ti-ādi. Yasmā pana maggenamaggappaṭipattisaṅkhātāya kāyaviññattiyā sevanacitteneva sambave sati ayaṃ taṃ aṅgadvayaṃ upādāya bhagavatā paññattā āpattisammuti hoti, nāsati. Tasmā taṃ cittaṃ kāyaviññattisaṅkhātassa kāyassa aṅgaṃ kāraṇaṃ hoti, na āpattiyā. Tassa pana taṃsamuṭṭhitakāyo eva aṅgaṃ abyavahitakāraṇaṃ, cittaṃ pana kāraṇakāraṇanti adhippāyo. Evaṃ uparipi sabbattha cittaṅgayuttasamuṭṭhānesu

adhippāyo veditabbo. “Ekena samuṭṭhānena samuṭṭhāti”ti-
 ādiparivāravacaneneva āpattiya akusalādi paramatthasabhāvatā¹ pāli-
 aṭṭhakathāsu pariyāyatova vuttā, sammutisabhāvā eva āpattīti sijjhati
 samuṭṭhāna samuṭṭhitānaṃ bhedasiddhitoti gahetabbaṃ. **Imamatthaṃ**
sandhāyāti āpannāya pārājikāpattiya kehicipi samathehi
 anāpattibhāvāpādanassa asakkuṇeyyattasaṅkhātamatthaṃ sandhāya.

3. **Porāṇakehi mahātherehīti** saṅgītittayato pacchā
 potthakasaṅgītikāakehi chaḷabhiññāpaṭisambhidādiguṇasamujjalehi
 mahātherehi. Catutthasaṅgītisadisā hi **potthakārohasaṅgīti**.

188. **Mahāvibhaṅgeti** bhikkhuvibhaṅge. **Soḷasa vārā dassitāti** yehi
 vārehi ādibhūtehi-upalakshitattā ayaṃ sakalopi parivāro soḷasaparivāroti
 voharīyati, te sandhāya vadati.

Paññattivāravaṇṇanā niṭṭhitā.

Samuṭṭhānasīsaṇṇanā

257. Pāliyaṃ **nibbānañceva paññattīti** ettha yasmā saṅkhatadhamme
 upādāya paññattā sammutisaccabhūtā puggalādipaññatti paramatthato
 avijjamānattā uppattivināsayutta² vatthudhammaniyatena
 aniccadukkhakkhaṇadvayena yuttāti vattum ayuttā, kāravēdakādirūpena
 pana parikappitena attasabhāvena virahitattā “anattā”ti vattum yuttā. Tasmā
 ayaṃ paññattipi asaṅkhatattasāmaññato vatthubhūtena nibbānena saha
 “**anattā iti nicchayā**”ti vuttā. Avijjamānāpi hi sammuti kenaci paccayena
 akatattā asaṅkhatā evāti.

Karuṇāsītalattam, paññāpabhāsitatthaṅca bhagavato dassetum
 “**buddhacande, buddhādicce**”ti etaṃ ubhayaṃ vuttam. Hāyati etenāti hāni
 dukkhassa hāni **dukkhahāni**, sabbadukkhāpanūdanakāraṇanti attho. **Piṭake**
tīṇi desayīti yasmā aññepi mahāvīrā sammāsambuddhā saddhammaṃ
 desayanti,

1. ...sabhāvato (Sī)

2. Uppattivināsayopi (Sī, Ka)

tasmā aṅgīraso piṭakāni tīṇi desayīti yojanā. **Mahāguṇanti** mahānisaṁsaṁ. **Evam nīyati saddhammoti** yadi vinayapariyatti aparihīnā tiṭṭhati, evaṁ sati paṭipattipaṭivedhasaddhammopi nīyati pavattiyati, na parihāyatīti attho.

Vinayapariyatti pana kathaṁ tiṭṭhatīti āha “**ubhato cā**”ti-ādi. Parivārena ganthitā tiṭṭhatīti yojetabbaṁ. **Tasseva parivārassāti** tasmiṁ eva parivāre. **Samuṭṭhānaṁ niyato katanti** ekaccaṁ samuṭṭhānena niyataṁ kataṁ. Tasmiṁ parivāre kiñci sikkhāpadaṁ niyatasamuṭṭhānaṁ aññehi asadhāraṇaṁ, taṁ pakāsanti attho.

Sambhedaṁ nidānañcaññanti sambhedo sikkhāpadānaṁ aññamaññasamuṭṭhānena saṁkiṇṇatā, nidānañca paññattiṭṭhānaṁ, aññaṁ puggalādivatthādi ca. **Sutte dissanti uparīti** heṭṭhā vutte, uparī vakkhamāne ca parivārasutte eva dissanti. Yasmā ca evaṁ, tasmā sakalasāsanādhārassa vinayassa ṭhithetubhūtaṁ parivāraṁ sikkheti evamettha yojanā daṭṭhabbā.

Sambhinnasamuṭṭhānānīti aññehi sādharmaṇasamuṭṭhānāni. **Ādimhi tāva purimanayeti** sabbapaṭhame paññattivāre āgatanayaṁ sandhāya vadati, tattha pana paññattivāre “paṭhamam pārajikam kattha paññattanti, vesāliyam paññattan”ti-ādinā¹ nidānampi dissati eva. **Paratoti** āgatabhāvaṁ pana sandhāya parato āgate sutte dissatīti veditabbanti vuttaṁ. **Tassāti** ubhatovibhaṅgapariyāpannassa sikkhāpadassa.

258. **Aniyatā paṭhamikāti** āpattiṁ apekkhitvāva itthiliṅgaṁ kataṁ, paṭhamāniyataṁ sikkhāpadanti attho. Pāliyaṁ **nānubandhe pavattininti** vuṭṭhāpitaṁ pavattiniṁ ananubandhanasikkhāpadaṁ.

260. **Ēḷakalomasikkhāpadavatthusmiṁ** “bhikkhuniyo ḷakalomāni dhovantiyo rajantiyo vijatentiyo riñcanti uddesaṁ paripucchan”ti² āgatattā imaṁ riñcantipadaṁ gahetvā sikkhāpadaṁ upalakṣhitanti dassento “**vibhaṅge ‘riñcanti uddesaṁ’ti āgataṁ ḷakalomadhovāpanasikkhāpadan**”ti āha.

1. Vi 5. 1 piṭṭhe.

2. Vi 1. 342 piṭṭhe.

Vassikasāṭīkasikkhāpadanti asamaye
vassikasāṭīkapariyesanasikkhāpadam¹. **Ratanasikkhāpadanti** ratanam vā
ratanasammataṃ vā paṭisāmanasikkhāpadam².

265. Pāliyaṃ **buddhaññāṇenā**ti paṭividdhasabbaññutaññāṇena.

267. “**Na desenti tathāgatā**”ti etena chattapāṇissa
dhammadesanāpaṭikkhepaṃ dasseti.

269. **Akatanti** aññehi amissīkatam, niyatasamuṭṭhānanti attho. **Akatanti**
vā pubbe anāgataṃ, abhinavanti attho.

270. **Samuṭṭhānam hi saṅkhepanti** ettha saṅkhipanti saṅgayhanti
sadisasamuṭṭhānāni etthāti saṅkhepo, samuṭṭhānasīsam. Neti vineti
kāyavacīduccaritanti netthi, vinayapāli, sā eva dhammoti nettidhammoti āha
“**vinayapālidhammassā**”ti.

Samuṭṭhānasīsavannaṇā niṭṭhitā.

1. Vi 1. 365 piṭṭhe.

2. Vi 2. 210 piṭṭhe.

Antarapeyyāla

Katipucchāvāraṇṇanā

271. **Kati āpattiyoti** pārājikādīsu pañcasu āpattīsu methunādinṇādānādi-antogadhabhedam apekkhitvā jātivasena ekattam āropetvā pucchā katā. **Kati āpattikkhandhāti** antogadhabhedam apekkhitvā¹paccekam rāsaṭṭhenāti ettakamevettha bhedo. **Vinītāniyeva vinītavattthūnīti** āpattito viramaṇāni eva avippaṭisārapāmojjādiddhammānam kāraṇattā vatthūnīti vinītavattthūni, tāni ettha atthato virati-ādi-anavajjadhammā eva. **Veram maṇatīti** verahetuttā “veran”ti laddhanāmaṇ rāgādi-akusalapakkham vināseti.

Dhammassavanaggaṇ bhinditvā gacchatītibahūsu ekatonisīditvā dhammaṇ suṇantesu tam dhammassavanasamāgamaṇ kopetvā uṭṭhāya gacchati. **Anādarovāti** tussitabbatṭhāne tuṭṭhim, samvijitabbatṭhāne samvegaṇca apavedento eva. **Kāyapāgabbhiyanti** unnativasena pavattanakāyānācāraṇ.

274. Mettāya sambhūtam **mettam**, kāyakammaṇ. **Ubhayehipīti** navakehi, therehi ca. **Piyam karotīti** tam puggalaṇ pemaṭṭhānaṇ karoti, kesanti āha “**sabrahmacārīnan**”ti.

Puggalaṇ paṭivibhajitvā bhuñjatīti pakatena sambandho. Tameva puggalapaṭivibhāgaṇ dassetuṇ “**asukassā**”ti-ādi vuttam.

Bhujissabhāvakaraṇatoti taṇhādāsabyato mocetvā samathavipassanāsu serivihāritākaraṇatoti attho. **Niyyātīti** pavattati, sammādukkhakkhayāya samvattatīti attho.

Katipucchāvāraṇṇanā niṭṭhitā.

Cha āpattisamuṭṭhānavāraṇṇanā

276. **Paṭhamena āpattisamuṭṭhānenāti** kevalam kāyena. Pārājikāpattiyā ekantasacittakasamuṭṭhānattā “**na hīti vattabban**”ti vuttam.

1. Anapekkhitvā (Sī, Ka)

saṃghādisesādīnaṃ dukkaṭapariyosānānaṃ pañcannaṃ acittakānampi sambhavato **“siyā”**ti vuttaṃ, āpajjanaṃ siyā bhaveyyāti attho. Hīnukkaṭṭhehi jāti-ādīhi omasane eva dubbhāsitaṃ paññattattā sā ekantavācācittasamuṭṭhānā evāti.

Dutiyasamuṭṭhānanaye vācāya eva samāpajjitabbapāṭidesanīyassa abhāvā **“na hī”**ti vuttaṃ.

Tatiye pana vosāsamānarūpaṃ bhikkhuniṃ kāyavācāhi anapasādanapaccayā pāṭidesanīyasambhavato **“sighā”**ti vuttaṃ.

Omasane pācittiyassa adinnādānasamuṭṭhānattepi tappaccayā paññattassa dubbhāsitaṃ pañcameneva samuppattīti dassetuṃ catutthavāre **“dubbhāsitaṃ āpajjeyyāti na hīti vattabban”**ti vatvā pañcamavāre **“siyāti vattabban”**ti vuttaṃ. Kāyavikāreneva omasantassa panettha dubbhasitabhāvepi kāyakīlābhāpābhāvato dukkaṭamevāti daṭṭhabbaṃ.

Chaṭṭhavāre pana vijjamānopi kāyo dubbhāsitaṃ aṅgaṃ na hoti, pañcamasamuṭṭhāne eva chaṭṭhampi pavisaṭīti dassetuṃ **“na hī”**ti paṭikkhittaṃ, na pana tattha sabbathā dubbhāsitaṃ anāpattīti dassetuṃ. Na hi davakamyatāya kāyavācāhi omasantassa dubbhāsitaṃ patti na sambhavati. Yañhi pañcameneva samāpajjati, taṃ chaṭṭhenapi samāpajjati eva dhammadesanāpatti viyāti gahetabbaṃ. Sesāṃ samuṭṭhānavāre suviññeyyameva.

Cha āpattisamuṭṭhānavāravaṇṇanā niṭṭhitā.

Katāpattivāravaṇṇanā

277. Dutīye pana kativāre paṭhamasamuṭṭhānena āpajjitabbānaṃ āpattīnaṃ lahudassanasukhatthaṃ kuṭikārādīni eva samuddhaṭāni, na aññesaṃ abhāvā, sañcarittādīnampi vijjamānattā. Evaṃ dutiyasamuṭṭhānādisupi. **“Kappiyasaññī”**ti iminā acittakattaṃ dasseti. **“Kuṭim karotī”**ti iminā vacīpayogābhāvaṃ. Ubhayenāpi kevalaṃ kāyeneva dukkaṭādīnaṃ sambhavaṃ dasseti. Evaṃ uparipi yathānurūpaṃ kātabbaṃ.

“**Ekena samuṭṭhānena samuṭṭhahantī**”ti idaṃ idha viśeṣetvā dassitānaṃ kāyatova samuṭṭhitānaṃ vasena vuttaṃ, avisesato pana tā āpattiyo itarasamuṭṭhānehipi yathārahaṃ samuṭṭhahanti eva. Evaṃ upariipi.

“**Tiṇavatthārakenacā**”ti idaṃ saṃghadisesavajjitānaṃ catunnaṃ āpattīnaṃ vasena vuttaṃ.

279. **Samvidahitvā kuṭim karotī**ti vācāya saṃvidahati, sayaṇca kāyena karotīti attho.

Katāpattivāraṇṇanā niṭṭhitā.

Āpattisamuṭṭhānagāthāvaṇṇanā

283. Tatiyo pana gāthāvāro dutiyavārena vuttamevattham saṅgahetvā dassetuṃ vutto. Tattha kāyova kāyikoti vattabbe vacanavipallāsena “**kāyikā**”ti vuttaṃ. Tenāha “**tena samuṭṭhitā**”ti, kāyo samuṭṭhānaṃ akkhātoti attho.

Vivekadassināti sabbasaṅkhatavivittattā, tato vivittahetuttā ca nīvaraṇavivekaṇca nibbānaṇca dassanasīlena. **Vibhaṅgakovidā**ti ubhatovibhaṅgakusalāti ālapanam. Idha panevaṃ añño pucchanto nāma natthi, **upālithero** sayameva attham pākaṭam kātuṃ pucchāvisajjanaṇca akāsīti iminā nayena sabbattha attho veditabbo.

Āpattisamuṭṭhānagāthāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Vipattipaccayavāraṇṇanā

284. Catutthe pana vipattipaccayavāre **sīlavipattipaccayā**ti sīlavipattiṭṭhādanapaccayā.

286. **Diṭṭhivipattipaccayā**ti diṭṭhivipattiyā appaṭinissajjanapaccayā.

287. **Ājīvavipattipaccayā**ti ettha āgama jīvanti etenāti ājīvo, catupaccayo, sova micchāpattiyā vipannattā vipattīti **Ājīvavipatti**, tassā ājīvavipattiyā hetu, taduppādanataparibhoganimittanti attho.

Vipattipaccayavāravaṇṇanā niṭṭhitā.

Adhikaraṇapaccayavāravaṇṇanā

291. Pañcame adhikaraṇapaccayavāre **kiccādhikaraṇapaccayā**ti apalokanavacanañattikammavācāsaṅkhatakammavācāpaccayā. **Pañcā**ti ettha adhammikakatikādiṃ apaloketvā karontānaṃ animittanti attho. Pañcame adhikaraṇapaccayavāre kiccādhikaraṇapaccayā apalokanāvasāne dukkaṭaṃ, adhippāyādinā ñattikammādiṃ karontānaṃ thullaccayādi ca saṅgayhatīti daṭṭhabbaṃ. **Avasesā āpattiyoti** sotāpattiphalasamāpatti-ādayo. “**Natthaññā āpattiyo**”ti idaṃ vipatti-ādibhāginiyo sāvajjāpattiyo sandhāya vuttaṃ.

Adhikaraṇapaccayavāravaṇṇanā niṭṭhitā.

Samathabheda

Adhikaraṇapariyāyavāraṇṇanā

293. Chaṭṭhe pariyāyavāre **alobho pubbaṅgamoti**-ādi sāsanaṭṭhitiyā aviparītato dhammavādissa vivādaṃ sandhāya vuttaṃ. **Aṭṭhārasa bhedakaravatthūni** **ṭhānānī**ti dhammādīsu adhammoti-ādinā gahetvā dīpanāni idheva bhedakaravatthūni, tāni eva kāyakalahādivivādassa kāraṇattā **ṭhānāni**, okāsattā **vatthūni**, ādhārattā **bhūmiyoti** ca vuttani. **Abyākatahetū**ti asekkhānaṃ vivādaṃ sandhāya vuttaṃ. **Dvādasa mūlānī**ti kodho upanāho, makkho palāso, issā macchariyaṃ, māyā sāṭheyyaṃ, pāpicchatā mahicchatā, sandiṭṭhiparāmāsītā ādhānaggāhīduppaṭṭinissajjitānīti imesaṃ channaṃ yugaḷānaṃ vasena cha dhammā ceva lobhādayo cha hetū cāti dvādasa dhammā vivādādhikaraṇassa mūlāni.

294. **Cuddasa mūlānī**ti tāneva dvādasa kāyavācāhi saddhiṃ cuddasa anuvādādhikaraṇassa mūlāni.

295. Pathavīkhaṇanādīsu paṇṇattivajjesu kusalābyākatacittamūlikā āpatti hotīti dassetuṃ “**alobho pubbaṅgamo**”ti-ādi vuttaṃ. **Satta āpattikkhandhā** **ṭhānānī**ti-ādi sattannaṃ āpattikkhandhānaṃ paṭicchādanapaccayā āpattisambhavato vuttaṃ. “Āpattādhikaraṇapaccayā catasso āpattiyo āpajjati”ti¹ hi vuttaṃ. “**Cha hetū**”ti idaṃ kusalānaṃ āpattihetuvohārassa ayuttatāya vuttaṃ, na pana kusalahetūnaṃ abhāvato. “alobho pubbaṅgamo”ti hi ādi vuttaṃ. Āpattihetavo eva hi pubbaṅgamanāmena vuttā.

296. **Cattāri kammāni** **ṭhānānī**ti-ādīsu apalokanavācā, ñatti-ādivācāyo ca kammānīti vuttaṃ. Tā eva hi ekasīmāyaṃ sāmaggimupagatānaṃ kammappattānaṃ anumatiyā sāvanakiriyānipphattisaṅkhātassa saṃghaṇaṇakiccasabhāvassa kiccādhikaraṇassa adhiṭṭhānābhāvena “ṭhānavatthubhūmiyo”ti vuccanti. **Ekam mūlaṃ saṃghoti** yebhuyyavasena vuttaṃ.

1. Vi 5. 180 piṭṭhe.

Gaṇaṇatti-apalokanānañhi gaṇopi mūlanti. **Ñattito vāti** ñattiñattidutiya ñatticatutthakammavācānaṃ ñattirūpattā, ñattipubbakattā ca vuttaṃ. Kammañattikammavācāñattivāsena hi duvidhāsu ñattīsu anussāvanāpi kammamūlakantvepa saṅgayhanti. Ñattivibhāgo cāyaṃ upari āvi bhavissati.

“**Ime satta samathā -pa- pariyāyenā**”ti idaṃ pucchāvacanaṃ. “**Siyā**”ti idaṃ visajjanaṃ. “**Kathaṇca siyā**”ti idaṃ puna pucchā. **Vivādādhikaraṇassa dve samathā**ti-ādi puna visajjanaṃ. Tattha “**vatthuvasenā**”ti idaṃ “satta samathā dasa samathā hontī”ti imassa kāraṇavacanaṃ. “**Pariyāyenā**”ti idaṃ “dasa samathā satta samathā hontī”ti imassa kāraṇavacanaṃ. Catubbidhādhikaraṇasaṅkhātavattuvasena ca desanākkamasāṅkhātapariyāyavasena cāti attho.

Adhikaraṇapariyāyavāravaṇṇanā niṭṭhitā.

Sādhāraṇavārādivaṇṇanā

297. Sattame sādharmaṇavāre **sādhāraṇā**ti vivādādhikaraṇassa vūpasamanakiccasādhāraṇā. Evaṃ sabbattha.

298. Aṭṭhame tabbhagiyavāre **tabbhāgiyā**ti vivādādhikaraṇassa vūpasamanato tappakkhikā.

Sādhāraṇavārādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Samathāsamathassasādhāraṇavāravaṇṇanā

299. Navame samathāsamathasādhāraṇavāre “sabbe samathā ekatova adhikaraṇaṃ samenti udāhu nānā”ti pucchantena “**samathā samathassa sādharmaṇā, samathā samathassa asādhāraṇā**”ti vuttaṃ. Vivādādi-adhikaraṇakkamena tabbūpasamahetubhūte samathe uddharanto “**yebhuyyasikā**”ti-ādimāha. Sammukhāvinayaṃ vinā kassaci samathassa asambhavā sesā chapi samathā sammukhāvinayassa sādharmaṇā vuttā,

tesaṃ pana channaṃ aññamaññāpekkhābhāvato te aññamaññaṃ asādhāraṇā vuttā. Tabbhāgiyavārepi ese va nayo.

Samathāsamathassasādhāraṇavāravaṇṇanā niṭṭhitā.

Samathasammukhāvinayavārādivaṇṇanā

301-3. Ekādasamavārepi **sammukhāvinayoti**-ādi pucchā. **Yebhuyya sikā sativinayoti**-ādi visajjanaṃ. Evaṃ vinayavāre kuslavāre tato paresupi pucchāvisajjanaparicchedo veditabbo.

Tattha **sammukhāvinayo siyā kusaloti**-ādīsu tasmim tasmim vinayakamme, vivādādimhi ca niyuttapuggalānaṃ samuppajjanakakusalādīnaṃ vasena sammukhāvinayādīnaṃ, vivādādīnaṃ kusalādibhāvo tena tena upacārena vutto. Yasmā panetassa sammukhāvinayo nāma saṃghasammukhatādayo honti, tesaṃ anavajjasabhāvattā akusale vijjamānēpi akusalattūpacāro na yutto āpattādhikaraṇassa akusalattūpacāro viya, tasmā natthi sammukhāvinayo akusaloti attho.

304. Tato paresu **yattha yebhuyyasikā labbhati, tattha sammukhāvinayo labbhati**-ādi sammukhāvinayassa itarehi samathehi niyamena saṃsaṭṭhataṃ, itaresaṃ pana channaṃ aññamaññaṃ saṃsaggābhāvaṃ dassetuṃ vuttaṃ.

Samathasammukhāvinayavārādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Saṃsaṭṭhavārādivaṇṇanā

306. **Adhikaraṇanti vā samathāti vā ime dhammā saṃsaṭṭhāti**-ādi samathānaṃ adhikaraṇesu eva yathārahaṃ pavattiṃ, adhikaraṇāni vinā tesaṃ visum aṭṭhānaṃ dassetuṃ vuttaṃ. **Vinibbhujitvā nānākaraṇaṃ paññāpetunti** adhikaraṇato samathehi viyojetvā asaṃsaṭṭhe katvā nānākaraṇaṃ aññamaññaṃ asaṃsaṭṭhatāya ṭhitabhāvasaṅkhātāṃ nānattaṃ paññāpetuṃ adhikaraṇavūpasamakkaṇe eva tesaṃ asaṃsaggaṃ paññāpetuṃ kiṃ sakkāti pucchati.

Adhikaraṇanti-ādi gārayhavādadassanaṃ¹. **So mā hevanti** yo evaṃ vadati, so “mā evaṃ vadā”ti vacanīyo assa, na ca labbhati samathānaṃ aññatra adhikaraṇā vūpasamalakkhaṇanti pahānāvattthānasaṅkhātāṃ² nānā karaṇaṃ paṭikkhipati. Lakkhaṇato pana adhikaraṇehi samathānaṃ nānākaraṇaṃ atthevāti daṭṭhabbaṃ. **Samathā adhikaraṇehi sammantīti** apalokaṇādīhi catūhi kiccādhikaraṇehi sabbepi samathā niṭṭhānaṃ gacchanti, nāññehīti imamatthaṃ sandhāya vuttaṃ. Teneva vakkhati “sammukhāvinayo vivādādhikaraṇena na sammati. Anuvāda -pa- āpattādhikaraṇena na sammati, kiccādhikaraṇena sammatī”ti-ādi³.

307-313. **Vivādādhikaraṇaṃ katihi samathehi sammatīti**-ādiko sammātivāro. Tadanantaro sammatinasammativāro ca adhikaraṇehi samathānaṃ saṃsaṭṭhataṃ, visaṃsaṭṭhatañca dassetuṃ vutto. **Samathā samathehi sammantīti**-ādiko samathādhikaraṇavāro samathānaṃ aññamaññaṃ, adhikaraṇehi ca adhikaraṇānañca aññamaññaṃ, samathehi ca vūpasamāvūpasamaṃ dassetuṃ vutto.

314. Samuṭṭhāpetivāro pana adhikaraṇehi adhikaraṇānaṃ uppattippakāradassanattamaṃ vutto. **Na katamaṃ adhikaraṇanti** attano sambhavamattena ekampi adhikaraṇaṃ na samuṭṭhāpetīti attho. Kathaṇcarahi samuṭṭhāpetīti āha “**api cā**”ti-ādi. Tattha **jāyantīti** anantaramēva anuppajjitvā paramparapaccayā jāyantīti adhippāyo. “**Dhammo adhammo**”ti-ādinā ubhinnaṃ puggalānaṃ vivādapaccayā aññamaññaṃ khamabhaṅgā honti, tappaccayā tesaṃ pakkhaṃ pariyesanena kalahaṃ vaḍḍhantānaṃ vivādo kañci mahāparisaṃ saṃghapariṇāyakaṃ lajjim āgamma vūpasamaṃ gacchati. Tathā avūpasamante pana vivādo kamena vaḍḍhitvā sakalepi saṃghe vivādaṃ samuṭṭhāpeti, tato anudādīnīti evaṃ paramparakkamena vūpasamakāraṇābhāve cattāri adhikaraṇāni jāyanti. Taṃ sandhāyaha “**saṃgho vivadati vivādādhikaraṇaṃ**”ti. Saṃghassa vivadato yo vivādo, taṃ vivādādhikaraṇaṃ hotīti attho. Ese nayo sesesupi.

Saṃsaṭṭhavārādivaṇṇanā niṭṭhitā.

1. ...vāradassanaṃ. (Si)

2. Samānāvattthānasaṅkhātāṃ (Ka)

3. Vi 5. 201 piṭṭhe.

Bhajativāraṇṇanā

318. Tadanantaravāre pana **vivādādhikaraṇaṃ catunnaṃ** **adhikaraṇānanti**-ādi adhikaraṇānaṃ vuttanayena aññamaññapaccayattepi saṃsaggabhāvadassanattamaṃ vuttaṃ. **Vivādādhikaraṇaṃ catunnaṃ** **adhikaraṇānaṃ vivādādhikaraṇaṃ bhajatīti**-ādīsu vivādādhikaraṇaṃ catūsu adhikaraṇesu vivādādhikaraṇabhāvameva bhajati, nāññādhikaraṇabhāvaṃ, catūsu adhikaraṇesu vivādādhikaraṇattameva nissitaṃ vivādādhikaraṇameva pariyāpannaṃ vivādādhikaraṇabhāveneva saṅgahitanti evamattho gahetabbo.

319. **Vivādādhikaraṇaṃ sattannaṃ samathānaṃ kati samathe bhajatīti**-ādi pana catunnaṃ adhikaraṇaṃ vūpasamane sati niyatasamathe dassetuṃ vuttaṃ. Tattha **kati samathe bhajatīti** attano upasamatthāya kittake samathe upagacchati, kittake samathe āgama vūpasamaṃ gacchatīti attho. **Kati samathapariyāpannanti** attānaṃ vūpasametum katisu samathesu tehi samānavasena pavittamaṃ. **katihi samathehi saṅgahitanti** vūpasamaṃ karonte hi katihi samathehi vūpasamakaraṇattamaṃ saṅgahitaṃ.

Bhajativāraṇṇanā niṭṭhitā.

Khandhakapucchāvāra

Pucchāvisajjanāvaṇṇanā

320. **Upasampadakkhandhakanti** pabbajjākhandhakam¹. Saha niddesenāti **saniddesam**. “Sanniddesan”ti vā pāṭho, so evattho. **Nidānena ca niddesena ca saddhinti** ettha paññattiṭṭhānapuggalādippakāsakam nidānavacanam nidānam nāma, tannidānam paṭicca niddiṭṭhasikkhāpadāni niddeso nāma, tehi avayavabhūtehi sahitaṃ taṃsamudāyabhūtaṃ khandhakam pucchāmīti attho. **Uttamāni padānīti** āpattipaññāpakāni vacanāni adhippetāni. **Tesam -pa- kati āpattiyo hontīti** tehi vacanehi paññattā kati āpattikkhandhā hontīti attho. Nanu āpattiyo nāma puggalānaññeva hontī, na padānam, kasmā pana “samukkaṭṭhapadānam kati āpattiyo”ti sāmivasena niddeso katoti āha “**yena yena hi padenā**”ti-ādi. Pāliyam **uposathanti**-ādi uposathakkhandhakādīnaññeva² gahaṇam.

Pucchāvisajjanāvaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 3. 90 piṭṭhādīsu.

2. Vi 3. 139 piṭṭhe.

Ekuttarikanaya

Ekakavāraṇṇanā

321. Ekuttarikanaye pana **ajānantena vītikkantā**ti paṇṇattiṃ vā vatthum vā ajānantena vītikkantā pathavīkhaṇanasahaseyyādikā, sāpi pacchā āpannabhāvaṃñatvā paṭikammaṃ akarontassa antarāyikāva hoti.

Pārivāsikādihi pacchā āpannāti vattabhedesu dukkaṭāni sandhāya vuttam. Tasmim khaṇe āpajjitabba-antarāpattiyo sandhāyāti keci vadanti, tassa pubbāpattīnaṃ antarāpattipadeneva vakkhamānattā purimameva yuttataram. **Mūlavisuddhiyā antarāpattī**ti mūlāyapaṭikassanādīni akātvā sabbapaṭhamam dinnaparivāsamānattavisuddhiyā caraṇakāle āpanna-antarāpattisaṅkhātasamghādiseso. **Agghavisuddhiyā**ti antarāpattiṃ āpannassa mūlāya paṭikassitvā odhānasamodhānavasena odhunitvā purimāpattiyā samodhāya tadagghavasena puna dinnaparivāsādisuddhiyā caraṇakāle puna āpannā antarāpatti.

Sa-ussāhenevāti punapi tam āpattiṃ āpajjitukāmatācittena, evaṃ desitāpi āpatti na vuṭṭhātīti adhippāyo. Dhuranikkhepaṃ akatvā āpajjane sikhāpattadosaṃ dassento āha “**aṭṭhame vatthusmim bhikkhuniyā pārājikamevā**”ti. Na kevalaṇca bhikkhuniyā eva, bhikkhūnampi dhuranikkhepaṃ akatvā thokaṃ thokaṃ sappi-ādikaṃ theyyāya gaṇhantānaṃ pādagghanake punṇe pārājikameva. Keci pana “aṭṭhame vatthusmim bhikkhuniyā pārājikameva hotīti vuttattā aṭṭhavatthukamevetam sandhāya vuttan”ti vadanti.

Dhammikassa paṭissavassāti “idha vassaṃ vasissāmī”ti-ādinā gihīnaṃ sammukhā katassa dhammikassa paṭissavassa, adhammikassa pana “asukaṃ paharissāmī”ti-ādikassa paṭissavassa asaccāpanena āpatti natthi.

Tathā coditoti adhammena codito, sayam sacce, akuppe ca aṭṭhatvā paṭicchādentopi adhammacuditako eva. Pañcānantariyaniyatamicchādiṭṭhiyeva **micchattaniyatā** nāma. Cattāro maggā **sammattaniyatā** nāma.

Ekakavāraṇṇanā niṭṭhitā.

Dukavāraṇṇanā

322. Dukesu sayameva sapuggaloti āha “**mudupitṭhikassā**”ti-ādi. **Ādi-**saddena aṅgaṭṭaccheda-attaghātādi-āpattiyo saṅgahitā.

Bhaṇḍāgārikacittakammāni vāti gahaṭṭhānaṃ bhaṇḍapaṭṭisāmanāṃ, itthipurisādipaṭibhānacittakammāni vā. “**Cīvarādīni adento āpajjati**”ti idam “upajjhāyena bhikkhave saddhivihāriko saṅgahetabbo anuggahetabbo -papatto dātabbo”ti-ādi¹vacanato anādariyena āmisasaṅgahaṃ akarontassa dukkaṭaṃ, bhikkhuniyā pācittiyaṇca sandhāya vuttaṃ. Nissatṭhacīvarādīnaṃ adāna-āpattiyo ettheva saṅgahitā.

Pāliyaṃ **desentoti** sabhāgāpattiṃ, adesaṇāgāmini-ādiṇca desento. Nidānuddese āpattiṃ anāvikaṇṭo, na desento ca āpajjati nāma. **Ovādaṃ agaṇhantoti** bhikkhūhi bhikkhuni-ovādatthāya vuttaṃ vacanaṃ agaṇhanto bālagilānagamiyavivajjito. Attano paribhogatthaṃ dinnāṃ aññassa dāne, saṅghāṭiṃ apārūpitvā santaruttarena gāmapavesanādīsu ca āpattiyo api aparibhogena āpajjitabbāpattiyova. **Pamāṇanti** saṃghabhedānantariyanipphattiyaṃ lakkhaṇaṃ. **Bālāssāti** nissayaggahaṇavidhiṃ ajānantassa lajjibālasseva. **Lajjissāti** byattassa nissayaḍāyakaṃ sabhāgataṃ parivīmaṃ santassa. Vinaye āgatā atthā venayikāti āha “**dve atthā vinayasiddhā**”ti.

Pāliyaṃ **appatto nissāraṇanti** ettha pabbājanīyakammaṃ viharato nissāraṇattā nissāraṇanti adhippetāṃ, taṇca yasmā kuladūsakaṃ akaronto puggalo āpattibahulopi āveṇikalakkhaṇena appatto nāma hoti. Tasmā appatto nissāraṇaṃ. Yasmā pana āpattādibahulassāpi “ākaṇkhamāno saṅgho pabbājanīyakammaṃ kareyyā”ti² vuttaṃ, tasmā sunissārito, sabbathā pana suddho nirāpattiko dunnissāritoti daṭṭhabbo.

Appatto osāraṇanti-ādīsu upasampadākammaṃ ettha osāraṇaṃ adhippetāṃ, taṇca hatthacchinnādiko ekacco paṭikkhittattā appattopi sosārito, paṇḍakādiko dosāritoti attho.

Dukavāraṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 3. 63 piṭṭhe.

2. Vi 4. 31 piṭṭhe.

Tikavāraṇṇanā

323. Tikesu **lohituppādāpattinti** pārājikāpattim. **Āvusovādanāti** “āvuso”ti ālapanena. **Āpattinti** dukkaṭāpattim. **Sesā rattiñceva divā cāti** ettha aruṇuggamane āpajjitabbā paṭhamakathinādī¹ sabbā āpattiyopi rattindivānaṃ vemajjheyeva āpajjitabbattā tatiyakotṭhāsāññeva pavittḥāti daṭṭhabbā. Atha vā uddhaste aruṇe āpajjitabbattā divā āpajjitabbesu eva pavittḥāti daṭṭhabbā, atthaṅgate sūriye bhikkhuniyo ovādanāpattiyo, pana rattandhakāre purisena saddhim santiṭṭhanāpatti ca rattiyaññeva āpajjitabbā.

Purebhatthaṃ kulāni upasaṅkamana-anatirittabhojanādīni divā eva āpajjitabbāni. Keci pana “bhojanapaṭisaṃyuttāni sekhiyāni, gaṇabhojanādīni ca divā eva āpajjitabbāni”ti vadanti. Tasmā īdisā āpattiyo muñcitvā sesāva tatiyakotṭhāsaṃ bhajantīti veditabbaṃ.

Na ūnadasavassoti dasavassassa bālasseva paññattasikkhāpadattā vuttaṃ. Saddhivihārika-antevāsikesu asammāvattanāpattim, alajjīnaṃ nissayaḍānādimpi dasavassova āpajjati, vuṭṭhāpinim dve vassāni ananubandhādimpi ūnadasavassā āpajjanti. **Abyākatacittoti** supantassa bhavaṅgacittaṃ sandhāya vuttaṃ.

Appavārentoti anādariyena appavārento kenaci paccayena appavāretvā kālāpakkhacātuddase saṃghe pavārente tattha anādariyena appavārento tameva āpattim kāḷepi āpajjatīti juṇhe evāti niyamo na dissati, pacchimavassamvuttho pana pacchimakattikapuṇṇamīyameva pavāretum labbhatīti. Tattha appavāraṇāpaccayā āpattim āpajjamāno eva juṇhe āpajjatīti niyametabboti daṭṭhabbaṃ. **Juṇhe kappatīti** etthāpi eseva nayo.

“Apaccuddharitvā hemante āpajjati”ti iminā “vassānaṃ cātumāsāṃ adhiṭṭhātun”ti niyamavacaneneva apaccuddharantassa dukkaṭanti dasseti. Vassānupagamana-akaraṇīyena pakkamādayopi vasse eva āpajjati. Vatthikammādimpi gilāno eva. Adhotapādehi akkamanādīnīpi anto eva

1. Vi 1. 294 piṭṭhe.

āpajjati. Bhikkhuniyā anāpucchā ārāmapavesanādi ca antosīmāyameva. Nissayapaṭipannassa anāpucchā disāpakkamanādi ca bahisīmāyameva. Pātimokkhuddese santiyā āpattiyā anāvikaraṇāpattisamanubhāsana-ūnavīsativassūpasampādanādisabba-adhammakammāpattiyopi saṁghe eva. Adhammena gaṇuposathādīsupi gaṇādimajjhe eva. Alajjissa santike nissayaggahaṇādipi puggalassa santike eva āpajjati.

Tīṇi adhammikāni amūḷhavinayassa dānānīti yo ummattakopi vītikkamakāle, anummatto sañcicca āpattiṁ āpajjitvā bhikkhūhi pacchā codito saramāno eva “na sarāmī”ti vadati, yo ca “supinaṁ viya sarāmī”ti vā musā vadati, yo ca ummattakakāle kataṁ sabbampi sabbesaṁ vaṭṭatīti vadati, imesaṁ tiṇṇaṁ dinnāni tīṇi amūḷhavinayassa dānāni adhammikāni.

Apakatattoti vinaye apakataññū. Tenāha “āpattānāpattiṁ na jānātī”ti¹. **“Diṭṭhiñca anissajjantānaṁyeva kammaṁ kātabban”**ti idaṁ bhikkhūhi ovadiyamānassa diṭṭhiyā anissajjanapaccayā dukkaṭaṁ, pācittiyampi vā avassameva sambhavaṭīti vuttaṁ.

Mukhālambarakaraṇādibhedoti mukhabherīvādanādippabhedo. **Upaghātetī**ti vināseti. **Bījaniggāhādiketi** cittaṁ bījanaṁ gāhetvā anumodanādikaraṇeti attho.

Tikavāravaṇṇanā niṭṭhitā.

Catukkavāravaṇṇanā

324. Catukkesu soti gihiparikkhāro. **Avāpuraṇaṁ dātunti** gabbhaṁ vivarivā anto parikkhāraṭṭhapanatthāya vivaraṇakuñcikaṁ dātuṁ. Saṁghatthāya upanītaṁ sayameva anto paṭisāmitumpi vaṭṭati. Tenāha **“anto ṭhapāpetuñca vaṭṭatī”**ti.

Ādikammikesu paṭhamāṁ purisaliṅgaṁ uppajjatīti āha **“paṭhamāṁ uppannavasenā”**ti. Pāliyaṁ **anāpatti vassacchedassātī** vassacchedasambandhiniyā

1. Vi 5. 232 piṭṭhe.

anāpattiya evamattho. **Mantabhāsā**ti mantāya paññāya kathanam.

“Navamabhikkhunito paṭṭhāyā”ti idaṃ “anujānāmi bhikkhave aṭṭhannaṃ bhikkhunīnaṃ yathāvuḍḍhaṃ avasesānaṃ yathākatikaṃ”ti¹ vacanato ādito aṭṭhannaṃ bhikkhunīnaṃ paccuṭṭhātabbattā vuttaṃ.

“Idha na kappantīti vadantopi paccantimesu āpajjati”ti-ādinā sañcicca kappiyaṃ akappiyanti vā akappiyaṃ kappiyanti vā kathentassa sabbattha dukkaṇṭanti dasseti.

Pubbakaraṇanti vuccatīti aṭṭhakathāsu vuttaṃ, tāni idha parivāre uddhaṭṭhānīti adhippāyo. Idhādhippetāni pana dassento **“chandapārisuddhī”**ti-ādimāha.

Catukkavāraṇṇanā niṭṭhitā.

Pañcakavāraṇṇanā

325. Pañcakesu **āpucchitvā cārassa abhāvoti** piṇḍapātikassa “nimantito sabhatto”ti imassa āgassa abhāvā tena sikkhāpadena tassa sabbathā anāpattīti adhippāyo. **Susānaṃ netvā puna ānītakanti** susāne petakiccaṃ katvā nikkhantehi nhatvā chaḍḍitāni nivatthapārutavatthāni evaṃ vuccanti.

Pāliyaṃ **pañcahākārehīti** pañcahi avahāraṅgehi. Vatthuto pana garukalahukabhedenā pārājikathullaccayadukkaṭṭhāni vuttāni. Itthipurisasaṃyogādikaṃ kilesasamudācārahetukaṃ **paṭibhānacittakammaṃ** nāma. **Pañhāsahassaṃ pucchīti** samathavipassanā kammaṭṭhānesu pañhāsahassaṃ sammajjitvā ṭhitaṃ daharaṃ pucchi. Itaropi daharo attano gatamaggattā sabbaṃ vissajjesi, tena thero pasīdi. **Vattaṃ paricchindīti** vattaṃ niṭṭhāpesi. **Kim tvaṃ āvusoti**-ādikaṃ thero khīṇāsavo sammajjanānisamsaṃ sabbesaṃ pākaṭaṃ kātuṃ avocāti daṭṭhabbaṃ.

1. Vi 4. 468 piṭṭhe.

“Jaṇṇukehi paṭiṭṭhāya padacetiyan”ti pāṭhaseso. **Codanaṃ kāressāmīti** bhagavatā attānaṃ codāpessāmi, attānaṃ niggaṇhāpessāmīti attho.

Ettakaṃ gayhūpaganti ettakaṃ adhikaraṇavūpasamattāya gahetabbavacananti yathā sutvā viññātum sakkoti, evaṃ anuggaṇhantoti yojanā. Ettha ca “attano bhāsapariyantaṃ anuggahetvā parassa bhāsapariyantaṃ anuggahetvā”ti ekaṃ, “adhammena karotī”ti ekaṃ, “appaṭiññāyā”ti ekaṃ katvā purimehi dvīhi pañcaṅgāni veditabbāni. **Vatthunti** methunādivītikkamaṃ.

Kathānusandhivinicchayānulomasandhivasena vatthum na jānātīti codakena vā cuditakena vā vuttakathānusandhinā tesaṃ vacanapaṭivacanānurūpena vadanto kathānusandhinā vatthum na jānāti nāma, taṃca suttavibhaṅge vinītavattu saṅkhātena vinicchayānulomeneva vadanto vinicchayānulomasandhivasena vatthum na jānāti nāma. **Ñattikammaṃ nāma hotīti** ñattikammaṃ niṭṭhitaṃ nāma hotīti na jānātīti sambandho. **Ñattiyā kammappatto**ti ñattiyā niṭṭhitāyapi kammappatto eva hoti. Anussāvanaṭṭhāne eva kammaṃ niṭṭhitaṃ hotīti ñattikammaṃ niṭṭhitaṃ nāma hoti, taṃ ñattiyā kāraṇaṃ na jānātīti attho.

Pāliyaṃ **pañca visuddhiyoti** āpattito visuddhihetuttā, visuddhehi kattabbato ca pātimokkhuḍdesā vuttā.

Pañcakavāraṇṇanā niṭṭhitā.

Chakkavārādivaṇṇanā

326. Chakkādīsu pāliyaṃ **cha agāravāti** buddhadhammasaṅghasikkhāsu, appamāde, paṭisanthāre ca cha agāravā, tesu eva ca cha gāravā veditabbā. **“Chabbassa paramatā dhāretabban”**ti idaṃ vibhaṅge āgatassa paramassa dassanaṃ.

328. Pāliyaṃ **āgatehi sattahīti** “pubbevassa hoti musā bhaṇissan”ti-ādinā **musāvādasikkhāpade**¹ āgatehi sattahi.

1. Vi 2. 3 piṭṭhe.

329. **Taṃ kutettha labbhāti** taṃ anattassa acaraṇaṃ ettha etasmim̐ puggale, lokasannivāse vā kuto kena kāraṇena sakkā laddhanti **āghātaṃ paṭivineti**.

330. **Sassato lokoti-ādinā vasenāti** “sassato loko, asassato loko. Antavā loko, anantavā loko. Taṃ jīvaṃ taṃ sarīraṃ vā, aññaṃ jīvaṃ aññaṃ sarīraṃ vā. Hoti tathāgato parammaraṇā, na hoti tathāgato parammaraṇā. Hoti ca na hoti ca tathāgato parammaraṇā, neva hoti na na hoti tathāgato parammaraṇā”ti¹ evaṃ āgatā dasa antaggāhikā diṭṭhiyo sandhāya vuttaṃ. **Micchādiṭṭhi-ādayoti** micchādiṭṭhimicchāsāṅkappādayo aṭṭhamicchāñāṇamicchāvimuttihi saddhim̐ dasa micchattā. Tattha **micchāñāṇanti** micchādiṭṭhisampayutto moho. Avimuttasseva vimuttasaññitā **micchāvimutti** nāma.

Viparītāti sammādiṭṭhi-ādayo sammāñāṇasammāvimuttipariyosānā dasa. Tattha **sammāvimutti** arahattaphalaṃ, taṃsāmpayuttaṃ pana ñāṇaṃ vā pacca vekkhaṇaṇaṃ vā **sammāñāṇanti** veditabbaṃ.

Ekuttarikanayo niṭṭhito.

Uposathādipucchāvissajjanāvaṇṇanā

332. Uposathādipucchāsu **pavāraṇagāthāti** diṭṭhādīhi tīhi ṭhānehi pavāraṇāvācā eva. Evaṃ vuttānaṃ pana chandovicitilakkhaṇena vuttajātibhedā gāthā.

Chakkavārādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Mahāvaggavaṇṇanāyayo niṭṭhito.

1. Ma 1. 212 piṭṭhe.

Paññattivagga

Paṭhamagāthāsangaṇika

Sattanagaresu paññattasikkhāpadavaṇṇanā

335. **Aḍḍhuḍḍhasatānī**ti paññāsādhikāni tīṇi satāni. Viggahapadena manussaviggahaṃ vuttaṃ.

Atirekanti paṭhamathinaṃ. **Kāḷakanti** suddhakāḷakaṃ. **Bhūtanti** bhūtārocanam. **Bhikkhunīsu ca akkosoti** “yā pana bhikkhunī bhikkhuṃ akkoseyyā”ti¹ vuttaṃ sikkhāpadaṃ.

Dvepi ca bhedāti dve saṃghabhedasikkhāpadāni. **Antaravāsakanāmena** aññātikāya bhikkhuniyā hatthato cīvarapaṭiggahaṇaṃ vuttaṃ. **Suttanti** suttaṃ viññāpetvā vāyāpanaṃ. **Vikāleti** vikālabhojanaṃ. **Cārittanti** purebhattaṃ pacchābhattaṃ cārittaṃ. **Nahānanti** orenaddhamāsanahānaṃ.

Cīvaraṃ datvāti samaggena saṃghena cīvaraṃ datvā khiyyanaṃ. **Giragganti** naccagītaṃ. **Cariyāti** antovassaṃ cārikacaraṇaṃ. **Tatthevāti** vassaṃvutthāya cārikaṃ apakkamitvā tattheva nivāsanaṃ paṭicca paññattasikkhāpadaṃ. **Chandadānenāti** pārivāsikena chandadānena.

Pārājikāni cattārīti bhikkhunīnaṃ asādhāraṇāni. **Soḷasāti**-ādito pañca sikkhāpadāni, kuladūsanañcāti cha, bhikkhunīnaṃ asādhāraṇāni dasa nissaggiyāni.

Catutthimsāti paṭhamakathina suddhakāḷakacīvarapaṭiggahaṇa rūpiya cīvaravāyāpanakoseyyamissaka eḷakalomadhovāpana dutiyapattavajjitāni bhikkhuvibhaṅge dvāvīsati, bhikkhunīnaṃ asādhāraṇāni dvādasa cāti catutthimsa. **Chapaññāsasatanti** vesāliyaḍḍisu paññattāni dvattimsasikkhāpadāni ṭhapetvā sesā chapaññāsasataṃ.

Dasa gārayhāti vosāsa-appaṭisaṃviditasikkhāpadadvayañca ṭhapetvā sesāni dasa pāṭidesanīyāni. **Dvesattati sekhiyāni** surusurukāraḥasāmisenaḥatthenapānī-yathālakapaṭiggahaṇasasitthakapattadhovanānītiṇi ṭhapetvā sesāni sekhiyāni.

Seyyāti anupasaṃpannena saḥaseyyasikkhāpadam. **Khaṇaneti** pathavīkhaṇanam. **Gacchadevateti** bhūtagāmasikkhāpadam vuttam. **Sappānakamsiṇcanti** sappāṇodakasiṇcanam. **Mahāvihāro**ti mahallakavihāro.

Aññanti aññavādakam. **Dvāranti** yāva dvāraḥasā aggaḷaṭṭhapanam. **Sahadhammoti** sahadhammikam vuccamāno. **Payopānanti** surusurukāraḥasikkhāpadam.

Elakalomoti elakalomadhovāpanam. **Patto cāti** dutiyapatto. **Ovādoti** bhikkhunupassayam upasaṅkamitvā ovādo. **Bhesajjanti** catumāsapaccayapavāraṇāsikkhāpadam. **Āraññikoti** catutthapāṭidesanīyam. **Ovādoti** ovādāya vā saṃvāsāya vā agamanam.

337. “Ye ca yāvatatīyakā”ti pañhassa “ime kho yāvatatīyakā”ti vissajjanam vatvā tadanantaram “sādhāraṇam asādhāraṇam”ti-ādipañhānam vissajjane vattabbe yasmā tam avatvā “katichedanakānī”ti-ādike aṭṭha pañhe antarā vissajjetvā tesam anantarā “vīsam dve satāni bhikkhunam -pa-chacattārīsā bhikkhūnam, bhikkhunīhi asādhāraṇā”ti-ādinā ukkameneva sādhāraṇādipañhā vissajjitā, tasmā tam ukkamavissajjanakāraṇam dassetum “yasmā pana ye ca yāvatatīyakāti ayam pañho”ti-ādimāha.

338. **Dhovanañca paṭiggahoti**-ādigāthā aṭṭhakathācariyaṇam gāthāva. **Chabbassāni nisīdananti** dve sikkhāpadāni. **Dve lomāti** tiyojanātikkamadhovāpanavasena dve elakalomasikkhāpadāni. **Vassikā āraññakena cāti** vassikasāṭikā pariyesana-araññakesu senāsanesu viharāṇasikkhāpadena saha.

Paṇṭanti paṇṭabhojanaviññāpanam. **Ūnanti** ūnavīsativassūpasampādanam. **Mātugāmena saddhinti** saṃvidhāya gamanam vuttam. **Yā sikkhāti** yam sikkhāpadam.

Nisīdane ca yā sikkhāti pamāṇātikantaniśīdanakārāpane yaṃ sikkhāpadaṃ. Tathā **vassikā yā ca sātīkā**ti etthāpi.

Pāliyaṃ **sataṃ sattati chaccevime honti ubhinnaṃ asādhāraṇā**ti bhikkhūnaṃ bhikkhunīhi asādhāraṇā chacattārīsa, bhikkhunīnaṃ bhikkhūhi asādhāraṇā timsādhikaṃ satañcāti¹ evaṃ ubhinnaṃ asādhāraṇā ca chasattati-adhikaṃ sataṃ sikkhāpadānīti attho. **Sataṃ sattati cattārī**ti ubhinnaṃ sādharmaśikkhānaṃ gaṇanā catusattati-adhikaṃ sataṃ sikkhāpadānīti attho.

Vibhattiyoti āpattikkhandhā ceva uposathapavāraṇādayo ca adhippetā. Te hi pārājikādibhedena, bhikkhu-uposathādibhedena ca vibhajiyanti. Tenāha “vibhattiyo”ti-ādi. **Tesanti** aṭṭhannaṃ pārājikādīnaṃ. **Dvīhi**ti-ādi vivādādhikaraṇādīnaṃ samathe hi vūpasamadassanaṃ.

Sattanagaresu paññattasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Pārājikādi-āpattivaṇṇanā

339. **Idanti** “pārājikanti yaṃ vuttaṃ”ti-ādinā vuttaṃ vacanaṃ sandhāya vadati. Idañhi heṭṭhā “garuka lahukaṃ”ti-ādinā uddhaṭṭapañhesu anāgatampi “sabbānipetāni viyākarohi, handa vākyam suṇoma te”ti ettha yathāvuttāni aññānīpi “sabbānipetāni viyākarohi, handa vākyam suṇomā”ti evaṃ gahitamevāti dassento “**iminā pana āyācanavacanena saṅgahitassā**”ti-ādi vuttaṃ.

Ativassatīti ovassati, vassodakaṃ pavisaṭīti attho. **Dhammānanti** yathā catupaccaye dhārayatīti dhammo, tesam. Tenāha “**saṅkhatadhammānaṃ**”ti. **Gāthāsaṅgaṇikanti** gāthāsaṅgaho, te te atthā gāthāhi saṅgahetvā gaṇiyanti kathiyanti etthāti hi gāthāsaṅgaṇikaṃ.

Pārājikādi-āpattivaṇṇanā niṭṭhitā.

Paṭhamagāthāsaṅgaṇikavaṇṇanānayo niṭṭhito.

1. Chasatañcāti (Sī, Ka)

Adhikaraṇabheda

Ukkoṭanabhedādikathāvaṇṇanā

341. “**Alaṃ āvuso**”ti attapaccatthike **saññāpetvā**ti pattacīvarādi-atthāya alaṃ bhaṇḍanādikaraṇanti vivādādīsu dosadassanamattena saññāpetvā aññamaññaṃ khamāpetvā vūpasamenti, na pana aññamaññaṃ āpattānāpattidassanavasenāti adhippāyo. Tenāha “**pālimuttakavinicchayenevā**”ti.

Visamāni kāyakammādāni nissito bhikkhu **visamanissito** nāma, micchādīṭṭhinissito **gahananissito**, balavante purise nissito **balavanissito** nāmāti dassento “**eko visamāni**”ti-ādimāha.

Ukkoṭanabhedādikathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Adhikaraṇanidānādivaṇṇanā

342. **Āpattiṃ nissāya uppajjanaka-āpattivasenāti** paresaṃ, attano ca āpattiṃ paṭicchādentānaṃ vajjapaṭicchādīnaṃ pārājikādi-āpattimeva sandhāya vuttaṃ, na sabbāpattiyo. **Kiccaṃ nissāya uppajjanakakiccānanti** ukkhepanīyādikammaṃ nissāya uppajjanakānaṃ tadanuvattikāya bhikkhuniyā yāvataṭṭhānussāvanānaṃ kiccānaṃ vasena, na sabbesaṃ kiccānaṃ vasenāti.

344. Pāliyaṃ “**katihi adhikaraṇehī**”ti pucchāya “**ekena adhikaraṇena kiccādhikaraṇenā**”ti vuttaṃ. “**Katisu ṭhānesū**”ti pucchāya “**tīsuṭhānesu saṃghamajjhe, gaṇamajjhe, puggalassa santike**”ti vuttaṃ. “**Katihi samathehī**”ti pucchāya “**tīhi samathehī**”ti vuttaṃ. Tīhipi etehi eko vūpasamanappakārova pucchito, vissajjito cāti veditabbo.

348. **Vivādādhikaraṇaṃ hoti anuvādādhikaraṇanti**-ādīsu vivādādhikaraṇameva anuvādādhikaraṇādipi hotīti pucchāya vivādādhikaraṇaṃ vivādādhikaraṇameva hoti, anuvādādayo na hotīti vissajjanaṃ.

Adhikaraṇanidānādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Sattasamathanānātthādivaṇṇanā

354. Adhikaraṇapucchāvissajjane pāḷiyaṃ **vipaccayatāya vohāro**ti virūpavipākāya aññamaññaṃ dukkhāppādanāya kāyavacīvohāro. **Medhaganti**¹ vuddhippatto² kalaho.

Anusampavaṇkatāti vipatticodanāya anu anu saṃyujjanavasena ninnatā.

Abbhussahanatāti ativiya sañjātussāhatā. **Anubalappadānanti** codakānampi upatthambhakaraṇaṃ. **Kammasaṅgahābhāvenā**ti saṅghasammukhatādimattassa sammukhāvinayassa saṅghādīhi kattabbakiccesu saṅgahābhāvā.

Sattasamathanānātthādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Adhikaraṇabhedavaṇṇanānayo niṭṭhito.

1. Medhakanti (Ka)

2. Vaḍḍhappatto (Sī)

Dutiyagāthāsāṅgaṇika

Codanādipucchāvissajjanāvaṇṇanā

359. Dutiyagāthāsāṅgaṇikāya “codanā kimatthāyā”ti-ādikā pucchā upālittherena katā. “Codanā sāraṇatthāyā”ti-ādivissajjanaṃ bhagavatā vuttaṃ. Upālitthero sayameva pucchitvā vissajjanaṃ akāsītipi vadanti.

Mantaggahaṇanti tesaṃ vicāraṇāgahaṇaṃ, suttantikattherānaṃ, vinayadharattherānaṃca adhippāyagahaṇanti attho. **Pāṭekkaṃ vinicchayasanniṭṭhāpanatthanti** tesaṃ paccekaṃ adhippāyaṃ ñatvā tehi samuṭṭhāpitanayampi gahetvā vinicchayapariyosāpanatthanti adhippāyo.

“Mā kho turito abhaṇī”ti-ādinā abhimukhe ṭhitaṃ kañci anuvijjakaṃ ovadantena viya therena anuvijjakavatta kathitaṃ.

Anuyuñjanavattanti anuyujjanakkamaṃ, taṃ pana yasmā sabbasikkhāpadavītikkamavisayepi taṃtaṃsikkhāpadānulomena kattabbaṃ, tasmā “sikkhāpadānulomikaṃ”ti vuttaṃ. **Attano gatiṃ nāsetīti** attano sugatigamaṃ vināseti.

Anusandhitasaddo bhāvasādhanaṃ āha **“anusandhitanti kathānusandhi”**ti. **Vattānusandhitenā**ti etthāpi eseva nayo. **Vattānusandhitenā**ti ācārānusandhinā, ācārena saddhiṃ samentiyā paṭiññāyāti attho. Tenāha **“yā assa vattenā”**ti-ādi.

Pāliyaṃ **sañcicca āpattinti**-ādi alajjilajjilakkhaṇaṃ bhikkhubhikkhunīnaṃ vasena vuttaṃ tesaññeva sabbappakārato sikkhāpadādhikārattā. Sāmaṇerādīnampi sādharāṇavasena pana sañcicca yathāsakaṃ sikkhāpadavītikkamanādikaṃ alajjilajjilakkhaṇaṃ veditabbaṃ.

Kathānusandhivacananti cuditaka-anuvijjakānaṃ kathāya anusandhiyuttaṃ vacanaṃ na jānāti, tehi ekasmiṃ kāraṇe vutte sayāṃ taṃ asallakkhetvā attano abhirucitameva asambandhitatthanti attho. **Vinicchālānusandhivacanañcā**ti anuvijjakena katassa āpattānāpattivinicchayassa anugaṇaṃ, sambandhavadhanaṃ.

Codanādipucchāvissajjanāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Codanākaṇḍa

Anuvijjakakiccavaṇṇanā

360. Pāḷiyaṃ **yaṃ kho tvanti**-ādīsu tvaṃ āvuso yaṃ imaṃ bhikkhum codesi, taṃ kimhi dose codesi, katarāya vipattiyā codesīti attho. Evaṃ sabbattha.

361. **Asuddhapariśaṅkitoti** asuddhāya aṭṭhāne uppannāya pariśaṅkāya pariśaṅkito. Tenāha “**amūlakapariśaṅkito**”ti.

364. Pāḷiyaṃ **uposatho sāmaggatthāyāti** visuddhānaṃ bhikkhūnaṃ aññoññanirapekkho ahutvā uposatho uposathaṭṭhānaṃ sannipatitvā “pārisuddhiṃ āyasmanto ārocetha, parisuddhetthāyasmanto, parisuddho ahaṃ āvuso”ti-ādinā aññamaññaṃ parisuddhivīmaṃsanārocanavasena ayutte vivajjetvā yutteheva kāyacittasāmaggīkaraṇatthāya.

Visuddhāya pavāraṇāti diṭṭhasutādīhi aññamaññaṃ kathāpetvā visuddhisampādanatthāyāti attho. **Ubho eteti** āmisapuggalanissayane etc ubho.

Anuvijjakakiccavaṇṇanā niṭṭhitā.

Cūlasaṅgāma

Anuvijjakassa paṭipattivaṇṇanā.

365. **Tatra hīti** tasmim sannipāte. **Attapaccatthikāti** lajjipesalassa codakapāpagarahīpuggalassa anattakāmā verīpuggalā. **Sāsanapaccatthikāti** attano anācārānugūṇaṃ buddhavacanaṃ pakāsento taṇhāgatikā, diṭṭhigatikā ca. **Ajjhogāhetvāti** alajji-abhibhavanavasena saṃghamajjhaṃ pavisitvā. **So saṅgāmāvacaroti** so codako saṅgāmāvacaro nāma. **Diṭṭhasutamutampi rājakathādikanti** diṭṭhasutavaseneva rājacorādikathaṃ, mutavasenapi annādikathaṃca akathentenāti yojetabbaṃ. **Kappiyākappiyanissitā vāti** ādisu rūpārūpapaṭicchedapadena sakala-abhidhammatthapiṭakattaṃ dasseti. **Samathācārādīhi paṭisaṃyuttanti** sakalasuttantapiṭakattaṃ. Tattha **samathācāro** nāma samathabhāvanākkamo. Tathā **vipassanācāro**. **Ṭhānanisajjavattādinissitāti** saṃghamajjhādisu garucittikāraṃ paccupaṭṭhapetvā ṭhānādikkamanissitā ceva cuddasamahāvattādivattanissitā ca, ādi-saddena appicchatādinissitā cāti attho. **Pañhe uppanneti** kenaci uppanne pañhe pucchite. Idaṃca upalakkhaṇamattaṃ, yaṃ kiñci upaṭṭhitaṃ dhammaṃ bhāsassūti adhippāyo.

Kulapadeso nāma khattiyādi jātiyampi kāsikarājakulādikulaviseso. Etamevāha “**kulapadeso khattiyakulādivaseneva veditabbo**”ti. **Sannipātamaṇḍaleti** attano anuvijjamānappakāraṃ saṃghassa ñāpanatthaṃ uṭṭhāya saṃghasannipātamajjhe ito cito ca paresaṃ mukhaṃ olokontena na caritabbaṃ. Yathānisinneneva dhammavinayānugūṇaṃ vinicchayaṃ yathā sabbe suṇanti, tathā vattabbanti attho.

Pāliyaṃ **acaṇḍikatenāti** akatacaṇḍabhāvena, apharusenāti attho. “**Hitānukampinā**”ti etena mettāpubbabhāgo vutto. “**Kāruṇikena bhavitabban**”ti iminā appanāppattakaruṇā vuttā. “**Hitaparisakkinā**”ti iminākaruṇāpubbabhāgo. Tenāha “**karuṇā ca karuṇāpubbabhāgo ca upaṭṭhāpetabboti** ayaṃ padadvayepi adhippāyo”ti. Lijjiyāti lajjinī.

Anuyogavattaṃ kathāpetvāti “kālena vakkhāmī”ti-ādinā¹ vuttavattaṃ. Anuyuñjanācārakkameneva anuyuñjanaṃ **anuyogavattaṃ** nāma, taṃ kathāpetvā teneva kamena anuyuñjāpetvāti attho. **Ujumaddavenāti** ettha ajjhāharitabbapadaṃ dasseti “**upacaritabbo**”ti. “Dhammesu ca puggalesu cā”ti idaṃ “majjhāttena bhavitabban”ti pakatena sambandhitabbanti āha “**dhammesu ca puggalesu ca -pa- majjhattoti veditabbo**”ti. Yañhi yattha katthaci kattabbaṃ, taṃ tattha atikkamanto majjhatto nāma na hoti, dhammesu ca gāravo kattabbo. Puggalesu pana mettābhāvena² pakkhapātagāravo. Tasmā imaṃ vidhiṃ anatikkantova tesu majjhattoti veditabbo.

366. **Saṃsandananatthanti** āpatti vā anāpatti vāti saṃsaye jāte saṃsanditvā nicchaya karaṇatthaṃ vuttanti adhippāyo. **Atthadassanāyāti** sādhetabbassa āpattādi-upameyyatthassa codakacuditake attano paṭiññāya eva sarūpavibhāvanatthaṃ. **Attho jānāpanatthāyāti** evaṃ vibhāvito attho codakacuditakasaṃghānaṃ nāpanatthāya nijjhāpanatthāya, sampaṭicchāpanatthāyāti attho. **Puggalassa ṭhapanatthāyāti** codakacuditake attano paṭiññāya eva āpattiyaṃ, anāpattiyaṃ vā paṭiṭṭhāpanatthāya. **Sāraṇatthāyāti** pamuṭṭhasarāpanatthāya. **Savacanīyakaraṇatthāyāti** dose sārītepi sampaṭicchitvā paṭikammaṃ akarontassa savacanīyakaraṇatthāya. “**Na te apasādetabbā**”ti idaṃ adhippetatthadassanaṃ. Tattha avisamvāda katthāne ṭhitā eva na apasādetabbā, na itareti daṭṭhabbaṃ.

Appaccayapariniḃbānatthāyāti āyatiṃ paṭisandhiyā akāraṇabhūtaparinibbānatthāya. Pariniḃbānañhi nāma khīṇāsavānaṃ sabbapacchimā cuticittakammajarūpasaṅkhātā khandhā, te ca sabbākārato samucchinnānusayatāya punabbhavāya nantarādipaccayā na honti aññehi ca taṇhādipaccayehi virahitattā. Tasmā “appaccayapariniḃbānan”ti vuccati. **Tanti vimuttiññānadassanaṃ**. Tenevāha “**tasmin**”ti. **Vinayamantanāti** vinayavinicchayo. **Sotāvadhānanti** sotassa odhanaṃ, savananti attho. Tenāha “**yaṃ uppajjati ñāṇan**”ti. Yathāvuttāya vinayasamvarādikāraṇaparamparāya vimuttiyā eva padhānattā sā puna cittaṃ vimokkhoti uddhaṭoti āha “**arahattaphalasaṅkhāto vimokkho**”ti. Atha vā **yo** yaṃ kiñci dhammaṃ

1. Vi 5. 283 piṭṭhe.

2. Mettābhāvane (Ka)

anupādiyitvā parinibbānavasena **cittassa** cittasantatiyā,
 tappaṭibaddhakammajarūpasantatiyā ca **vimokkho** vimuccanaṃ
 apunappavattivasena vigamo, **etadatthāya** etassa vigamassatthāya¹ evāti
 evaṃ nigamanavasena pettha attho veditabbo.

367. Anuyogavattagāthāsu **kusalena buddhimatāti** sammāsambuddhena.
Katanti nibbattitaṃ, pakāsitaṃ attho. **Tenevāti**-ādīsu teneva katākatassa
 ajānaneva pubbāparaṃ ajānanassa, aññassapi bhikkhuno yaṃ katākataṃ
 hoti, tampi na jānātīti attho. **Attano sadiṣāyāti** yathāvuttehi dosehi yuttatāya
 attanā sadiṣāya.

Anuvijjakassa paṭipattivaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Etassādhigamatthāya (?)

Mahāsaṅgāma

Voharantena jānitabbādivaṇṇanā

368-374. Mahāsaṅgāme pāḷiyam **saṅgāmāvacarenā**ti anuvijjakam sandhāya vuttam. **Vatthū**ti methunādivītikkamo. **Nidānanti** vesāli-ādipaññattiṭṭhānam. **Puggalo akārako jānitabboti** ettha saṅghe vā gaṇe vā pariṇāyakabhūto puggaloti daṭṭhabbam.

375. **Vissaṭṭhisikkhāpadanti** nīlādidasannam sukkānam mocanavasena vuttam sukkavissaṭṭhisikkhāpadam. Tañhi telādimandavaṇṇanam nīlādīpacuravaṇṇanam vasena “**vaṇṇāvaṇṇā**”ti vuttam. Pacuratthe hi idha avaṇṇoti **a-kāro**.

379. **Yāva akaniṭṭhabrahmāno dvidhā hontī**ti ettha avihādisuddhāvāsikā aññabhūmīsu ariyā dhammavādīpakkham eva bhajanti, itare duvidhampīti daṭṭhabbam.

Voharantena jānitabbādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Kathinabheda

Kathina-atthatādivaṇṇanā

404. Kathine **anāgatavasenā**ti udakāharaṇādipayoge uppanne pacchā dhovanādipubbakaraṇassa uppattito tappayogassa anāgatavaseneva anantarapaccayo. Paccayattañcassa kāriyabhūtaṣa yasmā nipphādetabbataṃ nissāya paccayā pavattā, na vinā tena, tasmā tena pariyāyena vuttaṃ, na sabhāvato sabbattha. Tenāha “**payogassa hī**”ti-ādi. Tattha payogassa sattavidhampi pubbakaraṇaṃ paccayo hotīti sambandho. Kāraṇamāha “**yasmā**”ti-ādi. **Pubbakaraṇassatthāyā**ti pubbakaraṇassa nipphādanatthāya. **Purejātapaccayeti** purejātapaccayassa visaye. **Esā**ti payogo. Dhovanādiddhammesu ekampi attano purejātapaccayabhūtaṃ dhammaṃ na labhati, attano uppattito purejātaṣa pubbakaraṇassa abhāvāti attho. **Labhatī**ti pacchājātapaccayaṃ pubbakaraṇaṃ labhati, pacchājātapaccayo hotīti attho.

Pāliyaṃ **pannarasa dhammā saha jātapaccayena paccayoti** ettha pubbakaraṇassāti vā payogassāti vā aññassa kassaci paccayuppannassa aparāmaṭṭhattā pannarasa dhammā sayāṃ aññamaññasaha jātapaccayena paccayoti evamattho gahetabbo, tehi saha uppajjanakassa aññassa abhāvā. Evaṃ upari sabbattha. Tenāha “**saha jātapaccayaṃ panā**”ti-ādi. **Mātikā ca palibodhā cā**ti ettha **ca**-saddena pañcānisaṃsāni gahitānīti daṭṭhabbaṃ. **Evaṃ mātikānañca palibodhānañcā**ti etthāpi. Tehipi attho anantameva mātikādīhi saha jāyanti. Teneva “pannarasa dhammā saha jātapaccayena paccayo”ti vuttā. **Āsā**ti cīvarāsā. **Vatthū**ti āsāya nimittabhūtaṃ anuppannacīvaraṃ. “Dassāma karissāmā”ti hi dāyakehi paṭiññātacīvaraṃ nissāya anantaraṃ uppajjamānā cīvarāsā anantarapaccayādibhāvena vuttā. **Āsānañca anāsānañcā**ti labbhamānakacīvare uppajjanakacīvarāsānañceva alabbhamāne cīvare uppajjanaka-anāsānañca, āsānaṃ, tabbigamānañcāti attho. Khaṇe khaṇe uppattibhedanā sandhāya “**āsānan**”ti bahuvacanaṃ kataṃ,

āsāya, anāsāya cāti attho. Tenāha “**āsā ca anāsā cā**”ti.

Kathina-atthataḍḍivaṇṇanā niṭṭhitā.

Pubbakaraṇanidānā divibhāgavaṇṇanā

406-7. **Cha cīvarānī**ti khomādisu chasu aññataram sandhāya vuttam. Sabbasaṅgāhikavasena pana “**cīvarānī**”ti bahuvacanam katham. Pāḷiyam panettha **vatthu**, **āsā ca anāsā cāti**-ādīsu atthate kathine ānisaṃsavasena uppajjanakapaccāsācīvaram “vatthū”ti vuttam. Kathinacīvaram hetupaccaya-saddehi vuttanti veditabham.

408. **Paccuddhāro tīhi dhammehī**ti-ādi kathinatthārattāya ticīvarato aññam vassikasāṭṭhikādim paccuddharitum, adhiṭṭhahitvā attharituṇca na vaṭṭatīti dassanattham vuttam. “**Vacībhedenā**”ti etena kevalam kāyena kathinatthāro na ruhatīti dasseti.

Pubbakaraṇanidānādivibhāgavaṇṇanā niṭṭhitā.

Kathinādi jānitaḍḍavibhāgavaṇṇanā.

412. **Yesu rūpādidhammesū**ti “purimavassamvutthā bhikkhū, pañcahi anūno saṅgho, cīvaramāso, dhammena samena samuppannam cīvaran”ti evamādisu yesu rūpārūpadhammesu. **Satī**ti santesu. **Missībhāvoti** saṃsaggatā samūhapaññattimattam. Tenāha “**na paramatthato eko dhammo atthī**”ti.

416. **Ekato uppajjantī**ti kathinuddhārena saha uppajjamānārahā hontīti attho. Kathinatthārato hi pabhuti sabbe kathinaddhārā tam tam kāraṇantaramāgamma uppajjanti, tasmā sabbe **ekuppādā** nāma jātā. Tesu antarubbhārasahubbhārā dve eva tam vihāram anattatakathinavihārasadisam karontā sayam sakalena kathinatthārena saha nirujjhanti uddhārabhāvam

pāpuṇanti. Avasesā pana taṃ taṃ pāḷipuggalikameva kathinatthāraṃ dvinnarṃ palibodhānaṃ upacchindanavasena niromentā sayarṃ uddhārabhāvaṃ pāpuṇanti, na sakalaṃ kathinatthāraṃ. Kathinuddhārānañca **nirodho** nāma taṃ taṃ kāraṇamāgamma uddhārabhāvappatti, evañca uppatti nāma kathinuddhāro eva. Tenāha “**sabbepi atthārena saddhim ekato uppajjantī**”ti-ādi. Tattha **purimā dveti** “ekuppādā ekanirodhā”ti pāḷiyarṃ paṭhamarṃ vuttā antarubbhārasahubbhārā dve. **Tesūti** pakkamanantikādīsū. **Uddhārabhāvaṃ pattesūti** uddhārabhāvappattisaṅkhātanirodharṃ pattesūti attho. **Atthāro tiṭṭhati**ti katacīvaraṃ ādāya pakkantā dipuggalaṃ ṭhapetvā tadavasesānaṃ palibodhasabbhāvato kathinatthāro tiṭṭhati.

Kathinādi jānita bba vibhāga vaṇṇanā niṭṭhitā.

Paññattiva gga vaṇṇanā nayo niṭṭhito.

Saṅgahavagga

Upāḷipaṇcaka

Nappaṭippassambhanavaggavaṇṇanā

421. **Samaggehi karaṇīyānī**ti vivādādhikaraṇehi pubbe asamaggā hutvā pacchā sāmaggim upagatehi kattabbāni. Kim pana asaṇṇatamissaparisāya¹ saddhim lajjino sāmaggim karontīti āha “**uposathapavāraṇādīsu hī**”ti-ādi. Tattha **ṭhitāsūti** uposathapavāraṇāsu appavattīsu². **Upatthambho na dātabboti** uparūpari appavattanattāya mayampi uposatham na karissāmāti-ādinā kalahassa upatthambho na dātabbo, dhammena vinayena sāmaggim katvā samaggeheva asaṇṇatā bhikkhū vinetabbāti adhippāyo. Tenāha “**sace saṃgho accayaṃ desāpetvā**”ti-ādi. **Bhikkhuno nakkhamatīti** kesuci puggalesu appamattakadosadassanena na ruccati. **Diṭṭhāvikammampi katvāti** “na metaṃ khamatī”ti sabhāgassa bhikkhuno attano diṭṭhim āvikatvā. **Upetabbāti** sāsanaḥāniyā abhāvā sāmaggim akopetvā kāyasāmaggī dātabbā, īdise ṭhāne alajjiparibhogo āpattikaro na hoti, vaṭṭatiyeva. Ye pana sāsanaḥāniyā paṭipannā, tehi saha na vattati, āpatti eva hoti sāsanaḥāniyā ca. Tenāha “**yatra pana uddhamman**”ti-ādi. “**Diṭṭhāvikammam na vaṭṭatī**”ti iminā diṭṭhiyā āvikatāyapi āpattim dasseti.

422. **Kaṇhavācoti** rāgadosādīhi kiliṭṭhavadano. Anattakavacanassa dīpanam pakāsanam assāti **anattakadīpano**. **Mānam nissā yāti** vinicchayakaraṇam tava bhāroti saṃghena bhāre akatepi “ahamevettha voharitam araharūpo”ti mānam nissāya. **Yathādiṭṭhiyāti** anurūpaladdhiyā. Yassa hi atthassa yādisi diṭṭhi anurūpā, tam gahetvā nabyākatāti attho. **Assa attanoti** adhammādi-attham sandhāya vadati, na puggalam, assa adhammādi-atthasaṅkhātassa attano sarūpassa yā anurūpā

1. Aṇṇathāpissā parisāya (Sī)

2. Sampavattīsu (Sī, Ka)

diṭṭhīti attho. **Laddhiṃ nikkhipitvā**ti anurūpaladdhiṃ chaḍḍetvā, aggahetvāti attho. Tenāha “**adhammādīsu dhammādiladdhiko hutvā**”ti. Atha vā attano laddhiṃ nigūhitvā puggalānugunaṃ tathā byākaronto na yathādiṭṭhiyā byākatā nāma. Imasmiṃ pakkhe **adhammādīsu dhammādiladdhiko hutvā**ti ettha adhammādīsu dhammādiladdhiko viya hutvāti attho gahetabbo.

Nappaṭippassambhanavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

Vohāravaggādivaṇṇanā

424. **Kammañattī**ti kammabhūtā ñatti. Anussāvananirapekkhā ñattikammabhūtā ñattīti attho. **Kammapādañatti** nāma ñattidutiya-kammādīsu anussāvanakammassa pādabhūtā adhiṭṭhānabhūtā ñatti. **Navasu ṭhānesūti** osāraṇādīsu navasu ṭhānesu. **Dvīsu ṭhānesūti** ñattidutiyañatticatutthakammesu.

Suttānulomanti ubhatovibhaṅge suttānulomabhūte mahāpadese sandhāya vuttaṃ. **Vinayānulomanti** khandhakaparivārānulomabhūte mahāpadese. **Suttantike cattāro mahāpadeseti** suttābhidhammapiṭakesu anuññāta-paṭikkhittasuttānulomavasena nayato gahetabbe cattāro atthe.

425. **Diṭṭhīnaṃ āvikammānīti** āpattiladdhīnaṃ pakāsanāni, āpattidesanākammānīti attho.

Yathā catūhi pañcahi diṭṭhi āvikatā hotīti yathā āvikate catūhi pañcahi ekībhūtehi ekassa puggalassa santike āpatti desitā nāma hoti, evaṃ desetīti attho. Evaṃ desento ca attanā saddhiṃ tayo vā cattāro vā bhikkhū gahetvā ekassa santike deseti. Evaṃ desetum na vaṭṭati. Desitā ca āpatti na vuṭṭhāti, desanāpaccayā dukkaṭaṇca hoti. Dvinnam tiṇṇam pana ekato desetum vaṭṭati.

444. **Adassanenāti** imassa akappiyaṃ parivajjentānaṃ vinayadharānaṃ paṭipattiyā adassanena, tesam diṭṭhānugatiṃ anāpajjanenātipi attho gahetabbo. **Akappiye kappiyasaññitāyāti** rajatādi-akappiye

tipu-ādisaññitāya. **Pucchitvā¹ vā aññesaṃ vā vuccamānaṃ asuṇanto āpajjatīti** ettha pucchitvā¹ asuṇanto vā pucchiyamānaṃ asuṇanto vāti paccekaṃ yojetabbaṃ. **Ekarattātikkamādivasenāti** adhiṭṭhitacīvarena vippavasitvā ekarattātikkamena pācittiyaṃ āpajjati. **Ādisaddena** charattātikkamādīnaṃ saṅgaho.

450. **Anatthaṃ kalisāsananti** anattāhavaṃ kodhavaṇaṃ āropento dosaṃ āropento upaddavāya parisakkatīti attho.

454. **Vohāraniruttiyanti** tassa tassa atthassa vācakasadde pabhedagatañāṇappatto na hotīti attho.

455. **Parimaṇḍalabyañjanāropane kusalo na hotīti** parimaṇḍalena padabyañjanena vattu, parehi vuttaṃ jānituṇca asamatthoti attho.

458. **Anussāvanenāti** anu anu kathanena. Tenāha “**nanutumhe**”ti-ādi, yaṃ avocumha, svāyaṃ pakāsītoti sambandho. Tattha **yanti** idaṃ yasmā vacanāpekkhaṃ na hoti, vacanattāpekkhameva, tasmā tena vacanena nānākaraṇābhāvaṃ pakāsayissāmāti yamatthaṃ avocumhāti attho gahetabbo. Teneva “**svāyan**”ti pulliṅgavasena paṭiniddeso kato tassa so ayaṃ nānākaraṇābhāvoti attho.

467. **Mañcapadādīsupi naḷāṭaṃ paṭihaññeyyāti** andhakāre cammakhaṇḍaṃ paññapetvā vanditum onamantassa naḷāṭaṃ vā akkhi vā mañcādīsu paṭihaññati. Etena vandatopi āpatti-abhāvaṃ vatvā vandanāya sabbathā paṭikkhepābhāvaṇca dīpeti. Evaṃ sabbattha suttantarchi appaṭikkhittesu. Naggādīsu pana vanditum na vaṭṭatīti. **Ekato āvaṭṭoti** ekasmiṃ dosāgatipakkhe parivatto pavatṭhoti attho. Tenāha “**sapattapakke ṭhito**”ti. **Vandiyamānoti** onamitvā vandiyamāno. Vanditabbesu uddesācariyo, nissayācariyo ca yasmā navakāpi honti, tasmā te vuḍḍhā eva vandiyāti veditabbā.

470. **Pubbe vuttamevāti** sahaseyyādipaṇṇattivajjaṃ. **Itaranti** sacittakaṃ.

Vohāravaggādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Aparadutiyagāthāsaṅgaṇika

Kāyikādi-āpattivāṇṇanā

474. “**Kaṭi āpattiyo**”ti-ādinā upālittherena vinayassa pāṭavattamā sayameva pucchitvā vissajjanam katham. **Bhikkhunīnamyeva -pa-atṭhavatthukā nāmāti** bhikkhunīnam paññattā ekā eva āpatti atṭhavatthukā nāmāti attho.

475. **Kammaṇca kammapādakā cāti** ettha yasmā ñattikammesu ñatti sasameva kammam hoti, ñattidutiyañatticatutthesu kammesu anussāvanasaṅkhātassa kammassa ñattipādakabhāvena tiṭṭhati, tasmā imāni dve “ñattikiccāni”ti vuttāni.

Pācittiyaena saddhim dukkaṭā katāti dasasupi sikkhāpadesu ekato upasampannāya vasena vuttadukkaṭam sandhāya vuttam.
Paṭhamasikkhāpadamhīti bhikkhunovādavaggassa paṭhamasikkhāpadavibhaṅge¹. **Adhammakamme**ti bhikkhunovādakasammutikamme adhammakamme jāte āpajjitabbā dve āpattinavakā, dhammakamme dve āpattinavakāti cattāro navakā vuttā.
Āmakadhaññam viññāpetvā bhuñjantiyā viññāpanādipubbapayoge dukkaṭam, ajjhohāre pācittiyam. Pācittiyaena saddhim dukkaṭā katāyevāti vuttam.

Vijahantī tiṭṭhatīti-ādīsu yadā bhikkhuniyā ekena pādena hatthapāsam vijahitvā ṭhatvā kiñci kammam katvā tato aparena pādena vijahitvā ṭhātukāmatā uppajjati, tadā sā yathākkammam “vijahantī tiṭṭhati, vijahitvā tiṭṭhatī”ti imam vohāram labhati. Aññathā hissā gāmūpacāramokkantiyā viseso na siyā hatthapāsavijahanassāpi gamanattā. **Nisīdati vā nipajjati vāti** etthāpi yathāvuttādhippāyena addhāsanena hatthapāsam vijahantī nisīdati, sakalena vā āsanena vijahitvā nisīdati, addhasarīrena vijahantī nipajjati, sakalena sarīrena vijahitvā nipajjatīti yojetabbam.

Kāyikādi-āpattivāṇṇanā niṭṭhitā.

Pācittiyavaṇṇanā

476. **Sabbāni nānāvattthukānī**ti sappinavanītādīnaṃ pañcannaṃ vatthūnaṃ bhedenā pācittiyāni pañca nānāvattthukāni. Esa nayo paṇītabhojanavisaye **nava pācittiyānī**ti-ādīsupi. Etena bhesajjapaṇītabhojanasikkhāpadāni ekekasikkhāpadavasena paññattānīpi vatthubhedena paccekāṃ pañcasikkhāpadanavasikkhāpadasadisāni bhikkhunīnaṃ pāṭidesanīyāpattiyo viyāti dasseti. Teneva “nānāvattthukānī”ti vuttaṃ. Sappiṃ eva paṭiggahetvā anekabhājanesu ṭhapetvā sattāhaṃ atikkāmentassa bhājanagaṇanāya sambhavantiyo bahukāpi āpattiyo ekavattthukā eva honti, evaṃ sappibhojanameva bahūsu ṭhānesu viññāpetvā ekato vā visum visumeva vā bhuñjantassa āpattiyo ekavattthukā evāti daṭṭhabbā.

Pāliyaṃ **ekavācāya deseyya, vuttā ādiccabandhunāti** ettha “deseyyāti vuttā”ti iti-saddaṃ ajjhāharitvā yojetabbaṃ. Evaṃ sesesupi.

Bhedānuvattakānanti ettha ādi-saddo luttaniddiṭṭho. Yāvatatiyakā ca sabbe ubhatovibhaṅge āgatā, saṃghādisesasāmañña ekāṃ, pācittiyasāmañña ca ekāṃ katvā “**yāvatatiyake tisso**”ti vuttanti daṭṭhabbaṃ. Ettha ca ñattiyā dukkaṭaṃ, dvīhi kammavācāhi thullaccayāpi santi eva. Tāni mātikāya na āgatāni. Mātikāgatavasena hettha “tisso”ti vuttaṃ.

Saṃghādīhīti saṃghagaṇapuggalehi kāraṇabhūtehi. **Abbhūhasīloti** parisuddhabhāvūpagamanena abhinavuppannasīlo. Abhinavuppannañhi “abbhūhan”ti vuccati, parisuddhasīloti attho. Tenāha “**pākatiko**”ti.

“**Kosambakakkhandhake vuttānisamse**”ti idaṃ kosambakakkhandhake “sace maṃ ime bhikkhū āpattiyā adassane ukkhipissanti, na mayā saddhim uposathaṃ karissanti”ti-ādīnā āpattiyā adassane ādīnavāṃ dassetvā paresampī saddhāya āpattidesanāvīdhanamukhena sāmattiyaṭo pakāsito. Ekato uposathakaraṇa, pavāraṇākaraṇa, saṃghakammakaraṇa, āsanenisīdana, yāgupānenisīdana, bhattachaggenisīdana, ekacchanne sayana, yathāvuddha-abhivādanādikaraṇasaṅkhāte aṭṭhānisamse sandhāya vuttaṃ.

Catunnanti vinayapiṭake āgatānaṃ vasena vuttaṃ. **Katamā pana sāti** sā catubbidhā accayadesanā katamāti attho. **Abhimārānanti** māraṇatthāya payojitadhanuggahānaṃ. **Upaṭṭhāyikāyāti** sahaseyyasikkhāpadavatthusmiṃ āgatāya.

Aṭṭhannaṃ bhikkhunīnanti therāsanato paṭṭhāya aṭṭhahi bhikkhunīhi itarāya āgatāya vuḍḍhāya bhikkhuniyā āsanaṃ dātabbaṃ. Aṭṭhannaṃ pana bhikkhunīnaṃ navakāya āgatāya adātumpi vaṭṭati. Tāya pana saṃghanavakāsane laddhokāse nisīditabbaṃ. Atha vā aṭṭhannaṃ vuḍḍhānaṃ bhikkhunīnaṃ itarāya navakatarāya āsanaṃ dātabbaṃ. **Kammāni navāti** osāraṇādīni nava eva.

Pācittiyavaṇṇanā niṭṭhitā.

Avandanīyapuggalādivaṇṇanā

477. **Dasa janāti** “dasa ime bhikkhave avandiyā”ti-ādinā¹ vuttā navaka-anupasampannanānāsaṃvāsakamātugāmapaṇḍakā pañca, pārivāsikādayo ca pañcāti dasa janā.

Dvādasa kammadosāti dosayuttakammāni dvādasāti attho. **Kammasampattiyoti** sampannakammāni, visuddhakammānīti attho. **Etadevāti** dhammena samaggameva.

Anantaṃ nibbānaṃ ajini jinitvā paṭilabhatīti anantajinoti āha “**pariyanta**”iccādi. **Svevāti** so eva bhagavā.

“**Vinayaṃ paṭijānantassa, vinayāni suṇoma te**”ti-ādinā upālitthereneva ekaṃ vinayadharanā sammukhe ṭhitaṃ pucchantena viya pucchitvā tena vissajjitaṃ viya vissajjanaṃ kataṃ. Tattha **vinayaṃ paṭijānantassāti** vinayaṃ jānāmīti paṭijānantassa. **Vinayānīti** vinaye tayā vuccamāne suṇoma.

478. Paḷiyaṃ **pārājikā**ti-ādi ubhatovibhaṅgesu āgatesu aggahitaggahaṇavasena vuttaṃ.

Avandanīyapuggalādivaṇṇanā niṭṭhitā.

1. Vi 5. 248 piṭṭhe.

Sedamocanagāthā

Avippavāsapañhāvaṇṇanā

479. Sedamocanagāthāsu **akappiyasambhogoti** anupasampannehi saddhiṃ kātuṃ paṭikkhitto uposathādisaṃvāso eva vutto. **Pañhā mesāti** ettha **ma-kāro** padasandhikaro. **Esāti** ca līṅgavipallāsavasena vuttam, pañho esoti attho. **Pañha**-saddo vā dviliṅgo daṭṭhabbo. Tenāha “**esā pañhā**”ti-ādi.

Garubhaṇḍam sandhāyāti garubhaṇḍena garubhaṇḍaparivattanam sandhāya. **Dasāti** dasa avandiyapuggale. **Ekādaseti** abhabbapuggale. **Sikkhāya asādhāraṇoti** khurabhaṇḍam dhāretuṃ anuññātasikkhāpadena bhikkhūhi asādhāraṇasikkhāpadoti attho.

Ubbhakkhake na vadāmīti akkhato uddham sīse ṭhitamukhamaggepi pārājikam sandhāya na vadāmi. **Adhonābhinti** nābhito heṭṭhā ṭhitavaccapassāvamaggepi vivaṃjiya aññasmiṃ sarīrappadese methunadhammapaccayā katham pārājiko siyāti attho.

Chejjavatthunti pārājikam.

Avippavāsapañhāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pārājikādipañhāvaṇṇanā

480. **Dussakuṭi-ādīnīti ādi**-saddena acchataratipupattādīhi, tiṇapaṇṇādīhi ca paṭicchannakuṭiyo saṅgaṇhāti. Tādisāya hi kuṭiyā bahi ṭhatvā anto ṭhitāya itthiyā magge dussādīnā santhataṃ katvā pavesentopi pārājiko siyā. **Līṅgaparivattam sandhāya vuttāti** līṅge parivatte paṭiggahaṇassa vijahanato puna appaṭiggahetvā paribhuñjanāpattiṃ sandhāya vuttam.

Pāḷiyam **bhikkhū siyā vīsatiyā samāgatāti** vīsatiyā saṅkhātāya bhikkhū samāgatā, etena sabbakammārahataṃ saṅghassa dasseti.

Nivatthoti gāthāya antaravāsakena nivattho uttarāsaṅgena diguṇaṃ katvā pārutasaṅghāṭiyo. Iti tāni tīṇipi cīvarāni kāye gatāneva bhikkhuniyā bindumattaṃ kāḷakaṃ udakena dhovitamatte nissaggiyāni hontīti attho.

Itthim haneti gāthāya na mātubhūtaṃ itthim haneyya, na pitubhūtaṃ purisaṃ haneyya. **Anariyanti** tañca anarahantameva haneyya, etena arahantaghātakopi na hotīti dasseti. **Anantaram phuseti** ānantariyaṃ phusatīti attho.

481. **Suppatiṭṭhitanigrodhasadisanti** yojanavittthataṃ rukkhaṃ sandhāya vuttaṃ.

Sattarasakesūti bhikkhunīnaṃ paññattasattarasasaṃghādisesesu.

Pārājikādipaṇhāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Pañcavagga

Kammavaggavaṇṇanā

483. Kammavagge ṭhapita-uposathapavāraṇānaṃ kattikamāse sāmaggīyā katāya sāmaggīpavāraṇaṃ muñcitvā uposathaṃ kātum na vaṭṭatīti āha “**ṭhapetvā kattikamāsan**”ti. Sace pana tesaṃ nānāsīmāsu mahāpavāraṇāya visum pavāritānaṃ kattikamāsabbhantare sāmaggī hoti, sāmaggī-uposatho eva tehi kattaḃbo, na pavāraṇā. Ekasmiṃ vasse katapavāraṇānaṃ puna pavāraṇāya avihitattā. **Sāmaggīdivasoti** anuposathadivase sāmaggīkaraṇaṃ sandhāya vuttaṃ. Sace pana cātuddasiyaṃ, pannarasiyaṃ vā saṃgho sāmaggim karoti, tadā sāmaggī-uposathadivaso na hoti, cātuddasīpannarasī-uposathova hoti. Upari pavāraṇāyapi eseva nayo.

Paccukkaḍḍhitvā ṭhapitadivasoti bhaṇḍanakārakehi upaddutā vā kenacideva karaṇīyena pavāraṇāsaṅgahaṃ vā katvā ṭhapito kāḷapakkhacātuddasīdivasova. **Dve ca puṇṇamāsiyoti** pubbakattikapuṇṇamā, pacchimakattikapuṇṇamā cāti dve puṇṇamāsiyo. **Evaṃ catubbidhampīti** puṇṇamāsidvayena saddhim sāmaggīpavāraṇaṃ, cātuddasīpavāraṇaṃ ca sampiṇḍetvā vuttaṃ. Idaṃca pakaticārittavasena vuttaṃ. Tathārūpapaccaye pana sati ubhinnaṃ puṇṇamāsināṃ purimā dve cātuddasiyopi kāḷapakkhacātuddasiyā anantarā pannarasīpīti imepi tayo divasā pavāraṇādivasā evāsi imaṃ sattavidhampi pavāraṇādivasaṃ ṭhapetvā aññasmim divase pavāretum na vaṭṭati.

484. **Anussāvanakammaṃ katvāti** paṭhamam anussāvanaṃ sāvetvā “esā ñattī”ti anussāvanānantarameva sakalam ñattim vatvā, pariyosāne “esā ñattī”ti vatvāti adhippāyo.

485. **Yvāyanti** byañjanappabhedo adhippeto. **Dasadhā** byañjanabuddhiyā pabhedoti ettha dasadhā dasavidhena byañjanānaṃ pabhedoti yojetabbam. Kenāyaṃ pabhedoti āha “**byañjanabuddhiyā**”ti. Yathādhippetatthabyañjanato byañjanasaṅkhātānaṃ akkhārānaṃ janikā buddhi byañjanabuddhi, tāya

byañjanabuddhiyā, akkharasamuṭṭhāpakacittabhedenevāti attho. Yaṃ vā saṃyogaparam katvā vuccati, idampi garukanti yojanā.

Tattha āyasmatotī-ādīsu yāni anantaritāni **sa-kāra ma-kārādibyañjanāni** “saṃyogo”ti vuccanti, so saṃyogo paro yassa **a-kārādino**, so **saṃyogaparo** nāma. **Rassanti** akārādibyañjanarahitaṃ saraṃ. **Asaṃyogaparanti** “yassanakhamatī”ti-ādīsu **ya-kāra na-kārādibyañjanasahitasaram** sandhāya vuttaṃ. **Ta-kārassa tha-kāraṃ** akatvā vaggantare sithilameva katvā “suṇātu me”ti-ādīṃ vadantopi duruttaṃ karotiyeva ṭhapetvā anurūpaṃ ādesaṃ. Yañhi “saccikatthaparamatthenā”ti vattabbe “saccikatthaparamatṭhenā”ti ca “atthakathā”ti vattabbe “aṭṭhakathā”ti ca tattha tattha vuccati, tādīsaṃ pāli-aṭṭhakathāsu diṭṭhapayogaṃ, tadanurūpañca vattum vaṭṭati, tato aññaṃ na vaṭṭati. Tenāha “**anukkamāgataṃ paveṇiṃ avināsentenā**”ti-ādi.

Dīghe vattabbe rassanti-ādīsu “bhikkhūnaṃ”ti vattabbe “bhikkhunaṃ”ti vā “bahūsū”ti vattabbe “bahusū”ti vā “nakkhamatī”ti vattabbe “na khamatī”ti vā “upasampadāpekkho”ti vattabbe “upasampadāpekho”ti vā evaṃ anurūpaṭṭhānesu eva dīgharassadi rassadīghādivasena parivattetuṃ vaṭṭati, na pana “nāgo”ti vattabbe “nago”ti vā “saṃgho”ti vattabbe “sagho”ti vā “tisso”ti vattabbe “tiso”ti vā “yācatī”ti vattabbe “yācantī”ti vā evaṃ ananurūpaṭṭhānesu vattum. Sambandhaṃ, pana vavatthānañca sabbathāpi vaṭṭatīti gahetabbaṃ.

486. **Sesasīmāsupīti** atimahatī-ādīsu dasasupī.

488. **Catuvaggakaraṇeti** catuvaggena saṃghena kattabbe. **Anissāritāti** uposathaṭṭhapanādinā vā laddhinānāsamvāsakabhāvena vā na bahikatā. Aṭṭhakathāyañhi “apakatattassāti ukkhittakassa vā, yassa vā uposathapavāraṇā ṭhapitā hontī”ti¹ vuttattā ṭhapita-uposathapavāraṇo bhikkhu apakatatto evāti gahetabbaṃ. **Parisuddhasīlāti** pārājikaṃ anāpanā adhippetā. Parivāsādikammesu pana garukaṭṭhāpi apakatattā evāti gahetabbaṃ. **Avasesā -pa- chandārahāva hontīti**.

1. Vi-Ṭṭha 4. 219 piṭṭhe.

saṁghato hatthapāsam vijahitvā ṭhite sandhāya vuttam. Avijahitvā ṭhitā pana chandārahā na honti, tepi catuvaggādito adhikā hatthapāsam vijahitvā chandārahā honti. Tasmā saṁghato hatthapāsam vijahitvā ṭhiteneva chando vā pārisuddhi vā dātabbā.

Kammavaggavaṇṇanā niṭṭhitā.

Apalokanakammakathāvaṇṇanā

496. **Etarahi sacepi sāmaṇeroti**-ādīsu buddhādīnam avaṇṇabhāsanampi akappiyādiṁ kappiyādibhāvena dīpanampi diṭṭhivipattiyaññeva pavisati teneva vakkhati “taṁ laddhiṁ nissajjāpetabbo”ti. Bhikkhūnampi eseva nayo. **Micchādiṭṭhikoti** buddhavaacanādhippāyam viparītato gaṇhanto, **so eva antaggāhikāya diṭṭhiyā samannāgatoti** ca vutto. Keci pana “sassatucchedānam aññataradiṭṭhiyā samannāgato”ti vadanti, taṁ na yuttam, sassatucchedaggāhassa sāmaṇerānaṁ liṅganāsanāya kāraṇattena heṭṭhā **aṭṭhakathāyameva**¹ vuttattā, idha ca daṇḍakammanāsanāya eva adhippetattā.

Tassāpi dātabboti vijjamānaṁ mukharādibhāvaṁ nissāya appaṭipucchitvāpi paṭiññaṁ aggahetvāpi āpattiṁ anāropetvāpi desitāyapi āpattiyā khumsanādito anoramantassa dātabbova. Oramantassa pana khamāpentassa na dātabbo.

Brahmaḍaṇḍassa dānanti khaṇḍassa ukkaṭṭhadaṇḍassa dānam. Tajjanīyādikamme hi kate ovādānusāsanippadānapaṭikkhepo natthi. Dinnabrahmaḍaṇḍe pana tasmiṁ saddhiṁ tajjanīyādikammakatchi paṭikkhittampi kātum na vaṭṭati, “neva vattabbo”ti-ādina ālāpasallāpādimattassāpi nakārena paṭikkhittattā. Tañhi disvā bhikkhū gīvaṁ parivattetvā olokanamattampi na karonti, evaṁ vivajjetabbaṁ nimmādanakaraṇatthameva tassa daṇḍassa anuññātattā. Teneva channattheropi ukkhepanīyādikammakatopi abhāyitvā brahmaḍaṇḍe dinne “saṁghenāham sabbathā vivajjito”ti mucchito papati. Yo pana brahmaḍaṇḍakatena saddhiṁ ñatvā saṁsaṭṭho avivajjetvā viharati, tassa dukkaṭamevāti gahetabbaṁ aññathā

1. Vi-Ṭṭha 3. 297 piṭṭhe.

brahmaḍaṇḍavidhānassa niraṭṭhakatāpasaṅgato. **Tenā**ti brahmaḍaṇḍakatena. Yathā tajjanīyādikammakatehi, evameva tato adhikampi saṅghaṃ ārādhentena sammāvattitabbaṃ. Tañca “sorato nivātavuttī”ti-ādinā sarūpato dassitameva. Tenāha “**sammāvattitvā khamāpentassa brahmaḍaṇḍo paṭippassambhetabbo**”ti.

Yaṃ taṃ bhagavatā avandiyakammaṃ anuññātanti sambandho. “Tassa bhikkhuno ḍaṇḍakammaṃ kātun”ti sāmāññato anuññātappakāraṃ dassetvā puna visesato anuññātappakāraṃ dassetuṃ “**atha kho**”ti-ādi-pāli uddhaṭṭi veditabbaṃ. **Imassa apalokanakammassa ṭhānaṃ hotī**ti apalokanakammassa sāmāññassa pavattiṭṭhānaṃ hotīti. Visesyatirekena avijjamānampi tadanñattha appavattiṃ dassetuṃ visesanissitaṃ viya voharīyati. “**Kammaññeva lakkhaṇaṃ**”ti iminā osāraṇādivasena gahitāvasesānaṃ sabbesaṃ apalokanakammassa sāmāññalakkaṇavasena¹ gahitattā kammaññeva lakkhaṇamassāti kammalakkaṇanti nibbacaṇaṃ dasseti. Idañca vuttāvasesānaṃ kammānaṃ niṭṭhānaṭṭhānaṃ, saṅkhārakkhandhadhammāyatanāni viya vuttāvasesakhandhāyatanānanti daṭṭhabbaṃ. Teneva vakkhati “ayaṃ panettha pālimuttakopi kammalakkaṇavinicchayo”ti-ādi². Yathā cettha, evaṃ upari ñattikammādīsupi kammalakkaṇaṃ vuttanti veditabbaṃ. **Tassa karaṇanti** avandiyakammassa karaṇavidhānaṃ.

“**Na vanditabbo**”ti iminā vandantiyā dukkaṭanti dassetīti daṭṭhabbaṃ. Saṅghena kataṃ katikaṃ ñatvā maddanaṃ viya hi saṅghasammuttiṃ anādarena atikkamantassa āpatti eva hoti.

Bhikkhusaṅghassāpi panetaṃ labbhatiyevāti avandiyakammassa upalakkaṇamattena gahitattā bhikkhusaṅghassāpi kammalakkaṇaṃ labbhati eva.

Salākadānaṭṭhānaṃ **salākaggaṃ** nāma. Yāgubhattānaṃ bhājanaṭṭhānāni **yāgaggabhattachagāni** nāma. Etesupi hi ṭhānesu sabbo saṅgho uposathe viya sannipatito, kammañca vaggakammaṃ na hoti, “mayametaṃ na jānimhā”ti pacchā khiyyantāpi na honti. Khaṇḍasīmāya pana kate khiyyanti. Saṅghikapaccayañhi acchinnacīvarādīnaṃ dātuṃ apalokentehi upacārasimaṭṭhānaṃ

1. Apalokanakammaṃ Hoti Visesa-sāmāññalakkaṇavasena (Sī, Ka)

2. Vi-Ṭṭha 4. 253 piṭṭhe.

sabbesaṃ anumatiṃ gahetvāva kātabbaṃ. Yo pana visabhāgapuggalo dhammikaṃ apalokanaṃ paṭibāhati, taṃ upāyena bahi-upacārasīmāgataṃ vā katvā khaṇḍasīmaṃ vā pavisitvā kātuṃ vaṭṭati.

Yaṃ sandhāya “apalokanakammaṃ karotī”ti sāmāññato dasseti, taṃ apalokanakammaṃ sarūpato dassetumāha **“acchinnacīvaraṃ”**iccādi. Yadi apaloketvāva cīvaraṃ dātabbaṃ, kiṃ pana appamattakavissajjakasammutiyāti āha **“appamattakavissajjanakena panā”**ti-ādi. **Nāli vā upadḍhanāli** vāti divase divase apaloketvā dātabbassa pamāṇadassanaṃ. Tena yāpanamattameva apaloketabbaṃ, na adhikanti dasseti. **Ekadivasamyeva** vāti-ādi dasavīsatidivasānaṃ ekasmiṃ divaseyeva dātabbaparichedadassanaṃ, tena yāva jīvanti vā yāva rogā vuṭṭhahatīti vā evaṃ apaloketuṃ na vaṭṭatīti dasseti. **Ṇapalibodhanti** iṇavatthum dātuṃ vaṭṭatīti sambandho. Tañca iṇāyikehi palibuddhassa lajjipesalassa sāsanaupakāraḥkassa pamāṇayuttameva kappiyabhaṇḍaṃ niyametvā apaloketvā dātabbaṃ, na pana sahaṣsaṃ vā sataḥsaṣṣaṃ vā mahā-ṇaṃ. Tādisaṇhi bhikkhācariyavattena sabbehi bhikkhūhi tādisassa bhikkhuno pariyesitvā dātabbaṃ.

Upanikkhepatoti cetiyapaṭijagganattāya vaḍḍhiyā payojetvā kappiyakāraḥkehi ṭhapitavatthuto. **Samghikenapīti** na kevalaṇca tatrappādato paccayaḍāyakehi catupaccayatthāya samghassa dinnavatthunāpīti attho.

Samghabhattaṃ kātuṃ na vaṭṭatīti mahādānaṃ dentehipi kariyamānaṃ samghabhattaṃ viya kāretuṃ na vaṭṭatīti adhippāyo.

“Yathāsukhaṃ paribhuñjitum ruccatī”ti vuttattā attano paribhogappahonakaṃ appaṃ vā bahuṃ vā gahetabbaṃ, adhikaṃ pana gahetuṃ na labhati. **Upasathadivaseti** nidassanamattam, yasmim kismiñci divasepi kataṃ sukatameva hoti. Karontena “yaṃ imasmiṃ vihāre antosīmāya samghasantakaṃ -pa- yathāsukhaṃ paribhuñjitum mayhaṃ ruccatī”ti evaṃ katikā kātabbā, tathā dvīhi tīhipi **“āyasmāntānaṃ ruccatī”**ti vacanameva hettha piseso. **Tesampīti** rukkhānaṃ. **Sā eva katikāti** visum katikā na kātabbāti attho.

Tesanti rukkhānaṃ. Saṃgho sāmīti sambandho. **Purimavihāreti** purime yathāsukhaṃ paribhogatthāya katakatike vihāre. **Pariveṇāni katvā jaggantīti** yattha arakkhiyamāne phalāphalāni, rukkhā ca vinassanti, tādisaṃ ṭhānaṃ sandhāya vuttaṃ, tattha saṃghassa katikā na pavattīti adhippāyo. Ye pana rukkhā bījāni ropetvā ādito paṭṭhāya paṭijaggitā, tepi dasamabhāgaṃ datvā ropakeheva paribhuñjitabbā. **Tehīti** jaggakehi.

Tatthāti tasmim vihāre. **Mūleti**-ādikāle, pubbeti attho. **Dīghā katikāti** aparicchinnakālā yathāsukhaṃ paribhogatthāya katikā. **Nikkukkuccenāti** “abhājitamidan”ti kukkuccaṃ akatvāti attho. **Khiyyanamattamevetanti** tena khiyyanena bahuṃ khādantānaṃ doso natthi attano paribhogappamāṇasseva gahitattā, khiyyantepi attano pahonakaṃ gahetvā khāditabbanti adhippāyo.

Gaṇhathāti na vattabbāti tathāvutte teneva bhikkhunaṃ dinnam viya maññeyyūṃ, taṃ nissāya micchājīvasambhavo hotīti vuttaṃ. Tenāha “**anuvicāritvā**”ti-ādi. **Upaḍḍhabhagoti** ekabhikkhuno paṭivīsato upaḍḍhabhāgo. Dentena ca “**ettakaṃ dātuṃ saṃgho anuññāsī**”ti evaṃ attānaṃ parimocetvā yathā te saṃghe eva pasīdanti, evaṃ vatvā dātabbāṃ.

Apaccāsīsantenāti gilānagamikissarādīnaṃ anuññātapuggalānampi attano santakaṃ dantena apaccāsīsanteneva dātabbāṃ, ananuññātapuggalānaṃ pana apaccāsīsantenāpi dātuṃ na vaṭṭatīti. Saṃghikameva yathākatibhāya dāpetabbāṃ. Attano santakampi paccayadāyakādī sayameva vissāsenā gaṇhanti, na vāretabbā, laddhakappiyanti tuṇhī bhavitabbāṃ. **Pubbe vuttamevāti** “kuddho hi so rukkhhepi chindeyyā”ti-ādinā tuṇhībhāve kāraṇaṃ pubbe vuttameva. Tehi kata-anatthābhāvepi kāruññena tuṇhī bhavituṃ vaṭṭati, “gaṇhathā”ti-ādi pana vattuṃ na vaṭṭati.

Garubhaṇḍattā -pa- na dātabbanti jīvarukkhānaṃ āramatṭhānīyattā, dārūnaṃ gehasambhārānupagatatā “**sabbaṃ tvameva gaṇhā**”ti dātuṃ na vaṭṭatīti vuttaṃ. **Akatāvāsaṃ vā katvāti** pubbe avijjamānaṃ senāsanaṃ katvā jaggitakāle phalavāre sampatte.

Apalokanakammakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Atthavasavaggādivaṇṇanā

498. **Vipākadukkkhasaṅkhātānaṃ samparāyikaverānanti** ettha pāṇātipātādiverena nibbattatā, verappattiyā hetuttāca “vipākadukkhavedanā”ti vuttā. Pāṇātipātādipaṇcaveravinimuttānampi akusalānaṃ verehi saha ekato saṅgaṇhanatthaṃ “**dasa akusalakamma**pathappabhedānaṃ”ti puna vuttaṃ.

499-500. **Taṃ kammanti** tajjanīyādikammameva, sattā āpattikkhandhā paññattaṃ nāmāti sambandho. **Antarā kenaci apaññatte sikkhāpadeti** imasmiṃ kappe ādito paṭṭhāya yāva amhākaṃ bhagavato abhisambodhi, tāva antarākāle kakusandhādiṃ ṭhapetvā kenaci apaññatte sikkhāpadeti attho. **Vinītakathā sikkhāpadanti** vinītavatthūni eva. Tāni hi taṃtaṃsikkhākoṭṭhāsānaṃ pakāsanato “sikkhāpadan”ti ca āpatti-anāpattīnaṃ anupaññāpanato “anupaññattan”ti ca vuccanti.

Atthavasavaggādivaṇṇanā niṭṭhitā.

Saṅgahavaggavaṇṇanānayo niṭṭhito.

Iti mahāvaggo, paññattivaggo, saṅgahavaggoti tīhi mahāvaggehi paṭimaṇḍito **parivāro**ti veditabbo.

Iti samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya vimativinodaniyaṃ

Parivāravaṇṇanānayo niṭṭhito.

Nigamanakathāvaṇṇanā

Avasānagāthāsu ubhatovi bhaṅgakhandhakaparivārehi vibhattattā vibhāgaṭṭhesanā yasmim vinayapiṭake, so ubhatovibhaṅgakhandhakaparivāravibhattadesano āhāti yojanā. **Tassāti** vinayapiṭakassa.

Satthu mahābodhīti dakkhiṇasākhā sandhāya vadati. Yaṃ padhānagharaṃ nāma pariveṇaṃ, tattha cārupākārena sañcitaṃ parikkhitaṃ yaṃ pāsādaṃ kārayi, tatra tasmiṃ mahānigamasāmino pāsāde vasatāti yojetabbā.

Buddhasiriṃ uddisitvā nissāya, tassa vā ajjhesanampi paṭicca yā iddhā paripuṇṇavinicchayatāya samiddhā vinayasamvaṇṇanā āraddhāti yojanā.

Sirinivāsassāti siriya nivāsanaṭṭhānabhūtaṃ **siripālanā**makassa rañño. **Jayasamvacchareti** vijayayutte samvacchare. Āraddhakāladassanattham puna “jayasamvacchare ayaṃ āraddhā”ti vuttaṃ.

Kāle vassanti yuttakāle vassanasīlo. **Devoti** megho.

Nigamanakathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

Nigamanakathā

Ettāvatā ca āraddhā, vinayaṭṭhakathāya yā.

Vaṇṇanā nātivitthiṇṇā, paripuṇṇavinicchayā.

Paññāsabhāṇavārāya, tantiyā parimāṇato.

Samijjhaniṭṭhiparamā, yā **vimativinodanī**.

Anantarāyena katā, ayaṃ niṭṭhamupāgatā.

Yaṃ taṃ niṭṭhaṃ tathā sabbe, pāṇino samanorathā.

Therehi vinayaññūhi, sucisallekhavuttihi.

Avissatthātivitthiṇṇa-ganthabhīrūhi patthitaṃ.

Karontena mayā evaṃ, vinaya-atthavaṇṇanaṃ.

Yaṃ pattam kusalam tena, patvā sambodhimuttamaṃ.

Vinayattham pakāsetvā, yo sopāyena lakkhaṇam.

Sopāyam vimaticcheda-ñāṇacakkhupadāyataṃ.

Viraddhatthavipallāsa-ganthavitthārahāniyā.

Visuddhiṃ pāpayissāmi, satte saṃsāradukkhato.

Lokiyehi ca bhogehi, guṇehi nikhilā pajā.

Sabbehi sahitā hontu, ratā sambuddhasāsaneti.

Vimativinodanīṭikā niṭṭhitā.

Vimativinodanīṭkāya dutiyabhāge

Saṁvaṇṇitapadānaṁ anukkamaṇikā

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Akaṭayūsenā	186	Aṅgappahonakaṁ	225
Akataṁ	274	Acaṇḍikatena	299
Akatapabbhāre	10	Acāletvā	30
Akatabhāgo	249	Accagamā	234
Akallako	35	Accayo	234
Akāraṇe	207	Accāyatā	182
Akusalaṁ	225	Acciyo	96
Akkadussāni	201	Accuggamma	88
Akkamantiyā	73	Acchadanaṁ	10
Akkharasamūho	4	Acchiddakagaṇanā	2
Akkhicakkalehi	127	Acchupiyanti	230
Akkhitārakā	127	Acchupeyyaṁ	198
Akkhipākena	127	Ajapadake	127
Agadappayogo	79	Ajinappaveṇī	184
Agamanapathe	168	Ajjaṇho	96
Agaru	96	Ajjhattaṁ	223
Aggabhikkhāmattaṁ	251	Ajjhiṭṭhova	258
Aggaḷavaṭṭi	247	Añjanūpapisanaṁ	186
Aggisālamhi	96	Aññakammaṣa	213
Aggihutamissaṁ	98	Aññathābhāvo	266
Aggihuttamukhā	191	Aññavādakaṁ	13
Agghavisuddhiyā	285	Aññāṇaṁ	50
Aṅgaṁ	224	Aṭṭhakavaggikāni	185
Aṅgaḷātaṁ	229	Aṭṭhaṅgulasūcidaṇḍamatto	246
Aṅgaṇe	260	Aṭṭhapadakacchannena	199

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Aṭṭhapadākārena	228
Aṭṭhikaṅkalūpamā	48
Aṭṭhitā	28
Aḍḍhacandapāsāṇe	182
Aḍḍhayogo	104
Aḍḍhuḍḍhasatāni	292
Atikaḍḍhiyamānena	8
Atipiṅgalakkhi	127
Atirekalābho	104
Atisithilā	182
Atītavassam	204
Attakāmarūpā	209
Attakilamathānuyogo	90
Attaparittam	229
Atthatakathinā	193
Atthato	210
Attharittabham	232
Atthāro	305
Adinnādānam	115
Adesanāgāminiyā	213
Addahatthena	228
Addāriṭṭhakavaṇṇanā	183
Adhammadiṭṭhi	257
Adhammena	169
Adhikāram	104
Adhikuṭṭanaṭṭhena	48
Adhigatam	263
Adhiṭṭhātabham	18
Adhimattam	114
Adhimutto	182

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Adhotapādaṭṭhapanakam	216
Adhonābhim	312
Anagāriyam	90
Anatthakadīpano	306
Anadhiṭṭhitena	196
Anantajino	89
Anapagatam	210
Anariyam	313
Anariyapaṇḍake	69
Anariyā	70
Anavassavāya	223
Anāpattiyā	212
Anāmaṭṭhapiṇḍapātam	126
Anālayo	91
Anāsāya	195
Anicchamānam	114
Anibandhanīyo	238
Animantitacatuttham	27
Aniyatā	273
Anissāritā	315
Anuggaho	256
Anuciṇṇo	255
Anudahati	240
Anudhammam	188
Anupavisitvā	17
Anupasampannam	13
Anupubbatanukena	127
Anuppage	189
Anuppaveccati	187
Anubandhimsu	230

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Anubalappadānaṃ	296
Anurakkhaṇattham	235
Anulomaṃ	84
Anuvātaṃ	232
Anuvātādīnaṃ	198
Anuvādaṃ	265
Anuviccekāraṃ	189
Anusandhitam	297
Anusampavaṇkatā	296
Anussāvaṇā	163
Anussāvaṇena	308
Anūpalitto	89
Anokāse	77
Antaggāhikā	180
Antaggāhikāya	107
Antaragghare	102
Antaradhāyi	239
Antarā	8
Antarāpatti	285
Antarāyaṃ	48
Antalikkhacaro	94
Antā	90
Antonadiyaṃ	164
Antonimuggaposīni	88
Antosāramissakānaṃ	141
Antosārānaṃ	141
Antohemante	203
Apakatatto	288
Apagatagabbhā	235
Apagatā	210

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]	
Apaññāte	14
Apaṇṇakapaṭipadā	217
Apanāmetvā	30
Aparicchinnaḡabbhūpacāre	6
Aparipūrūpacārā	18
Apavāhanaṃ	123
Apavilāyaṃāno	196
Apasamānānaṃ	110
Apādaḡehi	229
Apārutā	88
Apidhānaṃ	236
Appagghaṃ	201
Appaṭicchannācāro	210
Appaṭiṇṇāya	212
Appatto	128
Appamāṇo	229
Abbhūḡhasīlo	310
Abbhussahanatā	296
Abbhuyyāsi	208
Abyāpajjaṃ	182
Abyāpajjādhimutto	182
Abrahmacariyaṃ	115
Abhikkantavaṇṇā	97
Abhikkantāya	97
Abhiṇṇā	90
Abhinissāya	185
Abhinetaḡbaṃ	253
Abhimārānaṃ	311
Abhimāre	26
Abhiramanti	262

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[A]		[A]	
Abhivādāpetabbo	258	Avisayham	180
Abhivitaranti	174	Avissajjikam	201
Abhivinaye	20	Avissatthā	187
Abhisañkharesi	93	Avebhaṅgikam	201
Abhisannakāyā	233	Asamhārime	36
Abhisamparāyo	199	Asañjicca	63
Abhihaṭattā	36	Asatiyā	63
Abhum	231	Asappāyam	58
Amatadundubhim	89	Asambhinnena	44
Amissikataṃ	183	Asammoho	182
Amūḷhavinayo	222	Asekkho	107
Ambaṃ	168, 229	Assatarī	253
Ambakāya	188	Ahuvunti	11
Ambaṇaṃ	247	[Ā]	
Arañjaro	245	Ākārādisaññā	262
Arahaṭaghaṭiyantaṃ	233	Ākāsapabbhāraṃ	146
Ariyaṃ	187	Āgantukapaṭṭaṃ	27, 198
Ariyavāsā	99	Āgametabbo	258
Alajjitā	49	Ājīvakkassa	108
Alamariyo	90	Ājīvavipattipaccayā	278
Aloṇikam	268	Āthabbaṇamanto	79
Avakkārapātim	180	Ādinnamatte	122
Avattharivā	259	Ādibrahmacariyakā	107
Avalekhanapīṭharo	236	Ādīnavam	93
Avassutaṃ	261	Ādesanāpāṭihāriyaṃ	254
Avāpuraṇaṃ	288	Ānantariyadhammā	48
Avijjā	84	Ānantariyena	123
Avijjānivutā	268	Ānītakam	289
Aviññattiyā	76	Āpattigāminiyo	264
Aviddasū	268	Āpadā	64

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ā]	
Ābhisamācārikā	107
Āmisakiñcikkhasampadānaṃ	108
Āmisabhāgo	126
Āyatanaṃ	187
Āyatanuppādaṃ	183
Āraññaṇa	174
Āraddhā	187
Ārāme	77
Āropeti	37
Ālambanabāhaṃ	233
Ālindakamiḍḍhikādināṃ	231
Ālokaśandhi	18
Ālopasaṅkhepena	250
Āvaraṇaṃ	116
Āvaraṇa	167
Āvasathassa	54
Āviñchanachinnaṃ	237
Āviddhaṃ	234
Āviddhapakkhapāsakaṃ	233
Āveṇikena	205
Āsanagharaṃ	242
Āsanesu	258
Āsānañca	303
Āsīsanā	98
Āsīsāyaṃ	255
Āsutā	268
Āsumbhita	76
Āhacca	148
Āhañchaṃ	89
Āhaṭṭaṃ	178

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ā]	
Āhāraṃ	35
Ālambaraṃ	93
[I]	
Iti	137
Itibhavaḥbhavakathā	55
Itthattāya	93
Iddhābhisaṅkhāraṃ	93
Iddhipāṭihāriyaṃ	97
Issāso	45
[U]	
Ukkaḍḍhanti	47
Ukkhattacīvaro	62
Ukkhepimaṃ	143
Uggacchanti	189
Ugghāṭanaṭṭhikaṃ	239
Ugghāṭetukāmo	13
Uccā	116
Uccāletvā	10
Uccāsayaṇaṃ	116
Ujjuṃ	253
Ujjhāpanaṃ	13
Uṇṇanābhī	229
Uṇṇapāvāraṇaṃ	182
Uṇṇāmayattharaṇo	184
Uṇṇāhi	184
Utuvaseyyeva	171
Uttarimaṇussaḍḍhammā	90
Uttitṭhapattaṃ	101
Uttitṭhe	113

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[U]	
Udakagaṇḍusaṃ	232
Udakatārakā	127
Udakatumbo	192
Udakadoṇī	247
Udakavāhako	97
Udakasaṇṭhānakappadese	45
Udakukkhepā	162
Udapajjatha	255
Udapānaṃ	233
Udānesi	93
Udāharitabbari	262
Udicchare	96
Udukkhalaṃ	144
Uddalomī	184
Uddhaṭamatte	30
Uddharatu	132
Uddhārabhāvaṃ	305
Upakkhare	246
Upacāraṃ	4
Upacāratthāya	162
Upacāre	197
Upacāro	24
Upajjhā	132
Upajjhāyaṃ	101
Upaṇṇātaṃ	101
Upaḍḍhaṃ	7
Upaḍḍhakāsināṃ	197
Upaḍḍhaparikkhitto	189
Upaḍḍhupaḍḍhaṃ	110
Upatthambho	306

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[U]	
Upadaṃsenti	208
Upadahanti	238
Upanandhi	233
Upanayhanti	208
Upanibandhitvā	242
Upanento	48
Upapattibhavo	84
Upamanti	118
Upavadanā	223
Upasaṃharatha	188
Upasampajja	90
Upasampadā	92
Upassuti	52
Upahimsati	255
Upādānaṃ	84
Upādānakkhayassa	183
Upādānakkhayo	182
Upāyāso	84
Upetabbā	306
Uposathaṃ	174
Uppaṇḍuppaṇḍukajāto	104
Uppatitvā	167
Ubbhakkhake	312
Ubbhaṇḍikā	240
Ubbhidaṃ	186
Ubhatolohitakūpadhāne	184
Ummattakaṃ	222
Uruvelāyaṃ	83

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[U]		[O]	
Ullokaṃ	103	Opātetī	5
Ussūyāya	119	Opāyikaṃ	102
Ussannadoso	197	Obaddhaṃ	217
Ussāpetvā	233	Oraṃ	11
Ussārento	43	Orapāraṃ	10
[E]		Oravasaddaṃ	189
Ekagehavasena	250	Orimantena	35
Ekacārikavattaṃ	242	Orohati	63
Ekato-upasampannāya	21	Oloṇī	62
Ekaddhānamaggaṃ	24	Osāraṇaṃ	128
Ekapaṇṇacchattaṃ	235	Osāretvā	210
Ekaṇṇicchedāni	53	[Ka]	
Ekasaṅghātaṃ	208	Kaṅkhā	50
Ekasālasanniveso	7	Kaṭākaṭena	186
Ekasikhāmatadharo	112	Kaṇṭakavāṭaṃ	239
Ekasīmāvihārehi	200	Kaṇṇamūle	127
Ekānussāvaṇaṃ	131	Kaṇṇasakkhalikāya	127
Ekārakkho	99	Kaṇhavāco	306
Ekūpacāro	5	Kataññaṇaṃ	91
Eḷamukho	128	Katapādukā	184
[O]		Katavedino	104
Okāraṃ	93	Katimī	171
Oṭṭhacchinnako	128	Kathanāṃ	170
Oṭṭho	231	Kathānusandhivacaṇaṃ	297
Otappati	239	Kathinaṃ	193
Ottariyyati	233	Kathinavatthaṃ	23
Onaddhamañcaṃ	238	Kantāre	190
Onandhituṃ	238	Kappaṃ	254
		Kappakataṃ	78

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]		[Ka]	
Kappagatikam	72	Kiccādhikaraṇapaccayā	278
Kappasīso	127	Kiṭṭikam	239
Kabalīkā	186	Kiṇṇapakkhittā	42
Kammañatti	307	Kilañjacchattam	192
Kammantānuṭṭhānena	121	Kucchi-anuvātāropanamattena	193
Kammapādakā	309	Kuṭṭigehe	144
Kammapādañatti	307	Kuṇḍake	37
Kammabhavo	84	Kumbhaṭṭhānakatham	54
Kammavipākam	197	Kumbhathūṇikā	78
Kammārabhaṇḍu	111	Kulapadeso	299
Karaṇīyam	93	Kulavo	267
Karambako	30	Kullena	188
Karuṇam	263	Kekaro	127
Kalahavasena	207	Keṇī	76
Kalaho	208	Kevalakappam	97
Kalisāsanam	308	Kesavissajjanam	113
Kallam	92	Kokanadam	22
Kallakāyā	199	Kocchena	228
Kallacittam	93	Kojavo	16
Kalyāṇavākkaraṇo	21	Koṭi	46
Kasambujātam	261	Koṭṭakabandhanena	167
Kasāvehi	186	Koṭṭā	236
Kāmatanḥā	91	Koṭṭhakāni	17
Kāmasukhallikānuyogo	90	Koṭṭhabbantaragatam	186
Kāyapāgabbhiyam	275	Koṇam	142
Kāyikā	277	Kodaṇḍo	65
Kālasīho	185	Komudī	179
Kāsāvaparibhaṇḍam	242	Kolaññā	120
Kāsinam	89		
Kiccañānam	91		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ka]		[Ga]	
Kolaṭṭhimattako	109	Gambhīro	20
Koseyyakaṭṭissamaṇaṁ	184	Gayāyaṇaṁ	98
[Kha]		Gayāsīse	98
Khandhako	83	Garukehi	21
Khandhā	83	Garunissayaṇaṁ	268
Khamati	137	Gahaṇī	54
Khamanīyaṇaṁ	209	Gahananissito	295
Khamamānaṇaṁ	197	Gāmo	11
Khalimakkhitasāṭako	193	Gārayhaṇaṁ	189
Khallakaṇaṁ	183	Giraggaṇaṁ	292
Khāṇumatthake	178	Gihigaṭāni	266
Khārikājaṇaṁ	98	Gihipārutaṇaṁ	61
Khārī	98	Gihivikaṭaṇaṁ	240
Khiyyanti	36	Gihivikaṭaṇāhārena	245
Khīlanamanto	79	Gihivikaṭāni	230
Khujjasaṇīro	127	Guhā	105
Khuddakānaṇaṁ	1	Guḷakaraṇaṇaṁ	187
[Ga]		Guḷāsavo	42
Gaṅgāmahakīlikāya	184	Gehaṇaṁ	190
Gati	199	Gottenapi	129
Gatigataṇaṁ	71	[Gha]	
Gandhaṇaṁ	115	Ghanapupphako	184
Gandhikaseṇī	72	Ghanabaddho	35
Gabbhapaṛikkhepo	6	Gharadinnakābādho	186
Gabbhavīso	46	[Ca]	
Gamanuppādanaṇaṁ	70	Cakkalayutto	239
Gamikābhisāṅkhāro	188	Cakkalikaṇaṁ	248

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ca]		[Cha]	
Cakkasamāruḷhā	24	Chakaṇaṃ	186
Cakkhum	91	Chaḍḍitamodakaṃ	167
Cakkhukaraṇī	90	Chaḍḍetvā	197
Catukoṇaṃ	235	Chattakaṃ	12
Catuddisā	97	Chattapādukāya	64
Caturaṅgulādhikāni	184	Chattamaṅgalaṃ	113
Caturassapiṭṭhaṃ	237	Chattamuṭṭhipaṇṇaṃ	247
Caturāpasseno	99	Chadanehi	5
Catussālabhattaṃ	216	Chandaso	191
Cabbetvā	232	Chandena	54
Cammakāraṇīlaṃ	44	Chavasīsassa	231
Cayaṃ	189	Chiddaṃ	234
Caraṇaṃ	20	Chejjaṃ	70
Carukena	36	Chejjavatthum	312
Calitappavattānaṃ	226	[Ja]	
Cāgo	91	Jagatiyā	6
Cātuddiso	20	Jaggato	254
Cātumāsini	179	Jaṭilo	191
Cāpo	65	Janapadakalyāṇī	114
Cāresum	2	Jarā	84
Cikkalena	228	Jātakapakaraṇaṃ	238
Cittadukkhatthaṃ	223	Jātarukke	164
Cittavipariyāsakato	222	Jāti	84
Cinitum	233	Jātu	255
Cipiṭṭanāsiko	128	[Ña]	
Ciraṃ	185	Ñatti	137
Cuṇṇacāliniṃ	186		
Cūḷakaṃ	7		

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Ṭa - Ṭha]

Ṭaṅkitamaṇṇico	178
Ṭhapita-upanikkhepato	199
Ṭhānantaraṃ	76
Ṭhānāni	279
Ṭhitadhammo	262
Ṭhito	18

[Ta]

Takaṃ	32
Takapaṇṇinī	32
Takapattinī	32
Tacchakakammaṃ	2
Taṇhakkhaya	182
Taṇhā	84
Tatīyāya	18
Tanukamiḍḍhikāya	231
Tantakaṃ	235
Tantibaddho	205
Tapataṃ	191
Tālamūlakapabbate	146
Tiṇṇā	188
Titthaṃ	140
Titthāyatanaṃ	105
Tiparivaṭṭaṃ	91
Tibhāgaṃ	247
Tiracchānabhūtaṃ	20
Tuṇhībhūtaṣṣa	13
Tumbā	192
Tulādhāraṃuḍḍako	111
Tulādhārā	111
Tuvaṭṭaṃ	114

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Tha]

Thambhakavātapānaṃ	237
Thambhā	189

[Da]

Daṇḍakammaṃ	116
Dadhimatthu	76
Dasabalo	99
Dasasataṃ	219
Daharapotakehi	209
Dārakā	191
Dārupaṭṭikāya	237
Dārumayaṇṇiṭṭhaṃ	16
Diṭṭhadhammo	92
Diṭṭhivipattipaccayā	277
Diṭṭheva dhamme	90
Dirattatirattaṃ	5
Dīghapattānaṃ	198
Dīghasālā	240
Dukkhaṃ	84
Dukkhaḥāni	272
Dupaṭṭacīvarassa	201
Dubbhe	255
Dussaveṇiyā	264
Dussikaseṇī	72
Dūtaṅgehi	210
Domanassaṃ	84
Dvaṅgule	228
Dvattimsatiracchānakathā	55
Dvāraṃ	293

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Dha]		[Na]	
Dhammagaṇo	72	Nānūpacārehi	200
Dhammacakkaṃ	92	Nāmaṃ	84
Dhammadiṭṭhi	257	Nāmarūpaparicchede	108
Dhammīkathā	254	Nāvāya	97
Dhāraṇaṃ	115	Nāsanavatthu	116
Dhārayāmi	137	Nāseti	297
Dhuravihāraṭṭhāne	197	Nāliyāvāpakena	191
Dhūmakālikaṃ	266	Nālisīso	127
Dhotavālikāya	102	Nikkujjeyya	234
Dhovanāṃ	208	Nikkhamanīyapupphamāsī	47
[Na]		Nikkhāmetvā	261
Nakhapiṭṭhippamāṇaṃ	109	Niggahānaṃ	139
Nacchādenti	186	Niggahetuṃ	10
Naṭanāṭakā	31	Niccāletuṃ	38
Nadiṃ	143	Nidānaṃ	83
Nandimukhiyā	198, 261	Nidānena	284
Nandirāgasahagatā	91	Niddesena	284
Namatakaṃ	234	Niddhāpetabbaṃ	253
Namanakaṃ	265	Niddhūme	102
Navakammaṃ	247	Ninnetabbaṃ	253
Navavāyimo	14	Nipatati	238
Nāgamaṇḍalaṃ	79	Nippakhumakkhi	127
Nāgamāsado	254	Nibaddhagamanatthāya	260
Nānattakathaṃ	54	Nibandhāpitaṃ	252
Nānābhāvo	266	Nibbiṭṭho	76
Nānālābhehi	200	Nibbindati	93
Nānāverajake	27	Nibbutiṃ	81
Nānāsaṃvāsakabhāvaṃ	174	Nimantanāṃ	28
		Nimittakammasa	189

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Na]

Niyatamicchādiṭṭhidhammā	48
Niyato	273
Niyyāti	275
Niyyānikaṃ	256
Nirāsaṅkaṭṭhāne	155
Nirupadhiṃ	185
Nirodho	305
Nilloketabbo	258
Nissayakaraṇīyo	129
Nissāmikadāso	111
Nissāraṇaṃ	206
Nissīmāgataṃ	199
Nisseṇimpi	232
Nīcavatthuko	233
Nīlavaṇṇā	188
Nīhārabhatto	92
Nekkhammaṃ	182
Netthāravatte	73
No kallo	85

[Pa]

Pakati-āmise	33
Pakati-āhāravasena	32
Pakatiṭṭhitikāya	249
Pakatitūlikā	184
Pakiṇanti	265
Pakkamaṇaṃ	194
Pakkhapāsakamaṇḍalaṃ	190
Pakkhibiḷālā	183
Paccaññāsinaṃ	91

Padānukkamo Piṭṭhaṅko

[Pa]

Paccayaṃ	217
Paccāgacchanto	182
Paccāgataṃ	27
Paccādiyati	262
Pañcakaṃ	193
Pañcaṅgavippahīno	99
Pañcapaṭikaṃ	238
Pañcasikho	112
Paṭaṅgamaṇḍuko	128
Paṭapotalikaṃ	184
Paṭā	192
Paṭākaṃ	189
Paṭikacceva	268
Paṭikkamantu	229
Paṭikkamena	102
Paṭikkamma	241
Paṭiggahaṃ	233
Paṭiggahaṇūpagaṃ	37
Paṭiggahathavikaṃ	233
Paṭicayaṃ	182
Paṭiccannaparissaye	208
Paṭinissaggo	91
Paṭipajjitabbaṃ	260
Paṭipādento	101
Paṭippassambhati	200
Paṭibaddhakālato	250
Paṭibāhanti	265
Paṭibāhetvā	238
Paṭiyālokaṃ	29
Paṭiladdhaṃ	75

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Pa]	
Paṭivaṭṭesi	188	Paradatto	253
Paṭivadatha	211	Paramparabhojane	28
Paṭisaṅkhāpi	187	Paravitāraṇo	50
Paṭṭabandho	113	Parasamudde	202
Paṭhamacimilikā	193	Parikathanattham	20
Paṇavasāṇṭhāno	146	Paricchindi	289
Paṇunnapaccekasacco	99	Parittāṇattham	239
Paṇṇattivītikkamaṃ	104	Paridevo	84
Paṇṇasūci	246	Paripātimṣu	176
Paṇho	128	Paripaṇṇakosakoṭṭhāgāro	208
Patanuppatanavāresu	43	Paripuṇṇassa	134
Patiṭṭhitārappadesaṃ	2	Paribhaṇḍam	201
Pattakaṭāham	247	Paribhijjati	233
Pattakallaṃ	135	Paribhogapaccayā	74
Pattaṭṭhāne	243	Parimaṇḍalapadabyañjanāya	21
Pattapuṭena	83	Parimaddantā	192
Pattamāḷakam	231	Pariyādinnarūpā	208
Pattasalākabhaddam	251	Pariyuṭṭhitacitto	267
Pattharitabbam	258	Parivaṭṭumo	127
Pathavīkhaṇanādike	224	Parivattanam	27
Padam	4	Parisuddho	134
Padavītiḥārassa	240	Pariharitum	231
Padumapuṇḍarīka-		Parihareyyum	189
pattavaṇṇam	109	Parihāni	175
Padhānavibbhanto	90	Parūpahāravādā	50
Pannalomā	213	Palibhaṇṇajanaṭṭhena	48
Papāto	262	Palujjati	16
Papphoṭetvā	258	Paloṭhenti	237
Pabbajanti	90	Pallaṅkassa	77
Pabbajjā	119		
Pamāṇaṅguleṇa	236		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Pa]	
Pavattāro	191	Pārupitum	203
Pavattinim	273	Pālileyyakam	209
Pavattiyā	84	Pāvārikassa	75
Paviṭṭhasākhāya	167	Pāvāro	16
Pavivekādhimutto	182	Pāveyyakā	268
Paviveko	182	Pāsanto	236
Pavisanadvāram	178	Pāsādikena	102
Pavesanasalākam	233	Pāsādo	104
Pahānam	256	Pālikārako	236
Pahoti	198	Piṭṭhehi	186
Pākaṭaparissaye	208	Piṇḍi	127
Pākatikacuṇṇam	186	Piṇḍiyālopabhojanam	104
Pākavaṭṭam	202	Pittam	186
Pācīnakā	268	Piyam	275
Pāṭekkam	143, 297	Pire	49
Pāṭekkasannivesā	6	Pisācillikā	178, 231
Pāṇe	45	Piṭṭhakasivikam	184
Pāṇo	114	Pucchāsabhāgena	249
Pātāpetvā	229	Putābhedanam	187
Pāti	233	Puṇṇamāsiyo	314
Pādakathalikam	16	Puthupāṇikam	228
Pādaghamsanam	216	Pupphāsavo	42
Pādavemajjhe	128	Pupphitakālato	12
Pāde	95	Pubbakaraṇam	172
Pāpicche	139	Pubbakiccam	172
Pāpimā	94	Pubbapetakatham	54
Pāmaṅgadasā	236	Pubbāparaviruddham	76
Pāram	11	Pūtimuttam	105
Pārayati	154	Pūrattam	262
		Pūreyya	103

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Pa]		[Ba]	
Pelletvā	36	Bidalakaṃ	233
Pesuññaṃ	3	Biḷālasaṅkhalikapārisuddhi	171
Peḷāya	234	Bījanaṃ	235
Pokkharavassaṃ	112	Buddhādhihuttho	202
Poṭakitūlaṃ	56	Buddhimatā	301
Potthanikaṃ	253	Byañjanasmiṃ	70
Ponobhaviḱā	91	Byābādhayimsu	236
Porī	21	Brahmaḍaṇḍassa	316
[Pha]		Brahmarūpavaṇṇaṃ	114
Pharanti	32	Brahmujjugatto	127
Phalatumbo	192	[Bha]	
Phalāsavo	42	Bhaṭiputtā	72
Phāṭikammaṃ	198, 251	Bhaṇḍakaṃ	176
Phuse	313	Bhaṇḍakena	231
Phositum	238	Bhaṇḍanaṃ	208
[Ba]		Bhaṇḍanaajātā	3, 208
Badarasāḷavaṃ	76	Bhaṇḍanādīni	215
Baddhasīmā	143	Bhaṇḍappaṭicchādanaṃ	241
Bandhanaṃ	247	Bhatinivīṭṭhaṃ	243
Bandhanamattaṃ	235	Bhantaṃ	10
Balavābalavaṃ	211	Bhayakathaṃ	54
Bahalaṃ	38	Bhayena	54
Bahiddhā	223	Bhavataṇhā	91
Bahidvārakoṭṭhaka	261	Bhavanetti	188
Bahukato	191	Bhikkhācāro	113
Bālassa	286	Bhikkhudūtena	265
Bāhirapasse	231	Bhikkhusabhāgatā	129
Bāhiralomiṃ	228	Bhittim	144

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Bha]		[Ma]	
Bhittikammaṁ	238	Maṇati	275
Bhindeyyum	253	Maṇḍanaṁ	115
Bhinna-uro	128	Maṇḍapatthambhaṁ	10
Bhinnagalo	128	Maṇḍalabaddhāni	64
Bhinnamukho	128	Maṇḍalamāḷo	240
Bhisim	238	Maṇḍale	233
Bhujissabhāvakaraṇato	275	Matakacīvaraṁ	193
Bhusā	183	Madditamattikaṁ	239
Bhusāgāre	191	Madhupiṅgalaṁ	127
Bhūtakālo	132	Madhvāsavo	42
Bhūtānaṁ	11	Manomayaṁ	253
Bhūmi-ādhārake	230	Mantabhāsā	289
Bhūmiyaṁ	15	Mammaṇaṁ	128
Bhūmiyo	279	Maraṇaṁ	84
Bhogā	182	Mariyādā	83
Bhojanaṁ	115	Mallagaṇo	72
[Ma]		Masūrake	238
Maṁsacakkhunā	271	Mahāguṇaṁ	273
Makkaṭabhamuko	127	Mahājaṅgho	128
Makkhadhammo	221	Mahānāmo	40
Makkhetum	232	Mahāpadese	307
Magganto	101	Mahāpādo	128
Maggānaṁ	19	Mahāpiṭṭhiyakojavaṁ	197
Maṅku	132	Mahāpeḷabhatte	216
Maṅkubhūto	214	Mahābhūmikaṁ	193
Maccharasaṁ	30	Mahāmattikaṁ	10
Majjhe	142	Mahāmukhakuṇḍasaṇṭhānā	231
Mañcapīṭhakavānaṁ	16	Mahāsayaṇaṁ	116
Maññe	93	Mahilātitthe	265
		Maḷorikā	234

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ma]		[Ya]	
Mānaso	94	Yatindriyaṃ	185
Māro	94	Yathākathaṃ	209
Mālā	115	Yathādiṭṭhiyā	306
Migāramātuyā	67	Yathārutaṃ	11
Micchattaniyatā	285	Yathāvuḍḍhaṃ	265
Micchāñāṇaṃ	291	Yasassī	94
Micchādiṭṭhi	180	Yāpanīyaṃ	209
Micchāvimutti	291	Yāvakīvaṇṇa	91
Miḍḍhakaṃ	237	Yāvatā	187
Mukhadvāraṃ	35	Yiṭṭhe	98
Mukhasannidhi	190	Yebhuyyasikā	222
Muṇḍavaṭṭi	236	Yojetvā	178
Mutti	91	Yottāni	246
Mudīṅgasaṇṭhānena	236	Yobbannātītā	108
Muddavedikāya	241	[Ra]	
Muddikakāyabandhanaṃ	235	Rajanaṃ	183
Murajavaṭṭisaṇṭhānaṃ	235	Rajanadoṇi	247
Musā	115	Rajanakuṇḍaṃ	198
Musāvāde	1	Rajohatabhūmi	217
Musāvādo	115	Rajoharaṇaṃ	22
Muḷālaṃ	32	Raṭṭhabhede	24
Mūlādāyakā	268	Ratanaparisibbitaṃ	184
Mūsikukkaraṃ	10	Rattacitto	51
Mettaṃ	229, 275	Rattavitānena	184
Medhagaṃ	296	Ratticchedavinicchayo	175
Moggallāno	100	Rattinissaggiyena	193
Moghapuriso	56	Rathareṇuṃ	35
[Ya]		Rasaṃ	48
Yakkhummāro	109	Rasakhīrādīnaṃ	76
Yaññā	98		

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Ra]		[Va]	
Rasasalākaṃ	251	Vatthipīḷanaṃ	187
Rasā	191	Vatthupuggalo	46
Rasena	48	Vatthūni	279
Rukkhadhamme	10	Vandāpetvā	95
Rukkhasaṅghāṭamayo	154	Vapayanti	85
Rūpaṃ	84	Valayaṃ	228
Rūpakākiṇṇāni	230	Valeti	27
Rūpasippaṃ	46	Vassaṃ	138
Rūpūpajīvikā	108	Vassāratto	262
[La]		Vācuggatavasena	5
Lakkhaṇena	205	Vātaṇḍiko	128
Lajjiyā	299	Vātavuṭṭhi	183
Luñcitvā	232	Vādānuvādo	188
Lokakkhāyikaṃ	55	Vānacitro	184
Loṇabilaṃ	186	Vāyamantopi	217
Loṇasovīraṃ	42	Vāragāme	251
Loṇī	168	Vāraye	10
Lohituppādāpattim	287	Vāsamattaṃ	38
[Va]		Vāhe	183
Vaṃsaṃ	239	Vāhenti	233
Vaṅkamukho	128	Vāḷarūpāni	184
Vajjāvajjaṃ	101	Vāḷasaṅghāṭo	6
Vajjiputtakā	50	Vikaṭo	128
Vaṇippatho	187	Vikālabhojanaṃ	115
Vaṇṇāvaṇṇaṃ	198	Vikālo	115
Vaṇṇāvaṇṇāyo	227	Vikesikaṃ	93
Vaṇṇāvaṇṇo	70	Vikkheḷikaṃ	93
Vatthabhedadukkaṭaṃ	217	Vikrubbato	254
		Vicitrā	183

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va]		[Va]	
Vicchinditvā	250	Vivādo	208
Vijaṭetvā	242	Vivekadassinā	277
Vijjhitvā	239	Visakumbhena	255
Viññattiyam	63	Visaṭam	10
Viññāṇam	84	Visamanissito	295
Viññāpeti	171	Visikhākatham	54
Vitānasaṇṭhāno	146	Visibbetvā	77
Viddham	234	Visukāyikavipphanditānam	185
Vinayamantanā	300	Visūkadassanam	115
Vinayānulomam	307	Visesakam	265
Vinābhāvo	266	Visesakāraṇam	83
Vinidhāya	257	Vissajjetabbo	219
Vinipātanahetunā	65	Vissaṭṭhadūto	249
Vinibbhujitvā	281	Vissarabhayena	123
Vinītavatthūni	275	Vihāragonisādikā	189
Vinetum	20	Vihārapacchāyāyam	182
Vipaccayatāya	296	Vihāravāro	251
Vipassanāvasena	20	Vihāro	104
Vibhavataṇhā	91	Vītarāgattā	182
Vibhūsanam	115	Vītarāgā	39
Vimānetvā	264	Vītikkamato	226
Vimuccati	93, 183	Vīriyasamatham	182
Vimokkho	301	Vuṭṭhāpeti	72
Virajjati	93	Vuḍḍho	268
Virajjitvā	198	Vutthavāso	99
Virāgo	91	Vedayāmi	218
Vilīvacchattam	64	Vematiko	257
Vilepanam	115	Veyyākaraṇasmim	92
Vivaṭṭūpanissitam	4	Verajjakā	27
Vivari	191	Veramaṇi	115

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Va]		[Sa]	
Vesiyāgocaro	108	Sattumodako	29
Veḷuvāṭaṁ	239	Saddhādeyye	241
Vohāraniruttiyaṁ	308	Saddhāmattakaṁ	182
Vohāro	223	Santhavaṁ	69
[Sa]		Sandhāgāre	188, 240
Saṁkilesaṁ	93	Sandhāvitaṁ	188
Saṁghasuṭṭhutaṁ	241	Sanniṭṭhānantiko	195
Saṁyamassa	197	Sannivatto	175
Saṁvaro	256	Sannisinnagabbhā	265
Saṁvidahite	24	Sapadānaṁ	63
Saṁvelliyaṁ	265	Sappatisso	102
Saṁsaṭṭhaṁ	186	Sappaphaṇasadiṣo	146
Saṁsaṭṭhaviṭṭapā	168	Sappaviṣaṁ	10
Saṁsaritaṁ	188	Sappibhattaṁ	34
Saṁharatha	191	Sabbāsavapaṇaṁ	81
Sa-ussāhena	285	Sabhāsaṅkhepena	6
Sakaṭavāhe	183	Samaṇakappehi	12
Saṅkassarasamācāraṁ	261	Samanussaraṇakaraṇaṁ	262
Saṅkuṭṭitapādattā	128	Samantacakkhunā	271
Saṅkhārā	84	Samabharitaṁ	63
Sacittakaṁ	59	Samabhāre	30
Saccakālo	132	Samavayasaṭṭhesano	99
Saccañāṇaṁ	91	Samādhivasena	20
Sacchikatvā	90	Samānavassā	180
Sajotibhūtānaṁ	96	Samiddho	20
Saññācitakena	75	Samūhanitvā	154
Sativinayo	222	Sampajānamusāvāde	1
Sattāhaṁ	84, 175	Sampavesetvā	27
		Sambhama-atthavasena	207

Padānukkamo	Piṭṭhaṅko	Padānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Sa]	
Sambhārasaṃyuttā	42	Sārato	182
Sambhāvesi	190	Sāriputto	100
Sambhāvesuṃ	268	Sāvasesāpattim	256
Sambhindanti	168	Sāhu	102
Sambhinnarasam	192	Sikkhamānadūtena	265
Sambhedam	273	Sikkhāpetum	108
Sammati	233	Siṅgīsuvaṇṇanikkhena	98
Sammattaniyatā	285	Siṅghāṭakam	24
Sammanti	282	Siyā	257
Sammāññaṇam	100	Silakabuddho	64
Sammādiṭṭhi	100	Siluccayaleṇam	16
Sayaṃ	90	Sisire	237
Saram	187	Sītīkato	64
Sarabū	229	Sīmantarikapāsāṇā	144
Sarabhaññaṃ	170	Sīmātikkantiko	195
Saravatī	182	Sīmānam	168
Saliṅge	121	Sīmāsaṅkaram	169
Savacanīyaṃ	216	Sīmāsambhedam	155
Savarabhayaṃ	170	Silabbataparāmāsaṃ	182
Sahadhammiko	188	Silavipattipaccayā	277
Sahitattho	20	Sīsavasena	193
Sahibhāsaḥitassa	254	Suci	185
Sahite	84	Suññatāvihārena	268
Saḷāyatanam	84	Sutapariyattisīlaguṇam	8
Sādiyatha	28	Sutena	170
Sādhāraṇalakkhaṇam	189	Suttānulomaṃ	43
Sādhugītaṃ	228	Suddhakoseyyaṃ	184
Sāmaṇerabhāgasamako	126	Suddhassa	218
Sāmukkamsikā	93	Sumanamanaso	96

Paḍānukkamo	Piṭṭhaṅko	Paḍānukkamo	Piṭṭhaṅko
[Sa]		[Ha]	
Surāmerayaṃ	115	Hatthakukkuccena	12
Suvaṇṇageruko	186	Hatthadhovana-udakaṃ	259
Susukā	186	Hatthamuddāgaṇaṇā	2
Sūcidaṇḍakappamāṇo	142	Hatthinakho	244
Seti	113	Hatthukkhepakena	180
Senāsanaggāho	200	Hane	313
Seleyyakaṃ	12	Hammiyaṃ	105
Seve	69	Harite	18
Soko	84	Hāpanaṃ	205
Sotāvadhānaṃ	300	Hiṅgu	32
Sodhetvā	242	Hiṅgujatu	32
Sosabyādhi	109	Hiṅgusipāṭikā	32
		Himakarakā	38
[Ha]		Himapātasamaye	97
Hatavatthakasāṭakena	194	Hute	98
Hatthaṃ	64	Hupeyya	89
Hatthakammaṃ	238	Heṭṭhāpathavitala	148